

100 LAT PAMIĘCI
I OBCHODÓW ROCZNICOWYCH
POWSTANIA WIELKOPÓLSKIEGO
1918 - 1919

100 LAT PAMIĘCI
I OBCHODÓW ROCZNICOWYCH
POWSTANIA WIELKOPOLSKIEGO 1918/1919

"Nikt im isć nie kazał... poszli - bo tak chcieli"
Pleszewianom walczącym w zwycięskim
Powstaniu Wielkopolskim -
Mieszkańcy Ziemi Pleszewskiej
1918-2018

Powstańczy pomnik w Pleszewie, jeden z wielu odsłoniętych
w stulecie Powstania Wielkopolskiego 1918/1919

Towarzystwo Pamięci
Powstania Wielkopolskiego 1918/1919
Zarząd Główny

100 LAT PAMIĘCI
I OBCHODÓW ROCZNICOWYCH
POWSTANIA WIELKOPOLSKIEGO
1918/1919

pod redakcją Stefana Barłoga

Poznań 2019

Towarzystwo Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/1919
Zarząd Główny

Projekt okładki:

Anna Barłóg - Mitmańska
Damian Wiórek

Na okładce:

fragment zdjęcia z uroczystości odsłonięcia pierwszego pomnika w Wielkopolsce poświęconego Powstańcom Wielkopolskim w Opalenicy 14 maja 1922 r.
(ze zbiorów Macieja Skrzypczaka)
oraz awers i rewers Odznaki Honorowej TPPW „Wierni Tradycji”

Wybór i opracowanie zdjęć:

Piotr Wojtczak
Bogumił Wojcieszak

Wydano przy pomocy finansowej:

Projekt współfinansowany przez Samorząd Województwa Wielkopolskiego

**SAMORZĄD WOJEWÓDZTWA
WIELKOPOLSKIEGO**

oraz

 IT.INTEGRO
business solutions

Z · E · P · H · Y · R

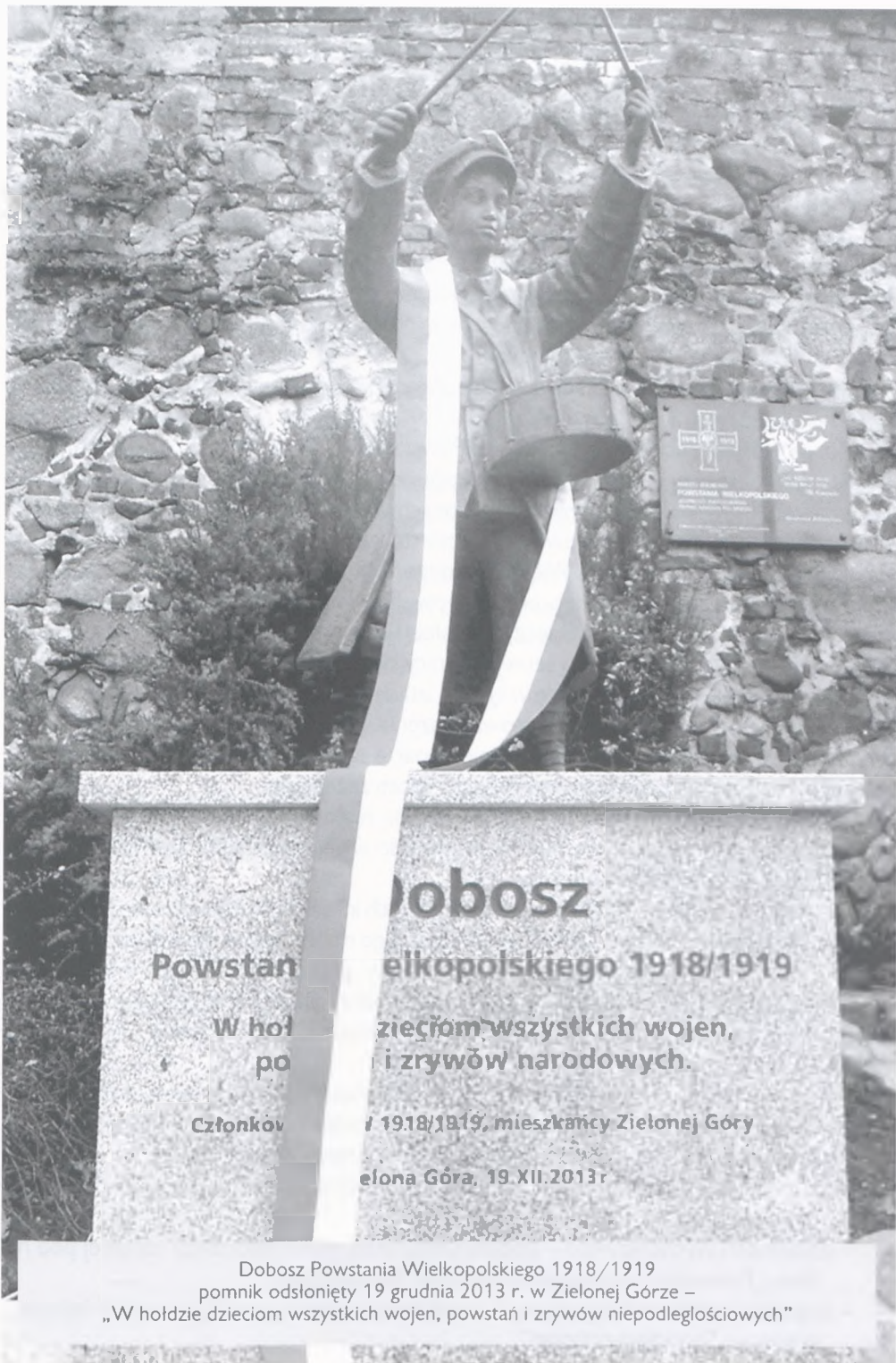
MB / AUDYT

V · O · R · T · E · X

Realizacja wydawnicza:

Wydawnictwo Opalgraf
ISBN: 978-83-932353-6-0

WIELKOPOLSKIE
POWSTANIE
1918/1919

Dobosz

Powstanie Wielkopolskiego 1918/1919

W hołdzie dzieciom wszystkich wojen,
i zrywów narodowych.

Członkowie Powstania Wielkopolskiego 1918/1919, mieszkańcy Zielonej Góry

Zielona Góra, 19.XII.2013r

Dobosz Powstania Wielkopolskiego 1918/1919
pomnik odsłonięty 19 grudnia 2013 r. w Zielonej Górze –
„W hołdzie dzieciom wszystkich wojen, powstań i zrywów niepodległościowych”

Szanowny Czytelniku,

100. rocznica Powstania Wielkopolskiego skłania do wspomnień i refleksji, zwłaszcza jak w ciągu stu lat kształtował się w społeczeństwie polskim historyczny obraz czynu niepodległościowego Wielkopolan, a w szczególności:

- stosunku rządzących władz w Polsce w minionych okresach do dziejów zwycięskiego Powstania i jego uczestników,
- wpływu polityki i uwarunkowań społecznych na upamiętnianie oraz popularyzowanie wiedzy i tradycji powstańczej,
- organizacji obchodów rocznicowych Powstania Wielkopolskiego.

Te właśnie aspekty i znany wszystkim proces zapominania wraz z upływem czasu wielu wydarzeń, nie tylko historycznych, z minionych lat – zainspirowały nas do przypomnienia i udokumentowania podejmowanych przez sto lat przedsięwzięć na rzecz upamiętnienia dziejów i tradycji Powstania Wielkopolskiego.

W książce prezentujemy więc, jakie stanowisko w tej dziedzinie wykazywały władze państwowe i samorządowe w II Rzeczypospolitej Polskiej, Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i w III Rzeczypospolitej – do setnej rocznicy obchodów Powstania Wielkopolskiego włącznie. Pokazujemy też, jaką rolę w tychże latach spełniali sami powstańcy i ich związki kombatanckie oraz inne instytucje i stowarzyszenia społeczne.

Opracowania poszczególnych zagadnień oparte są na dokumentach i materiałach historycznych, a także osobistych przeżyciach i spostrzeżeniach.

Najszerzej zaprezentowaliśmy przedsięwzięcia realizowane niedawno, w III Rzeczypospolitej. Jest to wynikiem możliwości dotarcia do wielu materiałów źródłowych, a także konfrontowania z naszą pamięcią.

Ponadto z tym okresem wiąże się rozwój licznych inicjatyw służących przybliżaniu społeczeństwu historii Powstania Wielkopolskiego i jego materialnego upamiętniania.

W opracowaniu przedstawiamy między innymi przeobrażenia, jakie się dokonały w stosunku do rangi obchodów rocznicowych Powstania Wielkopolskiego, opisujemy więc jak one przebiegają obecnie w Poznaniu, Warszawie, w Bydgoszczy i Zielonej Górze, w Legnicy i Szczecinie.

Prezentujemy również dorobek różnych form popularyzowania i upamiętniania historii Powstania Wielkopolskiego 1918 -1919. Jest on znaczny, zwłaszcza w dziedzinie:

- wydawnictw książkowych związanych z Powstaniem Wielkopolskim,
- materialnego upamiętniania Powstania i jego uczestników, tworzenia nowych pomników, obelisków, tablic pamiątkowych itp.
- działalności wychowawczo – popularyzatorskiej wśród młodzieży szkolnej pod hasłem „Powstańcy Wielkopolscy wzorem dla młodzieży”
- organizacji spotkań integracyjnych z rodzinami uczestników Powstania Wielkopolskiego – „Spotkania pokoleń”.

Prezentujemy także ludzi i instytucje, którzy w sposób szczególny przyczynili się do popularyzacji Powstania Wielkopolskiego – laureatów Nagrody Honorowej TPPW „Dobosz Powstania Wielkopolskiego”.

Dorobek ostatnich lat jest dowodem pamięci dla czynu powstańczego naszych przodków, symbolicznym upominkiem dla nich z okazji 100. rocznicy wybuchu Powstania.

Drogi Czytelniku, jeśli znajdziesz w przedstawionych opisach, swoje nazwisko lub kogoś z rodziny, bądź nazwę miejscowości w której mieszkasz – gratulujemy i cieszymy się z tego faktu.

Świadczy to bowiem, że znajdujesz się w kręgu ludzi zainteresowanych Powstaniem Wielkopolskim. Być może nawet sam uczestniczyłeś w jego upamiętnianiu, masz swój udział w realizacji opisanego dorobku – upominku dla naszych powstańców. Tym większe uznanie dla Ciebie.

My, autorzy zebraliśmy fakty i je opisaliśmy. Niech niniejsze opracowanie dokumentuje wspólne działania nas wszystkich, a wyniesione doświadczenia dają inspirację do dalszych działań.

Proponujemy także, aby oddziały kujawsko – pomorski i wielkopolski opracowały własne monografie, uszczegóławiające ich inicjatywy i dorobek, tak jak uczynił to Oddział Lubuski.

Jednocześnie dziękujemy wszystkim, którzy wsparli nas w pozyskiwaniu materiałów źródłowych wykorzystanych w niniejszej publikacji m. in. pracownikom Gabinetu Marszałka Województwa Wielkopolskiego oraz dyrekcji „Press Service”.

autorzy:

Stefan Barłóg
Zdzisław Kościański
Bogusław Polak
Michał Polak
Grzegorz Wojciechowski
Piotr Wojtczak

Uroczystość odsłonięcia pierwszego w Polsce pomnika upamiętniającego Powstanie Wielkopolskie 1918/19.
Pierwszy z lewej gen. Karol Stanisław Szubert, dowódca 14 dywizji piechoty
– Opalenica 14 maja 1922 r.

Grzegorz Wojciechowski

Tradycje powstańcze w II Rzeczypospolitej 1919–1939

Organizacje kombatanckie powstańców wielkopolskich

Zwycięskie Powstanie zawsze budziło dumę społeczeństwa Wielkopolski. Dlatego od pierwszych lat niepodległości pamięć o tym wydarzeniu była pielęgnowana w formie rocznicowych obchodów, połączonych często z odsłanianiem pomników i tablic pamiątkowych. Dbano o mogiły powstańcze, wznoszono okazałe nagrobki poległych powstańców, podejmowano próby opisu dziejów walk. Te działania były podejmowane najczęściej dzięki inicjatywom organizacji społecznych, wspartych przez lokalne władze samorządowe. Centralne władze państwa polskiego nie wykazywały większego zainteresowania uczczeniem Powstania Wielkopolskiego. Szczególnie ta obojętna postawa była widoczna od 1926 r., kiedy władzę w kraju przejął obóz zwolenników marszałka Piłsudskiego. W centrum prowadzonej przez państwo polityki historycznej znalazła się wówczas tradycja walk Legionów Polskich, którą uważano za najważniejszą i decydującą w odzyskaniu niepodległości. Znaczenie innych nurtów walki niepodległościowej, w tym czynu powstańczego Wielkopolan, było traktowane drugorzędnie. Budziło to zrozumiałe rozgoryczenie nie tylko byłych powstańców, ale także ogółu społeczeństwa wielkopolskiego.

W Wielkopolsce żyło w okresie II Rzeczypospolitej kilkadziesiąt tysięcy byłych powstańców. W porównaniu do innych środowisk kombatanckich, np. hallerczyków, dowborczyków, byli najliczniejszą grupą. Należy również pamiętać, że chociaż określenie kogoś mianem kombatanta czy weterana, kojarzy się z osobą w starszym wieku, to jednak większość byłych powstańców była relatywnie młoda. Wielu należało do pokolenia trzydziesto – i czterdziestolatków. Wspominana wyżej siła liczebna, relatywna młodość, a także poczucie własnych zasług, pamięć wspólnych walk były czynnikami, które skłaniały byłych powstańców do podtrzymywania dawnych więzi koleżeńskich. Dlatego łączyli się oni w organizacje, które odegrały olbrzymią, a nawet, wiodącą rolę, w pielęgnowaniu pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/1919.

W latach 1919–1920 nie było jeszcze warunków do zakładania organizacji kombatanckich, ponieważ większość uczestników Powstania Wielkopolskiego nadal służyła w wojsku, biorąc udział w działaniach na innych frontach, głównie w walkach z Rosją bolszewicką. Dopiero po ich zakończeniu nastąpiła demobilizacja znacznej ilości żołnierzy, którzy powróciwszy do życia cywilnego, mieli możliwość rozpoczęcia pracy społecznej.

Z informacji źródłowych wynika, że jedną z pierwszych organizacji byłych powstańców utworzono na zebraniu w sali Jarockiego przy ulicy Masztalarskiej w Poznaniu 23 czerwca 1921 r. Nadano jej nazwę Związek Powstańców Wielkopolskich, a funkcję prezesa powierzono Czesławowi Wichrowskiemu. Do organizatorów Związku należeli znani działacze niepodległościowi z okresu zaborów i Powstania: Bronisław Materne, Stanisław Rybka-Myrius, Stanisław Nogaj, Wincenty Wierzejewski, Roman Wilkanowicz. W czerwcu 1921 r. w Byd-

Czesław Meissner – prezes Związku Towarzystw Uczestników Powstania Wielkopolskiego

Zygmunt Głowacki – organizator Związku Towarzystw Powstańców i Wojaków Dowództwa Okręgu Korpusu VII (DOK VII)

Gen. Józef Dowbor-Muśnicki – prezes Zarządu Generalnego Związku Towarzystw Powstańców i Wojaków Ziem Zachodnich RP

goszcy utworzono dwie organizacje: Towarzystwo Zdemobilizowanych Żołnierzy oraz Towarzystwo byłych Żołnierzy i Wojaków. W Śremie w początkach 1922 r. grupa zdemobilizowanych żołnierzy utworzyła Towarzystwo Powstańców i Hallerczyków, które postawiło sobie za cel ufundowanie pomnika poległym w czasie Powstania Wielkopolskiego i wojny polsko-bolszewickiej. W podobnym celu powstało w kwietniu 1922 r. Towarzystwo Powstańców i Wojaków na Łazarzu w Poznaniu. Dzięki jego staraniom 13 lipca 1924 r. na cmentarzu górczyńskim w Poznaniu odsłonięto pomnik poległych powstańców, jeden z pierwszych tego rodzaju monumentów w Wielkopolsce.

27 sierpnia 1921 r. założono towarzystwo powstańcze w Koźminie, 1 stycznia 1922 r. w Opalenicy powstało Towarzystwo Uczestników Powstania Wielkopolskiego, a w kwietniu 1922 r. Towarzystwo Powstańców i byłych Żołnierzy Polskich w Miejskiej Górcie. Zdarzało się, że byli powstańcy wstępowali do istniejących jeszcze formalnie od czasów zaborów niemieckich związków wojskowych (Kriegervereine) i przekształcali w polskie towarzystwa kombatanckie. Przypadek taki miał miejsce w Sierakowie.

Władze wojskowe widziały w stowarzyszeniach byłych powstańców znaczny potencjał. Dlatego nalegały na ich organizacyjne scalenie. Zgodnie z życzeniem dowódcy Okręgu Korpusu VII, gen. Kazimierza Raszewskiego, pod koniec 1921 r., grupa byłych powstańców i działaczy niepodległościowych rozpoczęła przygotowania do połączenia rozproszonych organizacji w jednolity związek. Wśród nich byli: Julian Lange, Zygmunt Głowacki, Bernard Śliwiński, Karol Rzepecki, Bronisław Śniegocki, Stanisław Rybka-Myrius, Stefan Szykowny, Stefan Kroczyński. Na zebraniu w lokalu „Pod Wiechą” przy ulicy 27 Grudnia z okazji trzeciej rocznicy Powstania wybrali komitet organizacyjny związku. Z jego inicjatywy przedstawiciele 40 organizacji powstańczych (około 90 osób) z terenu Wielkopolski oraz goście z Pomorza i Śląska, zebrali się 14 maja 1922 r. w sali „Boulevard” przy Placu Nowomiejskim w Poznaniu. Zjazd większością głosów podjął decyzję o utworzeniu Związku Towarzystw Powstańców i Wojaków Dowództwa Okręgu Korpusu VII (DOK VII).

Towarzystwa przystępujące do Związku zostały zobowiązane do przyjęcia jednolitego sta-

Stanisław Celichowski – prezes
Związku Towarzystw
Powstańców i Wojaków DOK VII

Roman Wilkanowicz –
organizator Związku
Powstańców Wielkopolskich

Bernard Śliwiński – prezes
Zarządu Generalnego ZTPiW ZZ
RP, prezes Towarzystwa
Powstańców Wielkopolskich

tutu. Do organizacji mogli należeć wszyscy byli wojskowi. Powstańców wielkopolskich, uczestników walk, wyróżniano wprowadzeniem kategorii członkowskiej: „powstańców broni”. Oprócz nich do organizacji należeli „powstańcy zasługi” (np. byli członkowie rad ludowych) i wojacy, czyli rezerwiści, którzy nie mieli za sobą służby w szeregach powstańczych.

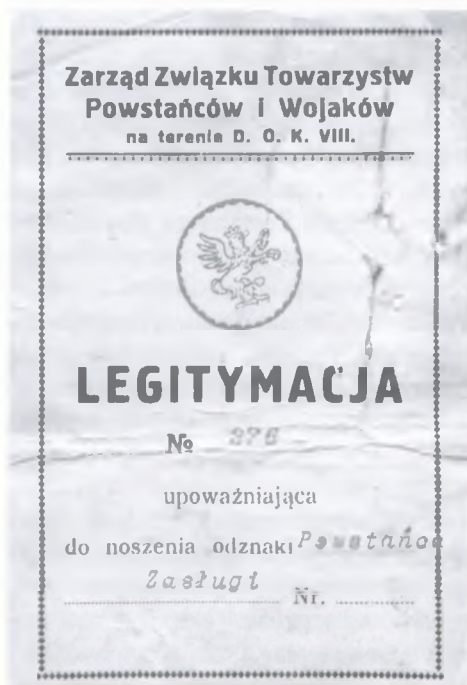
Związek Towarzystw Powstańców i Wojaków DOK VII tworzył unię z bliźniaczymi związkami na Pomorzu (Okręg Korpusu VIII) i na Śląsku (Okręg Korpusu V). Dla koordynacji działalności tych trzech organizacji powołano Centralny Zarząd Związków Powstańców i Wojaków Ziem Zachodnich RP. W latach 1922-24 na jego czele stał Bernard Śliwiński, a od 1924 roku były dowódca Wojsk Wielkopolskich, gen. broni Józef Dowbor-Muśnicki. W ramach unii poszczególne związki zachowały znaczną autonomię. Związek Towarzystw Powstańców i Wojaków DOK VII rozwijał się dynamicznie. W dwa lata po utworzeniu, na terenie Okręgu Korpusu VII posiadał on ponad 150 towarzystw (kół terenowych).

Jednak nie wszyscy weterani byli skłonni przystępować do Związku Towarzystw Powstańców i Wojaków. W pierwszej połowie lat dwudziestych wokół byłego prezesa Rady Ludowej Czesława Meissnera skupiło się grono osób, które utworzyły Towarzystwo Uczestników Powstania Wielkopolskiego. Twórcy tej organizacji twierdzili, że są kontynuatorami tradycji Rady Ludowej miasta Poznania, która w posiedzeniu likwidacyjnym zdała im swoje agendy i uprawnienia.

Ruch organizacyjny weteranów Powstania był więc od początku rozbity. Z czasem, co zostanie wykazane w dalszym ciągu niniejszej pracy, te rozbitcie pogłębiło się. Jego przyczyny były polityczne. Czesław Meissner to jeden z liderów ruchu narodowego w Wielkopolsce. Poprzez utworzenie odrębnej organizacji weteranów, narodowcy zyskiwali ekspozyturę w środowisku kombatanckim. O politycznych intencjach utworzenia tej organizacji mogą świadczyć wypowiedzi Cz. Meissnera, który podkreślał, że organizacja weteranów powinna być „na wskroś przesiąknięta duchem narodowym”. Organizacja utworzona przez Cz. Meissnera przyjmowała w swojej szeregach tylko byłych powstańców, co znajdowało poparcie u tych weteranów, którzy chcieli organizacji „czysto powstańczej”.

Odznaka pamiątkowa Towarzystwa Powstańców i Wojaków, Powstańcowi Broni Wdzięczna Wielkopolska, 1918/1919

Legitymacja odznaki Powstańca Zasługi Związku Towarzystw Powstańców i Wojaków Dowództwa Okręgu Korpusu VII (DOK VII)

Początki jej działalności miały miejsce w drugiej połowie 1921 r. Czesław Meissner, Karol Rzepecki i Bolesław Kliszyński zwołali zebranie Towarzystwa Uczestników Powstania Wielkopolskiego w Poznaniu. W następnym roku przystąpiono do tworzenia bliźniaczych towarzystw w poszczególnych dzielnicach Poznania i na prowincji. Wszystkie przyjęły jednolity statut, według którego celem towarzystw było „pielęgnowanie pamięci o Powstaniu, zbieranie materiałów historycznych, przysposobienie wojskowe członków i dbanie o ich interesy materialne”. Towarzystwa zapowiadały „walkę z dążeniami wywrotowych organizacji szkodliwych dla Polski i stanie na straży życia prywatnego członków, aby było ono takie, jak przystoi idealnemu Polakowi-patriocie”.

Towarzystwa pod egidą ruchu narodowego tworzyły Związek Towarzystw Uczestników Powstania Wielkopolskiego. Siedziba Zarządu Głównego mieściła się w Poznaniu. Związek dzielił się na 5 okręgów, do których należało w drugiej połowie lat dwudziestych około 20 towarzystw. Była to więc organizacja niewielka w porównaniu do Związku Towarzystw Powstańców i Wojaków. Dlatego jej władze starały się pozyskać nowych członków. Czesław Meissner rozdawał Odznaki Pamiątkowe Rady Ludowej miasta Poznania, obiecywał starania o odznaczenie państwowe. Związek Towarzystw Powstańców i Wojaków przeciwstawił się tej agitacji konkurencyjnej organizacji za pomocą rozsyłanych do kół terenowych okólników, w których krytykował metody stosowane przez Czesława Meissnera.

Na jedność ruchu powstańczego negatywnie wpłynęły przemiany polityczne po zamachu majowym 1926 r., kiedy rozpoczęły się w Polsce rządy sanacyjne. Władze państwowe wywarły presję na Związek Towarzystw Powstańców i Wojaków, aby zlikwidował Zarząd Generalny, na czele

Uwaga: Odznaka wydana została w I. rocznicę powstania 27. XII. 1918 r. z posrebrzanej i oksydowanej blachy noszącej Zatwierdzenie M. S. Wojsk. I. dz. 5729/21 z dnia 16. IX. 1921 r.

Uchwałą Kapituły z dnia 24. XI. 1922 r. uzupełnioną została lakowa złoconym wieńcem laurowym na wstążce zielonej.

Teraźniejsza Odznaka i jej wykonanie zatwierdzone uchwałą Kapituły z dnia 11. XII. 1924 r. oraz dekretem M. S. Wojsk. I. dz. 25280/24 z dnia 30. X. 1924 r.

Przez powyższe wydanie unieważnione zostały wszystkie poprzednie Odznaki i legitymacje.

Legitymacja odznaki pamiątkowej b. Naczelnej Komendy Straży Ludowej „Za waleczność”.
Na stronie tytułowej wizerunek odznaki

którego stał gen. J. Dowbor-Muśnicki. III Zjazd Delegatów Związku uległ tym naciskom i podjął decyzję o likwidacji Zarządu Generalnego. Uchwałą uzasadniano: „Zarząd Generalny nie spełnił pokładanych w nim nadziei, a dotychczasowy jego prezes inicjował, tolerował i popierał różne dążenia i enuncjacje polityczne”. Najprawdopodobniej była to zemsta za działania generała w dniach przewrotu majowego, kiedy to wspólnie z innymi politykami poznańskimi zajął zdecydowanie wrogie Piłsudskiemu stanowisko.

Mimo tego ustępstwa, jakim było odwołanie generała J. Dowbor-Muśnickiego, władze Związku Towarzystwa Powstańców i Wojaków nie zamierzały całkowicie podporządkować się poczynaniom władz sanacyjnych. Kością niezgody stała się sprawa Związku Strzeleckiego, organizacji piłsudczykowskiej, popieranej przez władze. Związek Towarzystwa Powstańców i Wojaków wspólnie z „Sokołem”, Związkiem Podoficerów Rezerwy Ziem Zachodnich i Związkiem Harcerstwa Polskiego, rozpoczął zwalczanie Związku Strzeleckiego. Do ostrego konfliktu doszło z powodu udziału Związku Strzeleckiego w uroczystościach państwowych 3 maja 1927 r. Wymienione organizacje zbojkotowały oficjalne uroczystości i urządziły je oddzielnie. Bojkot uroczystości trzeciomajowych został przez społeczeństwo Wielkopolski przyjęty z mieszanymi uczuciami. Nawet niektóre zarządy terenowe Związku Towarzystw Powstańców i Wojaków były przeciwne bojkotowi, chociaż w powziętych rezolucjach ostro wypowiadały się przeciwko „Strzelcowi”.

Sprawa stosunku do Związku Strzeleckiego stała się bezpośrednią przyczyną rozłamu w Związku Towarzystw Powstańców i Wojaków. Do zwolenników współpracy ze Związkiem Strzeleckim należeli: Mieczysław Paluch, Jerzy Kwieciński i Maciej Mielżyński. Gdy zjazd związkowy 15 maja 1927 r. uchwalił rezolucję antystrzelecką, na znak protestu ostentacyjnie opuścili salę obrad. Wkrótce na łamach prasy opublikowali odezwę do powstańców i wojaków.

Wezwali ich do opuszczenia szeregów Związku podlegającego „partyjnemu terrorowi endecji” i wstępowania do nowej, „propaństwowej” organizacji o nazwie Wielkopolski Związek Powstańców i Wojaków.

Inicjatorzy rozłamu objęli w nowej organizacji czołowe funkcje. Mieczysław Paluch został prezesem tymczasowego zarządu, Jerzy Kwiecieński sekretarzem. Praca organizacyjna napotykała jednak na duże trudności z powodu niechęci Wielkopolan do organizacji sanacyjnych. W lipcu 1927 r. Związek posiadał swe oddziały terenowe tylko w Zbąszyniu, Grodzisku i Wolsztynie. W Poznaniu na zebranie organizacyjne stawilo się zaledwie 15 osób, mimo że rozesłano ponad 100 zaproszeń. Paluch winą obarczał prasę endecką, która według niego „tumania lud i przez to jest on ciemny”. Po kilku miesiącach, z powodu braku sukcesów organizacyjnych, nieliczni rozłamowcy przyłączyli się do Związku Strzeleckiego, rezygnując z zakładania nowej organizacji.

W tym czasie w szeregach Związku Towarzystw Powstańców i Wojaków ścierały się dwie tendencje. Część działaczy uważała, że mimo krytycznego stosunku do rządów pomajowych Związek jako organizacja wojskowo – wychowawcza powinien współpracować z armią oraz innymi organizacjami sanacyjnymi o podobnym profilu działania. Inni działacze stali na stanowisku bezwzględnie opozycyjnym, odrzucając wszelką współpracę. Zwolennicy współpracy uzyskali początkowo większość, dzięki czemu dniu 19 listopada 1928 r., zapadła decyzja o przystąpieniu Związku do Federacji Polskich Związków Obrońców Ojczyzny, która skupiała pro-rządowe organizacje byłych wojskowych. Jednak krok ten spotkał się ze zdecydowaną kontrakcją opozycjonistów. W maju 1929 r. wydali oświadczenie, w którym oskarżyli Zarząd Główny o manipulacje, oszustwa oraz pobieranie wysokich miesięcznych subwencji od Federacji. Akcja opozycji okazała się skuteczna. Na kolejnym zjeździe związkowym 30 marca 1930 r. pozyskała większość delegatów, którzy uchwalili wystąpienie Związku z Federacji oraz wybrali nowy zarząd, składający się w znacznej części z działaczy ruchu narodowego. Prezesem został Stanisław Celichowski, wiceprezesami: Karol Rzepecki, Tadeusz Majer, komendantem Bronisław Sikorski, sekretarzem Jerzy Kismanowski. Zjazd podjął decyzję o współpracy z liderem wielkopolskiej endecji Czesławem Meissnerem i kierowanym przez niego Związkiem Towarzystw Uczestników Powstania Wielkopolskiego.

Oprócz Palucha i jego zwolenników w szeregach Związku Towarzystw Powstańców i Wojaków pojawiła się kolejna grupa rozłamowców. 4 maja 1928 r. w mieszkaniu Mariana Janickiego w Poznaniu spotkali się: były sekretarz generalny Związku Stanisław Rybka-Myrius, dr Włodzimierz Lewandowski i kilku innych działaczy kombatanckich. Na zebraniu poruszono temat przeniknięcia do szeregów Związku osób, które niewiele, ich zdaniem, miały wspólnego z Powstaniem Wielkopolskim. Zarzuty dotyczyły przede wszystkim ówczesnego prezesa Zarządu Głównego Zygmunta Głowackiego. Kilka dni później Stanisław Rybka-Myrius wystosował list do Józefa Piłsudskiego, w którym deklarował mu pełną lojalność swojej grupy. Jednocześnie opublikował szereg listów otwartych, w których krytykował władze Związku Towarzystw Powstańców i Wojaków. Zaniepokojeni tymi działaniami członkowie Zarządu Głównego na czele z Bernardem Śliwińskim przybyli do Rybki-Myriusa prosząc go bezskutecznie „aby głupstw nie robił i nie zakładał nowego związku”.

Rozłam jednak był już przesądzony. Na przełomie maja i czerwca 1928 r. secesjoniści utworzyli Towarzystwo Powstańców Wielkopolskich, używające również nazwy Związku Powstańców Wielkopolskich. 15 września 1928 r. uchwalono statut, który określał Towarzystwo jako „narodowe i bezpartyjne”, stawiające sobie za cel poparcie poczynań władz wojskowych. Towarzystwo realizowało wielokrotnie podnoszony postulat utworzenia „organizacji

czysto powstańczej”. Jego członkami mogli zostać tylko powstańcy wielkopolscy zweryfikowani przez odpowiednią komisję. Towarzystwa terenowe miały wchodzić w skład okręgów podległych Zarządowi Głównemu w Poznaniu.

W drugiej połowie 1928 r. Związek rozwijał się. W październiku posiadał w Poznaniu około 300 członków. Powstały również koła w Pamiątkowie, Lesznie, Kępnie, Międzychodzie, Jarcinie, Odolanowie i Bydgoszczy. Powołano Zarząd Wojewódzki na czele z Kazimierzem Jesionkiem. Koło Poznań, które powstało jako pierwsze, przyjęło nazwę Koła Macierzystego. Ze względu na prosanacyjne nastawienie Związku został on skrytykowany nie tylko przez konkurencyjne organizacje, ale również przez znaczną część antyrządowej prasy. Na przykład „Orędownik” informację o powstaniu Związku zatytułował znamiennie: „Nowa organizacja lub granie na nerwach społeczeństwa wielkopolskiego”.

W listopadzie 1928 r. delegacja Towarzystwa Powstańców Wielkopolskich wzięła udział w uroczystościach 10-lecia Niepodległości w Warszawie. Pobyt w stolicy wykorzystano do ścisłego nawiązania współpracy z władzami Federacji Polskich Związków Obrońców Ojczyzny. Wyraziły one życzenie, aby powstańcy wielkopolscy weszli w skład Związku byłych Uczestników Powstań Narodowych. Związek ten pod prezesurą gen. Stanisława Bułak-Bałachowicza działał w centralnej i wschodniej Polsce. Brak źródeł uniemożliwia odpowiedź na pytanie, co skłoniło Wielkopolan do połączenia się z innymi niepodległościowcami, mimo, że do tej pory wcielano w życie ideę organizacji „czysto powstańczej”. Można domyślać się, że była to cena za poparcie Federacji i władz sanacyjnych, a to oznaczało wymierne korzyści w postaci dotacji pieniężnych. Należy również pamiętać, że Towarzystwo Powstańców Wielkopolskich mimo rozwoju, pozostawało nadal niewielką organizacją w porównaniu do konkurentów: Związku Towarzystw Powstańców i Wojaków DOK VII i Związku Towarzystw Uczestników Powstania Wielkopolskiego. Połączenie się ze Związkiem byłych Uczestników Powstań Narodowych, stanowiło przejście pod opiekuńcze skrzydła dużej, ogólnopolskiej organizacji, cieszącej się poparciem władz. Powyższy pogląd zdaje się potwierdzać teza Antoniego Wysokiego, że: „Dzięki dokonanej fuzji powstańcy wielkopolscy otrzymali szansę wejścia w żywy kontakt z życiem społeczno-politycznym stolicy”.

Formalnego włączenia Towarzystwa (Związku) Powstańców Wielkopolskich do Związku byłych Uczestników Powstań Narodowych dokonano na zebraniu w dniu 21 lutego 1929 r. w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu. Od tej pory koła terenowe dotychczasowego Towarzystwa Powstańców Wielkopolskich podlegały Zarządowi Ziem Zachodnich Związku byłych Uczestników Powstań Narodowych.

Przynależność powstańców wielkopolskich do tego Związku trwała tylko dwa lata. Na początku lat trzydziestych wyszło na jaw, że Zarząd Główny Związku sprzedaje dyplomy członkowskie osobom, które nie są kombatanami. W tej sytuacji Zarząd Ziem Zachodnich w Poznaniu podjął decyzję o wystąpieniu ze Związku i usamodzielnieniu się. Uzyskał na to zgodę Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i władz Federacji, które uznały działalność Związku byłych Uczestników Powstań Narodowych za szkodliwą. Formalne usamodzielnienie się nastąpiło 10 kwietnia 1932 r. W miejsce Zarządu Ziem Zachodnich utworzono Zarząd Główny Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, który cieszył się wsparciem władz państwowych. W tym czasie Związek Towarzystw Powstańców i Wojaków zaczął odczuwać skutki swej decyzji o wystąpieniu z Federacji Polskich Związków Obrońców Ojczyzny. Władze państwowe stosowały wobec niego utrudnienia i szykany. Pod różnymi pretekstami zakazywały urządzania apeli okręgowych, np. we Wrześni, lub uroczystych przemarszów przez miasto, np. w Wągrowcu.

Odznaka Związku Weteranów Powstań Narodowych
RP 1914 – 1919

dwie 39 towarzystw. Większość z nich (113) wniosło odwołanie do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych.

Starania o rejestrację zakończyły się niepowodzeniem. Wszystkie otrzymały decyzję odmowną, z wyjątkiem dwóch stowarzyszeń powstańczych w Poznaniu. Było to Towarzystwo Uczestników Powstania Wielkopolskiego im. I. Paderewskiego oraz Towarzystwo Powstańców i Wojaków im. Franciszka Ratajczaka. Mimo rejestracji, działalność obydwu stowarzyszeń została przez władze ograniczona do obszaru miasta Poznania.

Po likwidacji Związku Towarzystw Powstańców i Wojaków oraz Związku Towarzystw Uczestników Powstania Wielkopolskiego, nastąpił kryzys w towarzystwach terenowych. Pozbawione wsparcia central związkowych traciły na znaczeniu. Ich członkowie zmęczeni długim wyczekiwaniem na rejestrację przechodzili do organizacji powstańczych wspieranych przez władze. Z powodu utraty członków część towarzystw dokonała samolikwidacji lub ich działalność po prostu zamarła. Żywotność zachowały tylko niektóre organizacje, np. Towarzystwo Powstańców i Wojaków im. F. Ratajczaka w Poznaniu. Jego prezesem honorowym był Stanisław Celichowski. Towarzystwem kierował Jan Olejniczak, były długoletni prezes I Okręgu Związku w Poznaniu. Dzięki tym działaczom, Towarzystwo Powstańców i Wojaków im. F. Ratajczaka pełniło rolę nieformalnej centrali wobec istniejących jeszcze w terenie towarzystw. Poprzez „wizyty koleżeńskie”, udział we wspólnych uroczystościach, zawodach strzeleckich itp. starano się utrzymać dawne więzi. Na przykład tylko we wrześniu i październiku 1936 r. Towarzystwo brało udział w odsłonięciu pomnika poległych powstańców w Słupi, przeniesieniu zwłok czterech powstańców kompanii bukowskiej do nowego grobowca, zawodach strzeleckich w Kórniku.

Lata trzydzieste to okres rozwoju Związku Weteranów Powstań Narodowych. Początkowo jego prezesem był pierwszy dowódca Powstania Wielkopolskiego gen. Stanisław Taczak. W 1935 r. z powodu stanu zdrowia zgłosił rezygnację. W latach 1935-37 na czele Związku stał senator z listy sanacyjnego Bezpartyjnego Bloku Wspierania Rządu, wicestarosta krajowy dr Z. Głowacki.

Związek Weteranów Powstań Narodowych korzystał z upadku dotychczasowych organi-

Skuteczną bronią władz państwowych w walce z opozycyjnymi organizacjami stało się prawo o stowarzyszeniach z 27 października 1932 r. Dawało ono administracji rządowej możliwość ingerencji w życie stowarzyszeń, a nawet ich likwidacji. Na podstawie nowej ustawy wojewoda odmówił wymaganej prawem ponownej rejestracji towarzystw powstańców i wojaków oraz towarzystw uczestników powstania wielkopolskiego. Zostały uznane za „organizacje nieodpowiadające względem pożytku społecznego”. Towarzystwa, które nie uzyskały rejestracji mogły odtąd jedynie działać jako tak zwane stowarzyszenia zwykłe, czyli lokalne, bez prawa łączenia się w Związek, który tym samym prawnie przestał istnieć. Początkowo z odmowną decyzją pogodziło się zale-

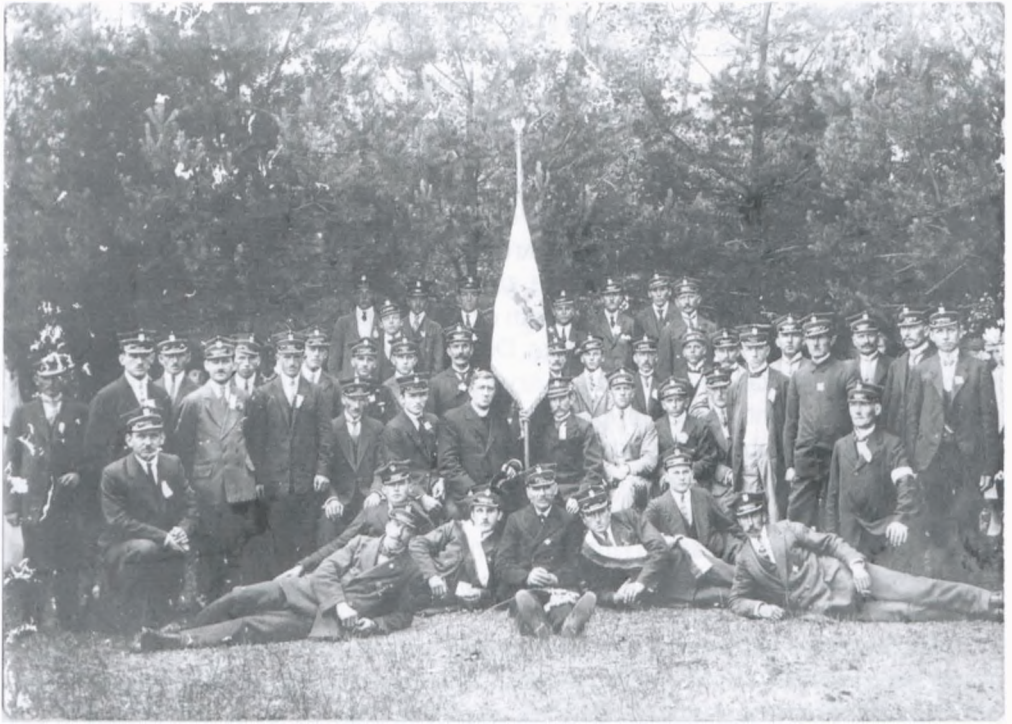
zacji kombatanckich. Większość byłych powstańców przechodziła w jego szeregi. W 1932 r. posiadał 73 koła na terenie Wielkopolski. Po dwóch latach skupiał już 14 tys. członków zorganizowanych w 172 kołach w Wielkopolsce, Pomorzu i na Śląsku. W 1936 roku istniało już 269 kół związkowych. Znajdowały się one nie tylko na terenie Wielkopolski, Pomorza i Śląska, ale także w Krakowie, Zakopanem, Nieświeżu, Brześciu nad Bugiem. Organizacja liczyła ok. 23 tys. członków.

Szybki rozwój organizacyjny Związek Weteranów zawdzięczał atrakcyjnemu programowi społecznemu. Przypadał on na lata kryzysu ekonomicznego, którego skutki kombatancki dotkliwie odczuwali. Związek obiecywał pracę, zapomogi, zasiłki. W miarę możliwości starał się ich udzielać. Wiele uwagi poświęcał staraniom o ustawę sejmową, dzięki której więcej bezrobotnych kombatanów mogło znaleźć pracę. Dużą rolę w jego rozwoju odegrało wsparcie ze strony administracji rządowej. Władze upatrywały w Związku Weteranów jedną z ważniejszych organizacji ugruntowujących wpływy sanacji w społeczeństwie. W drugiej połowie 1934 r. poleciły starostom, aby w związku z narastającą aktywnością Wydziałów Młodych Stronnictwa Narodowego popierali rozwój i działalność Związku Strzeleckiego, Związku Rezerwistów i Związku Weteranów Powstań Narodowych. Z kolei sam Związek zapewniał sobie przychyłność władz deklaracjami lojalności i manifestowaniem przywiązania do ideologii obozu rządowego, np. nadaniem członkostwa honorowego J. Piłsudskiemu, z okazji 15 rocznicy Powstania Wielkopolskiego w 1933 roku.

W połowie lat trzydziestych zaszły także zmiany w środowisku członków byłego Związku Towarzystw Powstańców i Wojaków i Związku Towarzystw Uczestników Powstania Wielkopolskiego. Bezsukteczne starania o rejestrację zniechęciły wielu z nich do dotychczasowych liderów – Stanisława Celichowskiego i Czesława Meissnera. 9 stycznia 1935 r. Towarzystwo Powstańców i Wojaków na Jeźcach uchwaliło przystąpienie do Federacji. Wkrótce podobne decyzje podjęły towarzystwa na Wildzie i Łazarzu. Uzasadniając uchwały o przystąpieniu do Federacji towarzystwa pisały do wojewody poznańskiego: „Towarzystwo uchwaliło dziś wyrzec się swojej rozpolitykowanej władzy i przystąpić do wielkiej rodziny wojskowej, jaką jest Federacja Polskich Związków Obrońców Ojczyzny”.

Przedstawiciele nowo wybranych zarządów wymienionych towarzystw podczas spotkania z wojewodą 22 stycznia 1935 r. złożyli deklarację lojalności, uzyskując wzajemnie obietnicę pomyslnego załatwienia wniosków o rejestrację. 13 lutego 1935 r. powołali wspólny Komitet Informacyjny Towarzystw Powstańców i Wojaków. Przewodniczącym został Józef Tylczyński. Towarzystwa należące do Komitetu w kwietniu 1935 r. złożyły w Urzędzie Wojewódzkim nowe wnioski o rejestrację. W tym samym czasie akces do Komitetu zaczęły składać organizacje powstańcze z terenu powiatu gostyńskiego (Gostyń, Pępowo, Domachowo i Poniec) oraz ostrowskiego.

W tym samym czasie działacze Towarzystwa Uczestników Powstania Wielkopolskiego na Wildzie, na czele ze Stanisławem Kordylą, utworzyli Komitet Powstańców Wielkopolskich i złożyli wniosek o rejestrację nowej organizacji o nazwie Związek Powstańców Wielkopolskich. Władze Federacji nie życzyły sobie dwóch nowych organizacji i dlatego podjęły się mediacji między obydwojma komitetami. Zakończyły się one powodzeniem. 25 sierpnia 1935 r. komitety połączyły się tworząc Komisję Porozumiewawczą Towarzystw Powstańczych. Opracowała ona nowy statut i ustaliła, że nowa organizacja będzie nosić nazwę – Towarzystwo Powstańców Wielkopolskich. Decyzja o utworzeniu Towarzystwa zapadła 11 września 1935 r., a już 11 października nastąpiła jego rejestracja w Urzędzie Wojewódzkim w Poznaniu. Prezesem został Stanisław Kordyla, a wiceprezesem Józef Tylczyński.

Towarzystwo Uczestników Powstania Wielkopolskiego w Bukowcu.
Zdjęcie wykonane 3 maja 1927 r., podczas uroczystości poświęcenia sztandaru

Towarzystwo Powstańców Wielkopolskich działało jedynie na terenie województwa poznańskiego. Posiadało prostą strukturę organizacyjną, pozbawioną szczebli pośrednich. Koła terenowe podlegały bezpośrednio Zarządowi Głównemu w Poznaniu. Członkami Towarzystwa mogli być wyłącznie powstańcy wielkopolscy, co odróżniało je od Związku Weteranów, który przyjmował w swe szeregi wszystkich byłych bojowników o niepodległość.

Towarzystwo istniało w latach 1935-37. Pod względem liczebności nigdy nie dorównało Związkowi Weteranów. W 1936 r. liczyło 4442 członków, skupionych w 17 kołach. Rok później posiadało 22 koła, w tym 9 na terenie Poznania. Pierwszy zjazd Towarzystwa odbył się 8 marca 1936 r. w Poznaniu. Funkcję prezesa powierzono wówczas Janowi Kąkolowskiemu. Na II Zjeździe, 28 lutego 1937 r., prezesem został Bernard Śliwiński, były dowódca frontu południowo – zachodniego Powstania Wielkopolskiego zwanego Grupą Leszno.

W miarę wzrostu liczby organizacji weteranów Powstania, coraz częściej mówiono o potrzebie ich zjednoczenia, określanego także jako konsolidacja stowarzyszeń powstańczych. O wadach rozbicia jedności ruchu mówiono często, ale niewiele z tego wynikało. Trudno było przełamać nie tylko różnice polityczne, ale również osobiste ambicje poszczególnych działaczy związkowych. Dlatego aż do wybuchu wojny nie doszło do pełnej konsolidacji organizacji weteranów. Udało się tego dokonać tylko częściowo.

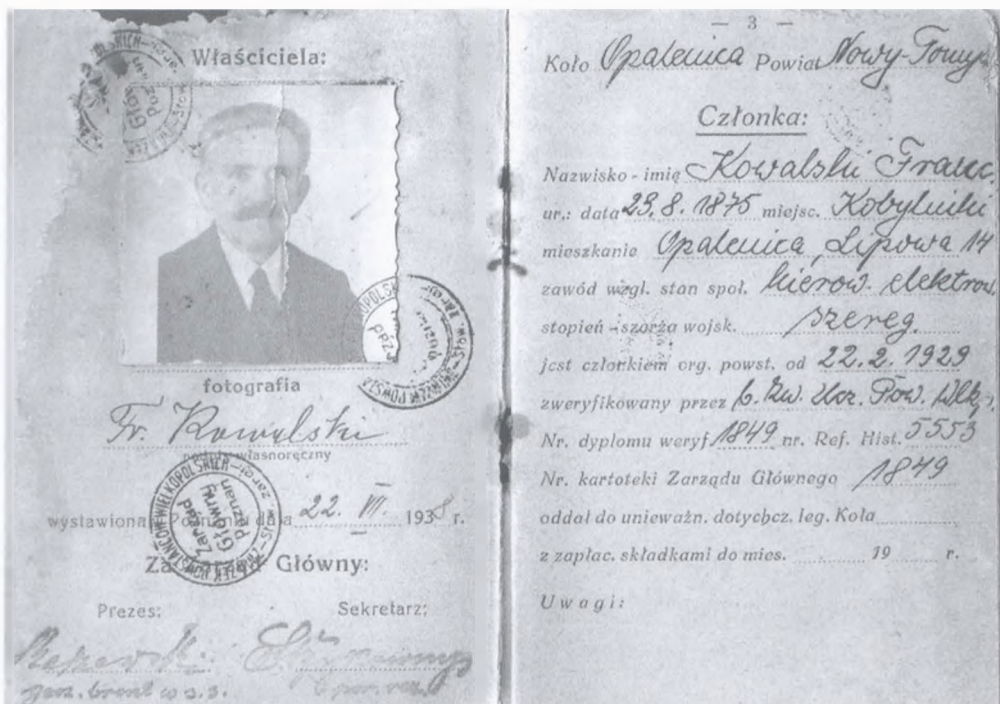
Z inicjatywą zjednoczenia organizacji kombatanckich wystąpił Związek Weteranów Powstań Narodowych. 15 października 1935 r. z inicjatywy prezesa tego Związku, Z. Głowac-

Poczty sztandarowe opalenickich organizacji weterańskich, od lewej: Towarzystwa Uczestników Powstania Wielkopolskiego 1918/19 i Związku Weteranów Powstań Narodowych 1914/19 – 1938 r.

kiego, ukonstytuował się Międzyzwiązkowy Komitet Porozumiewawczy Związków i Zrzeszeń Powstańców i Bojowców Niepodległościowych. Jego celem było przygotowanie zjednoczenia organizacji skupiających weteranów. Do Komitetu obok ZWPN weszły następujące organizacje: Towarzystwo Powstańców Wielkopolskich, Zrzeszenie b. Bojowców Niepodległościowych Ziem Zachodnich, Stowarzyszenie Niepodległościowców w Niemczech oraz Sekcja Powstańców i Niepodległościowców Związku Inwalidów Wojennych. Kontakt z Komitetem nawiązało także Towarzystwo Powstańców i Wojaków im. F. Ratajczaka. Propozycję współpracy odrzuciło zdecydowanie tylko Towarzystwo Uczestników Powstania Wielkopolskiego im. I. Paderewskiego.

Wkrótce z pertraktacji zjednoczeniowych wycofała się większość wymienionych organizacji, natomiast Związek Weteranów Powstań Narodowych i Towarzystwo Powstańców Wielkopolskich 6 lutego 1936 r. podjęły wspólną uchwałę o utworzeniu międzyzwiązkowej Komisji Weryfikacyjnej. Zatwierdziły wzór przyszłego munduru związkowego. Zarządy główne obydwu związków podjęły decyzję o ścisłej współpracy. 12 stycznia 1937 r. na posiedzeniu Komitetu Porozumiewawczego podjęto uchwałę o zjednoczeniu obydwu organizacji w najbliższej przyszłości. Zadecydowano, że organizacja otrzyma nazwę – Związek Powstańców Wielkopolskich. Formalną decyzję o zjednoczeniu podjęły zjazdy Związku Weteranów Powstań Narodowych i Towarzystwa Powstańców Wielkopolskich w listopadzie i grudniu 1937 r. 4 stycznia 1938 r. wojewoda poznański zarejestrował statut Związku Powstańców Wielkopolskich.

Legitymacja członkowska Związku Powstańców Wielkopolskich – 1938 r.

Związek Powstańców Wielkopolskich był w latach 1938 – 1939 najsilniejszą organizacją byłych powstańców. Podział terytorialny Związku opierał się na podziale przyjętym w Związku Weteranów. Istniały nadal trzy podstawowe okręgi: Poznański, Pomorski i Śląski. Największy z nich, Poznański liczył 214 kół i 15196 członków (1939). Jego granice zostały dostosowane do nowego podziału terytorialnego kraju według reformy administracyjnej z 1938 r. Na Pomorzu Związek posiadał 49 kół (3367 członków), a Okręg Śląski liczył 18 kół (1010 członków) (dane z 1939 r.).

Związek Powstańców Wielkopolskich rozpoczął również organizowanie nowych kół na innych terenach Polski, a nawet poza jej granicami. Już Związek Weteranów posiadał kilka tzw. kół detaszowanych w centralnych i wschodnich rejonach Polski. Po utworzeniu ZPW utworzono koło w Warszawie, które otrzymało status reprezentanta środowiska powstańczego w stolicy. 26 lutego 1939 r. został utworzony Okręg Warszawski liczący 11 kół i 848 członków. Należały do niego koła w centralnej i wschodniej Polsce.

Wśród polskich emigrantów zarobkowych we Francji utworzenie organizacji byłych powstańców zainicjował w 1937 r. Ludwik Żak. W krótkim czasie powstało kilka kół Związku Weteranów Powstań Narodowych. Utworzyły one nieformalnie Okręg Francuski, ponieważ Związek nie miał w statucie zapisanego prawa do działania poza granicami kraju. Z chwilą utworzenia Związku Powstańców Wielkopolskich okręg został prawnie zalegalizowany. W jego ramach działało 8 kół wśród polskiej emigracji zarobkowej na terenie północnych departamentów. Nie udało się natomiast Związkowi rozwinąć szerszej działalności na terenie Belgii. Jedynie koło istniejące w Liege liczyło 19 członków.

Pierwszym prezesem Zarządu Głównego Związku Powstańców Wielkopolskich został generał w st. spocz. Kazimierz Raszewski. Wkrótce jednak podał się do dymisji. Jej przyczyną był skandal, który wywołały wydane drukiem jego wspomnienia, a dokładniej okres służby w armii niemieckiej, który wspominał bardzo pozytywnie. Komisarycznym prezesem został Bernard Śliwiński, jednak i on wkrótce zrezygnował z działalności w Związku wskutek przyczyn osobistych. Przez krótki czas, do zjazdu walnego, funkcję prezesa pełnił Franciszek Szyszka, a od 5 maja 1939 roku, aż do wybuchu wojny Zdzisław Orłowski.

Ruch kombatancki powstańców wielkopolskich nie był jednak w pełni zjednoczony. Poza szeregami Związku Powstańców Wielkopolskich pozostawały nadal towarzystwa powstańców i wojaków oraz uczestników powstania wielkopolskiego. Wiosną 1939 r. ówczesny prezes ZPW Zdzisław Orłowski nawiązał rozmowy ze Stanisławem Celichowskim, Czesławem Meissnerem i Stanisławem Thielem w sprawie zjednoczenia. Rozmówcy Z. Orłowskiego zażądali przystąpienia Związku Powstańców Wielkopolskich do Towarzystwa Uczestników Powstania Wielkopolskiego. Takie żądanie to oczywisty nonsens. Trudno wyobrazić sobie, aby kilkudziesięciotysięczny Związek Powstańców Wielkopolskich, który miał struktury na terenie kraju i poza jego granicami, podporządkował się niewielkiej, lokalnej, działającej tylko w Poznaniu organizacji. Kolejnymi warunkami zjednoczenia było przyjęcie przez całą organizację „ideologii narodowej” i mianowanie Stanisława Thiela jej prezesem. Nic dziwnego, że te żądania zostały z miejsca odrzucone.

Obchody rocznic Powstania

Jednym z najważniejszych wydarzeń służących pielęgnowaniu pamięci o Powstaniu były obchody rocznicy wybuchu Powstania Wielkopolskiego. Mobilizowały związki kombatanckie, inne organizacje społeczne, np. Sokoła, harcerstwo, często również władze samorządowe.

Po raz pierwszy obchody rocznicowe odbyły się już w 1919 r. Panowały wówczas specyficzne warunki społeczno – polityczne. Sytuacja młodego państwa polskiego była ciągle niestabilizowana. Co prawda zachodnia granica w Wielkopolsce i na Pomorzu została już określona przez traktat wersalski, ale ciągle był nierozstrzygnięty los Górnego Śląska, Warmii, Mazur i Powiśla, gdzie miały odbyć się plebiscyty. Wielką niewiadomą stanowiła sytuacja na wschodzie. Trwała wojna z Rosją bolszewicką, tliły się konflikty z Litwą i Ukraińcami. Te konflikty, chociaż dość odległe terytorialnie, absorbowwały uwagę opinii publicznej Wielkopolski, a wiele rodzin dotyczyła osobiście. W szeregach wojsk polskich na wschodzie walczyły przecież dziesiątki tysięcy Wielkopolan, mających wcześniej za sobą służbę w szeregach powstańczych. W tym czasie nie istniały jeszcze związki kombatanckie, dlatego ciężar organizacji spadał głównie na władze samorządowe, przy aktywnej współpracy wojska.

Obchodzona w 1919 r. pierwsza rocznica była również szczególna ze względu na udział gości najwyższej rangi. Przed południem, 27 grudnia 1919 r. do miasta przybył pociągiem Ignacy Jan Paderewski, a w dniu następnym był obecny Naczelnik Państwa Józef Piłsudski. Podobnie jak rok wcześniej, Paderewskiego witały tłumy na dworcu i ulicach. Również wzorem roku poprzedniego, Paderewski przemówił krótko do zebranych tłumów z okna „Bazaru”. Przypominał wydarzenia roku poprzedniego i nawiązał do odbudowy gospodarczej kraju. Wyraził nadzieję, że „Wielkopolska, która tyle okazała już tężyzny i w tej walce (gospodarczej) okaże się niespożyta i stanie się wzorem dla całej Polski”.

Z udziałem Paderewskiego odbyło się nabożeństwo w kolegiacie, bankiet w hotelu „Bazar”, na którym miały miejsce przemówienia Paderewskiego, majora H. B. Rawlingsa i wiceprezydenta Lwowa, Leopolda Stahla, który dziękował Wielkopolanom za pomoc w walce

z Ukraińcami. Wieczorem wielkiej Sali Ogrodu Zoologicznego wręczono około 700 osobom Krzyże Waleczności i Krzyże Zasługi Obywatelskiej, w tym m. in. I. Paderewskiemu, H. B. Rawlingsowi, W. Korfantemu. Po tej uroczystości Paderewski był jeszcze w Teatrze Wielkim, a o godz. 23.00 udał się do Warszawy.

Józef Piłsudski przybył do Poznania nazajutrz, tj. 28 grudnia 1919 r. w towarzystwie premiera Leopolda Skulskiego. Naczelnik Państwa wziął udział w mszy na Placu Wolności i przyjął defiladę wojskową. O godzinie 18.00 w Zamku został wydany uroczysty obiad w trakcie którego głos zabrali: Władysław Seyda, prezydent Poznania Jarogniew Drwęski, marszałek Trąmpczyński, Czesław Meissner, przybyły z Lwowa ksiądz Dobiecki, premier Skulski i sam Piłsudski, który podkreślał, że wybuch Powstania bardzo polepszył położenie młodego państwa polskiego, zagrożonego przez Niemcy. Naczelnik wyraził wdzięczność Wielkopolanom: „Doznałem wówczas (tj. z chwilą wybuchu Powstania) wielkiej ulgi, że dotąd po roku żywe uczucie wdzięczności mnie ogarnia, gdy myślę o jej sprawcach. A sądzę, że wraz ze mną, ulgi tej doznała i wdzięczność podziela cała Polska”. Mimo tych słów, bardzo pochlebnych pod adresem Wielkopolan, prasa poznańska ogólnie oceniała wizytę Piłsudskiego, podczas gdy z entuzjazmem wypowiadała się o Paderewskim. Kolejny raz Piłsudski był na trzeciej rocznicy wybuchu Powstania w 1921 r. Wziął udział w mszy świętej w farze poznańskiej, a następnie dekorował odznaczeniami byłych powstańców wielkopolskich na dziedzińcu zamkowym.

Na kolejnych obchodach rocznicowych nie było już tak wysokich rangą gości z Warszawy. Jednak społeczeństwo wielkopolskie nie oglądając się na obojętność tak zwanych czynników rządowych, czciło pamięć zwycięskiego Powstania własnymi siłami. Starano się przy tym, aby obchody wypadły jak najbardziej okazałe, szczególnie w czasie okrągłych rocznic wybuchu Powstania: piątej w 1923 roku, dziesiątej w 1928 roku, piętnastej w 1933 roku i dwudziestej w 1938 roku.

W 1923 r. z okazji piątej rocznicy wybuchu Powstania Wielkopolskiego na Starym Rynku w Poznaniu, przed rzeźnicą oświetlonym ratuszem, w obecności tłumnie zgromadzonych mieszkańców miasta Poznania, zgromadziły się towarzystwa powstańcze oraz inne organizacje społeczne, jak oficerowie rezerwy, bractwa strzeleckie, sokoli, harcerze, hallerczycy i dowórczy. Zebrani wysłuchali przemówień prezydenta miasta, Cyryła Ratajskiego i byłego prezesa Rady Ludowej miasta Poznania Czesława Meissnera. „Kurier Poznański” podkreślał, że „mimo mrozu rynek był zalany publicznością”. W salach Wielkopolskiego Muzeum Wojskowego zaprezentowano obraz Leona Wróblewskiego apoteozujący Powstanie Wielkopolskie. Według „Kuriera Poznańskiego” przedstawiał on „wielkopolskiego powstańca, opierającego twardo stopę na trupie powalonego Prusaka. W ręku trzyma on sztandar narodowy. Obok leżą rozbite emblematy cesarstwa niemieckiego. W dali, w blaskach wschodzącego słońca wolności, rysują się linie poznańskiego ratusza. Całość robi imponujące wrażenie”. Rocznicą Powstania zaowocowała także publikacją wspomnień na łamach prasy i pierwszymi monografiami, m. in. autorstwa Karola Rzepeckiego.

Pięć lat później, w 1928 r. obchodom powstańczym nadano jeszcze bardziej imponujący przebieg. Prasa podawała, że cała Wielkopolska tonęła w powodzi flag narodowych, a uroczyste akademie gromadziły tłumy publiczności. W Poznaniu, gmachy publiczne z tej okazji były iluminowane reflektorami. Na Placu Wolności odprawiono mszę, po czym pierwszy dowódca Powstania generał Stanisław Taczak przyjął symboliczny raport powstańczy. Ważnym momentem uroczystości było odsłonięcie dwóch tablic pamiątkowych: ku czci Ignacego Paderewskiego na ścianie „Bazaru” i ku czci Franciszka Ratajczaka u zbiegu ulic Ratajczaka i 27 Grudnia. Organizacje kombatanckie wraz z innymi stowarzyszeniami społecznymi brały udział w de-

filadzie przed Zamkiem, a następnie w uroczystości nadania szabli honorowej byłemu dowódcy Straży Ludowej Julianowi Langemu w Hali Reprezentacyjnej Targów Poznańskich. Wieczorem w Auli Uniwersyteckiej odbyła się wielka akademie. Ponadto odbyło się wiele uroczystości towarzyszących, zorganizowanych przez związki powstańcze. Na cmentarzu górczyńskim, gdzie znajdował się odsłonięty w 1924 r., pomnik poległych powstańców, dorocznym zwyczajem składano kwiaty, natomiast Związek byłych Uczestników Powstań Narodowych uczcił grudniowe święto poświęceniem sztandaru.

Zorganizowanie uroczystości na tak dużą skalę było możliwe między innymi dzięki współpracy wszystkich organizacji kombatanckich, niezależnie od ich oblicza politycznego. Ich przedstawiciele zasiadali i współpracowali zgodnie zarówno w Wojewódzkim jak i Lokalnym Komitecie Obchodów 10-lecia Powstania Wielkopolskiego. Prasa poznańska podkreślała, że „Komitet Lokalny połączył się z Wojewódzkim, który chcąc nadać obchodowi cechy święta państwowego zgrupował wokół siebie przedstawiciele wszystkich stanów. Dziesięciolecie Powstania Wielkopolskiego obchodzi, więc społeczeństwo nasze pod znakiem zgody i radości”.

Niestety w kolejnych latach wśród braci powstańczej coraz bardziej przejawiały się podziały na tle politycznym. Doprowadziły one do istnienia wielu związków powstańczych. Jedne z nich wyraźnie sympatyzowały z ruchem narodowym (endecją), inne zaś opowiadały się po stronie rządzącego wówczas Polską obozu piłsudczykowskiego (sanacyjnego). Organizacje kombatanckie sympatyzujące z ruchem narodowym skupiały się w Legionie Wielkopolskim, zaś związki wspierane przez sanację tworzyły Federację Polskich Związków Obrońców Ojczyzny. W następnych latach obchody rocznicowe osobno organizowały związki należące do Federacji, a osobno Legionu Wielkopolskiego. Powodem tego stanu rzeczy była zaostrożająca się walka polityczna. Bardzo smutne, ale niestety znamienne dla ówczesnych nastrojów, jest oświadczenie Legionu Wielkopolskiego, który potępił I Okręg Towarzystw Powstańców i Wojaków za udział w akademii zorganizowanej 27 grudnia 1932 r. przez „sanacyjne organizacje byłych wojskowych”.

Z powodów politycznych odrębnie przebiegały urządzone z wielkim rozmachem w 1933 r. uroczystości 15-lecia Powstania. Organizacje skupione w Legionie Wielkopolskim zorganizowały w Sali Ogrodu Zoologicznego akademie. Nadano jej szczególnie uroczysty charakter ze względu na obecność delegacji dowórców w historycznych mundurach i z historycznym sztandarem. Jednym z nielicznych akcentów wspólnych obchodów były uroczystości na Placu Wolności w Poznaniu, gdzie zapalono wielkie ognisko oraz złożenie wieńców przed Pomni-

Tablica na ścianie hotelu „Bazar”, 1928 r.

Nalepka rozprowadzana przez
Związek Inwalidów Wojennych RP

kwoty przekraczało możliwości Związku Powstańców Wielkopolskich, toteż zwrócił się on do wielu instytucji z prośbą o dotację. Zorganizował również w celu zdobycia funduszy koncert wokalnno-muzyczny w auli uniwersyteckiej. Zarzucono natomiast projekt urządzenia loterii powstańczej z powodu zbyt wysokich opłat skarbowych. Staraniem Związku kolej uruchomiła kilka dodatkowych pociągów z Rawicza, Bydgoszczy, Kępna i Jarocina do Poznania. Miały one przywieźć uczestników uroczystości. Wszystkim przyznano 80% zniżkę. Przygotowano 1000 miejsc noclegowych na terenie Poznania.

Podjęte znacznym nakładem sił i środków uroczystości wypadły okazale. Prasa opisywała miasto tonące w powodzi flag narodowych. Czołowe gazety poznańskie zamieszczały okolicznościowe artykuły przypominające wydarzenia sprzed dwudziestu lat. Protektorat nad uroczystościami objął marszałek Edward Rydz-Śmigły reprezentowany przez generała Edmunda Knoll-Kownackiego. Uroczystości trwały dwa dni. W drugi dzień Świąt Bożego Narodzenia (26 grudnia) odbył się wielki zjazd powstańczy zorganizowany przez Związek Powstańców Wielkopolskich. Po mszy przed Halą Targową, kolumna powstańców udała się uroczystym pochodem przez miasto do ratusza, gdzie na ręce tymczasowego prezydenta miasta Tadeusza Rugego złożono urny z ziemią z pobojuwisk francuskich, przeznaczone na planowany Grób Nieznanego Powstańca w Poznaniu. Uroczystości powstańcze obejmowały również defiladę przed Pomnikiem Wdzięczności, zebranie koleżeńskie w Sali Ogrodu Zoologicznego i tradycyjny „święteczny opłatek” w sali Heyduckiego. Nazajutrz uroczystości rozpoczęła msza w farze, odprawiona przez biskupa Dymka, po której odbyła się akademie w ratuszu, gdzie prezes Związku Powstańców Śląskich Rudolf Kornke wręczył miastu Poznaniowi Krzyż na Śląskiej

kiem Wdzięczności. Dorocznym zwyczajem składano wiązanki na cmentarzu górczyńskim oraz w innych miejscach upamiętniających Powstanie. Odbył się również przemarsz organizacji kombatanckich przez miasto i akademie w auli uniwersyteckiej.

Ostatnie w okresie II Rzeczypospolitej obchody rocznicowe odbyły się w 20. rocznicę Powstania w 1938 r. Wielką aktywnością w ich organizacji wykazał się Związek Powstańców Wielkopolskich. Władze tej organizacji postanowiły zorganizować wielki zjazd powstańców i niepodległościowców Wielkopolski, Pomorza i Śląska. Planowano, że na uroczystości w Poznaniu przybędzie ponad 10 tysięcy osób, a ponadto specjalne sztafety: rowerzystów (ok. 1 tys. osób) i motocyklistów (ok. 100 osób). W czasie uroczystości zamierzano nadać członkostwo honorowe marszałkowi Edwardowi Rydzowi - Śmigłemu, który jednak do Poznania nie przybył.

Przedsięwzięcie wymagało znacznych środków finansowych, szacowanych na około 10800 złotych. Wyasygnowanie takiej

Wstędze Zasługi. Miasto otrzymało również odznakę wrzesińskiego pułku piechoty. Po południu, zwyczajem lat poprzednich, odbyła się manifestacja na Placu Wolności, skąd po zapaleniu ogniska kolumna złożona z wojska i organizacji społecznych przeszła pod Pomnik Wdzięczności celem złożenia wieńców. Ponadto delegacje organizacji powstańczych i Sokola złożyły wieńce na wszystkich cmentarzach poznańskich gdzie znajdowały się groby powstańców wielkopolskich. Uroczystości zakończyła akademia w auli uniwersyteckiej. Uroczystość uświetniały dodatkowo różne imprezy towarzyszące, jak na przykład zawody strzeleckie na strzelnicy poznańskiego Bractwa Kurkowego „o godność zwycięzcy 27 grudnia”. W łazarskiej siedzibie Stronnictwa Narodowego Celestyn Rydlewski wygłosił referat okolicznościowy. Prasa poznańska publikowała liczne wspomnienia osób zaangażowanych w działalność niepodległościową, m. in. Henryka Śniegockiego, Stanisława Celichowskiego. Wśród gości spoza Wielkopolski byli obecni: wojewoda wileński, powstaniec wielkopolski, Ludwik Bociański, poseł Stanisław Józwiak, płk. Kazimierz Glabisz, ppłk Jan Karczmarek i ppłk Józef Łukomski. Na uroczystości nie przybył marszałek Edward Rydz – Śmigły, chociaż zaszczycił obchody swoim honorowym patronatem. Nie powtórzyła się sytuacja z 1919 r. kiedy Poznań gościł największe postacie polskiej polityki: Ignacego Paderewskiego, Józefa Piłsudskiego, premiera Leopolda Skulskiego i kilku jeszcze przedstawicieli Rady Ministrów.

Wzorem Poznania również w innych miastach, miasteczkach a nawet większych wioskach wielkopolskich odbywały się obchody rocznicy wybuchu powstania. Organizacje kombatanckie występowały często w charakterze głównych organizatorów. Ich staraniem urządzano akademie, defilady, odsłanianie pomniki i tablice pamiątkowe. Na przykład w Opalenicy pierwsze obchody zorganizowano już 27 grudnia 1919 r., a staraniem miejscowego Towarzystwa Uczestników Powstania Wielkopolskiego postawiono pierwszy w Polsce pomników powstańczych. Bywały przypadki oryginalnych pomysłów urozmaicenia programu uroczystości. We wspomnianej Opalenicy 3 października 1920 r. wystawiono sztukę ludową „Górą nasi”, w której „...znane melodie wpleciono w treść swojską i bliską sercom naszym, bo opartą na wypadkach Powstania”. Z okazji 10 rocznicy wybuchu Powstania również w Opalenicy wystawiono tzw. „żywy obraz” pt. „Pogrom Niemca przez Wielkopolskę”. W 1934 r., z okazji rocznicy wyzwolenia Inowrocławia miejscowe organizacje kombatanckie i przysposobienia wojskowego urządziły ćwiczenia, które wiernie odtwarzały przebieg walk o miasto w styczniu 1919 roku.

Tradycja powstańcza a legionowo – peowiacka

Związki kombatanckie weteranów Powstania dążyły do przybliżenia wielkopolskich tradycji niepodległościowych innym dzielnicom Polski, a także rządzącemu obozowi piłsudczykowskiemu, który wyraźnie faworyzował tradycje legionowo-peowiackie. Starano się więc zainteresować obchodami naczelne władze państwowe, zwracając się w 1928 r. do Prezydenta RP o przyjęcie honorowego protektoratu nad uroczystościami 10-lecia wybuchu Powstania i zapraszając na obchody rocznicowe w 1935 roku marszałka Edwarda Rydza-Śmigłego.

Związki kombatanckie czyniły starania, aby z czynem powstańczym Wielkopolan zapoznać mieszkańców stolicy Polski. Po raz pierwszy społeczeństwo Warszawy zobaczyło powstańców wielkopolskich w czasie wielkiej parady zorganizowanej na Placu Saskim z okazji 10 rocznicy niepodległości. Znaczna grupa powstańców maszerowała wówczas w kolumnie Federacji Polskich Związków Obrońców Ojczyzny, zaś Związek byłych Uczestników Powstań Narodowych na ręce Józefa Piłsudskiego oraz Ignacego Mościckiego złożył adresy hołdownicze. W następnych latach również podejmowano próby organizowania uroczystości powstań-

Sztandar Towarzystwa Powstańców i Wojaków w Poniecu – pierwsza połowa lat dwudziestych XX w.

czych w Warszawie. Przez dłuższy czas kończyły się one niepowodzeniem. Związek Weteranów Powstań Narodowych bezskutecznie próbował uzyskać zgodę Ministerstwa Spraw Wojskowych na wystawienie warty powstańczej przy Grobie Nieznanego Żołnierza w dniu 27 grudnia. Sytuacja zmieniła się z chwilą zjednoczenia organizacji powstańczych i utworzenia Związku Powstańców Wielkopolskich, który posiadał swoje koło związkowe na terenie Warszawy. Dzięki jego zabiegom, w rocznicę Powstania Styczniowego, 22 stycznia 1939 r. odbyły się po raz pierwszy w Warszawie uroczystości rocznicowe wybuchu Powstania Wielkopolskiego. Po nabożeństwie w kościele garnizonowym powstańcy złożyli wieniec na Grobie Nieznanego Żołnierza i zaciągnęli wartę honorową. Pochód Wielkopolan przemarszerował przez miasto, oddając przed Belwederem hołd pamięci Józefa Piłsudskiego, po czym przeszedł pod mieszkanie marszałka Edwarda Rydza-Śmigłego na ulicy Klonowej, gdzie marszałek wy-

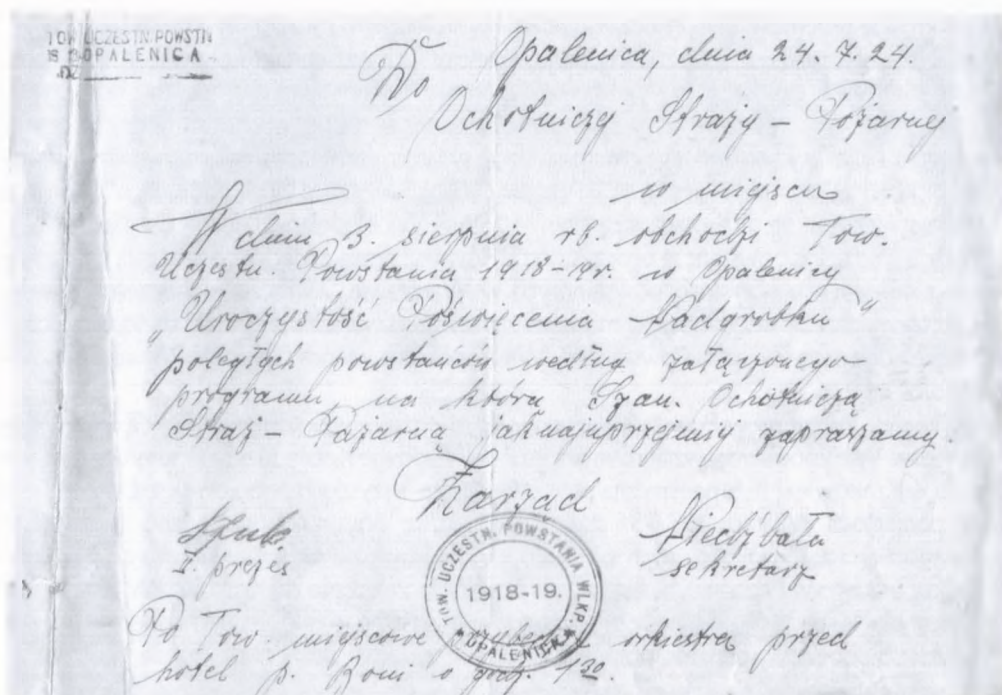
głosił krótkie przemówienie. Podczas akademii w stołecznym ratuszu przemawiał między innymi wojewoda wileński, Ludwik Bociański. Podkreślił znaczenie faktu pierwszego obchodu Powstania Wielkopolskiego w Warszawie: „Dumni z dokonanego o własnych siłach czynu, na który z takim utęsknieniem oczekował Komendant Piłsudski, obchodzimy dziś rocznicę naszego od wieków zwycięskiego zmagania się ze światem germańskim po raz pierwszy w stolicy Polski, naszej dumnej Warszawie”. Tygodnik „Głos Powstańca Wielkopolskiego” zadowoleniem stwierdzał, że „Tę otaczającą czyny i zasługi Wielkopolan 20-letnią ciszę przerwały wreszcie niedzielne powstańcze uroczystości”. Również prasa endecka dostrzegała znaczenie faktu pierwszych uroczystości powstańczych w Warszawie. Zwraçała jednocześnie uwagę na pomijany przez prasę sanacyjną moment uroczystości warszawskich, jaki stanowiło złożenie przez delegację Związku Powstańców Wielkopolskich wieńca na grobie Romana Dmowskiego.

Związek Weteranów Powstań Narodowych, a później jego kontynuator – Związek Powstańców Wielkopolskich, wziął również udział w budowie Kopca Józefa Piłsudskiego na Sowińcu w Krakowie. Miała na nim znaleźć się ziemia ze wszystkich pobojuwisk z czasów walk o niepodległość. W latach 1934-35 staraniem Związku Weteranów dokonano uroczystego pobrania ziemi z 36 pól bitewnych z Wielkopolski. Urny z ziemią przewieziono do Muzeum Wielkopolskiego w Poznaniu, a następnie uroczystość przekazano do Krakowa. W ten sposób Wielkopolanie starali się podkreślić znaczenie swojego czynu w całokształcie wysiłków prowadzących do odbudowy państwa polskiego.

Uroczystości pogrzebowe, pomniki i tablice pamiątkowe

Pamięć o Powstaniu utrwalano nie tylko z okazji rocznicowych obchodów. Charakter patriotycznych uroczystości nadawano pogrzebom zasłużonych dowódców powstańczych i szeregowych powstańców. Szerokim echem w Wielkopolsce odbiły się w 1937 r. uroczystości pogrzebowe ku czci Stanisława Rybki-Myriusa, jednego z organizatorów Powstania i działacza wielu organizacji kombatanckich. Prasa donosiła o uroczystym pogrzebie 8 powstańców w Wielichowie, których zwłoki wcześniej spoczywały pod Kargową na terenie Niemiec, skąd udało się je ekshumować. Podobny charakter miała uroczystość ekshumacji zwłok powstańców pochowanych w Sulechowie, położonym wówczas na terenie Niemiec i uroczyste przeniesienie ich na cmentarz w Zbąszyniu. Uroczystości przeniesienia zwłok powstańców do nowych grobowców miały miejsce także w sierpniu 1935 r. w Środzie Wielkopolskiej i październiku 1936 r. w Słupi koło Stęszewa, dokąd przewieziono zwłoki pochowanych w okolicach Zbąszynia.

Szczególnie często urządzano uroczystości z okazji odsłonięcia pomników i tablic pamiątkowych. Wiele towarzystw i kół powstańczych miało ambicję aby stać się fundatorem pomnika lub chociażby skromnej tablicy upamiętniającej lokalne wydarzenia lat 1918-19. Już od pierwszych lat niepodległości poszczególne organizacje powstańcze wykazywały się pod tym względem znaczną aktywnością. W 1922 r. z inicjatywy nowo założonych towarzystw powstańców i wojaków odsłonięto pomniki w Swarzędzu, Opalenicy i Kcyni oraz tablice pamiątkowe w kościele garnizonowym w Poznaniu. Niektóre uroczystości odsłonięcia połączono ze zjazdami organizacji kombatanckich. 24 września 1922 r. w Paterku koło Nakła odbył się zlot towarzystw powstańczych z Bydgoszczy, Mroczy, Szubina, Kcyni, Jarocina, Nakła, Anielina, Inowrocławia oraz towarzystw hallerczyków z Bydgoszczy i Nakła z okazji odsłonięcia pomnika upamiętniającego boje toczone na froncie północnym Powstania Wielkopolskiego.

Zaproszenie na uroczystość poświęcenia pomnika nagrobnego poległych powstańców opalenickich – 1924 r.

W Poznaniu pierwszym pomnikiem upamiętniającym poległych w Powstaniu był obelisk ku czci poległych na cmentarzu górczyńskim. Powstał on z inicjatywy Towarzystwa Powstańców i Wojaków Łazarz-Górczyn im I. Andrzejewskiego. W celu zdobycia funduszy potrzebnych na budowę pomnika, Towarzystwo organizowało szereg imprez dochodowych, jak na przykład koncert w ogrodzie zoologicznym we wrześniu 1922 r., zabawę ludową i loterię. Uroczyste poświęcenie kamienia węgielnego w obecności przedstawicieli władz wojewódzkich i Dowództwa Okręgu Korpusu VII na czele z generałem Kazimierzem Raszewskim miało miejsce 1 stycznia 1923 r., zaś uroczystość odsłonięcia 13 lipca 1924 r. Od tej pory pomnik na cmentarzu górczyńskim stał się miejscem wielu rocznicowych uroczystości Powstania Wielkopolskiego.

Magistrat poznański wspomagał opiekujące się pomnikiem Towarzystwo Powstańców i Wojaków subwencjami w granicach 300 do 600 złotych rocznie. Z dużym rozmachem zorganizowano 9 sierpnia 1925 r. uroczystości odsłonięcia Grobu Nieznanego Powstańca w Bydgoszczy. Obecny był głównodowodzący Powstania Wielkopolskiego gen. Józef Dowbor-Muśnicki i pułkownik armii amerykańskiej Miller, prezes Międzynarodowego Stowarzyszenia Kombatantów (FIDAC). Przy grobie, zlokalizowanym na Placu Bernardyńskim, aż do wybuchu wojny odbywały się nie tylko uroczystości powstańcze, ale również hallerowskie, ponieważ złożono w nim urnę z ziemią pobraną na cmentarzu St. Hillaire koło Reims, miejscu spoczynku żołnierzy polskich poległych w czasie walk w Szampanii.

Mysł budowy podobnego grobu w Poznaniu nie została nigdy zrealizowana, mimo że już w 1925 roku w kręgach działaczy Związku Inwalidów Wojennych pojawiły się projekt postawienia grobu na miejscu dawnego pomnika Bismarcka, zaś w drugiej połowie lat trzydziestych

Nagrobek powstańców w Grodzisku Wielkopolskim – 1924 r.

Związek Weteranów Powstań Narodowych i Związek Powstańców Wielkopolskich bezskutecznie próbowali zrealizować projekt lokalizacji grobu na Placu Wolności.

Brak powstańczego monumentu w centrum Poznania częściowo rekompensowały tablice pamiątkowe. W 1928 r. staraniem organizacji powstańczych odsłonięto dwie tablice: na „Bazarze” ku czci I. Paderewskiego oraz u zbiegu ulic 27 Grudnia i Ratajczaka. Korzystając z przychylności władz kościelnych działacze Towarzystwa Powstańców i Wojaków im. Franciszka Ratajczaka ufundowali w kolegiacie poznańskiej tablicę ku czci poległych i zmarłych już po zakończeniu Powstania członków Towarzystwa. Uroczystości wmurowania tablicy w kolegiacie, zakończyły się akademią w Pałacu Działyńskich.

Podobna tablica została odsłonięta z inicjatywy Towarzystwa Uczestników Powstania Wielkopolskiego im. Ignacego Paderewskiego przy kościele św. Marcina. Według „Powstańca Wielkopolskiego” organizacje powstańcze pozostające pod orbić wpływów ruchu narodowego były fundatorami około 120 pomników i tablic pamiątkowych. Redakcja „Powstańca” podkreślała, że: „Nie mają takich pomników te towarzystwa, które obecnie powstają, nie związane żadnym symbolicznym znakiem z duszami oraz pamięcią o naszych poległych druhach-powstańcach”.

Powstańcy armią rezerwową

Popularną formę aktywności związków kombatanckich stanowiły apele związkowe. Organizowano je od pierwszej połowy lat dwudziestych. Były pomyślane jako ćwiczenia wojskowe organizowane przez Związek Towarzystw Powstańców i Wojaków. Odbywały się na szczeblu okręgu, który obejmował jeden lub kilka powiatów. Organizowano także apel związkowy,

w którym uczestniczyły towarzystwa z terenu całego Okręgu Korpusu. Apele powstańcze składały się z dwóch części: uroczystego otwarcia oraz ćwiczeń wojskowych. Często zdarzało się, że program otwarcia rozbudowywano na tyle szeroko, że właściwie przekształcał się on w odrębną uroczystość. Dla przykładu można podać przebieg apelu powstańczego towarzystw powstańców i wojaków z rejonu Wągrówca w dniu 15 sierpnia 1928 r. Obejmował on uroczyste nabożeństwo, przemarsz pod pomnik poległych powstańców, złożenie wieńca, przemarsz na cmentarz, przemówienie przedstawiciela władz samorządowych, defiladę na rynku, dekorację zasłużonych członków odznaką związkową, wspólny obiad żołnierski w strzelnicy i zawody wojskowo-sportowe, obejmujące następujące konkurencje: strzelanie, marsz na 10 km z karabinem i ładownicą, wyścigi kolarskie na dystansie 10 km, pływanie w umundurowaniu i z karabinem.

Apele powstańcze, odbywane zazwyczaj w okresie wiosenno-letnim, ewentualnie wczesną jesienią, były wielkimi, lokalnymi uroczystościami patriotycznymi. Brało w nich udział całe miejscowe społeczeństwo, reprezentowane przez organizacje społeczne, zawodowe, cechy, bractwa strzeleckie i inne. Szczególną rolę odgrywały apele powstańcze w miejscowościach przygranicznych, przekształcając się często, szczególnie w drugiej połowie lat trzydziestych, w wielkie antyniemieckie manifestacje. Jeden z wielu takich apeli odbył się w Kościanie 1 sierpnia 1937 r. Do apelu stanęło ponad 1600 byłych uczestników walk o niepodległość z terenów kilku sąsiednich powiatów. Z Poznania przybyła specjalna sztafeta cyklistów. Obecnych było ponad 50 sztandarów powstańczych, nie licząc innych organizacji społecznych. Przybywających na Dworcu PKP witała orkiestra Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Męskiej. Zbiórka wszystkich uczestników odbyła się w Sokolni, po czym olbrzymi pochód udał się na rynek, gdzie wzniesiono ołtarz polowy, przy którym mszę odprawił ks. proboszcz Bednarkiewicz. Przemawiał między innymi były dowódca Grupy „Leszno” Bernard Śliwiński. Uroczystości zakończyły się zawodami strzeleckimi i zabawą taneczną. Prasa wielkopolska szeroko donosiła o kościańskich uroczystościach, podkreślając przy tym ich patriotyczną wymowę.

Zdarzało się, że na terenie jednego powiatu, a nawet tej samej miejscowości, odbywały się dwa apele, organizowane przez konkurujące ze sobą organizacje powstańcze. Działo się tak przede wszystkim na obszarach południowo-zachodniej Wielkopolski, gdzie w drugiej połowie lat trzydziestych, oprócz Związku Weteranów Powstań Narodowych, ożywioną działalność rozwijało kierowane przez Bernarda Śliwińskiego Towarzystwo Powstańców Wielkopolskich. Starano się rozmachem i sprawnością organizacyjną zaćmić konkurentów. Delegat powiatowy Związku Weteranów Powstań Narodowych w Kościanie podkreślał, że apel organizowany w Śmiglu nie może pod żadnym pozorem wypaść gorzej niż podobna impreza zorganizowana przez Towarzystwo Powstańców Wielkopolskich w Kościanie.

Związek Powstańców Wielkopolskich zaplanował zorganizowanie w Poznaniu w dniach 26 sierpnia – 3 września 1939 r. „Tygodnia Powstańca Wielkopolskiego”. W ramach obchodów „Tygodnia” planowano capstrzyk, uroczystą akademię w kinie „Słońce”, koncerty chórów i orkiestr w Parku Wilsona, zbiórkę uliczną na dozbrojenie armii. Większość imprez nie odbyła się jednak z powodu wybuchu wojny.

Życie społeczne w środowisku weteranów

Uroczystość nadawania sztandarów kół związkowych. Często przy tej okazji zwracano się do władz z prośbą o wsparcie finansowe, nie zawsze z pomyślnym wynikiem. Magistrat Poznania odmówił wsparcia uroczystości poświęcenia sztandaru Koła Poznań -Wilda, Koła 4 Kompanii Marynarzy-Powstańców. Decyzję tłumaczono ciężką sytuacją finansową ka-

sy miejskiej. Towarzystwo byłych żołnierzy 68 Pułku Piechoty (dawn. 10 Pułku Strzelców Wielkopolskich) w 1933 r. na uroczystość poświęcenia sztandaru otrzymało 30 zł.

Niektóre organizacje uroczystości obchodziły rocznicę swego istnienia (5, 10 i 15-lecia). Należały do nich przede wszystkim towarzystwa powstańców i wojaków oraz towarzystwa uczestników powstania wielkopolskiego. Organizacje te, w drugiej połowie lat trzydziestych, wykorzystywały rocznicowe obchody swego istnienia dla podkreślenia faktu, że są najstarszymi organizacjami powstańczymi w Wielkopolsce, a przez to jedynymi uprawnionymi do reprezentowania społeczności weteranów Powstania Wielkopolskiego. Starano się w ten sposób poderwać prestiż, konkurencyjnych, sanacyjnych organizacji powstańczych. Szczególnie uroczystą oprawę nadano obchodom 15-lecia Towarzystwa Powstańców i Wojaków im. Franciszka Ratajczaka w Poznaniu w 1936 r. (zał. 1921). Od tej pory wymienione towarzystwo, używało swej nazwy z dodatkowym określeniem: „najstarsze towarzystwo powstańcze”. Uroczystości rocznic istnienia organizacji powstańczych wykorzystywano również jako pretekst do zwoływania nieformalnych zjazdów rozwiązanych przez władze w 1933 r. Związku Towarzystw Powstańców i Wojaków oraz Związku Towarzystw Uczestników Powstania Wielkopolskiego. Taki zjazd odbył się między innymi latem 1938 roku w Janowcu Wielkopolskim z okazji 15-lecia istnienia tamtejszego Towarzystwa Uczestników Powstania Wielkopolskiego. W zjeździe brał udział były prezes Związku dr C. Meissner i były komendant Związku por. rez. Podgórski.

Uroczystości powstańcze odbyły się również z okazji otwarcia i poświęcenia różnych obiektów, jak na przykład siedziby Zarządu Głównego Związku Weteranów Powstań Narodowych przy Placu Wolności 11 w 1934 r., pierwszego w Wielkopolsce Domu Powstańca Wielkopolskiego w Śremie w lipcu 1939 r., ogródków działkowych dla 50 bezrobotnych powstańców w Pleszewie 25 czerwca 1939 r. W tej ostatniej uroczystości brał udział były powstaniec wielkopolski i wojewoda poznański Ludwik Bociński.

Propagowaniu tradycji powstańczych służyły również wycieczki. 22 maja 1938 r. organizacje kombatanckie urządziły wycieczkę do Kalisza, w związku z przyłączeniem tego miasta do województwa poznańskiego. Jako cel wycieczki podano nawiązanie kontaktów między środowiskiem kombatanckim Poznania i Kalisza. Niewątpliwie chodziło o zdobycie wpływów na nowych terenach województwa poznańskiego, ponieważ organizatorami były związki powstańcze ulegające wpływom narodowej demokracji. O celach wycieczki świadczyło między innymi przemówienie prezesa Towarzystwa Uczestników Powstania Wielkopolskiego im. Ignacego Jana Paderewskiego, Jana Kocha, który wzywał do zakładania na nowych terenach województwa poznańskiego Legionu Ziemi Zachodnich RP. Była to unia stowarzyszeń wojskowo – wychowawczych, które były pod wpływami narodowej demokracji. W zamierzeniu twórców miało stanowić przeciwwagę dla sanacyjnej Federacji Polskich Związków Obrońców Ojczyzny. Powstańcy wielkopolscy uczestniczyli również w uroczystościach przyjęcia w Poznaniu w 1927 r. wycieczki Stowarzyszenia Weteranów byłej Armii Polskiej z Ameryki i wycieczki kombatanatów francuskich w 1933 r.

Pamięć ważnych postaci i wydarzeń historycznych

W środowisku weteranów Powstania wielkim szacunkiem cieszył się Ignacy Paderewski. Jego imię przybierały liczne towarzystwa powstańcze, m. in. w Poznaniu, Buku, Szamotułach. Podobizny Paderewskiego umieszczano na sztandarach związkowych. Zapraszano go na liczne uroczystości, jak na przykład poświęcenie sztandaru w Sadkach (1929), odsłonięcie tablicy pamiątkowej przy kościele św. Marcina (1933), złożenie 9 poległych powstańców we wspól-

nym grobowcu na średzkim cmentarzu (1935). Nadawano mu godność członka honorowego, np. Towarzystwa Uczestników Powstania Wielkopolskiego Poznań – Wilda. Szczególnie wielkiej czci Ignacy Paderewski doznawał w szeregach Towarzystwa Uczestników Powstania Wielkopolskiego Dzielnicą III Zamek, na czele którego stał Jan Koch. Towarzystwo te, przybrało imię Paderewskiego jeszcze w latach dwudziestych i w 1928 r. ufundowało tablicę na ścianie „Bazaru”. Z okazji 75 rocznicy jego urodzin, 6 listopada 1935 r. w auli uniwersyteckiej zorganizowało uroczystą akademię. Towarzystwo próbowało również zorganizować wystawę pamiątek historycznych związanych z życiem i twórczością jubilata. Dzięki poparciu Cyryla Ratajskiego uzyskało zgodę Paderewskiego na objęcie honorowego protektoratu nad planowaną budową „Domu Powstańca Wielkopolskiego”. W 1928 r. Towarzystwo otrzymało od Paderewskiego dotację w wysokości 3 tys. złotych, którą wykorzystano do założenia Funduszu Zapomogowego dla Wdów i Sierot im. Ignacego Paderewskiego. Dzięki wysokiemu oprocentowaniu powyższej kwoty, złożonej w Banku miasta Poznania, w latach 1928-31 na rzecz zapomóg wypłacono prawie 1400 złotych.

Popularną postacią w szeregach byłych powstańców był Roman Dmowski. Widziano w nim głównego architekta niepodległej Polski. Jego zasługi dla Polski ustawicznie przypominało na łamach prasy kombatanckiej i podczas licznych przemówień na uroczystościach kombatanckich. Polityczną mądrość i zasługi Dmowskiego przeciwstawiano „nieprzemysłanym czynom legionistów w 1914 roku, które skończyłyby się totalną klęską, gdyby jej nie uratowała inicjatywa narodowych demokratów skupionych w Naczelnym Komitecie Narodowym”.

Większość zjazdów Związku Towarzystw Powstańców i Wojaków oraz Związku Towarzystw Uczestników Powstania Wielkopolskiego kończyła się uchwaleniem depesz hołdowniczych do Dmowskiego. Silnym echem odbiła się w szeregach powstańczych śmierć twórcy i przywódcy obozu narodowego. Ku jego czci odbyły się liczne, uroczyste zebrania towarzystw powstańczych, zaś „Powstańca Wielkopolski” zamieścił liczne artykuły dotyczące myśli politycznej i działalności Romana Dmowskiego.

Niektóre towarzystwa powstańcze przybierały również imię byłego dowódcy Powstania Wielkopolskiego generała Józefa Dowbor-Muśnickiego. Jedną z najstarszych organizacji powstańczych, Towarzystwo Powstańców i Wojaków w Miejskiej Górze pow. Rawicz, już 16 kwietnia 1922 przybrało jego imię, za zgodą generała, który udzielił towarzystwu swojego honorowego patronatu.

W późniejszym czasie popularność postaci Dowbor-Muśnickiego w szeregach weteranów nieco spadła. Przyczyną była między innymi postawa generała, nie odpowiadająca twórcom nowych organizacji, opowiadających się po stronie sanacji. Głośniejsze o Dowbor-Muśnickim stało się dopiero po jego śmierci. Towarzystwa powstańcze wzięły wówczas udział w zorganizowanej 13 marca 1938 r. przez Stowarzyszenie Dowborczyków akademii żałobnej. Uroczystość ta, stała się okazją politycznej manifestacji takich organizacji jak: towarzystwa powstańców i wojaków, towarzystwa uczestników powstania wielkopolskiego (tzw. meissnerowców), Związku Oficerów w stanie spoczynku, Związku Podoficerów Rezerwy Ziem Zachodnich, Związku Hallerczyków, Koła PKU-istów, Sokoła, Konwentu „Lechia”, korporacji akademickich Uniwersytetu Poznańskiego.

Organizacje kombatanckie pielęgnowały również pamięć dawniejszych walk niepodległościowych, szczególnie okresu Wiosny Ludów. Już od drugiej połowy lat dwudziestych z inicjatywy Wielkopolskiego Związku Powstańców i Strzelców organizowano coroczne tzw. marsze powstańcze „Szlakiem Mierosławskiego” na trasie walk 1848 r. (Miłosław, Książ, Śrem, Sokółko). W 90. rocznicę wydarzeń Wiosny Ludów, w 1938 r., Związek Powstańców Wielko-

polskich, wspólnie z Polskim Związkiem Zachodnim zorganizował szereg uroczystości rocznicowych. W Poznaniu odbyła się uroczysta akademicka, natomiast we Wrześni zjazd powstańców z powiatów wrzesińskiego, gostyńskiego i kościańskiego. Ponadto specjalne apele odbywały się również w innych miejscowościach Wielkopolski, między innymi w Chodzieży, Krzycu Wielkim /pow. Leszno/, Kwilczu, Czarnkowie, Krotoszynie, Miejskiej Górze, Grodzisku. Szeroko zakrojone obchody podniosły bardzo prestiż Związku Powstańców Wielkopolskich w oczach społeczeństwa i przychylnie nastawiły do niego dużą część prowincjonalnego duchowieństwa, które dotąd sympatyzowało ze związkami powstańczymi działającymi pod egidą ruchu narodowego. Obchody wpłynęły również na dalszą integrację środowiska powstańczego. W wielu miejscowościach udział w nich wzięły towarzystwa powstańców i wojaków, zgłaszając jednocześnie deklaracje przystąpienia do Związku Powstańców Wielkopolskich.

W czasie wielu uroczystości akcentowano więzy łączące ruchy niepodległościowe dzielnic zachodnich: Wielkopolski, Pomorza i Śląska. Koła Okręgu Śląskiego Związku Weteranów Powstań Narodowych brały gremialny udział w rocznicowych obchodach powstań śląskich, np. 15 rocznicy wybuchu III Powstania Śląskiego w Katowicach. W czerwcu 1938 r. Związek Powstańców Wielkopolskich wspólnie ze Związkiem Powstańców Śląskich zorganizował rajd motocyklowo-samochodowy na trasie Katowice – Poznań w celu zmanifestowania solidarności powstańców obydwu dzielnic. Powitanie uczestników rajdu odbyło się na Placu Wolności, a następnie miała miejsce wspólna defilada powstańców wielkopolskich i śląskich przed Pomnikiem Wdzięczności.

Działalność wydawnicza

Podtrzymywaniu pamięci o Powstaniu służyły także publikacje. Były to najczęściej wydawane przez organizację kombatancką rocznicowe jednodniówki, albumy, rzadziej drukowane sprawozdania z własnej działalności, w których przy okazji zamieszczano także teksty historyczne. Kilka pozycji wydano w Bydgoszczy: księgę pamiątkową towarzystw powstańców i wojaków, jednodniówkę z okazji odsłonięcia Grobu Nieznanego Powstańca w Bydgoszczy i jednodniówkę dla uczczenia pięciolecia istnienia Klubu Sportowego „Astoria” przy Towarzystwie Powstańców i Wojaków „Macierz”. Towarzystwo Uczestników Powstania Wielkopolskiego w Poznaniu wydało jednodniówkę dla uczczenia dziesiątej rocznicy wybuchu Powstania.

Związek Weteranów Powstań Narodowych wydał w 1932 r. jednodniówkę, która poruszała nie tylko bieżące zagadnienia ruchu kombatanckiego, ale zawierała wspomnienia powstańców. W 1934 roku, nakładem tego Związku, ukazał się „Rocznik Weteranów” pod redakcją Tadeusza Samolińskiego. W roku następnym Koło Macierzyste Związku Weteranów Powstań Narodowych w Poznaniu wydało jednodniówkę powstańczą. Koło Związku Powstańców w Kobylinie specjalną jednodniówką uczciło uroczystości odsłonięcia pomnika Powstańców Wielkopolskich w dniu 22 maja 1938 r.

Szczególną rolę odgrywała prasa kombatancka. Docierała ona nie tylko do weteranów, ale również szerszych kręgów społeczeństwa wielkopolskiego. Informowała o życiu wewnętrznym organizacji, ale także kształtowała świadomość historyczną społeczeństwa wielkopolskiego. Na łamach prasy zamieszczano liczne artykuły zawierające wspomnienia. Zdarzały się również recenzje publikacji o Powstaniu, pojawiały się polemiki historyczne.

Pierwsze pismo powstańcze nosiło nazwę „Wolność” i ukazywało się nieregularnie w latach 1922 – 1925. Redaktorem naczelnym był Stanisław Rybka – Myrius. W 1927 r. Związek Towarzystw Powstańców i Wojaków próbował wydawać dwutygodnik „Za Wolność”.

GŁOS POWSTAŃCA WIELKOPOLSKIEGO

Organ Zw. Powstańców Wielkopolskich - Niezależny tygodnik chrześcijański i narodowy

Nr. 1

Poznań, niedziela 1 stycznia 1939

Rok II

Uroczystości 20-lecia Powstania Wielkopolskiego w Poznaniu

Pamięć to kochać się — 28 i 27 grudnia 1918 r. — kiedy powstało się w Poznaniu od cząpek i morderstw powstańców. Powstałe głosy — pochwały ku sławie czoła, bez zmiennej miary nowo dawnych, niezapomnianych młodych, którzy dali nam Polskę, bo, co wtedy nieopowiadano, — owo to kawałek parobków i robaczy.

Młode tamto w gronie chłopów a młode szlachy szlachy. Różne w gronie, a przeszły pokłosie tamtych w szlachy i ludności narodowej. Wzrostem refleksyjności zostały dzięki za przywrócenie brzojski.

26 grudnia

Dzień zwyczajny. Narodziny stały pod znakiem wieloletniego zjazdu Związku Powstańców Wielkopolskich.

To w tym dniu, wieczerza i Polak, wieczerza i wojownik, wieloletnie w tym powstaniu, by w 20-lecie rocznicę czasu obywatela niezapomnianego, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu.

Przed sobą, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu.

Przed siebie, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu.

W tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu.

W tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu.

W tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu.

W tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu.

W tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu.

27 grudnia

W tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu.

W tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu.

W tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu.

W tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu.

W tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu.

W tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu.

W tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu.

W tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu.

W tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu.

W tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu.

W tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu.

W tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu.

W tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu.

W tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu. Powstańcy, w tym gronie, w tym powstaniu.

Po ukazaniu się kilku numerów pismo upadło z powodu braku prenumeratorów. W 1934 r. zaczął się ukazywać „Zew Polski Zachodniej”, który później zmienił nazwę na „Hasło Polski Zachodniej”. W tym czasie był to jeden z nielicznych tygodników kombatanckich w Polsce. Odegrał on pewną rolę w popularyzacji dziejów Powstania Wielkopolskiego. Pismo jednak przeszło w ręce prywatne i stało się za bardzo upolitycznione. Pojawiły się w nim nawet akcenty antysemickie, odnoszące się do niektórych zasłużonych powstańców. W tej sytuacji Związek Weteranów, zerwał z tygodnikiem współpracę i w 1936 r. rozpoczął wydawanie własnego tytułu prasowego pod nazwą „Jutro”.

W 1938 r., po utworzeniu Związku Powstańców Wielkopolskich, pismo zmieniło nazwę na „Głos Powstańca Wielkopolskiego”. Naczelnym redaktorem był Adam Poszwiński. Pismo użyczało swych łamów historykom. Publikowali w nim m. in. Zdzisław Grot, Włodzimierz Lewandowski. Chociaż opowiadało się za obozem rządowym, to jednak domagało się od władz państwowych, które wyraźnie faworyzowały legionistów, większego uznania dla powstańców wielkopolskich i pozostałych niepodległościowców ziem zachodnich. Równoległe, w latach 1936 – 1939 r. ukazywał się dwutygodnik „Powstaniec Wielkopolski” pod red. Jana Kocha. Było to pismo prywatne, jednak za swój organ prasowy uznawały go różne organizacje, pozostające pod politycznym wpływem obozu narodowego. Było to Towarzystwo Uczestników Powstania Wielkopolskiego im. I. Paderewskiego, Towarzystwo Powstańców i Wojaków im. F. Ratajczaka, Stowarzyszenie Dowborczyków, Związek Podoficerów Rezerwy Ziem Zachodnich.

Podsumowanie

Powyższy przegląd nie wyczerpuje całości problematyki. Autor ma jednak nadzieję, że pozwolił zorientować się Czytelnikowi, jak pielęgnowano tradycje Powstania Wielkopolskiego 1918 – 1919 w latach II Rzeczypospolitej. Był to okres niełatwy dla całego społeczeństwa polskiego, w tym również kombatanów. Ciężka sytuacja ekonomiczna, problemy społeczne, różnice polityczne, silnie rzutowały na wszystkie aspekty życia. Tym bardziej należy wyrazić podziw dla społeczeństwa, które nie dało się przytłoczyć problemami dnia codziennego, ale znajdowało siły do organizacji i uczestnictwa w obchodach powstańczych. Wielkopolanie po raz kolejny wykazywali się swoją patriotyczną i obywatelską postawą, tak jak to robili wcześniej, w czasach zaboru pruskiego. Niekiedy bolało ich, że władze w Warszawie zbyt zapatrzone w niewątpliwe zasługi legionistów, nie doceniają znaczenia Powstania Wielkopolskiego. To jednak nie osłabiło obywatelskiej aktywności w, zwłaszcza wśród weteranów Powstania. Ta aktywność przejawiała się działalnością społeczną, podejmowaną w ramach związków kombatanckich.

Należy jedynie żałować, że środowisko weteranów dało się wciągnąć w spory polityczne, co doprowadziło do organizacyjnego rozbitcia, którego nie udało się do końca przełamać, aż do wybuchu II wojny światowej. Tym niemniej dorobek tych organizacji w dziele utrwalania patriotyzmu, był olbrzymi, o czym świadczą istniejące do dziś tablice, pomniki i nagrobki przez nie fundowane. Wiele z nich zniszczył okupant niemiecki w latach 1939-1945 r. Po wojnie trzeba było je odbudować. Nic jednak nie mogło już wrócić życia tym powstańcom, którzy je oddali nie tylko za udział w walkach 1918-1919 r., ale również za swoją społeczną aktywność i patriotyczną postawę w czasach II Rzeczypospolitej.

Wykaz wykorzystanych materiałów

Archiwum Państwowe w Poznaniu – zespoły akt:

- Akta miasta Poznania
- Akta miasta Środy
- Służba Bezpieczeństwa SS (Sicherheitsdienst der SS)
- Towarzystwo Powstańców i Wojaków w Ostrowie
- Urząd Wojewódzki Poznański
- Związek Inwalidów Wojennych w Poznaniu
- Związek Powstańców Wielkopolskich

Archiwum Akt Nowych w Warszawie – zespoły akt

- Akta Ignacego Paderewskiego
- Federacja Polskich Związków Obrońców Ojczyzny

Archiwum Państwowe w Lesznie – zespół akt

- Starostwo Powiatowe w Śmigłu

Prasa:

„Dziennik Poznański”; „Głos owstańca Wielkopolskiego”; „Goniec Wielkopolski”; „Junak”; „Kurier Poznański”; „Naród i Wojsko”; „Nowy Kurier”; „Orędownik”; „Polska Zbrojna”; „Wolność”; „Powstaniec Wielkopolski”; „Za Wolność”; „Żołnierz Wielkopolski”.

Opracowania:

- P. Bauer, Generał Józef Dowbór-Muśnicki, Poznań 1988 r.
- T. Kościański, Dwudziesta rocznica wybuchu Powstania Wielkopolskiego 1918 – 1919 w relacji „Kurier Poznański” i „Dziennika Poznańskiego”, w: „Wielkopolski Powstaniec”, 2017 r.
- T. Kościański, „Kurier Poznański” o obchodach pierwszej rocznicy Powstania Wielkopolskiego 1918/1919, w: „Wielkopolski Powstaniec”, Poznań, 2015 r.
- E. Makowski, Kształtowanie się stosunków społeczno – politycznych w Wielkopolsce w latach 1926 – 1939, Warszawa – Poznań 1979 r.
- M. Olszewski, Rocznicze obchody Powstania Wielkopolskiego, „Kronika Wielkopolski”, nr 4/17/, 1978 r.
- J. Podgóreczny, Grób Nieznanego Powstańca Wielkopolskiego w Bydgoszczy, „Wojskowy Przegląd Historyczny”, nr 4, 1985 r.
- B. Polak, Generał Stanisław Taczak 1874 – 1960, Poznań 1988 r.
- T. Salomon, Stowarzyszenia kombatanckie powstańców wielkopolskich, w: „Kronika Wielkopolski”, nr 4 (17), 1978 r.
- G. Wojciechowski. Organizacje kombatanckie w Wielkopolsce w latach 1919 – 1939 r. Poznań 1994 r. Maszynopis pracy doktorskiej w Bibliotece Głównej UAM
- G. Wojciechowski, Związek Weteranów Powstań Narodowych, „Przyjaciel Ludu”, zeszyt II/XXVI/, Leszno 1990 r.
- G. Wojciechowski, Wielkopolskie tradycje powstańcze w środowisku kombatanckim 1919 – 1939, w „Wielkopolski Powstaniec”, Poznań 1995 r.
- B. Wojcieszak, Pamięć o Powstaniu Wielkopolskim w międzywojennej Opalenicy, w: „Wielkopolski Powstaniec”, Poznań 2000 r.
- A. Wysocki, Zarys historii towarzystw powstańców, w: „Jednodniówka Powstańca Wielkopolskiego”, wyd. Koło Macierzyste ZWPN (Poznań 1935 r.).

Ilustracje: Zbiory autora oraz Bogumiła Wojcieszaka i Macieja Skrzypczaka; Nowotomyska Galeria Internetowa; Wikipedia; WBC, NAC

1918

1948

Z OKAZJI 30TO LETNIEJ ROCZNICY
POWSTANIA WIELKOPOLSKIEGO

OTRZYMUJE DRUH

URODZ

ZWERYFIKOWANY POD Nr

DYPLOM

UZNANIA ZA CZYNNY UDZIAŁ W AKCJI
ZBROJNEJ W POWSTANIU WIELKOPOLSKIM

w 1918 i 1919 roku

ZA ZARZĄD GŁÓWNY
ZWIĄZKU POWSTAŃCÓW WIELKOPOLSKICH

E. Chawarski

SEKRETARZ

Ryszard Kosiński

PREZES

Józef Kosiński

PRZEWODN. KOMIS. WERYFIKACYJNEJ

POZNAŃ dnia 27. XII. 1948.

WIELKOPOLSKI

Dyplom nadawany przez Związek Powstańców Wielkopolskich w 30. rocznicę wybuchu Powstania

Stefan Barłóg

Pamięć i obchody rocznicowe Powstania Wielkopolskiego 1918/1919 w latach PRL

Po zakończeniu II Wojny Światowej, nawiązując do przedwojennych tradycji i dorobku ruchu kombatanckiego, odtworzono w 1946 r. Związek Powstańców Wielkopolskich 1918/1919. Pierwszego sierpnia 1946 r. Zarząd Główny przyjął Tymczasowy Regulamin Związku. Prezesem Związku został Kazimierz Lisiecki¹. Zabrakło niestety w Związku znanych i zasłużonych działaczy z lat przedwojennych, wielu z nich zginęło w czasie wojny i okupacji hitlerowskiej, a jeszcze inni nie widzieli możliwości działania w nowych warunkowaniach politycznych. **Natomiast 8 października 1946 r. ukazał się Regulamin weryfikacyjny Związku Powstańców Wielkopolskich 1918 1919², w którym zawarto między innymi następujące sprawy:**

– § 1 „Członkiem Związku Powstańców Wielkopolskich 1918/19 może być powstaniec, który brał czynny udział w powstaniu wielkopolskim do dnia 18 lutego na terenach Województwa Poznańskiego. Natomiast powstańcy z terenów innych do dnia 21 sierpnia 1919 r.

– § 2 Dowodami stwierdzającymi udział w powstaniu są:

a – książeczka wojskowa,

b – zaświadczenie z Referatu Historycznego D. O. K. VII Poznań,

c – zaświadczenie swego dowódcy, względnie zeznanie dwóch towarzyszy broni pod przysięgą. O ile świadkowie zeznawają na piśmie, muszą ich podpisy ulec legalizacji przez władze administracyjne lub notariusza.

– § 3 Dyplomy weryfikacyjne z okresu przedwojennego nie są wystarczające do weryfikacji, gdyż nie dają rękojmi, że zachowanie się kandydata podczas okupacji nie naruszało godności powstańca.²

Dalsze paragrafy uszczegóławiają procedurę weryfikacyjną.

Prezes Kazimierz Lisiecki nawiązując do Regulaminu Weryfikacyjnego w swoim „Apelu do powstańców 1918/19 roku” stwierdził: „Z przykrością muszę podkreślić fakt, że do przedwojennych organizacji powstańczych wkradł się element i taki, który właściwie nic wspólnego z powstaniem nie miał. Bywało tak, że wystarczyło paru świadków, których łatwo było można sobie różnymi sposobami pozyskać i na tym się weryfikacja takiego członka skończyła. Dziś natomiast postanowiliśmy tych błędów unikać”.

Niestety, życzenie Prezesa ówczesnego Związku Powstańców Wielkopolskich nie spełniło się, z tym problemem borykają się do dziś (rok 2018) historycy.

Żywość Związku Powstańców Wielkopolskich był jednakże krótki. W 1948 r. utworzony został Związek Bojowników o Wolność i Demokrację, który wchłonął wszystkie dotychczasowe stowarzyszenia kombatanckie.

27 grudnia 1945 r., w 27. rocznicę wybuchu Powstania Wielkopolskiego, nad Poznaniem rozległ się symboliczny, pierwszy powojenny hejnał z poznańskiego ratusza

Mimo krótkiego czasu działania Związek przyczynił się do znacznego ożywienia środowiska weteranów Powstania Wielkopolskiego. Podjął także szereg godnych odnotowania przedsięwzięć, między innymi staraniem Związku Powstańców Wielkopolskich Krajowa Rada Narodowa dekretem z 8 października 1946 r. ustanowiła Wielkopolski Krzyż Powstańczy. Zabrakło jednak przepisów wykonawczych, stąd żaden z powstańców tego Krzyża nie otrzymał.³

Ponadto 25 marca 1946 r. podczas zjazdu delegatów Kół ZPW z Wielkopolski, Pomorza i Ziemi Odzyskanych miało miejsce uroczyste poświęcenie odbudowanego Grobu Nieznanego Powstańca w Bydgoszczy, zniszczonego przez hitlerowców. Związek otrzymał w czasie Zjazdu również nowy sztandar.

Inną cenną inicjatywą było wydanie w 1947 r. „Rocznika dziejów Powstania Wielkopolskiego 191819” pod redakcją Antoniego Cwojdziańskiego i dr Zdzisława Grota. Niestety, był to jedyny numer rocznika, w latach następnych kolejnego już nie było.

Uroczyste, masowe obchody rocznicowe wybuchu Powstania Wielkopolskiego miały w tym okresie miejsce tylko w latach 1946-1948. O pierwszej powojennej uroczystości Marian Olszewski w „Kronice Wielkopolski” napisał: „Gdy po raz pierwszy w Polsce Ludowej obchodzono rocznicę wybuchu Powstania Wielkopolskiego, „Wola Ludu” – organ Komitetu Wojewódzkiego PPR w Poznaniu, witała tę rocznicę wielospaltowym artykułem redakcyjnym, który podnosił historyczne znaczenie i masowy charakter czynu powstańczego oraz sła-

„Rocznik Dziejów Powstania Wielkopolskiego”,
wydanego w 1947 r. przez Związek Powstańców
Wielkopolskich 1918/19

wił bojowe przymioty powstańców wielkopolskich. Zaś „Głos Wielkopolski” przyniósł na pierwszych stronach obszernie refleksje historyczne, szkice i wspomnienia”⁴.

Refleksje historyczne niejednokrotnie nawiązywały do idei powrotu Polski na dawne ziemie piastowskie. Obchody w tymże roku obejmowały między innymi:

- uroczystość wznowienia hejnału ratuszowego w Sali Odrodzenia poznańskiego Ratusza. Zagrany hejnał był transmitowany przez Polskie Radio;
- przekazanie sztandaru i wręczenie „Krzyża Grunwaldu”⁴ Brygadzie Inżyniersko-Saperskiej Wojska Polskiego za zasługi w rozminowaniu Poznania;
- defiladę Wojska Polskiego i powstańców;
- złożenie wiązanek kwiatów na mogiłach powstańczych.

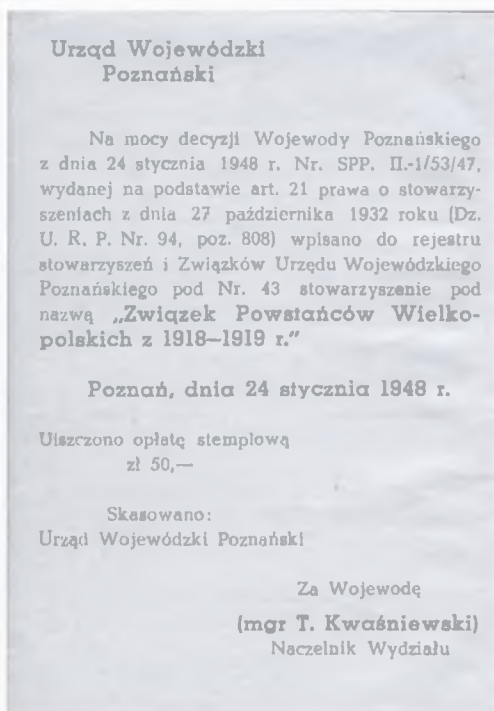
Kolejną, 28 rocznicę wybuchu Powstania Wielkopolskiego relacjonuje Antoni Cwojdziański we wspomnianym „Roczniku...”⁵. „W 28 rocznicę wybuchu Powstania Wielkopolskiego zorganizował Zarząd

Główny (dot. Związku Powstańców Wielkopolskich) uroczystości, które miały charakter imponującej manifestacji. Już w przeddzień rocznicy odbył się na Placu Wolności apel poległych i zmarłych powstańców. Następnego dnia odbyła się uroczysta msza w Kościele Farnym, podniosłe kazanie wygłosił ks. Proboszcz Jany, śpiewał chór „Harmonia”.

Po nabożeństwie pod Ratuszem na Starym Rynku w Poznaniu prezes Zarządu Głównego ZPW wręczył sztandary poszczególnym kołom, które podczas okupacji zostały zbezczeszczone. Potem nastąpiła defilada prowadzona przez Komendanta Zarządu Głównego Jana Skotarczaka... Po defiladzie odbyła się uroczysta akademie, która zgromadziła rzesze społeczeństwa, delegatów kół oraz przedstawicieli władz i organizacji społecznych... wstępne przemówienie wygłosił prezes ZG ZPW Kazimierz Lisiecki, poczem Wojewoda Stefan Brzeziński scharakteryzował powstanie, jako jedyne udane w naszych dziejach i typowo ludowe.

Po wojewodzie wystąpił Wiceminister Obrony Narodowej Generał Karol Świerczewski oraz Sekretarz Generalny PZZ (Polskiego Związku Zachodniego – dop. autora) dr Czesław Pilichowski. Referat o genezie i znaczeniu powstania wygłosił Antoni Cwojdziański. W części artystycznej występowała orkiestra wojskowa i chór „Harmonia”. Odśpiewaniem Roty zakończono uroczystość, która na wszystkich wywarła podniosłe wrażenie”.

Po akademii delegacje złożyły wieńce na grobie powstańców na Cmentarzu Górczyńskim. W podobnej atmosferze odbywały się uroczystości rocznicowe Powstania Wielkopolskiego w roku 1947. Natomiast w obchodach 30. rocznicy wybuchu Powstania Wielkopolskiego „Gazeta Poznańska” – nowy organ PZPR, informuje następująco: „Na placu naprzeciw gma-

Legitymacja członkowska Związku Powstańców Wielkopolskich 1918 – 1919 r.

chu Uniwersytetu Poznańskiego zebrały się tłumy uczestników zbrojnego zrywu 1918 roku. Na zbiórkę przybyła również kompania honorowa Wojska Polskiego oraz uczniowie Gimnazjum Mechanicznego i Elektrycznego im. Powstańców Wielkopolskich z poczem sztandarem i orkiestrą „... po czym zebrani w długim pochodzie przemaszzerowali na cmentarz w Górczynie, gdzie przy blasku zapalonego znicza złożono wieńce na grobach poległych powstańców – Kornie chyłimy czoło u stóp Waszych mogił” – powiedział w tym uroczystym momencie prezes ZG Związku tow. Działoszyk. W godzinach popołudniowych odbyła się uroczysta akademie. Otworzył ją przedstawiciel Zarządu Głównego Związku Powstańców Wielkopolskich z hasłem „Za wolność i demokrację”. W obszernym wystąpieniu Wojewoda Stefan Brzeziński między innymi powiedział: „Powstanie Wielkopolskie było punktem zwrotnym w stosunkach polsko-niemieckich, było przełomowym momentem, w którym powróciliśmy do starej piastowskiej koncepcji Polski skierowanej obliczem na Zachód, ku Odrze i Nysie... Powstanie Wielkopolskie jest wymownym dowodem, że lud i jedynie lud nadaje właściwy i najlepszy kierunek biegowi spraw narodowych”⁶.

W czasie akademie wystąpił również w imieniu Marszałka Polski i Wojska płk Talarczyk i Wiceprezes Zarządu Głównego Związku Powstańców Wielkopolskich tow. Gierszał. W wystąpieniach akcentowany był charakter ludowy powstania. Powstanie Wielkopolskie rozpatrywane było w aspektach ideologicznych, o czym świadczą również tytuły, niektórych artykułów prasowych np. „Lud Wielkopolski szedł właściwą drogą”, „W 30. lecie Powstania Wielkopolskiego – niedokończonego czynu rewolucyjnego”.

O obchodach 30. rocznicy Powstania Wielkopolskiego i wyzwolenia przez powstańców

poszczególnych miejscowości można było przeczytać jeszcze na początku 1949 roku, „Gazeta Poznańska” informowała o uroczystościach w Buku, Chodzieży, Kórniku i Żninie.

Rok 1948 zamyka jednakże organizację oficjalnych i masowych uroczystości związanych z Powstaniem Wielkopolskim. Odtąd też działalność na rzecz Powstańców Wielkopolskich przejmuje Związek Bojowników o Wolność i Demokrację i jego Krajowa Komisja Weteranów Powstania Wielkopolskiego z siedzibą w Poznaniu. W omawianym okresie prezesami ZBO-WiD-u w Poznaniu byli:

1. Feliks Załachowski – profesor, weteran Powstania Wielkopolskiego, więzień obozów koncentracyjnych

2. Józef Matynia – b. więzień hitlerowskich obozów koncentracyjnych

3. Wiktor Kalemba – b. żołnierz września 1939, b. więzień hitlerowskich obozów koncentracyjnych

4. Henryk Mazur – b. żołnierz Armii Krajowej

5. Jan Konieczny – b. żołnierz Armii Ludowej

6. Marian Jakubowicz – b. więzień hitlerowskich obozów koncentracyjnych

7. Tadeusz Świt – b. żołnierz Batalionów Chłopskich

8. Janusz Radłowski – pułkownik WP, nawigator, uczestnik Ruchu Oporu

W latach istnienia Krajowej Komisji Weteranów Powstania Wielkopolskiego jej Przewodniczącymi byli:

– Antoni Przysiuda

– Bernard Łuczewski

– Michał Lorkiewicz

W latach 1949 – 1955 obchody rocznicowe wybuchu Powstania Wielkopolskiego znikają z kalendarza uroczystości narodowych. Zmianę przynosi rok 1956. Zaistniała „odwilż polityczna” ożywia między innymi działalność publiczną, przywraca pewne zasady i tradycje społecznego działania. Pojawiają się też nowe spojrzenia na historię i tradycję narodową. Obejmuje to również dzieje Powstania Wielkopolskiego 1918-1919.

Władze partyjne i państwowe PRL zmieniają stosunek do historii Powstania Wielkopolskiego i jego uczestników. Wzrasta zainteresowanie obchodami rocznicowymi Powstania Wielkopolskiego oraz warunkami życia rodzin powstańczych. Odpowiednią rangę nadano obchodom 36 rocznicy wybuchu Powstania Wielkopolskiego.

„Na zorganizowaną w Poznaniu akademię centralną przybył osobiście przewodniczący Rady Państwa, Aleksander Zawadzki. Przemawiając podczas tych uroczystości w imieniu najwyższych władz państwowych oświadczył: Tegorocznym obchodom tej rocznicy uroczystie stwierdzamy, że Powstanie Wielkopolskie zalicza się do chlubnych tradycji walk ludu polskiego o społeczne i narodowe tradycje⁷.

W roku 1957 Rada Państwa w uznaniu dla powstańczego czynu niepodległościowego 1918-1919 r. dekretem z dnia 1 lutego ustanawia Wielkopolski Krzyż Powstańczy. Powyższy dekret zatwierdzony został na posiedzeniu Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w dniu 22 marca 1957 r. O zatwierdzenie dekretu w imieniu Komisji Spraw Wewnętrznych wystąpił poseł Bolesław Śluzak. Wystąpienie posła przyjęte zostało oklaskami. Za wnioskiem głosowali wszyscy posłowie, nikt nie był przeciwny, nikt się nie wstrzymał. Prowadzący posiedzenie Sejmu Wicemarszałek Jerzy Jodłowski ogłosił: „Stwierdzam, że Sejm dekret z dnia 1 lutego 1957 r. o ustanowieniu Wielkopolskiego Krzyża Powstańczego, jednomyślnie zatwier-

dził”. Był to rzeczywiście przełom w stosunku ówczesnej władzy PRL do tradycji zwycięskiego Powstania i bohaterstwa jego uczestników. Wielkopolski Krzyż Powstańczy nadawany był uczestnikom, którzy z bronią w ręku lub w inny sposób brali udział w powstaniu, w walkach przeciwko zaborcom niemieckim. Autorami projektu Krzyża byli poznańscy plastycy Jerzy Drygas (kształt) i Eugeniusz Rosik (literactwo).

Pierwsze Wielkopolskie Krzyże Powstańcze wręczono podczas obchodów 39 rocznicy wybuchu Powstania Wielkopolskiego. Otrzymało je wtedy 4012 żyjących powstańców a spo-

śród nich między innymi General Stanisław Taczak – pierwszy dowódca Powstania Wielkopolskiego. Pośmiertnie Krzyżem został odznaczony pierwszy poległy powstaniec Franciszek Rajtaczak. Liczba nadanych Wielkopolskich Krzyży Powstańczych z roku na rok wzrastała. W końcu lat siedemdziesiątych odznaczenie to posiadało przeszło 16 tysięcy powstańców.

Środowisko weteranów Powstania Wielkopolskiego cieszyło się z roku na rok coraz większym zainteresowaniem władz PRL. Uaktywnia też swoją działalność Krajowa Komisja Weteranów Powstania Wielkopolskiego ZG ZBOWiD z siedzibą w Poznaniu (przy Zarządzie Wielkopolskim ZBOWiD). Występuje z wieloma inicjatywami. Dzięki niej przyjęte zostały nowe zasady prawne przyznawania dodatków do emerytur i rent oraz wprowadzono zapomogi dla powstańców i wdów po powstańcach oraz inne świadczenia socjalne. Ponadto Komisja zainspirowała badania naukowe i wydawnictwa związane z Powstaniem Wielkopolskim 1918-1919.

Państwo odznacza powstańców wysokimi orderami i mianuje ich na stopnie oficerskie. Jednak największą satysfakcję weterani powstania mają z decyzji przywrócenia rocznicy obchodów Powstania Wielkopolskiego do kalendarza obchodów uroczystości narodowych.

Niektórzy współcześni politycy, publicyści, a także historycy interpretując zaistniałe zmiany uważają, że zainteresowanie Powstaniem Wielkopolskim w omawianych latach ma wyłącznie charakter instrumentalny, polityczny, że decyzje związane z honorowaniem uczestników powstania i świadczeniami socjalnymi służyły pozyskiwaniu tego środowiska przed wyborami lub były podejmowane dla społecznej akceptacji realizowanej w PRL polityki społeczno-gospodarczej. Oczywiście, że podejmowane w tej dziedzinie decyzje miały charakter polityczny.

Dla żyjących wówczas powstańców liczyły się jednakże fakty, że zauważone zostały przez Państwo ich problemy życiowe. Większość z nich była usatysfakcjonowana z podjętych decyzji, aczkolwiek nie wszystkie oczekiwania zostały spełnione.

Kolejna, czterdziesta rocznica wybuchu Powstania Wielkopolskiego obchodzona była przez cały kraj⁸. Przewodniczącym społecznego komitetu obchodów był prof. Alfons Klafkowski – Rektor UAM. Uroczystości rocznicowe odbyły się nie tylko w Poznaniu, odbyły się również poza Wielkopolską: w Warszawie, Krakowie, Gdańsku, Bydgoszczy, Toruniu, Gorzowie i w innych miastach⁷. Organizatorami uroczystości były Zarządy Wojewódzkie ZBOWiD.

Centralne obchody miały oczywiście miejsce w Poznaniu. W dniach 15 i 16 października 1958 r. odbyła się w Auli Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu konferencja naukowa poświęcona Powstaniu Wielkopolskiemu 1918/19. Zorganizowały ją katedry historyczne UAM. W konferencji udział wzięli pracownicy naukowcy – historycy z uniwersytetów: berlińskiego, lipskiego, toruńskiego oraz Wojskowego Biura Historycznego a także liczne grono weteranów powstania i nauczycieli historii. Wygłoszono cztery referaty:

1. prof. dr Kazimierza Piwarskiego pt. „Stosunki polsko-niemieckie w latach 1918/19”.
2. prof. dr Ericha Paterny z Berlina pt.: „Sytuacja rewolucyjna w Niemczech w latach 1918/19”.
3. prof. dr Zdzisława Grota pt. „Główne problemy wojskowe i organizacja powstania wielkopolskiego”.
4. dr Stanisława Kubiaka pt.: „Rady robotnicze i żołnierskie w Wielkopolsce na przełomie lat 1918/19”.

Pokłosiem konferencji były liczne publikacje i interesujące rozprawy naukowe, w tym „Powstanie Wielkopolskie 1918-1919” napisana przez zespół autorski w składzie: Zdzisław Grot, Władysław Markiewicz, Tadeusz Piwarski i Władysław Rogala, pod redakcją K. Piwarskiego.

Otwarcie pierwszej po II wojnie światowej wystawy poświęconej
Powstaniu Wielkopolskiemu 1918/19 – 1958 r.

Duże znaczenie miała też pierwsza powojenna wystawa pamiątek i ilustracja dziejów powstania za pomocą archiwaliów i muzealiów zorganizowana w Muzeum Narodowym w Poznaniu⁹. Główne imprezy rocznicowe odbyły się 27 i 28 grudnia, na które przybyły delegacje ZBOWiD-u z całego kraju oraz delegacja powstańców wielkopolskich z Francji. W uroczystościach uczestniczyli przedstawiciele władz centralnych, w tym między innymi:

- Gen. Janusz Zarzycki – wiceminister Obrony Narodowej;
- Kazimierz Banach – członek Rady Państwa
- Kazimierz Rusinek – wiceminister Kultury i Sztuki oraz władze województwa poznańskiego.

Zyczenia dla powstańców przysłali I Sekretarz KC PZPR Władysław Gomułka, Przewodniczący Rady Państwa Aleksander Zawadzki i Premier Józef Cyrankiewicz.

W czasie uroczystej akademii wręczono powstańcom wysokie odznaczenia państwowe oraz Wielkopolskie Krzyże Powstańcze. Wśród odznaczonych Wielkopolskim Krzyżem Powstańczym byli także powstańcy wielkopolscy z Francji: Kazimierz Kowalewski i Franciszek Pachurka. Prezydium Rady Narodowej Miasta Poznania w uznaniu zasług dla działalności popularyzowania historii powstania wielkopolskiego nadało Krajowej Komisji Weteranów Powstania Wielkopolskiego Zarządu Głównego działającej przy Zarządzie Okręgowym w Poznaniu Honorową Odznakę Miasta Poznania. W dniach uroczystości rocznicowych w oknach mieszkańców Poznania powiewały biało-czerwone flagi a w witrynach sklepowych widniały okolicznościowe nalepki i plakaty. Tradycyjnie na mogiłach powstańczych i miejscach pamięci narodowej zaciągnięto warty honorowe i złożono wiązan-

Odsłonięcie w Poznaniu pomnika poświęconego Powstańcom Wielkopolskim 1918 – 1919 w 1965 r.

ki kwiatów. W podobnej uroczystej atmosferze odbyły się imprezy rocznicowe w wielu miastach w kraju¹⁰.

W następnych latach pojawia się wiele inicjatyw na rzecz materialnego upamiętnienia czynu powstańczego. Poznań daje przykład wmurowaniem 28 grudnia 1963 r. aktu erekcyjnego pod rozpoczętą budowę pomnika poświęconego powstańcom wielkopolskim. Honorowy patronat nad budową pomnika objął Minister Obrony Narodowej gen. broni Marian Spychalski. Komitetowi Budowy Pomnika, liczącego 45 osób przewodniczył Franciszek Nowak.

W składzie Komitetu¹¹ znaleźli się przedstawiciele organizacji partyjnych, instytucji państwowych, samorządowych, organizacji kombatanckich z powstańcami wielkopolskimi a także przedstawiciele organizacji młodzieżowych i mediów, a mianowicie:

Maksymilian Bartz – Przewodniczący WKZZ, Zbigniew Bednarowicz – Prezes ZPAP, Benedykt Sader – Komendant Wojewódzki MO, Jan Cieśliński – Prezes SARP, Leon Dopierała – Prezes Oddziału ZBOWiD w Lesznie, Stanisław Furgał – Sekretarz KW PZPR, Ludwik Gomołec – Przewodniczący Komisji Historycznej przy ZBOWiDzie, Henryk Jaworowski – powstaniec wielkopolski, Zdzisław Kaczmarczyk – Przewodniczący WK FJN, Henryk Kędziora – I sekretarz KD PZPR Poznań Stare Miasto, Czesław Kończal – I sekretarz KM PZPR Poznań, Alfona Kłafkowski – Rektor Uniwersytetu im. A. Mickiewicza, Henryk Kadziela – Konserwator Miejski, Władysław Kostuj – Dyrektor Naczelny HCP, Tadeusz Kraszewski – Prezes Poznańskiego Oddziału ZLP, Stanisław Kubiak – Dyrektor Rozgłośni PR, Bartłomiej Kurka – Dyrektor CHWA, Jerzy Kusiak – Przewodniczący RN M Poznań, Tadeusz Kwaśniewski – Przewodniczący WK SFOS, Bernard Łuczewski – powstaniec wielkopolski, Władysław Matuszew-

Powstańcy Wielkopolscy w pochodzie 1 Majowym – 1977 r.

ski – powstaniec wielkopolski, Weronika Mańczak – Przewodnicząca OK FJN Poznań Stare Miasto, Henryk Mazur – Prezes Zarządu Okręgu ZBOWiD w Poznaniu, Jan Mikołajski – Redaktor Naczelny „Gazety Poznańskiej”, Stanisław Nadolny – powstaniec wielkopolski, Marian Olszewski – Kierownik Referatu Historii Partii KW PZPR, Stefan Olszewski – sekretarz KW PZPR, Jan Olzuck – sekretarz KW PZPR, Jan Pawlak – I sekretarz KW ZMS, Henryk Powelski – członek ZBOWiD, Antoni Przysiuda – Przewodniczący Krajowej Komisji Weteranów Powstania Wielkopolskiego, gen. Jan Maczkowski, Stanisław Smoliński – Przewodniczący PK FJN, mjr Józef Nobieraj, Marian Sokolnicki – Prezes Zarządu Okręgowego Związku Inwalidów Wojennych, Franciszek Szczerbal – Przewodniczący Prezydium WRN-FJN, Jan Szajek – Komendant Chorgwi Wielkopolskiej ZHP, Franciszek Szmidt – WKSC, Jan Szydłak – I sekretarz KW PZPR w Poznaniu, Franciszek Tarzyński – Przewodniczący DRN Poznań Stare-Miasto, Lesław Tokarski – red. naczelny „Głosu Wielkopolskiego”, Stanisław Walendowski – Przewodniczący ZW ZMW, Zbigniew Wolkniewicz – przewodniczący MK SFOS, Józef Wroniak – Prezes WK ZSL, Jerzy Zasada – członek Egzekutywy KW PZPR.

W 1965 roku – 19 listopada odsłonięty został w Poznaniu okazały Pomnik Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, na który powstańcy czekali od lat międzywojennych. Autorem projektu pomnika był artysta plastyk Alfred Wiśniewski. Pomnik składa się z kilku elementów: z wysokiego, 17. metrowego czworościanu o lekko zbieżnych ścianach, na których na wysokości 6 metrów umieszczone są wypukłe odlewy przedstawiające na froncie orła a z boków

Odznaczenie powstańca M. Sychalskiego przez Henryka Jabłońskiego

kompozycje figuralne dotyczące dzieci wrzesińskich, wóz Drzymały, Marcina Kasprzaka wśród robotników i śmierć Franciszka Ratajczaka; obok na oddzielnym cokole są rzeźby powstańców odlane w brązie: oficera z szablą i strzelca z karabinem. Przed Pomnikiem znajduje się misa znicza w kamiennej oprawie¹².

Przy odsłonięciu Pomnika grupa weteranów po raz pierwszy wystąpiła w mundurach powstania wielkopolskiego, według wzoru zaprojektowanego przez samych powstańców. Kolor i krój munduru zaakceptowała później Krajowa Komisja Weteranów Powstania Wielkopolskiego ZBOWiD-u.

W uroczystości odsłonięcia Pomnika Powstańców Wielkopolskich udział wzięły władze partyjne i administracyjne województwa i miasta Poznania, kombatanzi z wielu województw, wojsko, młodzież, przedstawiciele zakładów pracy, rzesze mieszkańców Poznania. Aktu odsłonięcia Pomnika dokonał Gen. Marian Sychalski.

W ślad za Poznaniem w innych miastach powstają nowe pomniki, odbudowywane są te, które zniszczyli hitlerowcy. Ma to szczególne miejsce w Wielkopolsce i na Ziemi Kujawsko-Pomorskiej np.: w Krotoszynie, Śremie i w Inowrocławiu. Upowszechnia się również nadawanie ulicom i placom, instytucjom nazewnictwa związanego z Powstaniem Wielkopolskim np.: „Powstańców Wielkopolskich”, „Gen. Stanisława Taczaka”, „Gen. Józefa Dowbor-Muśnickiego” itp.

Placówki szkolne za swoich patronów przyjmują Powstańców Wielkopolskich. Pierwszymi szkołami, które przyjęły imię Powstańców Wielkopolskich były: Szkoła Podstawo-

Powstańcy Wielkopolscy 1918–1919 Nikodem Kaźmierczak i Michał Gruszka z Ostrzeszowa uczestnicy uroczystości na Jasnej Górze

wa w Zieleniu k. Trzemeszna (1956 r.), Szkoła Podstawowa Nr 4 w Gnieźnie (1959 r.), Szkoła Podstawowa w Miałach (1959 r.), Szkoła Podstawowa Nr 8 w Lesznie (1959 r.), Szkoła Podstawowa w Osiecznej (1959 r.), Liceum Ogólnokształcące w Wągrowcu (1960 r.), Szkoła Podstawowa Nr 16 w Poznaniu (1961 r.), Szkoła Podstawowa w Kąkolewie (1961 r.), Szkoła Podstawowa Nr 75 w Poznaniu (1961 r.). W roku 1988 imię bohaterów Powstania Wielkopolskiego posiadały 52. szkoły różnych typów, obecnie jest ich 105 w kraju.

W 1978 roku odbył się w Kaliszu pierwszy ogólnopolski zlot szkół noszących imię Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, zespołowe lub indywidualnego bohatera. Gospodarzem Zlotu była Szkoła Podstawowa w Kaliszu Nr 16 im. Powstańców Wielkopolskich. Wtedy też uczestniczące w zlocie szkoły utworzyły Klub – Rodzinę Szkół im. Bohaterów Powstania Wielkopolskiego. Obecnie Klub działa przy Zarządzie Głównym TPPW, który organizuje przy współpracy z innymi szkołami i lokalnymi władzami, bądź z towarzystwami społecznymi kolejne zloty. Dotąd odbyło się dziewięć zlotów. Ostatni w 2018 r. w Gnieźnie.

Natomiast 50. rocznica wybuchu Powstania Wielkopolskiego została zainaugurowana w dwóch miastach, w Ostrowie Wielkopolskim 15 września 1968 roku z wielotysięcznym zgromadzeniem mieszkańców i manifestacją polityczną z udziałem Sekretarza KC PZPR Janem Szydłakiem oraz 6 października w Poznaniu. Imprezy te zwane „spotkaniem trzech pokoleń: powstania, wojny i współczesności” były poparciem dla dokonujących się przeobrażeń.

Spśród innych przedsięwzięć poprzedzających rocznicę wybuchu Powstania Wielkopolskiego odnotować należy:¹³

Wodowanie statku MS „Powstaniec Wielkopolski” – 1971 r.

- sesję naukową w UAM poświęconą problematyce historycznej powstania (7 grudnia);
- odsłonięcie odremontowanego Pomnika poległych pierwszych powstańców wielkopolskich na Cmentarzu Górczyńskim, wykonanego według projektu R. Skupina (19 grudnia);
- nadanie Wielkopolskiej Chorągwi imienia Powstańców Wielkopolskich 1918-1919 (19 grudnia);

Nadanie imienia Chorągwi Wielkopolskiej poprzedzone było roczną akcją edukacyjno-patriotyczną, zuchy i harcerze zdobywając specjalną odznakę – „Powstańcze trefle” spotykali się z żyjącymi jeszcze wówczas powstańcami, poznawali wielkopolskie dzieje walk o niepodległość, obejmowali opieką mogiły powstańcze, organizowali biegi sprawnościowo-obronne itp. oraz wykonywali symboliczne rozetki powstańcze – kokardy biało-czerwone.

Aktywność hufców i drużyn była duża. Wszystkie przedsięwzięcia dostarczały młodzieży wiedzy nie tylko o powstaniu ale także przeżycia patriotyczne, poczucie więzi z bohaterami tegoż czynu, zwłaszcza kiedy okazywało się, że tymi bohaterami są ich dziadkowie, krewni lub sąsiedzi. „Gazeta Poznańska” z dnia 20 grudnia 1968 r. relacje z nadania imienia Chorągwi Wielkopolskiej zaczęła słowami: „Dostojne mury Uniwersyteckiej Auli wypełniły się wczoraj po brzegi młodzieżą w zielonych i szarych mundurkach. Wielkopolscy harcerze przeżywali swój wielki dzień – święto nadania Chorągwi Wielkopolskiej Związku Harcerstwa Polskiego imienia Powstańców Wielkopolskich”. Przeżyciom młodych ludzi towarzyszyło hasło „Z dumą i godnością nosić będziemy imię Powstańców Wielkopolskich”. Była to uroczystość, podczas której ideały i tradycje łączyły wszystkich uczestników, władze, harcerzy i społeczeństwo.

Główną częścią obchodów w dniu 27 grudnia była uroczysta akademie w hali Międzynarodowych Targów Poznańskich, na którą przybyli uczestnicy Zlotu Weteranów Powstania Wielkopolskiego, mieszkańcy Poznania, wojsko i harcerze oraz przedstawiciele władzy centralnej i wojewódzkiej: Przewodniczący Rady Państwa i Ogólnopolskiego Komitetu FJN Gen. Marian Spychalski, Przewodniczący Wojewódzkiej Rady Narodowej Franciszek Szczereba, I Sekretarz KW PZPR Kazimierz Barcikowski oraz inni.

Na okoliczność obchodów 50. lecia Powstania Wielkopolskiego władze oświatowe Poznania wydały specjalny okólnik, w którym zalecały udział szkół w obchodach, zwłaszcza przybliżenie młodzieży dziejów Powstania Wielkopolskiego na lekcjach języka polskiego, historii, wychowania obywatelskiego i tak zwanych godzinach wychowawczych. Proponowały także odwiedzanie przez młodzież szkolną chorych powstańców. Ponadto Zarząd Okręgowy ZBOWiD w Poznaniu, Wydawnictwo Poznańskie i „Głos Wielkopolski” zorganizowały konkurs na wspomnienia o Powstaniu Wielkopolskim. Wpłynęło 200 prac, najlepsze zostały opublikowane. Wydawnictwo Poznańskie wydrukowało książkę pt.: „Wspomnienia Powstańców Wielkopolskich”. Wyboru dokonali i wstępem opatrzyli Lesław Tokarski i Jerzy Ziolk. Dokonano także w tym czasie wmurowania aktu erekcyjnego pod fundamenty przyszłego „Domu Weterana” przy ulicy Ugory (27 grudnia) oraz otwarcia wystawy w Muzeum Narodowym, poświęconej dziejom Powstania Wielkopolskiego pt.: „Zbrojny czyn powstańców” (27 grudnia); „Poza aspektem oficjalnym, uroczystości miały również wymiar osobisty i religijny”¹⁴.

W intencji ofiar powstania modlono się w kościołach całej Wielkopolski¹². W omawianym roku i późniejszych latach miały także miejsce pielgrzymki powstańców wielkopolskich do Jasnogórskiej Hetmanki w Częstochowie¹⁵.

W obchodach 50. lecia znaczny wkład miały również środowiska twórcze. Franciszek Woźniak, skomponował do libretta Stanisława Hebanowskiego kantatę „Na chwałę Białego Orła”, która została wykonana na koncercie Filharmonii Poznańskiej dnia 8 grudnia. Wydawnictwo Poznańskie z kolei wydało monografię „Powstanie Wielkopolskie” pod redakcją Z. Grota oraz album, ikonograficzny zbiór muzealiów ilustrujący dzieje powstania, autorstwa Mariana Olszewskiego.

Rok 1971 przynosi powstańcom kolejne uznanie, awanse na stopnie oficerskie. Mianowanie na stopnie podporucznika otrzymało około 12 tysięcy uczestników Powstania Wielkopolskiego 1918/19. Potem nastąpiły dalsze mianowania.

Szczególną satysfakcję daje powstańcom nadanie imienia „Powstaniec Wielkopolski” statkowi pełnomorskiemu Polskiej Żeglugi Morskiej. Uroczystość wodowania MS „Powstaniec Wielkopolski” miała miejsce 26 czerwca 1974 r. a podniesienie bandery 18 listopada 1974 r. w Stoczni Szczecińskiej. Matką chrzestną była Maria Olszewska z Poznania – sanitariuszka w Powstaniu Wielkopolskim 1918/1919. Duże znaczenie miała dla powstańców formuła chrztu statku: „Płyn po morzach i oceanach oraz sław imię stoczniońca, marynarza i powstańca wielkopolskiego”.

Powstańcy byli dumni ze swego statku i dopóki pływał utrzymywali z jego kapitanami i załogą serdeczne kontakty¹⁶. Pierwszym kapitanem Ms „Powstaniec Wielkopolski” była dama PZM – kapitan Danuta Kobylińska-Walas. Przedstawiciele załogi uczestniczyli w uroczystościach związanych z powstaniem wielkopolskim, spotykali się z kombatantami i młodzieżą szkolną na przykład: w Lesznie, Kórniku, Gądkach i oczywiście w samym Poznaniu. Były też, chociaż rzadkie z powodu terminów rejsów, odwiedziny przez poznaniaków załogi na statku. Ponadto Ms „Powstaniec Wielkopolski” posiadał mini muzeum – ekspozycję dotyczącą

powstania wielkopolskiego, w której załoga zgromadziła sporo książek i pamiątek związanych z powstańcami będących darami Wielkopolan w czasie wspólnych spotkań.

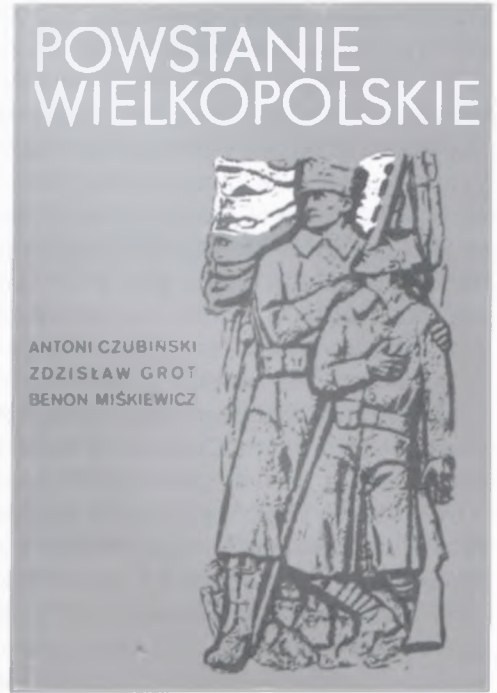
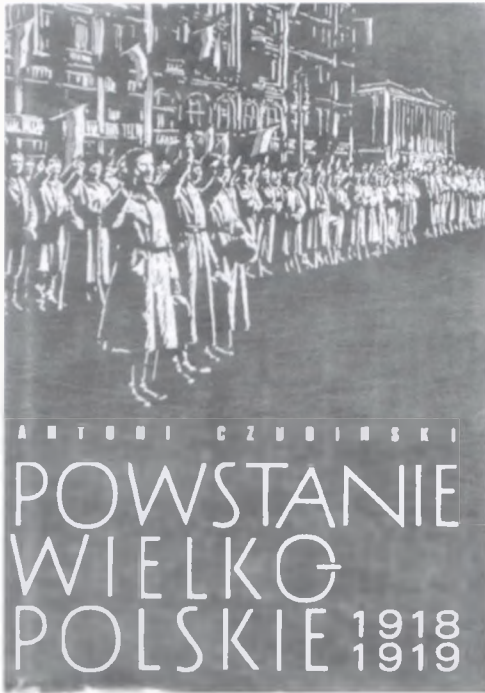
O więzi z Poznaniem świadczą również karty pocztowe przesyłane przez kapitanów z każdego portu do Gazety Poznańskiej z pozdrowieniami dla poznaniaków – mogli więc oni śledzić na bieżąco rejsy statku. Ms Powstaniec Wielkopolski przestał pływać w 2009 r., nie nadawał się już do eksploatacji. Ostatnim kapitanem był kpt. ż. w. Józef Gawłowicz.

Od początku lat 60. uwidacznia się duża aktywność i inicjatywność Krajowej Komisji Weteranów Powstania Wielkopolskiego przy Zarządzie Wojewódzkim w Poznaniu, jak również samych powstańców w życiu publicznym lokalnych środowisk. Komisja Historyczna kierowana przez Ludwika Gomolca a następnie Mariana Olszewskiego współpracując na wielu płaszczyznach z poznańskimi historykami, przyczyniła się do wydania szeregu publikacji związanych z Powstaniem Wielkopolskim 1918-1919. Trwały także dalsze prace badawcze nad historią Powstania Wielkopolskiego. Autorami opracowań są znani poznańscy historycy: prof. Zdzisław Grot, prof. Antoni Czubiński, dr Ludwik Gomolec, doc. Marian Olszewski, prof. Kazimierz Piwarski, prof. Benon Miśkiewicz i inni.

Wyjątkową inicjatywę stanowiły kościańskie ogólnopolskie spotkania historyków powstania wielkopolskiego. Inicjatorami spotkań byli: ówczesny prezes Związku Oddziału Powiatowego ZBOWiD-u kpt. rez. Jan Witkowski, prof. Zdzisław Grot i prof. Bogusław Polak (wówczas mgr). Dnia 2 lutego 1972 r. zapoczątkowano cykliczne konferencje poświęcone dziejom powstania i dalszym kierunkom badań w tej dziedzinie. Do grona znanych już badaczy i autorów książek historycznych o powstaniu wielkopolskim, oprócz wspomnianego wcześniej Bogusława Polaka, który po śmierci Zdzisława Grota obejmuje przewodnictwo dołącza grupa młodych historyków wśród nich: Piotr Bauer, Marek Rezler, Tadeusz Wawrzyński, Andrzej Wesołowski, Grzegorz Łukomski, Zdzisław Kościański.

Głównymi organizatorami kolejnych spotkań byli Bogusław Polak, Piotr Bauer i Marek Rezler. Do 1975 r. konferencje odbywały się w Kościanie, następne także w innych miastach: Koszalinie, Lesznie, Gnieźnie. Spowodowane było to możliwościami organizacyjnymi kościańskiego ZBOWiD-u, ze względu na zaistniałą w 1975 r. reformę podziału administracyjnego kraju. Obecnie w dalszym ciągu kontynuowane są konferencje w Kościanie, przy dużej współpracy Urzędu Miasta. Ostatnie seminarium odbyte w 2018 r. poświęcone było historiom powstania wielkopolskiego, ich życiu i dorobku naukowemu. Konferencje, które popu-

Weterani Powstania Wielkopolskiego w księgarni im. Romana Wilkanowicza na Placu Wielkopolskim w Poznaniu wśród książek poświęconych powstaniu – 1978 r.

larnie były nazywane „Seminariami kościańskimi” lub „Spotkaniami kościańskimi” zaowocowały wieloma opracowaniami.

Przykładowo:

- „Powstanie Wielkopolskie. Źródła – stan badań – postulaty badawcze. Materiały z ogólnopolskiego seminarium historyków powstania wielkopolskiego”, pod red. Z. Grota, Kościan 1973;
- „Wielkopolska a Pomorze, Warmia, Mazury i Ziemia Złotowska w dobie powstania wielkopolskiego 1918-1919. Materiały z II ogólnopolskiego seminarium...”, pod red. Z. Grota i J. Witkowskiego;
- „Wielkopolska a powstania śląskie. Materiały z III ogólnopolskiego seminarium”..., pod red. B. Polaka;
- „Czyn zbrojny Powstania Wielkopolskiego 1918-1919, Materiały z IV ogólnopolskiego seminarium...”, pod red. B. Polaka¹⁷.

W sumie odbyło się około 20. konferencji, z tego z 10. opublikowano materiały pokonferencyjne. Wyniki prezentowanych tam badań były również wykorzystywane w odrębnych wydawnictwach. Ciekawym pomysłem Komisji Krajowej Weteranów Powstania Wielkopolskiego ZBOWiD-u, o praktycznym znaczeniu dla powstańców, było powołanie w omawianych latach spółdzielczej wytwórni uszczelki do opakowań lekarstw, produkowanych przez poznańską „Polfę” i „Herbapol”. Spółdzielnia dawała zatrudnienie kilkunastu powstańcom, a uzyskane zyski były przekazywane na pomoc materialną i zakup mundurów.

Obchody 60. rocznicy wybuchu powstania wielkopolskiego poprzedzone zostały w czerwcu 1960 r. wspólnym posiedzeniem Prezydium Zarządu Głównego ZBOWiD i Komisji Krajowej Weteranów Powstania Wielkopolskiego ZBOWiD-u. Na tę okoliczność przybył Minister ds. Kombatantów gen. Mieczysław Grudzień. Na posiedzeniu omówiono program obchodów a także realizację awansów weteranów na kolejne stopnie oficerskie, kwestie przyznawania odznaczeń państwowych oraz problemy bytowo-socjalne powstańców.

Rozstrzygnięto również sprawę wzoru munduru weterana powstania wielkopolskiego. Wzór munduru, który był najczęściej noszony przez powstańców został ostatecznie zaakceptowany przez Zarząd Główny ZBOWiD-u¹⁸. Mundury szyte były chałupniczo a następnie kupowane przez samych powstańców. Niektóre osoby będące w słabszej sytuacji materialnej otrzymywały na ten cel zapomogę.

Główna uroczystość obchodów 60. lecia powstania wielkopolskiego odbyła się 18 grudnia 1968 r. w Teatrze Wielkim – Operze Poznańskiej, na którą przybył I Sekretarz Komitetu Centralnego PZPR Edward Gierek. Kulminacyjnym momentem imprezy było odznaczenie Miasta Poznania Orderem Krzyża Grunwaldu I klasy przez Edwarda Gierka. To wyróżnienie zostało przyjęte przez wielkopolskich powstańców oraz kombatantów II wojny Światowej i mieszkańców Poznania z dużą satysfakcją. I Sekretarz KC PZPR w swoim wystąpieniu stwierdził:

..... lud wielkopolski wielokrotnie chwycił za oręż i brał udział we wszystkich zrywach niepodległościowych Polaków... Zwycięskim czynem zbrojnym przywrócili też powstańcy wielkopolscy związek poznańskiego z Macierzą... Zbrojny czyn ludu wielkopolskiego miał dla Polski doniosłe znaczenie. Przywrócił jej obszary dobrze zagospodarowane o wysokim poziomie cywilizacyjnym i bogatej rdzennie polskiej kulturze... Poznaniacy wnieśli też w życie naszego narodu cenne wartości, dobrej roboty i organizacji, umiejętności techniczne, nawyk myślenia kategoriami państwa, zaś polską rację stanu wzbogacili orientacją polityczną, która dostrzegła zagrożenie ze strony hitlerowskich Niemiec”¹⁹.

kronika
obchodów

60 Rocznica Powstania Wielkopolskiego 1918/1919

W Gorzowie Wielkopolskim, w tymże samym dniu, w uroczystej akademii poświęconej powstańcom wielkopolskim uczestniczył Premier Piotr Jaroszewicz. Miasto z okazji 600. lecia istnienia odznaczone zostało Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia.

Obchody rocznicowe przyniosły również nowe publikacje historyczne jak:

- A. Czubiński, Z. Grot, B. Miśkiewicz „Powstanie Wielkopolskie 1918-1919”, Poznań-Warszawa 1978
- A. Czubiński „Powstanie Wielkopolskie 1918-1919. Geneza, charakter, znaczenie”, Poznań 1978
- „Źródła i materiały do dziejów Powstania Wielkopolskiego i Wojsk Wielkopolskich 1918- 1919”. Katalog”, red. T. Jeziorowski, Poznań 1978

Swoj wkład w obchody 60. rocznicy wnieśli także literaci poznańscy. Ukazały się książki poety Józefa Ratajczaka pt.: „Krople wrzącej krwi” oraz Eugeniusza Wachowiaka zbiór wierszy „Powstańczym polem wiedzie ślad” i Ryszarda Daneckiego „Powstańcom Wielkopolskim – Witaj Jasności” do muzyki Barbary Zakrzewskiej – Nikiporczyk.

Kontynuowane były ponadto przedsięwzięcia na rzecz upamiętniania powstania tablicami informacyjnymi w miejscach związanych z przebiegiem zrywu niepodległościowego 1918-1919 np.: na zaokrąglonym narożniku hotelu „Bazar” umieszczono metalową tablicę ku czci

Spotkanie powstańców w Wojewódzkiej Radzie Narodowej w Poznaniu, z przedstawicielami władz wojewódzkich i Poznania na zdjęciu m. in. Tadeusz Czwojdzak – przewodniczący WRN, Marian Król – Wojewoda Wielkopolski i Prezydent Poznania – Andrzej Wituski

Ignacego Jana Paderewskiego (projekt Stanisława Jagmina), zaś na ścianie hotelu „Royal” informację, że tu mieścił się w pierwszych dniach sztab główny Powstania Wielkopolskiego (projekt Mariana Banasiewicza), a na budynku przy ulicy Garbary 28, że mieściła się tam w latach 1917-1919 główna kwatera skautowa i komenda Polskiej Organizacji Wojskowej zaboru pruskiego.

Obchody 60. rocznicy zrywu niepodległościowego Wielkopolan obfitowały również wieloma artykułami historycznymi, publicystyką dotyczącą znaczenia Powstania Wielkopolskiego zarówno w gazetach centralnych jak i regionalnych. W poznańskim miesięczniku „Nurt” wydrukowano m. innymi ciekawe refleksje historyczne Mariana Jakubowicza pt.: „Powstańcom Wielkopolskim – szacunek i wdzięczność”. Były również audycje radiowe i telewizyjne. Program I TVP nadał dyskusje na temat charakteru i przebiegu powstania wielkopolskiego, w którym uczestniczyli historycy, profesorowie Antoni Czubiński, Zdzisław Grot, Włodzimierz Kowalewski i Benon Miśkiewicz.

Podobny charakter miały obchody rocznicowe wybuchu powstania wielkopolskiego w roku 1988. Było wiele znaczących i ciekawych przedsięwzięć. Przewodniczącym Społecznego Komitetu Organizacyjnego Obchodów 70. rocznicy wybuchu powstania wielkopolskiego został Marian Jakubowicz – prezes Zarządu Wojewódzkiego ZBOWiD w Poznaniu, syn powstańca wielkopolskiego. Wiceprzewodniczącymi byli: Romuald Zysnarski – Wojewoda Poznański, Mirosław Kopiński – Wiceprezydent Miasta Poznania, Włodzimierz Warchalewski – Komendant Chorągwi Wielkopolskiej im. Powstańców Wielkopolskich 1918-1919 i pptk. Jan Malinowski

Pogrzeb płk Michała Lorkiewicza, przewodniczącego Krajowej Komisji Weteranów Powstania Wielkopolskiego 1918 – 1919 r.

– członek Prezydium ZW ZBOWiD w Poznaniu. Komitet liczył 51 osób, a wśród nich byli przedstawiciele PZPR, ZSL, SD, PRON, Kuratorium Oświaty i Wychowania, wojska, Zarządów Wojewódzkich ZBOWiD z Bydgoszczy, Gdańska, Gorzowa Wielkopolskiego, Kalisza, Konina, Leszna, Szczecina, Torunia, Warszawy i Zielonej Góry, reprezentanci instytucji, przedsiębiorstw, oraz mediów, w tym redaktorzy „Za wolność i lud”.

Program obchodów był bogaty i o dużym zasięgu oddziaływania. Przedsięwzięcia obejmowały między innymi:

- ekshumację, w dniu 30 listopada, prochów gen. Stanisława Taczaka – pierwszego dowódcy Powstania Wielkopolskiego, które zgodnie z jego ostatnią wolą sprowadzone zostały do Poznania i spoczęły na Cmentarzu Zasłużonych Wielkopolan. Ostatniej drodze gen. Stanisława Taczaka towarzyszyła asysta wojskowa- kompania honorowa i Orkiestra Reprezentacyjna Wojsk Lotniczych, najbliższa rodzina Generała, Prezydent Miasta Poznania- Andrzej Wituski, Prezes ZW ZBOWiD Marian Jakubowicz, Kapelan płk. ks. Marian Sternik, dowództwa Garnizonu, Czesław Knoll – Sekretarz Miejskiego Komitetu Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa i podkomendni Generała na czele z ppłk. Michałem Lorkiewiczem – przewodniczącym Krajowej Komisji Weteranów Powstania Wielkopolskiego oraz mieszkańcy Poznania, młodzież szkolna i harcerze²⁰.
- spotkanie w dniu 22 grudnia Gen. Wojciecha Jaruzelskiego – Przewodniczącego Rady Państwa i Gen. Floriana Siwickiego – Ministra Obrony Narodowej z przedstawicielami weteranów powstania wielkopolskiego oraz Społecznego Komitetu Obchodów 70.

Spotkanie delegacji Powstańców Wielkopolskich i Komitetu Obchodów 70. Rocznicy Powstania Wielkopolskiego z gen. Wojciechem Jaruzelskim

- Rocznicy Wybuchu Powstania Wielkopolskiego. W czasie pobytu w Warszawie weterani powstania i członkowie Komitetu Społecznego złożyli wiązanki kwiatów przed Grobem Nieznanego Żołnierza oraz Pomnikiem Powstańców Wielkopolskich i Śląskich na Cmentarzu Powązkowskim.
- Ogólnopolski Zlot Szkół noszących imię Powstańców Wielkopolskich 1918 –1919 w dniach 9 –11 grudnia w Poznaniu. W Zlocie uczestniczyło 207. przedstawicieli z 52. szkół. W czasie Zlotu Szkoła Podstawowa w Wąsowie otrzymała imię gen. Stanisława Taczaka.
 - spotkanie 27 grudnia weteranów powstania wielkopolskiego w Sali Białej Urzędu Miejskiego w Poznaniu z Zastępcą Przewodniczącego Rady Państwa Kazimierzem Barcikowskim, oraz z przedstawicielami wojewódzkiej i miejskiej administracji państwowej, partii politycznych i organizacji młodzieżowych. Wręczono odznaczenia państwowe, kombatanckie i pamiątkowe oraz listy gratulacyjne między innymi od Henryka Jabłońskiego prezesa Rady Naczelnej ZBOWiD. Zarząd Wojewódzki ZBOWiD-u odznaczony został Krzyżem Zasługi dla ZHP przez Główną Kwaterę ZHP. W czasie odbywania przed Pomnikiem Powstańców Wielkopolskich uroczystości oddano salut armatni i przeprowadzono uroczystą odprawę wart honorowych. Złożono również wieńce i wiązanki kwiatów. Imprezę zakończyła defilada pododdziałów Wojska Polskiego. Podobne uroczystości odbyły się w Warszawie przed Grobem Nieznanego Żołnierza, w Bydgoszczy przed Grobem Nieznanego Powstańca i w innych miastach wojewódzkich, w których przedstawiciele ZBOWiD-u uczestniczyli w pracach Spo-

tecznego Komitetu Obchodów 70. lecia Powstania Wielkopolskiego.

Odbyto wiele konferencji, sympozjów, spotkań naukowych na temat dziejów Powstania Wielkopolskiego w poszczególnych miastach i środowiskach. Szczególne znaczenie miała konferencja historyków pt.: „Rola Powstania Wielkopolskiego w odbudowie państwa polskiego”.

Ukazało się również szereg nowych wydawnictw poświęconych Powstaniu Wielkopolskiemu 1918-1919 w tym: B. Polaka „Generał Stanisław Taczak (1874 – 1960), Koszalin 1988; P. Bauera „Generał Józef Dowbor-Muśnicki 1867-1937”, Poznań 1978; Z. Wygockiego „Gniezno i powiat gnieźnieński”, Poznań 1988.

Telewizja Polska zaprezentowała film pt.: „Powrót do Polski” poświęcony Janowi Iłgacemu Paderewskiemu, a w grudniu w kinie Apollo odbyła się uroczysta premiera filmu pt.: „Męskie Sprawy” reżyserii Jana Kidawy-Błońskiego²¹.

Odślonięto w Wielkopolsce i w innych województwach wiele tablic pamiątkowych i pomników.

W roku poprzedzającym obchody 70. rocznicy wzniesiono pomnik na kwaterze Powstańców Wielkopolskich na Cmentarzu Junikowskim. W grudniu 1988 r. odślonięto w Poznaniu tablicę pamiątkową na budynku przy ul. Czerwonej Armii (obecnie Św. Marcin), w którym urzędowała Naczelna Rada Ludowa, na ścianie budynku Muzeum Narodowego zawisła tablica poświęcona głównym dowódcom Powstania Wielkopolskiego generałom Stanisławowi Taczakowi i Józefowi Dowbor-Muśnickiemu. Uchwałą Rady Miasta Poznania z dnia 1 grudnia 1988 r. nadano dwom ulicom w Poznaniu nazwy dowódców powstania a mianowicie gen. Stanisława Taczaka i gen. Józefa Dowbora-Muśnickiego. Inicjatorem nadania tych nazw ulicom był Miejski Komitet Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa, z jej przewodniczącym Czesławem Knollem. Jednakże uchwała w tym czasie nie została zrealizowana. Do sprawy powrócono po transformacji ustrojowej w 1992 r.

Natomiast tablice upamiętniające Powstanie Wielkopolskie zawisły w: Granowie, Pniewach, Wąsowie, Kuślinie, Wielichowie, w Jankowie Przygodzkim, Jarocinie, Legowie gm. Żerków, Miłkzacie, Ostrowie Wielkopolskim, Kościanie, Kargowej, Wolsztynie, Warszawie – na budynku Szkoły Podstawowej Nr 263 noszącej imię Powstańców Wielkopolskich. Nowe pomniki powstały w Międzychodzie, Rogoźnie Wielkopolskim i Miałach²².

W roku 1989 – roku rozpoczęcia zmian ustrojowych w Polsce – odbyła się przed Pomnikiem Powstańców Wielkopolskich Msza św. Polowa, w czasie której – po 25 latach – pomnik został poświęcony. Obchody w tym roku nie miały już takiego rozmachu i bogatego programu.

plk Bernard Łuczewski

Przypisy:

1. Zenon Wartel, „Początki Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego”, w: Kontynuatorzy powstańczych tradycji, Poznań 2004.
2. Zdzisław Grot, Andrzej Cwojdziański – redaktorzy „Rocznik dziejów Powstania Wielkopolskiego 1918/19” Poznań 1947.
3. Grzegorz Wojciechowski, „Odznaki i odznaczenia powstańcze”, w: Wielkopolski Powstaniec Nr 2/1996.
4. Marian Olszewski, „Rocznicowe obchody Powstania Wielkopolskiego”, w: Kronika Wielkopolski Nr 4 (17), wyd. PWN, Warszawa – Poznań 1978.
5. Antoni Cwojdziański, „Uroczystość 28 rocznicy Powstania Wielkopolskiego”, w: Roczniki dziejów Powstania Wielkopolskiego 1918-19, red. Antoni Cwojdziański, Zdzisław Grot, Poznań 1947.
6. Gazeta Poznańska Nr 11 z dnia 28 grudnia 1948 r.
7. Marian Olszewski, Rocznicowe obchody... .
8. Marian Olszewski, Rocznicowe obchody....
9. Witold Jakóbczyk, „Konferencja naukowa poświęcona Powstaniu Wielkopolskiemu 1918/19”, w: Sprawy oświaty i kultury Województwa Wielkopolskiego, wyd. Prezydium WRN, Poznań 1960 r.
10. Franciszek Łozowski, „Przebieg uroczystości 4-lecia Powstania Wielkopolskiego 191819 roku w Poznaniu i Województwie Wielkopolskim”, w: Sprawy oświaty i kultury Województwa Wielkopolskiego, wyd. Prezydium WRN, Poznań 1960 r.
11. „Głos Wielkopolski” z dnia , skład komitetu budowy pomnika powstańców wielkopolskich.
12. Paweł Anders, „Miejsca pamięci Powstania Wielkopolskiego”, Poznań 2003.
13. Marian Olszewski, Rocznicowe obchody...
14. Rafał Reczek, „Życie społeczno-polityczne w Wielkopolsce w latach 1956 – 1970”.
15. Eustachy Rakoczy ZP, „Jasnogórska Hetmanka”, Warszawa 1998.
16. Marian Olszewski Rocznicowe obchody.
17. Antoni Czubiński, „Historiografia Powstania Wielkopolskiego 1918-1919”, w: Powstanie Wielkopolskie 1918 – 1919. Katalog źródeł i materiałów, pod red. Stanisława Sierpowskiego, Poznań 2003
18. Bernard Łuczewski, „XXX- lecie działalności Związku Bojowników o Wolność i Demokrację”, Poznań 1979 r.
19. Bernard Łuczewski, XXX- lecie działalności....
20. Rudolf Żurek, „Powrót Generała”, w: Wielkopolski Powstaniec Nr 16/2010.
21. Marian Jakubowicz, „W patriotycznej służbie Ojczyzny”, w: Kronika obchodów. 70. rocznica Powstania Wielkopolskiego 1918-1919, red. Aleksander Wierzejewski, Poznań 1989.
22. Czesław Knoll, „Upamiętnienia 70. rocznicy wybuchu Powstania Wielkopolskiego”, w: Kronika obchodów. 70.rocznica Powstania Wielkopolskiego 1918-1919, red. Aleksander Wierzejewski, Poznań 1989.

Ekspozycja „Krzyży Wielkich Orderu Odrodzenia Polski” odznaczeń generałów Stanisława Taczaka i Józefa Dowbor-Muśnickiego w poznańskim Muzeum Powstania Wielkopolskiego

Stefan Barłóg

Kontynuacja pamięci Powstania Wielkopolskiego po 1989 roku, w III RP

Na początku przemian ustrojowych w Polsce po 1989 r., nowo powołanej władzy państwowej i samorządowej, zaangażowanej w tworzenie nowych zasad i instytucji życia społeczno-politycznego i gospodarczego uszła uwadze kolejna rocznica wybuchu zwycięskiego Powstania Wielkopolskiego 1918-1919, obchodzona dotychczas uroczysto, zwłaszcza w Poznaniu.

Formy uzewnętrznienia pamięci wobec wszelkich wydarzeń, zwłaszcza historycznych, są w sposób szczególny odbierane przez społeczeństwo. Ich wizualne aspekty, jak i treści są interpretowane i oceniane. Tymczasem poznaniacy zauważyli brak tradycyjnej uroczystości.

Przed Pomnikiem Powstańców Wielkopolskich 27 grudnia 1990 roku zabrakło przedstawicieli władz i kompanii honorowej Wojska Polskiego, orkiestry i pocztów sztandarowych.

Delegacja przed pomnikiem Powstańców Wielkopolskich w 1990 r.

Z okazji 72. rocznicy przed pomnikiem Powstańców Wielkopolskich spotkała się tylko grupka kombatantów, z istniejącego jeszcze Związku Bojowników o Wolność i Demokrację (ZBOWID), wraz z kilkoma powstańcami wielkopolskimi. Była też delegacja powstałego wówczas Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego, niedawno zarejestrowanego – 30.01.1989 r.

Złożono pod Pomnikiem Powstańców symboliczne wiązanki kwiatów i zapalono znicze. Do tej grupy dołączyła delegacja Urzędu Miasta Poznania z nową przewodniczącą Rady Miejskiej Jadwigą Rotnicką, która również uhonorowała powstańców złożeniem wieńca pod Pomnikiem.

Dopiero lata 1991-1992 przyniosły powrót i odpowiednią organizację obchodów rocznicowych zwycięskiego zrywu niepodległościowego Wielkopolan 1918-1919, pod Pomnikiem Powstańców Wielkopolskich w Poznaniu i nie tylko. Do organizacji uroczystości włączył się

BOHATEROWIE I... PRAWNUKI. Wczoraj minęła 72 rocznica wybuchu Powstania Wielkopolskiego. W uroczystości składania kwiatów przed pomnikiem Powstańców Wielkopolskich w Poznaniu uczestniczyli między innymi uczniowie ze Szkoły Podstawowej nr 4 w Swarzędzu, których nasz fotoreporter uwiecznił w towarzystwie grupy weteranów powstania. (lad)

CZAS ZACIERA PAMIĘĆ

Skromne obchody 72 rocznicy wybuchu Powstania Wielkopolskiego

INFORMACJA WŁASNA

27 grudnia minęła 72 rocznica wybuchu Powstania Wielkopolskiego, jedynego w naszych dziejach zwycięskiego powstania narodowowyzwoleńczego. Powstańcy na przełomie lat 1918 i 1919 wyzwolili spod władzy zaborcy pruskiego znaczną część ówczesnej prowincji poznańskiej, przywracając odrodzonej niespełna dwa miesiące wcześniej Rzeczypospolitej ziemie stanowiące kolebkę państwowości polskiej.

Wczoraj w południe przed pomnikiem Powstańców Wielkopolskich w Poznaniu wianki kwiatów złożyli przedstawiciele władz Poznania z prezydentem Wojciechem Szczęsnym Kaczmarkiem, delegacja organizacji kombatanckich, w tym

Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej oraz Związku Kombatanatów Rzeczypospolitej Polskiej i Byłych Więźniów Politycznych oraz Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego. Przybyli kombatancki walk o wolność Polski, w tym kilku z nielicznej już grupy żyjących jeszcze weteranów tego narodowego zrywu sprzed 72 lat.

Delegacje organizacji kombatanckich wianki kwiatów złożyły wczoraj również na grobach obu dowódców powstania: generała Stanisława Taczaka na cmentarzu Zasłużonych Wielkopolan w Poznaniu i generała Józefa Dowbora-Muśnickiego na cmentarzu w Lusowie oraz na grobie Franciszka Ratajczaka na

Dokończenie na str. 2

Zarząd Główny Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego, który nawiązał kontakt z Prezydentem Miasta Poznania Wojciechem Szczęsnym Kaczmarkiem prezentując ideę swojej działalności.

Wspomnieć jednocześnie należy, że w tym okresie zakończyła już pracę Krajowa Komisja Weteranów Powstania Wielkopolskiego ZBOWiD. W sposób naturalny reprezentantem powstańców i ich rodzin stawało się TPPW, w którego strukturach organizacyjnych pojawiła się znaczna ilość przedstawicieli rodzin uczestników Powstania Wielkopolskiego. Ponadto Towarzystwo zainicjowało już wiele przedsięwzięć na rzecz upowszechnienia wiedzy i tradycji związanej z Powstaniem Wielkopolskim, zwłaszcza wśród młodzieży oraz upamiętnienia miejsc walk powstańczych.

Tematykę powstańczą podjęły również inne stowarzyszenia, między innymi Komenda Chorągwi ZHP i reaktywowane Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” (TG „Sokół”).

Zarząd Główny Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego i Komenda Chorągwi Wielkopolskiej ZHP, przy wsparciu Międzynarodowych Targów Poznańskich, zorganizowali w sali kominkowej Pałacu Kultury (Zamku) spotkanie rocznicowe przy kawie. Uczestniczyło około 20 weteranów Powstania Wielkopolskiego.

Informacje na łamach „Głosu Wielkopolskiego” o obchodach 72. rocznicy wybuchu Powstania Wielkopolskiego w 1990 r.

W hołdzie uczestnikom walk o polskość regionu

W rocznicę Powstania Wielkopolskiego

73 lata temu, w piątek 27 grudnia 1918 roku, polscy mieszkańcy Poznania i innych miast ówczesnego Wielkiego Księstwa Poznańskiego chwycili za broń przeciwko pruskiemu zabojcy. Wybuchło narodo-wo-wyzwoleńcze powstanie. Pod nazwą Wielkopolskiego przeszło ono do historii jako jedyne w naszych dziejach, które zakończyło się zwycięstwem. Podczas niespełna dwóch zimowych miesięcy spod władzy pruskiej wyzwolono niemal całą historyczną Wielkopolskę, przywracając te ziemie, stanowiące kolebkę państwowości polskiej, do odrodzonej kilka tygodni wcześniej po latach zaborów Rzeczypospolitej.

Dzisiaj, w 73 rocznicę wybuchu Powstania Wielkopolskiego, mieszkańcy Poznania i innych miast oddadzą hołd bohaterom walk o polskość regionu. O godzinie 12 przed pomnikiem Powstańców Wielkopolskich w Poznaniu złożone zostaną wieńce i wiązanki kwiatów. Po tej ceremonii planuje się poświęcenie sztandarów: Zarządu Wojewódzkiego Związku Kombatanów Rzeczypospolitej Pols-

kiej i Byłych Więźniów Politycznych oraz Okręgu Poznańskiego Konfederacji Polski Niepodległej.

Kilka imprez rocznicowych przygotowała Komenda Chorągwi Poznańskiej Związku Harcerstwa

Polskiego im. Powstańców Wielkopolskich 1918-1919.

O godzinie 9 harcerze spotkają się na mszy świętej w fardze poznańskiej, natomiast o godzinie 13 w Teatrze Polskim odbędzie się spotkanie harcerskich pokoleń z weteranami powstania. W programie między innymi przedstawienie „Kolędy Polskiej” w wykonaniu harcerskiej drużyny teatralnej „Leje-

ry”. Wiązanki kwiatów złożone zostaną też przy głazie na Malcie. Upamiętnia on harcerzy — powstańców poległych w walce o niepodległość.

W godzinach 16 — 18 Harcerski Klub Łączności „Wilda” organizuje zawody krótkofalarskie w paśmie 3,5 MHz o zasięgu ogólnopolskim pod hasłem „Hołd powstańcom wielkopolskim”. (lad)

Powstaniu Wielkopolskiemu poświęca my całą stronę 3 dzisiejszego wydania „Głosu”.

W 73 rocznicę zwycięskiego Powstania Wielkopolskiego 1918-1919, Towarzystwo Pamięci tegoż Powstania przekazuje serdeczne słowa najwyższego szacunku oraz należnego uznania za udział w tym wielkopomnym zrywie Ludu Wielkopolskiego. Łączymy również życzenia dobrego zdrowia i wele jeszcze pogodnych lat życia w gronie najbliższych.

**Zarząd Główny
Towarzystwa Pamięci
Powstania
Wielkopolskiego 1918-1919**

Prezes Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Poznaniu – Czesław Bernat ze sztandarem

Były przemówienia i wspomnienia. Powstańcy otrzymali dyplomy z życzeniami oraz książki. Spotkanie urozmaicił śpiewem Zespół Pałacu Kultury „Skowronki”. Prezydent Poznania dla prawidłowego zabezpieczenia organizacyjnego i koordynacji programowej przyjął zasadę powoływania Komitetów Organizacyjnych Obchodów Powstania Wielkopolskiego. Ponadto w tym czasie, przewodnicząca Rady Miejskiej Jadwiga Rotnicka, zważywszy na niezrealizowaną Uchwałę poprzedniej Rady dotyczącą nazwania ulic Poznania imionami dowódców Powstania Wielkopolskiego, podpisała nową Uchwałę nr LXVIII/354/92 z dnia 17 listopada 1992 r. postanawiającą o przemianowaniu ówczesnej ulicy S. Chudoby na ulicę Gen. Stanisława Taczaka a ulicy Bohaterów na ulicę Gen. Józefa Dowbor-Muśnickiego – pierwszych dowódców Powstania Wielkopolskiego 1918-1919.

W kolejnych obchodach 74. rocznicy powstania, 27 grudnia 1992 roku, przed Pomnikiem Powstańców Wielkopolskich, pomimo złej pogody, udział wzięła liczna grupa uczestników, w tym delegacje stowarzyszeń społecznych ze sztandarami (które mokły na deszczu), delegacje zakładów pracy i mieszkańcy oraz harcerze. W oparciu o Wojsko Polskie odbył się apel pamięci, złożono pod Pomnikiem wieńce oraz wiązanek kwiatów.

Okolicznościowe przemówienie wygłosił Prezydent Poznania Wojciech Szczęsny Kaczmarek, w swoim wystąpieniu powiedział między innymi: „Powstanie odbyło się nie tylko w Poznaniu, ale i w innych regionach ówczesnej Wielkopolski, pozbawiona pomocy z zewnątrz przez okres powstania działała jak oddzielne państwo, z własnym parlamentem, wojskiem i skarbem.” Nawiązywał do uchwały TPPW o potrzebie spopularyzowania w kraju znaczenia Powstania Wielkopolskiego. W poznańskich uroczystościach rocznicowych wzięł również udział Leszek Moczulski – przewodniczący Konfederacji Polski Niepodległej, w swoim przemówieniu podkreślił sens walki Polaków o niepodległość.

Fot. Głos — Romuald Świątkowski

W HOLDZIE BOHATEROM POWSTANIA WIELKOPOLSKIEGO. „Oddajemy hold pokoleniu dziadów i ojców naszych, którzy nie czekając na werdykt konferencji pokojowej w Paryżu czynem zbrojnym dowiedli, kto jest gospodarzem Ziemi Wielkopolskiej” — powiedział wczoraj przed pomnikiem Powstańców Wielkopolskich w Poznaniu minister obrony narodowej — Piotr Kołodziejczyk, który wraz z sekretarzem stanu w Kancelarii Prezydenta RP — Jerzym Milewskim uczestniczył w centralnych obchodach 75. rocznicy wybuchu Powstania Wielkopolskiego. Przed pomnikiem upamiętniającym zwycięski zryw Wielkopolan na przełomie lat 1918/19 złożono wieńce i wiązanki kwiatów (na zdjęciu). W Teatrze Polskim odbyła się uroczysta sesja Rady Miejskiej Poznania, podczas której grupę sędziwych weteranów powstania uhonorowano wybitymi z okazji obecnej rocznicy medalami pamiątkowymi. (lad)

Składanie wieńców pod pomnikiem Powstańców Wielkopolskich w 1993 r., w 75. rocznicę wybuchu powstania

Wyraźny przełom w zainteresowaniu się władz państwowych i samorządowych popularyzowaniem historii Powstania Wielkopolskiego oraz jego rocznicowymi obchodami następuje w roku 1993, w trakcie 75. rocznicy wybuchu Powstania. Przed obchodami 75 rocznicy przedstawiciele Zarządu Głównego Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego – prezes Stefan Barłóg i przewodniczący Głównej Komisji Rewizyjnej TPPW Czesław Knoll (pełniący również funkcję przewodniczącego Miejskiego Komitetu Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa) spotkali się z przewodniczącą Rady Miasta Poznania Jadwigą Rotnicką i Prezydentem Poznania Wojciechem Szczęsnym Kaczmarskim. Tematem spotkania była aktualna działalność TPPW w upowszechnianiu wiedzy i tradycji o Powstaniu Wielkopolskim oraz organizacja obchodów 75. rocznicy Powstania.

Po wymianie poglądów przyjęto wspólny program obchodów 75. rocznicy Powstania Wielkopolskiego. Jednocześnie powołano Społeczny Komitet Obchodów, w jego skład weszli przedstawiciele Urzędu Miejskiego, Zarządu Głównego Towarzystwa (Stefan Barłóg

Odslonięcie tablicy pamiątkowej w Poznaniu na ul. Wrocławskiej, na budynku w którym marynarze – powstańcy utworzyli własną kompanię – bosmana Adama Białoszyńskiego

i Czesław Knoll) a także przedstawiciele innych organizacji w tym ZHP i Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”.

Patronat nad obchodami objął admirał Piotr Kołodziejczyk – Minister Obrony Narodowej. Przed rocznicą wybuchu Powstania Wielkopolskiego z inicjatywy poznańskich posłów Sejm RP przyjął okolicznościową Uchwałę oddającą hołd i uznanie uczestnikom Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 roku.

Główna uroczystość 75. rocznicy wybuchu Powstania Wielkopolskiego odbyła się w dniu 27 grudnia 1993 r. przed Pomnikiem Powstańców Wielkopolskich. Poprzedziła ją Msza Św. w Kościele pw. Najświętszego Zbawiciela przy ul. Fredry odprawiona przez Metropolitę Poznańskiego – arcybiskupa Jerzego Strobę poświęcona uczestnikom zrywu niepodległościowego Wielkopolan 1918-1919 roku. Na poznańskie uroczystości rocznicowe wybuchu Powstania Wielkopolskiego przybył między innymi admirał Piotr Kołodziejczyk – Minister Obrony Narodowej i Jerzy Milewski – szef Biura Bezpieczeństwa Narodowego – sekretarz stanu w kancelarii Prezydenta RP. Władze Województwa reprezentowali Wojewoda Wielkopolski – Włodzimierz Łęcki, przewodniczący Rady Miejskiej – Jadwiga Rotnicka i Prezydent Poznania Wojciech Szczęsny Kaczmarek. Towarzystwo Pamięci Powstania Wielkopolskiego reprezentował Stefan Barłóg – prezes Zarządu Głównego Towarzystwa.

Ponadto, w uroczystości brali udział przedstawiciele organizacji kombatanckich, Komendy Chorągwi ZHP, TG „Sokół” oraz innych stowarzyszeń i instytucji. Przybyli też dość licznie mieszkańcy w tym młodzież szkolna. W uroczystości brała udział asysta Wojska Polskiego, or-

„Miejsca Pamięci Powstania Wielkopolskiego”
Pawła Andersa

„Wielkopolski Powstaniec” Nr 1

kiestra oraz poczty sztandarowe kilkunastu organizacji społecznych. Po przemówieniach, między innymi Prezydenta Poznania – głównego organizatora uroczystości i Ministra Obrony Narodowej odbył się apel poległych, po którym złożono pod Pomnikiem Powstańców Wielkopolskich wieńce i wiązanki kwiatów. Po uroczystości pod Pomnikiem odbyła się uroczysta Sesja Rady Miasta Poznania zorganizowana w Teatrze Polskim, podczas której referat o znaczeniu Powstania Wielkopolskiego wygłosił prof. Lech Trzeciakowski, a grupa żyjących powstańców otrzymała pamiątkowe, okolicznościowe medale upamiętniające 75. rocznicę Powstania Wielkopolskiego. Tę część obchodów zakończyło spotkanie władz z uczestnikami Powstania Wielkopolskiego w kawiarence teatralnej.

Ponadto w trakcie obchodów 75. rocznicy Powstania Wielkopolskiego Towarzystwo Pamięci Powstania Wielkopolskiego wspólnie z Instytutem Historii UAM, przy wsparciu władz Miasta Poznania zorganizowało w dniu 18 grudnia sesję popularno-naukową pt.: „Wkład Powstania Wielkopolskiego w odzyskanie niepodległości państwa polskiego”.

Z inspiracji Towarzystwa zorganizowano również w Poznaniu kilka wystaw historycznych, między innymi:

- „Powstanie Wielkopolskie w literaturze i poezji” – organizator Biblioteka im. Raczyńskich,
- „Powstanie Wielkopolskie 1918-1919” – organizator Wielkopolskie Muzeum Walk Niepodległościowych,
- „Powstanie Wielkopolskie – czasy i ludzie” – organizator Wielkopolski Klub Filatelistów Oddział w Poznaniu,
- „Odznaki Wielkopolskie” – organizator Muzeum Narodowe- Muzeum Wojskowe.

Natomiast z inicjatywy Wydziału Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego wydano trzy publikacje:

- „Powstanie Wielkopolskie na tle walk o przetrwanie narodu pod zaborem pruskim”
– prof. dr hab. Marcelego Kosmana;
 - „Szlakiem Powstania Wielkopolskiego oraz „Miejsca Pamięci Powstania Wielkopolskiego”
– Pawła Andersa;
 - Wydział Kultury i Sztuki zorganizował również w dniu 28 grudnia uroczysty spektakl w Teatrze Wielkim, z operą Stanisława Moniuszki „Straszny Dwór” – dedykowany weteranom Powstania Wielkopolskiego i ich rodzinom.
- Odnotujmy także inne inicjatywy:
- Stowarzyszenie Marynistów Polskich Oddział w Poznaniu, przy współpracy z Urzędem Miasta Poznania, dowództwem Marynarki Wojennej i Zarządzeniem Głównym TPPW przywróciło na ul. Wrocławskiej 18 w Poznaniu tablicę upamiętniającą udział poznańskich marynarzy – kompanii bosmana Adama Białoszyńskiego w Powstaniu Wielkopolskim, zlikwidowaną w czasie okupacji hitlerowskiej, a przechowaną i odnalezioną w roku 1992. Inicjatorem przedsięwzięcia był dziennikarz Teofil Różański znany pasjonat problematyki marynistsycznej i związków poznańskich z morzem Bałtyckim.
 - Ministerstwo Łączności wydało w 1993 roku okolicznościową kartę pocztową oraz datownik z wizerunkiem Gen. Stanisława Taczaka – pierwszego dowódcy Powstania Wielkopolskiego.
 - Nadmienić również należy, że w tymże roku, w czasie obchodów rocznicowych I Powstania Śląskiego w Mysłowicach, Premier Waldemar Pawlak poinformował o podjętej decyzji przyznającej powstańcom Śląskim i Wielkopolskim jednorazowej pomocy finansowej.

Obchody 75. rocznicy Powstania Wielkopolskiego miały już szeroki wymiar, bogaty program i cieszyły się uznaniem żyjących powstańców i społeczeństwa. Odbły się nie tylko w Poznaniu, lecz również w szeregu miastach województwa wielkopolskiego, kujawsko-pomorskiego i lubuskiego oraz w Szczecinie. Odtąd nastąpił systematyczny wzrost upamiętniania dziejów Powstania Wielkopolskiego w miastach, gminach, przez które przebiegało powstanie, doskonalono formy obchodów rocznicowych. Było również wiele inicjatyw na rzecz materialnego upamiętnienia tegoż zrywu.

Przyjęło się również, że poznańskie uroczystości 27 grudnia mają charakter centralnej imprezy upamiętniającej zryw niepodległościowy Wielkopolan 1918-1919 roku. Patronat nad poznańskimi obchodami, kolejnych rocznic wybuchu Powstania Wielkopolskiego przyjmowały najwyższe osoby w państwie.

Do 1998 roku zgodnie z ustaleniami między Wojewodą Poznańskim a Prezydentem Miasta Poznania, w sprawie organizacji imprez państwowych i narodowych, głównym gospodarzem uroczystości rocznicowych wybuchu Powstania Wielkopolskiego był Prezydent Poznania. Prezydent każdorazowo powoływał Komitet Organizacyjny Obchodów Powstania Wielkopolskiego. W skład Komitetu wchodził przedstawiciel Urzędu Miasta Poznania, Urzędu Wojewódzkiego, Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego, Komendy Chorągwi Wielkopolskiej ZHP, Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, Związków Kombatantów, Wielkopolskiego Towarzystwa Kulturalnego, Wielkopolskiego Związku Chórów i Orkiestr. Skład Komitetu w zależności od potrzeb ulegał zmianie.

Istotną rolę w Komitecie spełniało TPPW, reprezentujące żyjących jeszcze powstańców oraz rodziny uczestników Powstania Wielkopolskiego.

Przekazanie przez ZG TPPW mundurów powstańczych jednostce lotniczej na Ławicy, grudzień 1996 r.

W 1994 roku, 19 listopada odbył się I Krajowy Zjazd Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego. Wybrano 31. osobowy Zarząd Główny, w którym znaleźli się przedstawiciele Bydgoszczy, Szczecina, Warszawy i Zielonej Góry oraz oczywiście Poznania i miast Wielkopolski. Prezesem TPPW wybrany został Stefan Barłóg, wiceprezesami zostali Antoni Kut i Stanisław Smoczyński, sekretarzem został – Zygmunt Rutkowski a skarbnikiem – Zofia Czubała. Przewodniczącym Głównej Komisji Rewizyjnej został Czesław Knoll. Wybory Zarządu Głównego TPPW potwierdziły krajowy charakter Towarzystwa. Na Zjeździe przyjęto również główne kierunki programowe na najbliższe lata.

Kontynuując kronikarską prezentację świętowania rocznic Powstania Wielkopolskiego przypomnijmy obchody **76. rocznicy** czynu niepodległościowego.

Przebiegały one w oparciu o Wojsko Polskie z wciągnięciem flagi na maszt, apelem pamięci oraz złożeniem wieńców i wiązanek kwiatów. Przemówienie okolicznościowe wygłosił Prezydent Poznania Wojciech Szczęśny Kaczmarek.

W dniu 28 grudnia, w Auli UAM, odbył się uroczysty koncert zatytułowany „Słowicze kolędowanie” w wykonaniu Chóru Chłopięcego i Męskiego pod dykcją prof. Stefana Stulgrosza, dedykowany przez Wojewodę Poznańskiego Włodzimierza Łęckiego uczestnikom walk o niepodległość – powstańcom wielkopolskim. Natomiast Komenda Chorągwi Wielkopolskiej ZHP zorganizowała spotkanie weteranów powstania z instruktorami i młodzieżą harcerską.

W roku 1995, w czasie **77. rocznicy** wybuchu Powstania Wielkopolskiego, hold powstańcom tradycyjnie oddano pod Pomnikiem Powstańców Wielkopolskich. W godzinach rannych natomiast złożono wiązanek kwiatów na Cmentarzu Zasłużonych na mogile Gen. Stanisława Taczaka i na mogile Gen. Józefa Dowbor-Muśnickiego na cmentarzu w Lusowie.

Statuetka „Dobosza Powstania Wielkopolskiego” - Nagrody Honorowej ZG TPPW

Pierwsze spotkanie pokoleń uczestników Powstania Wielkopolskiego w Śremie - styczeń 1996 r.

Przed Pomnikiem Prezydent W. Szczęśny Kaczmarek zapowiedział utworzenie w Poznaniu Muzeum Powstania Wielkopolskiego 1918-1919, w którym byłyby zgromadzone dokumenty, materiały i eksponaty, okolicznościowe apele, broń, umundurowanie, odznaczenia itp. oraz pamiątki rodzin uczestników.

W następnym dniu odbył się tradycyjnie już koncert dedykowany przez Wojewodę W. Łęckiego powstańcom i ich rodzinom.

W czasie obchodów rocznicowych ukazał się pierwszy numer „Wielkopolskiego Powstańca” – rocznika Zarządu Głównego Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego, czasopisma historycznoświatowego. Ukazały się już 24. wydania.

Przed obchodami 78. rocznicy Powstania Wielkopolskiego, w dniu 16 grudnia 1996 roku Zarząd Głównego Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego przyjął ponadto Regulamin Nagrody Honorowej „Dobosz Powstania Wielkopolskiego” – statuetki przyznawanej popularyzatorom dziejów Powstania Wielkopolskiego. Przyznawana jest: historykom, naukowcom i regionalistom, literatom, poetom, plastykom, rzeźbiarzom i innym popularyzatorom.

Członkowie Zarządu Głównego – prezes Stefan Barłóg, Janusz Sałata i Zygmunt Rutkowski, w czasie uroczystego apelu w Jednostce Wojskowej na Ławicy, przekazali żołnierzom IV Korpusu Lotniczego historyczne mundury powstańcze ufundowane przez Wojewodę Poznańskiego – Włodzimierza Łęckiego.

W tychże mundurach żołnierze z kompanii reprezentacyjnej Wojsk Lotniczych pełnili potem wartę honorową w czasie uroczystości powstańczych. Po raz pierwszy w mundurach powstańczych wystąpili w roku 1996 – w 78 rocznicę.

W Auli Uniwersyteckiej, 29 grudnia, na zakończenie obchodów rocznicowych w Poznaniu odbył się uroczysty koncert. W czasie koncertu po raz pierwszy wręczono **Honorowe Nagrody „Dobosz Powstania Wielkopolskiego”**. Otrzymali je:

- prof. dr hab. Antoni Czubiński, historyk, badacz dziejów Powstania Wielkopolskiego;
- Gerard Górnicki, literat, autor powieści związanych z Powstaniem Wielkopolskim;
- Międzynarodowe Targi Poznańskie za popularyzowanie i szczególne wspieranie działalności TPPW.

W 78. rocznicę wybuchu Powstania Wielkopolskiego obchody rocznicowe rozszerzyły swój zakres, odbyły się one nie tylko w Poznaniu ale między innymi w Bydgoszczy, Inowrocławiu, Pile, Wolsztynie, Szczecinie i Zielonej Górze.

W Inowrocławiu hołd bohaterom Powstania złożyli: poseł na Sejm RP – Anna Bańkowska, której dziadek Leon Klich był powstańcem wielkopolskim a także przewodniczący Rady Miejskiej Bolesław Szulc oraz wnuk powstańca – prezydent Inowrocławia Marcin Wnuk.

W uroczystościach pod pomnikami upamiętniającymi Powstanie Wielkopolskie 1918-1919 uczestniczyli radni, kombatanci, przedstawiciele zakładów pracy, organizacji społecznych, harcerze, młodzież szkolna, mieszkańcy. W Inowrocławiu wartę honorową zaciągnęli żołnierze garnizonu inowrocławskiego i harcerze.

Wspomnieć również należy, że w trakcie obchodów 78. rocznicy Powstania Wielkopolskiego Towarzystwo Miłośników Śremu i Klub TPPW zainicjowali spotkanie potomków uczestników Powstania. Dało to impuls do organizowania takowych spotkań przez inne Kola TPPW.

W obchodach 79. rocznicy Powstania Wielkopolskiego w roku 1997 władze centralne reprezentowali – ministrowie Hanna Suchocka i Janusz Pałubicki, władze wojewódzkie i Poznania – Wojewoda Poznański – Maciej Musiał, Przewodnicząca Rady Miejskiej Poznania – Jadwiga Rotnicka i Prezydent Poznania – Wojciech Szczęsny Kaczmarek.

Honorowymi uczestnikami uroczystości byli weterani Powstania Wielkopolskiego : Sylwester Grochowina, Andrzej Mazurek i Tadeusz Wesołowski. Okolicznościowe przemówienie wygłosili – Prezydent Poznania – Wojciech S. Kaczmarek i Prezes Zarządu Głównego TPPW – Stefan Barłóg.

List specjalny do uczestników zrywu niepodległościowego Wielkopolan 1918-1919 i zebranych na uroczystości uczestników, od Generała Franciszka Kamińskiego – prezesa Zarządu Głównego Związku Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych, odczytał prezes Zarządu Wojewódzkiego płk. Janusz Radłowski.

Wystąpił również spontanicznie, co często Mu się zdarzało, powstaniec – Andrzej Mazurek, deklamując znany wiersz Romana Wilkanowicza: „Nikt im nie kazał iść, a poszli. Bo tak chcieli... Nikt o nic nie pytał, a wszyscy wiedzieli o co idą walczyć...”.

W dalszej części uroczystości, w oparciu o kompanię Wojska Polskiego, pocztów sztandarowych odbył się apel pamięci, zapalono znicze, złożono wieńce oraz wiązanek kwiatów.

Powstaniec Wielkopolski por. Andrzej Mazurek - przed mikrofonem

W uroczystości brali udział również poznańscy parlamentarzyści, radni Miasta Poznania, harcerze, przedstawiciele zakładów pracy, organizacji społecznych i mieszkańcy.

Odbył się też koncert dedykowany przez Wojewodę Poznańskiego uczestnikom walk o niepodległość w Teatrze Wielkim. Wystawiono „Verbum Nobile” i „Flis” Stanisława Moniuszki w wykonaniu artystów poznańskiej Opery. Przed rozpoczęciem spektaklu wręczono kolejne Honorowe Nagrody TPPW „Dobosze Powstania Wielkopolskiego”.

Szczególne znaczenie miały obchody 80. i 85. rocznicy Powstania. Po raz pierwszy patronat nad obchodami rocznicowymi Powstania Wielkopolskiego w 1998 r. objął Prezydent Rzeczypospolitej – Aleksander Kwaśniewski.

Realizując Uchwałę z 8 września 1997 roku Zarząd Główny Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego zwrócił się do Prezydenta RP o przyjęcie patronatu nad uroczystościami 80. rocznicy zwycięskiego zrywu niepodległościowego Wielkopolan, a także z wnioskiem o pośmiertne odznaczenie głównodowodzących powstaniem: Generała Stanisława Taczaka i Generała Józefa Dowbor-Muśnickiego. Odpowiedź pozytywną Towarzystwo otrzymało 25 czerwca 1998 r.

Wystąpienie TPPW do Prezydenta RP Aleksandra Kwaśniewskiego spotkało się z dezaprobatą ówczesnego Wojewody Poznańskiego Macieja Musiała. Wynikało to z Jego osobistych poglądów politycznych. Rzutowało to oczywiście na współpracę Urzędu Wojewódzkiego z TPPW. Stąd Zarząd Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego powołał 10 stycznia 1998 r. „Społeczny Komitet Obchodów 80. rocznicy Powstania Wielkopolskiego” przyjmując za hasło przewodnie działań „Wierni Tradycji Wielkopolskiej”. Przewodniczącym Komitetu został dr Marian Król – syn Powstańca Wielkopolskiego, znany działacz społeczny b. Wojewoda Poznański, poseł na Sejm RP. Zastępcą przewodniczącego został Stanisław Smoczyński – dyrektor MTP, a sekretarzem Romuald Zysnarski – b. Wicewojewoda Poznański. Wszyscy byli członkami Zarządu Głównego TPPW.

12 lutego 1998 r. prezes Zarządu Głównego TPPW Stefan Bartóg i Przewodniczący Społecznego Komitetu Obchodów 80. rocznicy Powstania Wielkopolskiego „Wierni Tradycji Wielkopolskiej” dr Marian Król zwrócili się z apelem do prezydentów miast, burmistrzów i wójtów o godne uczczenie jubileuszowej rocznicy Powstania Wielkopolskiego.

Prezydent
Rzeczypospolitej Polskiej

Warszawa, 25 czerwca 1998 roku

Pan
Stefan Bartóg
Prezes Zarządu Głównego
Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego

Pan
Stanisław Smoczyński
Wiceprezes Zarządu Głównego
Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego

Szanowni Panowie,

Przyjmuję zaproponowany mi przez Panów - w imieniu członków Towarzystwa - honorowy patronat nad obchodami osiemdziesiątej rocznicy Powstania Wielkopolskiego.

Rocznica ta dotyczy wydarzenia, które zajmuje w historii naszego narodu szczególnie zaszczytne miejsce. Było ono zakończonym zwycięsko powstaniem przeciwko zaborcy, a męstwo i patriotyczna determinacja jego uczestników przywróciła Wielkopolską Macierzy, która odradzała się po latach niewoli.

Pochylam z szacunkiem czoło przed Weteranami Powstania, dla których obchody rocznicowe będą świętem szczególnie wzruszającym i jednocześnie świadectwem pamięci całego społeczeństwa polskiego o Ich zasługach dla Ojczyzny.

Proszę o przekazanie członkom Towarzystwa, a wśród nich Rodzinom Uczestników tego historycznego czynu, że czuję się zaszczycony powierzeniem mi godności honorowego patrona uroczystości rocznicowych Powstania Wielkopolskiego.

Aleksander Kwaśniewski

W tekście apelu czytamy między innymi „Niech uroczyste obchody zwycięskiego czynu niepodległościowego będą naszym wspólnym dziełem, potomków powstańców oraz sympatyków i kontynuatorów wielkopolskich wartości i tradycji”.

Apel został upowszechniony w województwie Wielkopolskim i sąsiednich, oraz dotarł do miejscowości związanych z powstaniem.

Ponadto Prezes Zarządu Głównego TPPW i Przewodniczący „Społecznego Komitetu Obchodów 80. rocznicy Powstania Wielkopolskiego” spotkali się 27 października z Szefową Kancelarii Prezydenta RP – minister Danutą Hübner. Tematem rozmów były realizowane przedsięwzięcia związane z obchodami jubileuszowymi a zwłaszcza z uroczystościami w dniu 27 grudnia 1998 r. przed Pomnikiem Powstańców Wielkopolskich oraz z odznaczeniami dla głównodowodzących powstaniem.

Centralne uroczystości 80. rocznicy Powstania Wielkopolskiego rozpoczęły się złożeniem wieńców i wiązanek kwiatów na grobach Gen. Stanisława Taczaka, Gen. Józefa Dowbor – Muśnickiego, kwaterze powstańczej na cmentarzu junikowskim i na innych mogiłach powstańczych.

W godzinach rannych odbyła się również Msza Św. w kościele farnym celebrowana przez ks. arcybiskupa Juliusza Paetza. Przed Pomnikiem Powstańców Wielkopolskich uroczystość przebiegała zgodnie z ceremoniałem wojskowym, z udziałem kompanii honorowej WP, warty honorowej, przed Pomnikiem, żołnierzy w mundurach powstańczych i harcerzy, była salwa honorowa, złożenie wieńcy i wiązanek kwiatów oraz apel poległych. Poniżej jego fragment¹:

Apel Poległych

Śluchajcie mnie stojący tu wraz z nami Powstańcy Wielkopolscy,
bohaterowie walk o niepodległość naszej Ojczyzny.

Śluchajcie władze Rzeczypospolitej oraz mieszkańcy grodu Przemysława i całej Wielkopolski.

Śluchajcie żołnierze.

SŁUCHAJCIE MNIE WSZYSCY

Bywają w dziejach narodu chwile szczególnie ważne, które zapisują się trwale w ludzkiej pamięci. Takim przełomowym momentem dla tej Ziemi był 27 grudnia 1918 roku, dzień wybuchu Powstania Wielkopolskiego.

SŁUCHAJCIE MNIE

Stajemy oto dziś, w dniu 80. rocznicy zrywu powstańczego przed Pomnikiem Powstańców Wielkopolskich, symbolem walki i poświęcenia dla Ojczyzny.

Stajemy zjednoczeni myślą i wolą w przededniu restytucji Województwa Wielkopolskiego, by oddać hołd znanym i bezimiennym bohaterom tej ziemi, którzy nie szczędząc własnej krwi i życia potwierdzili, że „Jeszcze Polska nie zginęła”.

Stajemy do uroczystego apelu, pochylając głowy w zadumie i skupieniu przed bojownikami i działaczami niepodległościowymi.

WAS WOŁAM!

Stańcie do apelu wszyscy, którzy z niezłomną wolą i uporem dążyliście do odzyskania niepodległości, którzy pokazaliście światu, że miejsce Wielkopolski, kolebki Państwa Polskiego, jest w granicach Rzeczypospolitej.

Do apelu wzywam wszystkich żołnierzy – Powstańców Wielkopolskich, którzy utowali drogę do niepodległości ojczyzny ...

W czasie tej uroczystości przemawiał Wojewoda Poznański Maciej Musiał i minister Marek Dukaczewski – reprezentujący Prezydenta RP Aleksandra Kwaśniewskiego.

Dr Marian Król
i Stefan Barłóg u Szeffowej
Kancelarii Prezydenta RP
w sprawie obchodów
80. rocznicy Powstania
Wielkopolskiego

Przekazanie przez Ministra
Marka Dukaczewskiego
Krzyży Wielkich Orderu
Odrodzenia Polski
nadanych pośmiertnie
Gen. Stanisławowi
Taczakowi i Józefowi
Dowbor Muśnickiemu –
głównodowodzącym
Powstania Wielkopolskiego
przez Prezydenta RP
Aleksandra Kwaśniewskiego

Minister M. Dukaczewski w swojej mowie zacytował słowa z listu Prezydenta RP skierowanego do wszystkich żyjących powstańców i uczestników uroczystości: „.... to dzięki Wam i Waszym współtowarzyszom walki, dziś najstarszym żołnierzom Rzeczypospolitej, dzięki talentom Waszych dowódców, zryw niepodległościowy zakończył się zwycięstwem decydującym w sposób zasadniczy o uzyskaniu przez Wielkopolan wolności ziem, stanowiących kolebkę państwowości polskiej”.

Po wystąpieniu Minister Marek Dukaczewski, dokonał w imieniu Prezydenta RP Aleksandra Kwaśniewskiego pośmiertnego odznaczenia, w sposób symboliczny, Krzyżami Wielkimi Orderu Odrodzenia Rzeczypospolitej Polskiej Głównodowodzącym Powstaniem Wielkopolskim: Gen. Stanisława Taczaka i Gen. Józefa Dowbor- Muśnickiego. Dla Dowbor-Muśnickiego było to pierwsze polskie odznaczenie. Posiadał już zagraniczne medale. Odznaczenia przekazał Marek Dukaczewski wnioskodawcom – Zarządowi Głównemu Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego.

W imprezie uczestniczyli, oprócz wspomnianego Marka Dukaczewskiego i Macieja Musiały – Wojewody Poznańskiego, Hanna Suchocka, Jacek Taylor, Prezydent Poznania Ryszard

Spotkanie władz państwowych, samorządowych i ZG TPPW z weteranami Powstania Wielkopolskiego

Grobelny, Stefan Mikołajczak – Marszałek Województwa Wielkopolskiego (pierwszy wybrany marszałek nowej struktury samorządu wojewódzkiego), członkowie ZG TPPW oraz parlamentarzyści poznańscy i radni Poznania, delegacje stowarzyszeń społecznych i kombatanckich, harcerze oraz mieszkańcy Grodu Przemysława a przede wszystkim znaczna grupa weteranów Powstania Wielkopolskiego.

Następnie, po przejściu do „Domu Żołnierza” (Dom Ligi Obrony Kraju w Poznaniu) odbyło się spotkanie władz państwowych, samorządowych, oraz Zarządu Głównego TPPW z powstańcami wielkopolskimi. Spotkanie zorganizował Społeczny Komitet Obchodów 80. rocznicy Powstania Wielkopolskiego. Wieczorem w Teatrze Wielkim w Poznaniu odbył się koncert pt. „Wigilie Polskie” dedykowany powstańcom wielkopolskim i ich rodzinom.

Przed koncertem z wyświetlonego teledysku przemówił Premier Jerzy Buzek przekazując, tą formą, pozdrowienia i uznanie dla czynu niepodległościowego Wielkopolan.

W tym samym dniu odbyły się uroczystości w Bydgoszczy, Szczecinie, Zielonej Górze oraz w wielu innych miejscowościach. W Bydgoszczy w uroczystościach wzięli udział między innymi Wojewoda Bydgoski Teresa Piotrowska, Dowódca Garnizonu Bydgoskiego Gen. Kazimierz Wilczewski, władze Miasta i Zarządu Oddziału Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego.

Główna uroczystość odbyła się przed grobem Nieznanego Powstańca, z apelem pamięci i złożeniem wieńcy oraz wiązanek kwiatów przez władze, TPPW i liczne organizacje społeczne i zakłady pracy. Ponadto odsłonięto tablicę pamiątkową na Gmachu Muzeum Tradycji Pomorskiego Okręgu Wojskowego.

Obchody rocznicowe 80. rocznicy obejmowały bogaty program i rozpoczęły się już w październiku 1998 roku. Oto najważniejsze przedsięwzięcia:

Uroczystości rocznicowe w Bydgoszczy w roku 1998

- Wmurowanie w Zaniemyślu aktu erekcyjnego pod odbudowę pomnika Powstańców Wielkopolskich zburzonego przez Niemców w latach okupacji (10.10.1998 r.). Odbudowany pomnik odsłonięto 24 maja 1999 r.
- IV Ogólnopolski Zlot Szkół i Drużyn Harcerskich noszących imię bohaterów Powstania Wielkopolskiego (23-25. 10. 1998 r.) w Warszawie.
- Imię bohaterów Powstania Wielkopolskiego otrzymały trzy nowe szkoły: Szkoła Podstawowa w Miedzichowie imię Powstańców Wielkopolskich i Szkoła Podstawowa w Lusowie imię Generała Dowbor-Muśnickiego oraz imię Powstańców Wielkopolskich Zespół Szkół Rolniczych w Kotowie.
- **Wręczenie sztandaru Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/1919** (21 listopada 1998 r.). Uroczystość odbyła się na Placu Wolności w Poznaniu w obecności władz Poznania z Prezydentem Wojciechem Szczęsnym Kaczmarkiem z przedstawicielem Urzędu Wojewódzkiego oraz Generałem Pajewskim – Dowódcą Garnizonu Poznańskiego i z ks. kan. Czesławem Grzelakiem reprezentującym Metropolitę Poznańskiego Juliusza Paetza. Byli również jak zawsze aktywni powstańcy wielkopolscy: Andrzej Mazurek i Tadeusz Wesołowski. W uroczystości ponadto udział wzięli: Orkiestra Reprezentacyjna Wojsk Lotniczych, Kompania Honorowa WP, Szkoły Aspirantów Państwowej Straży Pożarnej i OSP, Drużyna Sztandarowa Komendy Chorągwi Wlkp. im. Powstańców Wielkopolskich, delegacje szkół i drużyn harcerskich noszących imiona Powstańców Wielkopolskich oraz delegacje Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, „Bractwa Kurkowego”, innych stowarzyszeń i mieszkańcy Poznania.
- Sesja popularno-naukowa w Gnieźnie nt. „Gnieźnieńscy bohaterowie Powstania Wielkopolskiego” (5.12.1998 r.).

IV Ogólnopolski Zlot Szkół im. Powstańców Wielkopolskich w Warszawie

Wręczenie sztandaru Towarzystwu Pamięci Powstania Wielkopolskiego - 21 listopada 1998 r.

Sesja naukowa Towarzystwa Farmaceutycznego nt. Udziału farmaceutów w Powstaniu Wielkopolskim (przemawia prof. dr hab. Michał Umbreit)

- Sesja naukowa o udziale farmaceutów w Powstaniu Wielkopolskim zorganizowana przez Komisję Farmaceutyczną Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk i sekcję historyczną Polskiego Towarzystwa Farmaceutycznego. Częścią sesji była też promocja książki dr Jana Majewskiego pt. „Zaopatrzenie medyczno-sanitarne w Powstaniu Wielkopolskim i udział w nim farmaceutów” . Inicjatorem przedsięwzięcia był prof. dr hab. Michał Umbreit (17.12.1998 r.).
- 80. rocznica Polskiego Sejmu Dzielnicowego zorganizowana przez Wielkopolskie Towarzystwo Kulturalne (5.12.1998 r.).
- Wręczenie kolejnych Nagród Honorowych TPPW „Dobosz Powstania Wielkopolskiego” w Sali Białej Urzędu Miejskiego w Poznaniu.
- Koncert „W hołdzie Powstańcom Wielkopolskim” w Auli Uniwersyteckiej. Organizatorzy: Wielkopolski Oddział Chórów i Orkiestr „Macierz”, Filharmonia Poznańska i władze Miasta Poznania.
- Przyjazd Mistrza Ignacego Jana Paderewskiego do Poznania. W przeddzień obchodów 80. rocznicy Powstania odbyła się zgodnie z historycznym wydarzeniem, pierwszy raz, rekonstrukcja historyczna (impreza plenerowa) przyjazdu I. J. Paderewskiego do Poznania, Jego powitania na Dworcu Głównym i przejazdu ulicami Poznania do Hotelu „Bazar”. Organizatorem był Poznański Chór Nauczycieli pod dyrekcją Ryszarda Łuczaka, który później wystąpił wraz z reprezentacyjną Orkiestrą Wojsk Lotniczych w Auli Uniwersyteckiej.
- Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” zorganizowało w dniach 27-28 grudnia Zlot i Turniej Sportowy. Uczestniczyło 15 Gniazd.
- Turniej Strzelecki Bractwa Kurkowego (29.12.1998 r.).
- „Poczta samochodowa” trasą walk Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 roku przekazy-

Pierwsza inscenizacja
przyjazdu
I. J. Paderewskiego
do Poznania – rok 1998

Zlot poznańskiego
„Sokoła”
Inicjatorem i organizatorem
był prezes poznańskiego
„Sokoła” Czesław Bernat

Poniżej:
Uroczystość z okazji 80.
rocznicy zdobycia przez
powstańców lotniska
Ławica (pokłon sztandaru
TPPW)

wała karty pocztowe poświęcone 80. Rocznicy Powstania Wielkopolskiego, wydane przez Rejonowy Urząd Poczty w Poznaniu. Trasa wiodła przez: Wągrowiec, Gniezno, Kórnik, Śrem, Koźmin Wlkp., Kościan, Rawicz, Wolsztyn, Grodzisk Wlkp. i Poznań. W wymienionych miejscowościach odbywały się pokazy filatelistyczne dotyczące dziejów powstania oraz sprzedaż kart pocztowych. „Poczta...” przebyła ponad 700 km. Organizatorami byli: WTK, Wielkopolski Klub Filatelistyczny, Koło TMMP – HCP i Dyrekcja Okręgowa Poczty Polskiej.

- Uroczysta Sesja Rady Miejskiej w Wolsztynie poświęcona Powstaniu Wielkopolskiemu, w dniu 5 stycznia 1999 r. Wolsztyn dał przykład innym radom miejskim.
- Impreza 80. rocznicy zdobycia przez powstańców Lotniska Ławica (6.01.1999 r.). Złożono wiązanke pod obeliskiem pamiątkowym tego wydarzenia. W drugiej części imprezy wmurowano akt erekcyjny pod budowę na lotnisku nowego terminalu.
- Spotkanie pokoleń (22.12.1999 r.) w Śremie z inicjatywy Towarzystwa Miłośników Śremu (Mariana Dominiczaka) i Klubu TPPW (Henryki Sochy). Rodziny – dzieci i wnuki powstańców wspominali wartości i tradycje powstańców wielkopolskich.

Nie sposób wymienić wszystkie przedsięwzięcia. Było ich wiele. Kończąc ten opis należy wspomnieć uroczyste spotkanie 15 lutego 1999 r. (w przeddzień rocznicy podpisania w Trewirze rozejmu państw Ententy z Niemcami obejmującego również front wielkopolski) Premiera Jerzego Buzka z żyjącymi powstańcami wielkopolskimi i wręczenie im szabli kawalerskich. Spotkanie w Ratuszu Poznańskim zorganizował Wojewoda Wielkopolski Maciej Musiał.

Ponadto, przekazanie przez ZG Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/1919 (depozytariusz odznaczeń) Krzyży Wielkich Orderu Odrodzenia Rzeczypospolitej Polskiej nadanych pośmiertnie z okazji 80. rocznicy Powstania Wielkopolskiego jego głównodowodzącym Gen. Stanisławowi Taczakowi i Gen. Józefowi Dowbor-Muśnickiemu do Muzeum Powstania Wielkopolskiego. Dokonano tego aktu 22 lutego 1999 roku.

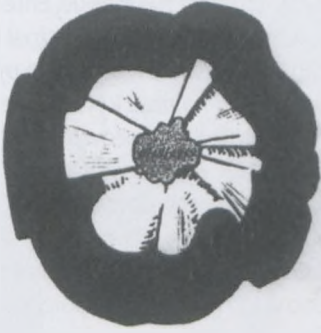
Wręczenie szabli kawalerskich przez Premiera Jerzego Buzka weteranom Powstania Wielkopolskiego, na zdjęciu z szablą por. Tadeusz Wesółowski

W omawianym okresie ukazało się przeszło 100 artykułów o obchodach 80. rocznicy Powstania Wielkopolskiego 1918-1919, jego dziejach i znaczeniu dla Odrodzonej Ojczyzny. Najwięcej pisały gazety regionalne ale nie brakowało też artykułów w gazetach centralnych.

Największy udział w opisach obchodów i historii powstania miały: „Głos Wielkopolski”, „Gazeta Poznańska”, „Gazeta Wyborcza”, „Dziennik Poznański” a także „Express Poznański”, „Gazeta Pomorska” i „Trybuna”. Ukontentowani byli zarówno organizatorzy uroczystości, jak i rodziny uczestników Powstania Wielkopolskiego oraz mieszkańcy miejscowości związanych z Powstaniem. Dziennikarze w sposób istotny wnieśli swój wkład w upowszechnianiu i pogłębianiu w społeczeństwie wiedzy historycznej związanej z Powstaniem Wielkopolskim 1918-1919. Było to ważne, zwłaszcza biorąc pod uwagę posiadaną wiedzę i świadomość historyczną w tej dziedzinie.

Wykazał to między innymi Kazimierz Koźniewski – publicysta i pisarz, wrzucając do stanu zadowolenia rodzin uczestników Powstania Wielkopolskiego przysłowiową łyżkę, dziegiu kwestionując w swojej wypowiedzi w „Trybunie” (z dnia 15.01. 1999 r.) sens i charakter zrywu niepodległościowego Wielkopolan. Postawił bowiem znak zapytania: „Czy Powstanie Wielkopolskie 1918-1919 było powstaniem?”, „Czy była potrzeba zbrojnego wystąpienia?” argumentując, że nie było z kim walczyć, bo Niemcy już sami oddawali broń. Píše dalej „Dobrze, że było – moralnie nam wtedy tak potrzebne – tylko, że to już nie było...powstanie”.

Na tę wypowiedź zareagował prezes Zarządu Głównego TPPW Stefan Barłóg, odniósł się merytorycznie pisząc, między innymi, że okupant jednakże nie był wcale tak słaby, co uwidoczniło się w walkach powstańczych. W Powstaniu straciło życie około 2 tys. uczestników a 5 – 6 tys. zostało rannych. Powstańcy wstrzymali napór – ataki wojsk niemieckich. Ponadto zgodził się on z K. Koźniewskim, że Powstanie Wielkopolskie było rzeczywiście inne, inaczej podjęte

AKT
przekazania orderów
nadanych pośmiertnie
Głównodowodzącym Powstaniem
Wielkopolskim 1918/1919

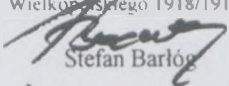
Towarzystwo Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/1919 (wnioskodawca i depozytariusz orderów) przekazuje do Wielkopolskiego Muzeum Walk Niepodległościowych *Krzyże Wielkie Orderu Odrodzenia Polski* nadane z okazji 80 - tej rocznicy Powstania Wielkopolskiego pośmiertnie Gen Stanisławowi Taczakowi i Gen Józefowi Dowborowi Muśnickiemu przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.

Ordery te są dla potomnych świadectwem uznania i podziękowania od narodu dla Głównodowodzących Powstaniem Wielkopolskim; dowodem pamięci o zwycięskim czynie niepodległościowym 1918/1919 roku

Najwłaściwszym miejscem dla eksponowania orderów - mając na uwadze powyższe oraz potrzebę przybliżania społeczeństwu historii Powstania Wielkopolskiego i sylwetek jego dowódców - jest Wielkopolskie Muzeum Walk Niepodległościowych - Muzeum Powstania Wielkopolskiego w Poznaniu

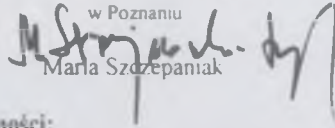
Przekazujący

Prezes
 Zarządu Głównego
 Towarzystwa Pamięci Powstania
 Wielkopolskiego 1918/1919

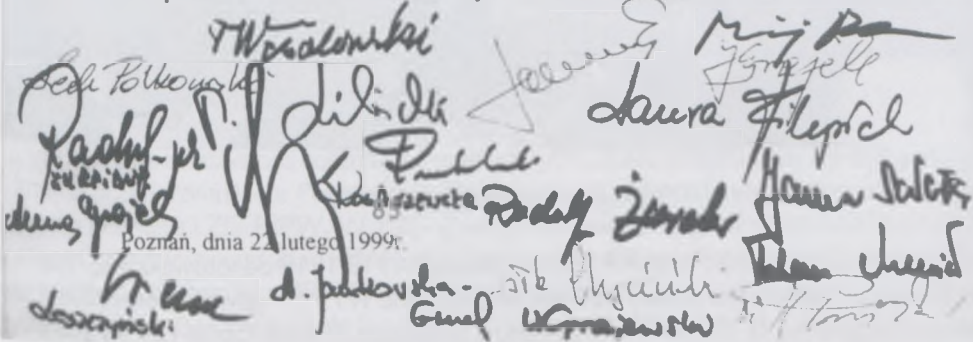

 Stefan Barłóg

Przyjmujący

Dyrektor
 Wielkopolskiego Muzeum
 Walk Niepodległościowych
 w Poznaniu

 Maria Szczepaniak

Akt przekazania orderów dokonany został w obecności:

Poznań, dnia 21 lutego 1999r.

Akt przekazania orderów nadanych pośmiertnie głównodowodzącym Powstania Wielkopolskiego do Muzeum Powstania Wielkopolskiego w Poznaniu

niż Listopadowe, Styczniowe czy Warszawskie. „Zryw niepodległościowy Wielkopolan zakończył się sukcesem, bo był zaskoczeniem dla Niemców, a także zwycięskiej Ententy. I to między innymi wpłynęło na powodzenie Powstania”. Polemista ostatecznie przyznał rację S. Barłogowi, tłumacząc się prawem publicysty do rozważań historycznych i stawiania pytań. Na koniec napisał jednakże: „Nie spodziewałem się jednak, że tego rodzaju konstatacje mogą sprowokować takie odruchy uczuciowe. I to po 80. latach. Skoro jednak sprowokowały – przepraszam”. Podobnie uczyniła to Redakcja „Trybuny” przyznając rację Towarzystwu Pamięci Powstania Wielkopolskiego. Ten szczególnie przypadek uświadomił poznaniakom, organizatorom uroczystości, historykom, nauczycielom, działaczom TPPW i innym, że same uroczystości nie wystarczą, że jest wiele do zrobienia w zakresie popularyzowania wiedzy o Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919 oraz podniesienia świadomości historycznej społeczeństwa o jego znaczeniu dla Odrodzonej Ojczyzny.

W dniu 24 kwietnia 1999 r. odbył się w „Domu Żołnierza” w Poznaniu II Krajowy Zjazd Delegatów Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/1919. Zjazd powołał między innymi zespół prelegentów, złożony z pracowników naukowych, nauczycieli historii i regionalistów dla zapewnienia odpowiedniego poziomu odczytów, wykładów i różnych innych form popularyzatorskich dla młodzieży oraz uczestników wszelkich imprez rocznicowych. Zjazd zwrócił się również do władz oświatowych i nauczycieli o szersze uwzględnienie tematyki Powstania Wielkopolskiego w nauczaniu historii i na innych zajęciach związanych z regionalizmem.

II Krajowy Zjazd Delegatów TPPW

Towarzystwo Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 odnotowało duży rozwój organizacyjny. Utworzone zostały oddziały wojewódzkie TPPW: Kujawsko-Pomorskie z siedzibą w Bydgoszczy (27.11.1999 r.), Lubuski z siedzibą w Zielonej Górze (24.02.2001 r.), Wielkopolski z siedzibą w Poznaniu (19.5.2001 r.). Aktywnymi członkami TPPW zostali w tych latach parlamentarzyści RP, a mianowicie Anna Bańkowska i Dorota Kempka z Bydgoszczy, Krystyna Łybacka, Andrzej Aumiller, Stanisław Kalemba, Arkady Radosław Fiedler z Poznania i Andrzej Brachmański z Zielonej Góry.

Odslonięcie obelisku z tablicą Pamiątkową poświęconego Powstańcom Wielkopolskim w Zielonej Górze (grudzień 1999 r.)

Otwarcie Muzeum Powstania Wielkopolskiego w Poznaniu (grudzień 2001 r.)

Centralne uroczystości rocznicowe w latach 1999- 2002 odbywały się zwyczajowo w Poznaniu przed Pomnikiem Powstańców Wielkopolskich. Obecne były władze wojewódzkie, miasta Poznania i ZG TPPW. W 2001 roku przemówienia wygłosili Prezydent Poznania Ryszard Grobelny i prezes ZG TPPW Stefan Barłóg. Uczestniczył również minister Maciej Musiał reprezentujący Premiera RP i Marszałek Województwa Wielkopolskiego Stefan Mikołajczak, nowy Wojewoda Wielkopolski Stanisław Tamm (powołany po przywróceniu dawnych struktur województwa wielkopolskiego) oraz dowódca Garnizonu Poznańskiego gen. Jan Krzysztof Pajewski.

Uroczystości 83. rocznicy Powstania Wielkopolskiego rozpoczęła rekonstrukcja historyczna „Przyjazd Ignacego Jana Paderewskiego do Poznania”, przygotowana przez Poznański

Chór Nauczycieli pod dyrekcją Ryszarda Łuczaka. Po powitaniu Mistrza w holu Dworca Głównego w Poznaniu odbył się koncert pieśni patriotycznych i kołęd.

W tymże samym dniu odbyła się uroczystość w Lusowie: Msza św. w intencji powstańców i złożenie wiązanek kwiatów na grobie Gen. Józefa Dowbor-Muśnickiego. Uczestnikami między innymi byli przedstawiciele władz wojewódzkich, Miasta Poznania, Gminy Tarnowo Podgórne i TPPW. Okolicznościowe przemówienie wygłosił starosta Powiatu Poznańskiego.

W czasie obchodów 83. rocznicy Powstania Wielkopolskiego Marszałek Województwa Wielkopolskiego wręczył żyjącym powstańcom pierwsze Odznaki Honorowe: „Za zasługi dla Województwa Wielkopolskiego”. Imprezy rocznicowe odbyły się już tradycyjnie w wielu miastach i gminach zachodniej Polski.

Wcześniej, przed uroczystościami rocznicowymi (21 grudnia 2001 r.) miało miejsce ważne dla poznaniaków wydarzenie, otwarcie długo oczekiwanego Muzeum Powstania Wielkopolskiego w Odwachu na Starym Rynku w Poznaniu. O utworzenie muzeum wnioskowało Towarzystwo Powstania Wielkopolskiego w 1996 roku. Ówczesny prezydent Poznania Wojciech Szczęsny Kaczmarek obiecał to uczynić podczas przemówienia okolicznościowego pod Pomnikiem Powstańców Wielkopolskich. Towarzystwo musiało ciągle przypominać prezydentowi o tej obietnicy.

Była wszakże Uchwała Rady Miasta z dnia 21 października 1997 r. o zorganizowaniu Wielkopolskiego Muzeum Walk Niepodległościowych, z Oddziałami Muzeum Powstania Wielkopolskiego 1918-1919, Poznańskiego Czerwca 1956, historii fortyfikacji poznańskich i innymi. Powstał nawet statut Muzeum Powstania Wielkopolskiego. Niestety prace w tym zakresie zostały zahamowane wraz ze zmianą Prezydenta Poznania.

Nowy Prezydent Ryszard Grobelny miał już jednak inną koncepcję zagospodarowania Odwachu, chciał przekazać historyczną zabudowę w prywatne ręce.

Warto wspomnieć, że Gmach Odwachu został zbudowany w darze dla Poznania przez Kazimierza Raczyńskiego w 1787 roku. Od 1919 r. odbywały się tam apele Straży Ludowej, stąd wysyłano patrole dyżurujące. Po wybuchu powstania Odwach podporządkowany był Komendzie Miasta a następnie do 1939 roku pozostał w dyspozycji Wojska Polskiego dla Służb Garnizonu (warta, patrole, areszt, oficer inspekcyjny). W okresie II Rzeczypospolitej codziennie o godz. 12:30 przy Gmachu odbywała się zmiana warty.

Ostatecznie jednakże Prezydenta przekonały merytoryczne uwagi i apele wielu poznaniaków, w tym historyków, literatów, działaczy „Solidarności” z HCP, dziennikarzy i innych osób. Było to cenne wsparcie dla inicjatywy TPPW.

W dniu otwarcia Muzeum Powstania jeden z poznańskich dziennikarzy swój artykuł zatytułował: „Walka o Muzeum Powstania Wielkopolskiego trwała dłużej niż samo powstanie”.

W otwarciu Muzeum uczestniczył Prezydent Poznania Ryszard Grobelny i Prezes ZG Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego. Obydwaj wygłosili przemówienia nawiązujące do historii i tradycji Poznania.

Od 2000 roku uroczystości o charakterze wojewódzkim odbywały się w Bydgoszczy i Zielonej Górze, z udziałem władz wojewódzkich i miejskich oraz w innych miejscowościach.

W 2002 roku organizację obchodów rocznic Powstania Wielkopolskiego przejął Marszałek Stefan Mikołajczak i Jego Urząd. Uroczystości poprzedzone zostały kolejną edycją wręczenia Nagród Honorowych TPPW „Dobosz Powstania Wielkopolskiego”. Inicjatywa ta stała się już stałym elementem obchodów.

Główne obchody 84. rocznicy wybuchu Powstania Wielkopolskiego rozpoczęto Mszą św. w Farze celebrowaną przez Metropolitę Poznańskiego ks. arcybiskupa Stanisława Gądeckie-

Wręczenie Nagród Honorowych TPPW „Dobosz Powstania Wielkopolskiego”, przemawia Marszałek Województwa Wielkopolskiego Stefan Mikołajczak, z prawej strony Wojewoda Andrzej Nowakowski, z lewej prezes Stefan Barłóg – 2003 r.

go. Następnie w oprawie wojskowej odbył się przed Pomnikiem Powstańców uroczysty apel. Okolicznościowe przemówienia wygłosili: Marszałek Województwa Wielkopolskiego Stefan Mikołajczak i Prezes Zarządu Głównego TPPW Stefan Barłóg. Złożono wieńce i wiązanki kwiatów.

W uroczystości udział wzięli między innymi: wicepremier RP Marek Pol, Minister Edukacji Narodowej i Sportu Krystyna Łybacka, Wojewoda Wielkopolski Andrzej Nowakowski, Prezydent Poznania Ryszard Grobelny, Starosta Powiatu Poznańskiego Jan Grabkowski, parlamentarzyści RP i radni poznańscy.

Po uroczystości pod Pomnikiem członkowie Zarządu Głównego TPPW spotkali się z przedstawicielami władz państwowych i samorządowych w Hotelu „Royal” w budynku, w którym mieścił się pierwszy Sztab Powstania Wielkopolskiego. Wcześniej złożono wiązanki kwiatów przed tablicą upamiętniającą to wydarzenie. Przez kilkanaście lat odbywały się tam tradycyjne spotkania organizatorów uroczystości. W godzinach popołudniowych złożono wiązanki kwiatów na grobach powstańców wielkopolskich, w tym na mogiłach Gen. Stanisława Taczaka i Gen. Józefa Dowbor Muśnickiego. Obchody zakończył uroczysty Koncert. Wiązanki kwiatów złożono także 6 stycznia 2003 roku pod Pomnikiem Powstańców Lotników, zdobyców Ławicy. Uroczystości wojewódzkie odbyły się w Bydgoszczy i Zielonej Górze.

W Oddziale Lubuskim uroczystości odbyły się między innymi w Muzeum Martyrologii Alianckich Więźniów w Żaganie, gdzie odsłonięto tablicę pamiątkową z napisem: „W Żaganie, w rejonie Zielonej Doliny znajdował się w latach 1918-1919 obóz jeniecki, w którym osadzeni byli przez władze niemieckie jeńcy, internowani uczestnicy Powstania Wielkopolskiego”.

Przed hotelem „Royal”, w którym mieściła się pierwsza siedziba sztabu powstańczego

Kujawsko – Pomorskiego – Waldemar Achramowicz, Marszałek Województwa Wielkopolskiego – Stefan Mikołajczak, Wojewoda Wielkopolski – Andrzej Nowakowski, Prezydent Miasta Poznania – Ryszard Grobelny, Prezes Zarządu Głównego Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego – Stefan Barłóg. Obchodami kierował Urząd Marszałkowski i Zarząd Główny TPPW.

Szefem sztabu organizacyjnego był płk Jerzy Barelkowski – zastępca dyrektora Gabinetu Marszałka. Program obchodów był bogaty. Prezes ZG TPPW zwrócił się do parlamentarzystów województwa kujawsko-pomorskiego i wielkopolskiego o podjęcie inicjatywy poselskiej w sprawie przyjęcia okolicznościowej uchwały.

Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej została podjęta 19 grudnia 2003 r. w 85. rocznicę wybuchu Powstania Wielkopolskiego w następującym brzmieniu :

„Zwycięskie Powstanie Wielkopolskie 1918-1919 zajmuje w historii naszego narodu szczególnie zaszczytne miejsce. Patriotyczny zryw Wielkopolan przeciwko zaborcy zakończony został przyłączeniem Wielkopolski do odradzającej się po 123 latach niewoli ojczyzny. Determinacja i męstwo uczestników powstańczego zrywu przywróciły tym ziemiom ich odwieczną narodową przynależność, były dowodem na ich polskość i nieodłączne związki z Macierzą.

Powstańcy wielkopolscy pozostaną w naszej historii przykładem patriotyzmu, miłości

go 1918-1919 w liczbie ponad 500 osób. Ich pamięci poświęcona tablica odsłonięta w 84. rocznicę zwycięskiego powstania”. W odsłonięciu uczestniczyły władze lokalne i fundatorzy – Oddział Lubuski TPPW.

W Bydgoszczy uczczono rocznicę powstania tradycyjnie przed Pomnikiem Grobu Nieznanego Powstańca.

„Huczne obchody rocznicy Powstania Wielkopolskiego” tak „Gazeta Wyborcza” zatytułowała artykuł o programie 85. Rocznicy Powstania Wielkopolskiego.

Patronat nad obchodami objął Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Aleksander Kwaśniewski (po raz drugi) . W skład Komitetu Honorowego weszli m. innymi: Marszałek Sejmu – Marek Borowski, wiceprezes Rady Ministrów – Marek Pol, Minister Edukacji Narodowej i Sportu – Krystyna Łybacka, Metropolita Poznański ks. arcybiskup Stanisław Gądecki, Metropolita Gnieźnieński – ks. arcybiskup Henryk Muszyński, Marszałek Województwa Lubuskiego – Andrzej Bocheński, Marszałek Województwa

Uroczystość przed Grobem Nieznanego Powstańca w Bydgoszczy w roku 2000

do ojczyzny i gotowości służenia jej w każdej potrzebie. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej w 85. rocznicę wybuchu Powstania Wielkopolskiego oddaje jego uczestnikom należną im pamięć, hołd i szacunek”.

Szczegółowego opisu uroczystości, centralnej w Poznaniu i wojewódzkich w Bydgoszczy i w Babimoście (lubuskie) dokonał Zenon Cz. Wartel w opracowaniu „Kontynuatorzy Powstańczych Tradycji” (2004 r.)

Oto jego relacja: Centralne obchody 85. rocznicy Powstania Wielkopolskiego w Poznaniu poprzedziła tradycyjna inscenizacja historyczno-plenerowa przygotowana przez Poznański Chór Nauczycieli im. I. J. Paderewskiego pod kierownictwem Ryszarda Łuczaka. Z pociągu na poznańskim Dworcu Głównym wysiadł siwy mężczyzna, który – jak 85 lat temu Ignacy Paderewski – ogłosił: „Poznańczycy! Warszawa i Kraków już wolne! Wierzę, że i Poznań wkrótce dołączy do wolnej Polski”. Witający go tłum zgromadzonych poznaniaków i żołnierzy skandował: „Niech żyje wolna Polska” Impreza zgromadziła kilkuset widzów.

Program tradycyjnej uroczystości w Poznaniu, w dniu 27 grudnia 2003 r., był wielowątkowy. Już rano delegacje władz państwowych i samorządowych Wielkopolski oraz Prezes Zarządu Głównego TPPW, złożyli kwiaty na grobie pierwszego głównodowodzącego Powstaniem Wielkopolskim – gen. Stanisława Taczaka i w innych miejscach powstańczej pamięci.

Znaczną rzeszę mieszkańców przyciągnęła uroczysta Msza św. w poznańskiej fary, koncelubrowana w intencji – powstańców wielkopolskich i Ojczyzny – przez Metropolitę Poznańskiego ks. abpa Stanisława Gądeckiego. Uroczysty przemarsz uczestników uroczystości prowadził z fary, przez centrum miasta, pod Pomnik Powstańców Wielkopolskich.

Początek zgromadzenia obwieściła salwa z zabytkowej armaty poznańskiego Bractwa Kurkowego. Podczas uroczystego apelu, u stóp pomnika przemówienia wygłosili: Marszałek Wo-

Spotkanie ZG TPPW z władzami państwowymi i samorządowymi w hotelu „Royal”

jewództwa Wielkopolskiego – Stefan Mikołajczak i prezes Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego – Stefan Barłóg. Marszałek Stefan Mikołajczak o powstańcach 1918/1919 roku powiedział: „Bronili kraju ojczystego i ducha narodowego do ostatniej kropli krwi. Chciałoby się powiedzieć, że to już przeszłość. Ale nie wolno nam o tym zapomnieć. Powstańcy wielkopolscy wnieśli w życie narodu bardzo cenne wartości: honor, patriotyzm i umiłowanie Ojczyzny”.

Wspominając czyn wielu tysięcy powstańców, Stefan Barłóg przypomniał, że „Jesteśmy im winni nie tylko pamięć i wdzięczność, ale przede wszystkim wierność ideałom, którymi oni kierowali się w swoim życiu i walce o wolność naszej Ojczyzny”.

Następnie odczytany został okolicznościowy list od Prezydenta RP Aleksandra Kwaśniewskiego. Podniosła manifestacja, już podczas zapadającego zmroku, zakończyła się apelem poległych oraz złożeniem kwiatów pod Pomnikiem Powstańców Wielkopolskich.

Uroczystość odbywała się w oprawie ceremonii wojskowej, z udziałem kompanii honorowej Wojska Polskiego oraz licznych pocztów sztandarowych.

Po raz pierwszy w uroczystej imprezie uczestniczyły delegacje szkół noszących imiona bohaterów Powstania Wielkopolskiego 1918/1919 z różnych stron kraju, w tym z Warszawy i Inowrocławia. Reprezentowały one 65 szkół, które na spotkaniu w Domu Żołnierza w Poznaniu, otrzymały medale pamiątkowe wybite z okazji 85. rocznicy wybuchu Powstania Wielkopolskiego. Odbyło się również spotkanie członków Zarządu TPPW z przedstawicielami władz państwowych i samorządowych. Miejscem spotkania był historyczny Hotel „Royal”, w którym mieściło się pierwsze główne dowództwo Powstania Wielkopolskiego, z ówczesnym majorem Stanisławem Taczakiem na czele. W spotkaniu wzięli m.in. udział: wicepremier – Marek Pol, Marszałek Województwa Wielkopolskiego – Stefan Mikołajczak, wicewojewo-

da wielkopolski – Waldemar Witkowski, zastępca Prezydenta Miasta Poznania – Maciej Frankiewicz.

Uroczystości w dniu 27 grudnia 2003 r. zakończył okolicznościowy koncert w Auli Uniwersyteckiej. Przed rozpoczęciem koncertu grupa przedstawicieli rodzin uczestników powstania otrzymała medale pamiątkowe z dedykacją od Marszałka Województwa Wielkopolskiego: „...w dowód pamięci i uznania dla udziału Pani/Pana Ojca/Dziadka w zwycięskim czynie niepodległościowym Wielkopolan w latach 1918- 1919”. Spotkanie i pamiątkowy medal stanowiły dla rodzin powstańców sporą, lecz dobrze przyjętą niespodziankę. U wielu zaproszonych, na twarzach pojawiały się oznaki dużego wzruszenia.

W ramach obchodów 85. rocznicy wybuchu Powstania Wielkopolskiego, w dniu 28 grudnia 2003 r., w kościele pw. Św. Rodziny w Lusowie odprawiona została także Msza św. w intencji Ojczyzny i powstańców wielkopolskich, która była transmitowana przez TVP Polonia. W czasie Mszy św. homilie wygłosił ksiądz arcybiskup Stanisław Gądecki, dużo uwagi poświęcając postaci generała Józefa Dowbor-Muśnickiego.

Organizatorem uroczystości w Lusowie byli proboszcz, ks. kanonik Ignacy Karge oraz Prezes Towarzystwa Pamięci J. Dowbor- Muśnickiego w Lusowie, Józef Grajek.

Dużo uwagi i sympatii zdobyła sobie nowa inscenizacja plenerowa, która w dniach obchodów 85. rocznicy odbywała się na Starym Rynku w Poznaniu. Setki mieszkańców miasta z zainteresowaniem przyglądały się symulacji przejścia przez powstańców wielkopolskich w grudniu 1918 r. posterunku pruskiego wojska – Odwachu. Zapewne skłoniła wielu do bliższego zainteresowania się tym wydarzeniem.

Szczególnym elementem obchodów, była prapremiera filmu telewizyjnego Bogusława Wołoszańskiego, poświęconego Powstaniu Wielkopolskiemu pt.: „Chwała Zwycięzcom”, która odbyła się w dniu 14 grudnia 2003 r. w poznańskim kinie „Muza”. Film powstał z inicjatywy dyrektora Poznańskiego Ośrodka Telewizyjnego, Jarosława Hasińskiego, przy wsparciu finansowym Rady Miasta Poznania i Marszałka Województwa Wielkopolskiego. Ekranizacja została dobrze przyjęta przez publiczność i spotkała się z uznaniem.

Zarząd Oddziału Kujawsko-Pomorskiego TPPW rozpoczął oficjalne przygotowania do uroczystych obchodów 85. Rocznicy Powstania Wielkopolskiego już 9 czerwca 2003 roku. Powołany został wówczas 51. osobowy wojewódzki Komitet Organizacyjny obchodów, na którego czele stanął Romuald Kosieniak, wojewoda kujawsko-pomorski. Członkami Komitetu zostali między innymi ks. abp. Henryk Józef Muszyński – metropolita gnieźnieński, Doro- ta Kempka – senator RP, matka chrzestna Sztandaru Oddziału TPPW w Bydgoszczy, Anna Bieńkowska, Teresa Piotrowska, Barbara Hyla – Makowska – posłanki na Sejm RP, gen. dyw. Leszek Chyla – dowódca Pomorskiego Okręgu Wojskowego, Konstanty Dombrowicz – pre- zydent miasta Bydgoszczy, Felicja Gwincińska- przewodnicząca Rady Miasta Bydgoszczy, Arka- diusz Horonziak – przewodniczący Wojewódzkiego Komitetu Ochrony Pamięci Walki i Mę- czeństwa, Bogdan Jagodziński – prezes Okręgowego Zarządu Kombatantów RP i byłych Więźniów Politycznych w Bydgoszczy, Maciej Obremski – przewodniczący Miejskiego Kom-

Uroczystość przy odnowionym, z nową płytą pamiątkową Pomnikiem
– Grobem Nieznanego Powstańca Wielkopolskiego w Bydgoszczy

tetu Ochrony Pamięci Walki i Męczeństwa w Bydgoszczy, Józef Rogacki – ojciec chrzestny sztandaru TPPW w Bydgoszczy, Marian Kadow – prezes Oddziału Kujawsko- Pomorskiego Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/1919 w Bydgoszczy oraz wielu starostów, burmistrzów i wójtów.

W dniu 8 września 2003 r. wicewojewoda kujawsko-pomorski, Arkadiusz Horezniak zwrócił się do wszystkich starostów, prezydentów miast, burmistrzów i wójtów, z prośbą o godne uczczenie 85. Rocznicy Powstania Wielkopolskiego 1918/1919. Wicewojewoda apelował, aby władze samorządowe inspirowały instytucje kulturalne, przede wszystkim szkoły oraz poparły wszelkie inicjatywy związane z obchodami.

Wojewódzka uroczystość upamiętniająca 85. rocznicę powstania odbyła się 27 grudnia 2003 roku w Bydgoszczy. Najpierw w kościele garnizonowym została odprawiona Msza św. w intencji powstańców i ich rodzin. Następnie delegacje spotkały się przy pomniku – Grobie Nieznanego Powstańca Wielkopolskiego. Tego dnia odsłonięty został pamiątkowy obelisk, który stanął obok Grobu. Na tablicy umieszczonej na obelisku widnieje napis:

„W hołdzie dziadom i ojcom naszym, Powstańcom Wielkopolskim 1918/1919. Z wyrazami czci i pamięci – w 85. rocznicę Powstania Wielkopolskiego społeczeństwo województwa kujawsko – pomorskiego. Bydgoszcz, 27 grudnia 2003 r.”

Na płycie wyryte zostało także przesłanie: „bo tak chcieli, bo takie dziedzictwo wziął po dziadach wnuk, nikt nie pytał o nic, a wszyscy wiedzieli za co idą walczyć, komu płacić, że idą spłacić swej ojczyźnie dług”. Odsłonięcia płyty pamiątkowej dokonali: córka powstańca wielkopolskiego, senator RP -Dorota Kempka, wojewoda Romuald Kosieniak, wiceprezydent Bydgoszczy – Maciej Obremski oraz syn powstańca wielkopolskiego, prezes

Zarządu Oddziału TPPW – Marian Kadow. Obelisk poświęcił ks. prałat, płk Józef Kubański. Podczas uroczystości wygłoszono przemówienia, złożono wieńce i kwiaty oraz odbył się apel poległych. Uświetniły ją kompania honorowa i orkiestra Pomorskiego Okręgu Wojskowego. W godzinach popołudniowych delegacje kół TPPW złożyły wiązanki kwiatów oraz zapaliły znicze na grobach powstańców wielkopolskich.

Z inicjatywy Zarządu Lubuskiego Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/1919 w Zielonej Górze oraz burmistrza Babimostu – inż. Bernarda Radnego, wojewódzkie obchody 85. Rocznicy wybuchu powstania odbyły się w Babimoście.

Uroczystości w dniu 10 stycznia 2004 r. rozpoczęły się od Mszy św. w Kościele pw. św. Wawrzyńca. Okolicznościową homilię wygłosił proboszcz w Babimocie ks. dr Edward Napierała. Po Mszy św., z udziałem pocztów sztandarowych organizacji kombatanckich, szkół i jednostek OSP, przed kościołem uformował się pochód kilkuset osób. Kolumna, prowadzona przez orkiestrę z OSP w Babimocie, przeszła na Plac Powstańców Wielkopolskich, pod obelisk upamiętniający walkę Babimojszczan o wolną Ojczyznę. W uroczystości na placu uczestniczył oddział Wojska Polskiego. Mimo dużego mrozu, zgromadziło się wielu mieszkańców Babimostu oraz zaproszeni goście.

Do zebranych przemówił wiceprezes lubuskiego Zarządu TPPW, płk rez. Zenon Brembor. Mówca przypomniał przebieg walk na froncie zachodnim powstania, w tym na Ziemi Babimojskiej. Powstańców uczczono apelem poległych, salwą honorową oraz kwiatami, które złożyły poszczególne delegacje. Dalsza część uroczystości odbyła się w miejscowym kinie „Piast”. W holu kina zorganizowana została wystawa poświęcona wybitnym uczestnikom powstania wielkopolskiego – Wojciechowi Piweckiemu oraz jego braciom – Wacławowi i Pawłowi. Uczestników uroczystej akademii powitał kierowany przez Jerzego Skrzypczaka zespół muzyczny „Kotkowiacy”, który wystąpił z programem muzyki ludowej. Rodzime utwory muzycy wykonywali m.in. na koźle weselnym, instrumencie charakterystycznym dla regionu babimojskiego. Akademię rozpoczął prezes Zarządu Oddziału Lubuskiego Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego – Jerzy Przybecki. O międzynarodowych aspektach Powstania Wielkopolskiego mówił prof. dr hab. Wiesław Hładkiewicz z Uniwersytetu Zielonogórskiego. Wystąpili również Wojewoda Lubuski – Andrzej Korski oraz przedstawiciel Zarządu Głównego TPPW – Eligiusz Tomkowiak.

Podczas akademii obecny był Marszałek Lubuski – Andrzej Bocheński i dyrektor Delegatury Kuratorium Oświaty – Jan Rewers.

85. rocznica Powstania Wielkopolskiego świętowana była wieloma inicjatywami a mianowicie:

- konferencjami naukowymi, odczytami i prelekcjami w domach kultury, szkołach i drużynach harcerskich;
- organizacją wielu konkursów, zwłaszcza dla młodzieży szkolnej, a także wystawami i wycieczkami szlakiem walk powstańczych;
- przyjęciem, przez osiem szkół (podstawowe i gimnazja) imion bohaterów Powstania Wielkopolskiego;
- osłonięciem tablic pamiątkowych w kilkunastu miejscowościach;
- nowymi wydawnictwami ZG TPPW – wydano między innymi „Katalog źródeł i materiałów dotyczących Powstania Wielkopolskiego” prof. S. Sierpowskiego oraz regionalnymi dotyczącymi dziejów Powstania Wielkopolskiego. Szerzej inicjatywy w tej dziedzinie omawia inna część opracowania w niniejszej publikacji.
- Wręczeniem kaset z filmem B. Wołoszańskiego pt.: „Chwała Zwycięzcom” przez dyrekto-

Dyrektor poznańskiego Ośrodka TVP Jarosław Hasiński przekazuje kasety z filmem B. Wołoszańskiego „Chwała zwycięzcom” wielkopolskim szkołom

ra Poznańskiego Ośrodka Telewizyjnego Jarosława Hasińskiego, szkołom wielkopolskim. Uroczyste przekazanie kaset miało miejsce w Szkole Podstawowej Nr 75 im. Powstańców Wielkopolskich w Poznaniu, symbolicznie na ręce Wielkopolskiego Kuratora Oświaty Apolinarego Koszłajdy. Film B. Wołoszańskiego został również pokazany w programie pierwszym telewizyjnym w dniu 22 grudnia 2003 r., a następnie na TVP Historia.

Natomiast zabrakło w TVP, w głównych wydaniach wiadomości z dnia 27 grudnia odpowiednich informacji z przebiegu centralnych uroczystości rocznicowych w Poznaniu. Oświadczenie w tej sprawie złożył w Sejmie poseł Stanisław Kalemba. Zareagował również listem Zarząd Główny TPPW. Odpowiedź z wyjaśnieniem świadczyła jedynie o braku znajomości historii.

Uroczystości kolejnych rocznic wybuchu Powstania Wielkopolskiego były wzbogacane nowymi inicjatywami. Ugruntowała się ranga uroczystości w Poznaniu, Bydgoszczy i Zielonej Górze. Obchody rocznicowe Powstania Wielkopolskiego w poszczególnych gminach i miejscowościach nawiązywały do przedwojennych tradycji.

Spośród wielu wydarzeń w latach 2004-2007 wymienić należy następujące:

- Oddział Wielkopolskiego Związku Ochotniczych Straży Pożarnych przyjął za patrona Generała Stanisława Taczaka pierwszego dowódcę Powstania Wielkopolskiego (04.05.2005 r.) Dlaczego taki wybór? Otóż Generał Stanisław Taczak po zakończeniu służby wojskowej i przeniesieniu Go w 1930 r. w stan spoczynku powrócił do Poznania i objął prezesurę Okręgowego Związku Straży Pożarnych. Był również wybrany do władz centralnych ZSP i jako wiceprezes reprezentował Polskę na kongresach międzynarodowych, m. innymi w Paryżu i Rzymie.

Dyrektor poznańskiego Ośrodka TVP Jarosław Hasiński przekazuje kasety z filmem B. Wołoszańskiego „Chwała zwycięzcom” wielkopolskim szkołom

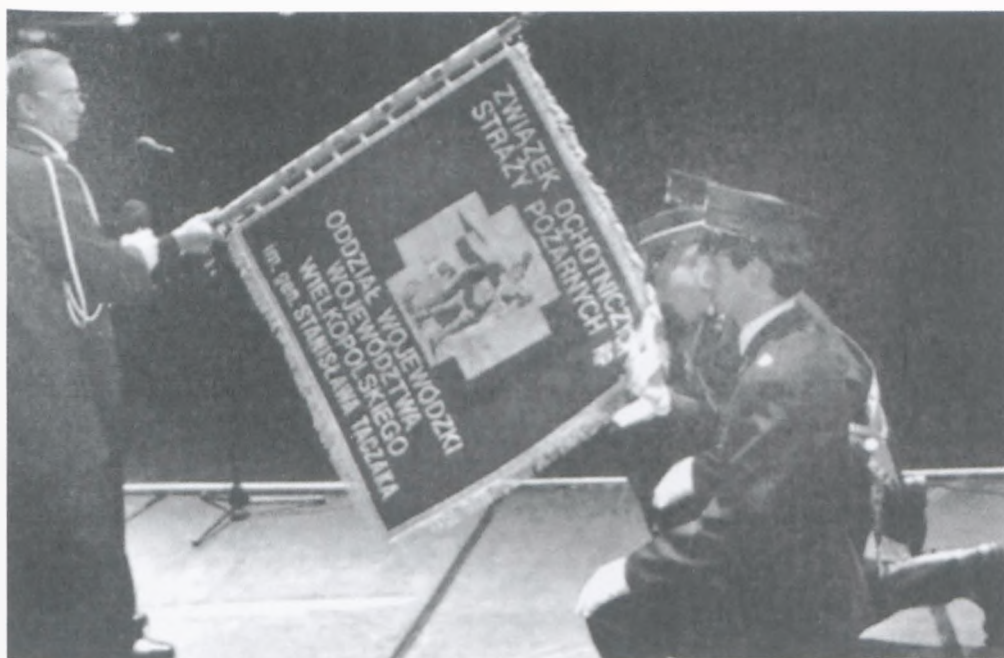
ra Poznańskiego Ośrodka Telewizyjnego Jarosława Hasińskiego, szkołom wielkopolskim. Uroczyste przekazanie kaset miało miejsce w Szkole Podstawowej Nr 75 im. Powstańców Wielkopolskich w Poznaniu, symbolicznie na ręce Wielkopolskiego Kuratora Oświaty Apolinarego Koszlajdy. Film B. Wołoszańskiego został również pokazany w programie pierwszym telewizji w dniu 22 grudnia 2003 r., a następnie na TVP Historia.

Natomiast zabrakło w TVP, w głównych wydaniach wiadomości z dnia 27 grudnia odpowiednich informacji z przebiegu centralnych uroczystości rocznicowych w Poznaniu. Oświadczenie w tej sprawie złożył w Sejmie poseł Stanisław Kalemba. Zareagował również listem Zarząd Główny TPPW. Odpowiedź z wyjaśnieniem świadczyła jedynie o braku znajomości historii.

Uroczystości kolejnych rocznic wybuchu Powstania Wielkopolskiego były wzbogacane nowymi inicjatywami. Ugruntowała się ranga uroczystości w Poznaniu, Bydgoszczy i Zielonej Górze. Obchody rocznicowe Powstania Wielkopolskiego w poszczególnych gminach i miejscowościach nawiązywały do przedwojennych tradycji.

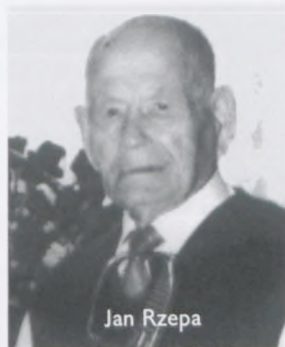
Spośród wielu wydarzeń w latach 2004-2007 wymienić należy następujące:

- Oddział Wielkopolskiego Związku Ochotniczych Straży Pożarnych przyjął za patrona Generała Stanisława Taczaka pierwszego dowódcę Powstania Wielkopolskiego (04.05.2005 r.) Dlaczego taki wybór? Otóż General Stanisław Taczak po zakończeniu służby wojskowej i przeniesieniu Go w 1930 r. w stan spoczynku powrócił do Poznania i objął prezesurę Okręgowego Związku Straży Pożarnych. Był również wybrany do władz centralnych ZSP i jako wiceprezes reprezentował Polskę na kongresach międzynarodowych, m. innymi w Paryżu i Rzymie.

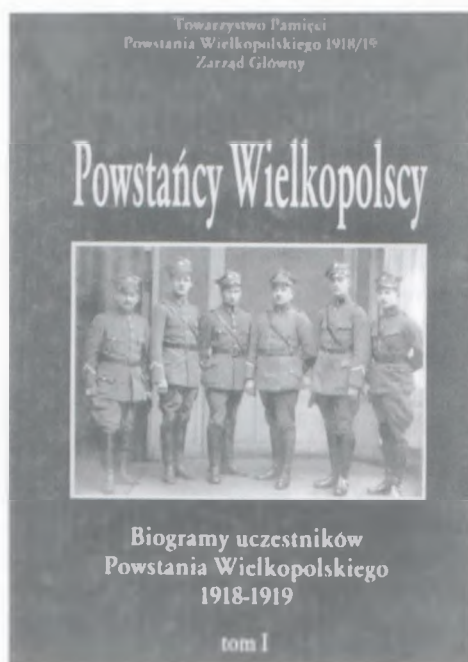
Gen. Stanisław Taczak zostaje patronem, Wielkopolskiego Oddziału OSP, rok 2005

- Burmistrz Ostrowa Wielkopolskiego uroczystie przekazał społeczeństwu miasta Pomnik Powstańców Wielkopolskich, który został przez syndyka Fabryki Wagonów w Ostrowie Wlkp. wystawiony na sprzedaż (24.04.2004). Natomiast w Czarnkowie powstał nowy pomnik poświęcony powstańcom.
- Rajd samochodowy szlakiem walk powstańczych z metą w Lusowie, zakończony złożeniem wiązanek kwiatów na grobie generała Józefa Dowbor - Muśnickiego. Organizatorami byli: Towarzystwo Pamięci Generała J.D-Muśnickiego i Stowarzyszenie Citroen Klub Poznań (26.12.2004 r.).
- Zmarł we Wronkach por. Jan Rzepa – ostatni uczestnik Powstania Wielkopolskiego, przeżył 105 lat. Pogrzeb odbył się 26 marca 2005 r.
- 20 stycznia 2005 r. odbyła się w Bydgoszczy duża uroczystość, z udziałem władz państwowych, samorządowych i Oddziału Kujawsko-Pomorskiego TPPW poświęcona 85. rocznicy powrotu Bydgoszczy do Macierzy.
- Oddział Wojewódzki TPPW w Bydgoszczy zainicjował co roczne „Spotkania u przyjaciół” – zjazdy szkół kujawsko-pomorskich noszących imiona bohaterów Powstania Wielkopolskiego. I Zjazd Szkół odbył się w Żninie (12.06.2005 r.).
- W Collegium Historicum UAM odbyła się z inicjatywy prof. Stanisława Sierpowskiego konferencja poświęcona życiu i twórczości naukowej wybitnego badacza dziejów Powstania Wielkopolskiego Antoniego profesora Antoniego Czubińskiego, pierwszego laureata Nagrody Honorowej „Dobosza Powstania Wielkopolskiego”.

„Spotkanie u przyjaciół” – I Zjazd Szkół Województwa Kujawsko – Pomorskiego noszących imiona bohaterów Powstania Wielkopolskiego 1918 – 1919 r.

„Powstańcy Wielkopolscy. Biogramy uczestników Powstania Wielkopolskiego 1918-1919” – tom I

– Zarząd Główny TPPW rozpoczął druk biogramów powstańczych pt.: „Powstańcy Wielkopolscy – Biogramy uczestników Powstania Wielkopolskiego 1918-1919” pod redakcją prof. dr hab. Bogusława Polaka. Przedsięwzięcie cykliczne, w 2005 ukazał się I tom.

– 10 października 2005 r. dokonana się zmiana na stanowisku Marszałka Województwa Wielkopolskiego. Po rezygnacji Stefana Mikołajczaka Marszałkiem Województwa Wielkopolskiego został Marek Woźniak. Został on kontynuatorem dzieła upamiętniania historii Powstania Wielkopolskiego i upowszechniania jego znaczenia w kraju. Sprawy organizacyjne dotyczące obchodów rocznicowych przejął Tomasz Grudziak – wicedyrektor a następnie dyrektor Gabinetu Marszałka.

– Pod patronatem Marszałka Sejmu RP Marka Jurka odbyła się w siedzibie Sejmu konferencja naukowa pt.: „Ignacy Jan Paderewski – mąż stanu. Jego idee i dokonania, z okazji 65 rocznicy jego śmierci”. Na zakończenie konferencji wystąpił Poznański Chór Nauczycieli pod dyr. Ryszarda

Laureaci „Dobosza Powstania Wielkopolskiego” w Parku Śremskim sadzą dąb o imieniu Dobosz

Łuczaka. Organizatorami byli : Fundacja Odbudowy Demokracji im. I. J. Paderewskiego i Wyższa Szkoła Handlu i Finansów Międzynarodowych im. Fryderyka Skarbka.

- 30 kwietnia 2007 r. zakończyła się akcja pod hasłem „Poznaj fascynującą historię i bohaterów najdłuższej wojny nowoczesnej Europy” zorganizowana przez Niezależne Zrzeszenie Studentów Polskich pod patronatem Wojewody Wielkopolskiego Tadeusza Dziuby. W ramach tego projektu odbył się również konkurs dla młodzieży, na krótką historię komiksową.

- W tymże czasie odbyło się wiele różnych konkursów adresowanych do młodzieży szkolnej: Konkurs Internetowy dotyczący różnych aspektów wiedzy o powstaniu wielkopolskim zorganizowany przez ZG TPPW oraz Ogólnopolski Konkurs Plastyczny pt.: „Powstanie Wielkopolskie oczyma dziecka” zorganizowany przez Zarząd Oddziału Kujawsko-Pomorskiego TPPW pod patronatem Ministra Obrony Narodowej i Ministra Edukacji Narodowej.

- Ponadto 21 września 2007 r. odbyło się niecodzienne wydarzenie – spotkanie laureatów Nagrody Honorowej Zarządu Głównego TPPW – „Dobosz Powstania Wielkopolskiego”, w Śremsku, mieście w którym w parku miejskim znajduje się pomnik z doboszem. Nagrodę tę stanowi statuetka będąca miniaturą dobosza z tego właśnie pomnika. Laureaci „Dobosza...” na zakończenie spotkania posadzili w parku miejskim pamiątkowy dąb imieniem „Dobosz”.

27 grudnia 2008 roku przed Pomnikiem Powstańców Wielkopolskich w Poznaniu stali patroni obchodów 90 rocznicy Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 w osobach: Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Lech Kaczyński, Premier RP Donald Tusk, Prymas Polski ks. kard. Józef Glemp oraz Marszałkowie Sejmu i Senatu RP.

Komitet Honorowy obchodów 90. rocznicy Powstania Wielkopolskiego Fot. UMWW

Ponadto wśród gości uroczystości byli także członkowie Komitetu Honorowego powołanego przez Marszałka Województwa Wielkopolskiego Marka Woźniaka i Wojewodę Wielkopolskiego Piotra Florka w składzie między innymi: przedstawiciele Rządu RP, Marszałkowie i Wojewodowie Województw Kujawsko – Pomorskiego i Lubuskiego, Metropolita Poznański ks. abp Stanisław Gądecki i Metropolita Gnieźnieński ks. abp Henryk Muszyński a także Prezes Zarządu Głównego TPPW Stefan Barłóg. O randze obchodów 90. Rocznicy Powstania Wielkopolskiego świadczą patroni jak i skład Komitetu Honorowego. Powołany zaś Komitet Organizacyjny zapewniał sprawny przebieg uroczystości, koordynację działań i właściwy przepływ informacji.

Uroczystości poznańskie w dniu 27 grudnia 2008 r. poprzedziło złożenie wiązanek kwiatów na grobie pierwszego dowódcy Powstania Wielkopolskiego Stanisława Taczaka oraz na mogiłach powstańców i w innych miejscach pamięci zrywu niepodległościowego 1918/1919.

O godzinie 10:00 rozpoczęły się główne uroczystości pod Pomnikiem Powstańców Wielkopolskich, gdzie zebrali się licznie mieszkańcy Poznania i zaproszeni goście, młodzież szkolna, harcerska, kombatanci. Obok pomnika stanęła warta honorowa, poczty sztandarowe, w tym poczet sztandarowy Zarządu Głównego TPPW. Stanęła również Kompania Honorowa Wojska Polskiego i Drużyna Sztandarowa Komendy Chorągwi Wlkp. ZHP im. Powstańców Wielkopolskich. Po złożeniu meldunku o gotowości do rozpoczęcia uroczystości gen. Włodzimierzowi Usarkowi głos zabrał Marszałek Marek Woźniak – główny organizator uroczystości, który powitał zebranych, wśród nich dostojnych gości: Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego, Premiera RP Donalda Tuska, Wicemarszałka Senatu RP Marka Zielińskiego i innych.

W swoim wystąpieniu Marszałek Marek Woźniak przypomniał zgromadzonym dzieje Po-

Marszałek Województwa Wielkopolskiego Marek Woźniak wita gości poznańskiej uroczystości
Fot. UMWW

Wieniec przed Pomnikiem Powstańców Wielkopolskich składa Prezydent RP Lech Kaczyński
Fot. UMWW

Premier RP Donald Tusk przemawia... Fot. UMWW

Inscenizacja historyczno – artystyczna na Placu Wolności w Poznaniu Fot. UMWW

wstania Wielkopolskiego, mocno akcentując, że Wielkopolanom wolności nie podarowano. Swoje miejsce w niepodległej Polsce wywalczyli sami.

Po Marszałku głos zabrał Prezydent RP Lech Kaczyński. Zwrócił on uwagę na wartości czynu niepodległościowego Wielkopolan, stwierdzając: „...nie wiem co by było, gdyby nie powstanie (...) Wielkopolanie wolność wywalczyli sami” – nawiązał tym samym do słów Marszałka Województwa Wielkopolskiego. Kontynuował dalej: „... to było zwycięskie powstanie, powstanie które było częścią pewnej tradycji...”. Wskazał również na wartości zrodzone w najdłuższej wojnie w nowoczesnej Europie, na wartości pracy organicznej, które są aktualne i współcześnie.

W podobnym tonie przemawiał następnie Premier Donald Tusk, uzupełniając swoją wypowiedź refleksją mieszkańca Pomorza: „Któż lepiej niż my, mieszkańcy Pomorza, rozumie wasz wielkopolski wysiłek w tej wielkiej batalii. Tym bardziej, że my Pomorzacy mamy ten wielki, wielki dług – jak i cała Polska – bo właśnie w Poznaniu z ust Ignacego Jana Paderewskiego padły te historyczne słowa o dostępie Polski do morza”.

Tę część uroczystości zakończyło składanie wieńców i wiązanek kwiatów Pod Pomnikiem Powstańców Wielkopolskich. Po odśpiewaniu Roty nastąpił przemarsz do poznańskiej Fary, na Mszę św. w intencji zwycięskiego powstania i jego uczestników. Mszę św. celebrowali ks. abp Stanisław Gądecki i ks. abp Henryk Muszyński. Po drodze do Fary składane były wiązanki kwiatów pod tablicami pamiątkowymi: pierwszego poległego powstańca Franciszka Ratajczaka – na ulicy jego imienia, na Bazarze – pod tablicą poświęconą I. J. Paderewskiemu, na murach Muzeum Narodowego – pod tablicą poświęconą głównym dowódcom Powstania Wielkopolskiego gen. gen. Stanisławowi Taczakowi i Józefowi Dowbor-Muśnickiemu, a następnie pod Pomnikiem 15 Pułku Ułanów Poznańskich na ulicy Ludgardy.

O godzinie 16: 00 na Placu Wolności – na którym uczestnicy i dowódcy powstania składali przysięgę żołnierską – rozpoczęła się wielka inscenizacja historyczno-artystyczna wg scenariusza i w reżyserii Filipa Bajona, choreografii Ewy Wycichowskiej – Dyrektora Polskiego Teatru Tańca – Baletu Poznańskiego pt.: „Zapomniane zwycięstwo”. Autorem scenografii był Andrzej Kowalczyk. Spektakl z udziałem kilkuset artystów uświetniły między innymi takie wybitne osobistości polskiego kina jak: Daniel Olbrychski, Andrzej Seweryn, Piotr Gąsowski. Podczas widowiska zaprezentowano, specjalnie na tę okazję skomponowany utwór na cztery chóry i orkiestrę autorstwa Krzesimira Dębskiego. W spektaklu wykorzystano miejsca historyczne, związane z Powstaniem – między innymi Hotel Bazar – miejsce słynnego przemówienia Ignacego Jana Paderewskiego. Powstańców wielkopolskich grali członkowie Grupy Rekonstrukcji Historycznej „3 Bastion Grolman”, którzy przedstawili walki powstańcze.

Na ekranach rozwieszonych po obu stronach Placu Wolności prezentowane były materiały dokumentalne, zdjęcia z epoki, fabularyzowane obrazy oraz multimedialne prezentacje. Wrażenie potęgował spektakl muzyki i światła. Na przyległych ulicach ustawiono telebimy. Wokół zgromadzili się tłumnie poznaniacy. Transmisję w TVP 1 obejrzało prawie 2 miliony widzów. Uroczysty dzień zamknął koncert w auli Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza pt.: „Wolności dla nas idzie czas”.

27 grudnia 2008 r., w czasie poznańskiej uroczystości po raz pierwszy udały się do Warszawy delegacje poznaniaków, aby pod Pomnikiem Nieznanego Żołnierza, gdzie znajdują się tablice pamiątkowe informujące o walkach Powstania Wielkopolskiego 1918-1919, oddać hołd jego uczestnikom. Dodatkowym celem było zwrócenie mieszkańcom Warszawy uwagi, że zwycięskie Powstanie Wielkopolskie jest nie tylko czynem regionalnym, że ma ono szersze znaczenie historyczne dla naszej Rzeczypospolitej. Wyjazd zorganizował Wojewoda Wielko-

Delegacja poznańskich przed Grobem Nieznanego Żołnierza w Warszawie – 2008 r.

Odślonięcie pomnika gen. Stanisława Taczaka w Mieszkowie, styczeń 2005 r.

polski i ZG TPPW przy współudziale Urzędu Marszałkowskiego. Delegacjom przewodzili: Wojciech Jankowiak – Wicemarszałek Województwa Wielkopolskiego, Andrzej Plesiński – Dyrektor Gabinetu Wojewody Wielkopolskiego, Zastępca Prezydenta Miasta Poznania – Jerzy Stępień oraz Prezes Oddziału Wielkopolskiego TPPW – Andrzej Szymankiewicz.

W asyście Kompanii Honorowej Wojska Polskiego wieńce oprócz wymienionych złożyli: zaproszeni goście – delegacja Ministerstwa Obrony Narodowej, delegacja Województwa Mazowieckiego, Prezydenta m. stołecznego Warszawy, Prezydenta m. Poznania i Starosty Powiatu Poznańskiego, Zarząd Główny PTTK, Zarząd Główny i Zarząd Mazowiecki Związku Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych, Warszawskie Koło TPPW, Klub Wiel-

Maraton poświęcony Powstaniu Wielkopolskiemu

kopolan EKA, Zespół Szkół im. oraz o. Eustachy Rakoczy – jasnogórski kapelan żołnierzy niepodległości. Następnie udano się na Cmentarz Powązkowski, gdzie na kwaterze mogli powstańców wielkopolskich złożono wiązanek kwiatów.

Odtąd co roku, ale już 28 grudnia, i to coraz liczniejsze delegacje z Poznania i Wielkopolski a także Bydgoszczy i Zielonej Góry uczestniczyły w uroczystościach rocznicowych Powstania Wielkopolskiego w Warszawie. Organizację imprezy i wyjazdu do Warszawy przejął Marszałek Województwa Wielkopolskiego Marek Woźniak pozyskując na to środki finansowe z Samorządu Województwa Wielkopolskiego. Urząd Marszałkowski współpracował w organizacji wyjazdu do Warszawy z Zarządem Głównym TPPW.

Ponadto w ramach programu obchodów 90. Rocznicy Powstania Wielkopolskiego odbyło się mnóstwo rozmaitych imprez historycznych, których ze względu na ilość trudno wszystkie wymienić. Jednakże wspomnieć należy, niektóre z nich, które miały charakter wydarzeń o znaczeniu krajowym.

- Takim przedsięwzięciem był VII Ogólnopolski Zlot Szkół i jednostek harcerskich noszących imiona bohaterów Powstania Wielkopolskiego we Wrześni, mieście znanym z walk niepodległościowych i słynnych strajków dzieci wrzezińskich. Hasłem Zlotu, mającego charakter warsztatów historyczno edukacyjnych, było: „Od dzieci wrzezińskich do zwycięskiego Powstania Wielkopolskiego”. Organizatorami byli: ZG TPPW, Starostwo Powiatowe we Wrześni, Wielkopolskie Kuratorium Oświaty oraz Zespół Szkół Zawodowych Nr 2 we Wrześni im. Powstańców Wielkopolskich – pełniący rolę gospodarza Zlotu.
- Następnym przedsięwzięciem było wmurowanie kamienia węgielnego (8.11.2008 r.) pod pomnik Gen. Stanisława Taczaka, w Mieszkowie k/Jarocina, w miejscowości urodzenia pierwszego dowódcy Powstania Wielkopolskiego. Uroczyste odsłonięcie pomnika odbyło się 16 stycznia 2009 r.
- Kolejnym wydarzeniem było odsłonięcie, głazu pamiątkowego, na którym została umieszczona tablica z inskrypcją: „W hołdzie bohaterom walk o niepodległość w latach 1918-1919 – Wielkopolanie w 90. rocznicę Powstania Wielkopolskiego”. Głaz umieszczono na Poznańskiej Cytadeli na kwaterze mogli uczestników powstania, którzy polegli w walkach powstańczych. Była to inicjatywa Wojewody Wielkopolskiego Piotra Florka zrealizo-

Apel Jasnogórski

Gerard Górnicki, pierwszy laureat Dobosza

Przed tablicą pamiątkową „Marynarzy – Powstańców” na ul. Wrocławskiej

wana przez dyrektora Gabinetu Wojewody Andrzeja Plesińskiego i prezesa ZG Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego.

- Wcześniej, 3 grudnia 2008 r. uczczono 90. rocznicę rozpoczęcia obrad polskiego Sejmu Dzielnicowego. Impreza odbyła się w Kinie „Apollo” – w historycznym miejscu obrad. Spełniał on szczególną rolę do momentu uznania pełnej niepodległości Wielkopolski.
- Kolejny Apel Jasnogórski poświęcony Powstańcom Wielkopolskim odbył się 18 grudnia 2008 roku. Organizatorem uroczystości był o. Eustachy Rakoczy Ogólnopolski Kapelan Żołnierzy Niepodległości i Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego.

Wspomnieć również trzeba, że w czasie obchodów 90. Rocznicy Powstania Wielkopolskiego ukazało się wiele nowych wydawnictw, między innymi: Marka Rezlera „Powstanie Wielkopolskie 1918-1919. Spojrzenie po 90. latach” i Anny Barłóg-Mitmańskiej „Udział kobiet w Powstaniu Wielkopolskim, – pierwsza książka prezentująca rolę kobiet w powstaniu, w służbach sanitarno-medycznych, łączności i zwiadu, w organizacji zaplecza powstańczego, zwłaszcza żywienia i zaopatrzenia.

Z okazji 90. rocznicy wydano również specjalny Medal pamiątkowy. Uzyskał on główną nagrodę w Konkursie Złote Formaty w kategorii „event” na Festiwalu Promocji Miast i Regionów. Obchody 90. rocznicy upamiętnione zostały z inicjatywy Marka Woźniaka wydawnictwem pt. „Album Zwyciężyliśmy! Obchody 90. rocznicy wybuchu powstania wielkopolskiego 1918/1919”, prezentujący w tych obchodach udział poszczególnych miast i gmin.

Odnotować również wypada, że w tymże roku (6 sierpnia 2008) pożegnaliśmy Gerarda Górnickiego, literata, autora powieści o wydarzeniach powstańczych w 1918-1919 roku, jednego z pierwszych laureatów Nagrody Honorowej „Dobosz Powstania Wielkopolskiego”. Spoczął na cmentarzu na Miłostowie w Poznaniu.

Do obchodów rocznicowych włącza się „3 Bastion Grolman”, rok 2009

Kolejne obchody rocznicowe Powstania Wielkopolskiego, mimo że miały pewną przyjętą formułę organizacyjną, były każdorazowo wzbogacane nowymi inicjatywami.

Stałymi elementami uroczystości było ranne lub popołudniowe składanie wieńców i wiązanek kwiatów na mogiłach powstańczych i pod tablicami pamiątkowymi w Poznaniu.

Ponadto stałym elementem była Msza św. w Poznańskiej Farze, po której następował przemarsz uczestników pod Pomnik Powstańców Wielkopolskich, gdzie w ceremoniale wojskowym oddano cześć powstańcom – apel poległych i salwa honorowa. Składano wieńce i wiązanek kwiatów. Zwyczajowo przemówienia okolicznościowe wygłaszali Marszałek Województwa Wielkopolskiego Marek Woźniak i Prezes Zarządu Głównego Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego Stefan Barłóg oraz przedstawiciele władz centralnych. Po południu na Placu Wolności odbywały się inscenizacje – rekonstrukcje historyczne a wieczorem uroczyste koncerty w Auli UAM.

27 grudnia 2009 r. w 91. rocznicę Powstania Wielkopolskiego, homilię w Farze wygłosił, jak zawsze bardzo patriotyczną, ks. arcybiskup Stanisław Gądecki, Metropolita Poznański. Przed Pomnikiem odczytano również listy od Prezydenta RP i Premiera.

Na Placu Wolności odbyła się inscenizacja zdobycia koszar pruskich przez powstańców, wykonana przez Stowarzyszenie „3 Bastion Grolman”.

W Bydgoszczy tradycyjnie uroczystość odbyła się także przed Pomnikiem – Grobem Nieznanego Powstańca.

W Zielonej Górze cześć powstańcom oddano pod obeliskiem „Bohaterom Powstania Wielkopolskiego” na cmentarzu, na którym zainaugurowano akcję „Znicz na grobie powstańca”. Tradycyjnie też odbywały się uroczystości i imprezy w pozostałych miastach i gminach związanych z walkami niepodległościowymi.

Przed Grobem Nieznanego Powstańca w Bydgoszczy, rok 2003

Natomiast w Warszawie, po raz drugi odbyła się uroczystość przed Grobem Nieznanego Żołnierza. Okolicznościowe przemówienie wygłosił Marszałek Wielkopolski – Marek Woźniak a Wojewoda Wielkopolski Piotr Florek odczytał list i pozdrowienia dla uczestników od Premiera RP Donalda Tuska. Modlitwę za powstańców odmówił ks. abp Kazimierz Nycz Metropolita Warszawski.

Wieniec i kwiaty złożyli: Marszałek Marek Woźniak, Wojewoda Wielkopolski Piotr Florek, Prezydent Poznania Ryszard Grobelny, delegacja Wojska Polskiego na czele z Komendantem Garnizonu Warszawskiego, członkowie Zarządu Głównego TPPW z prezesem Stefanem Barlogiem, delegacje Zarządu TPPW z Bydgoszczy z prezesem Jackiem Pietraszko, i Zielonej Góry ze Stefanem Ogrodowiczem.

Były również delegacje warszawskich przyjaciół, m. in. Warszawski Klub Wielkopolan EKA, Towarzystwo Miłośników Warszawy, Zespołu Szkół Sportowych im. Powstańców Wielkopolskich oraz bardzo liczni harcerze z Poznania, Kalisza, Krotoszyna i Głównej Kwatery ZHP. Przykro, że o uroczystości zapomniały władze Warszawy i Mazowsza.

Podczas uroczystości odbywających się w 92 rocznicę Powstania Wielkopolskiego przed Pomnikiem Powstańców Wielkopolskich w Poznaniu, 27 grudnia 2010 roku odczytano list od Prezydenta RP Bronisława Komorowskiego. Później świętowano na Placu Wolności. Odbyło się tam widowisko „Muzyka wolności” poświęcone I. J. Paderewskiemu w 150. rocznicę Jego urodzin. Widzowie mogli oglądać na telebimach fragmenty archiwalnych filmów o Paderewskim, wysłuchano również Jego muzyki.

Natomiast w Warszawie przed Grobem Nieznanego Żołnierza okolicznościowe wystąpienia o zwycięskim zrywem niepodległościowym wygłosili: Marszałek Województwa Wielkopolskiego Marek Woźniak i prof. Tomasz Nałęcz, który także odczytał list od Prezydenta RP.

Przed Grobem Nieznanego Żołnierza w Warszawie, rok 2009

Liderzy Warszawskiego Klubu Wielkopolan EKA od lewej: Danuta Renz, Zygmunt Porolniczak i Grzegorz Gauden

Odślonięcie pomnika Hipolita Cegielskiego

Konferencja naukowa w UAM, luty 2010 r.

Na mogiłach powstańczych w Legnicy

W obchodach wzięli także udział przedstawiciele Parlamentu RP, Prezesa Rady Ministrów, Ministra Obrony Narodowej, Urzędu ds. Kombatantów RP i Osób Represjonowanych, Urzędu Województwa Mazowieckiego i Miasta Stołecznego Warszawy. Były także liczne delegacje z Poznania, w tym ZG TPPW, Jarocina, Piły i Wolsztyna oraz Zarządu Lubuskiego TPPW, a także Koło TPPW z Warszawy, Zespół Szkół Sportowych im. Powstańców Wielkopolskich z Warszawy i przyjaciele z innych warszawskich stowarzyszeń społecznych. Najlicniejszą grupę stanowili harcerze z Chorągwi Wielkopolskiej i Warszawskiej.

Świętowanie 93 i 94 rocznicy wybuchu Powstania Wielkopolskiego miało podobny charakter i przebieg, zarówno w Poznaniu, Warszawie, Bydgoszczy, Zielonej Górze, Legnicy, Szczecinie oraz w pozostałych miastach i gminach historycznie związanych z Powstaniem Wielkopolskim. Natomiast do najważniejszych wydarzeń związanych z upamiętnieniem Powstania Wielkopolskiego należało:

- Odślonięcie w Poznaniu u zbiegu ulic Podgórnej i Św. Marcina pomnika Hipolita Cegielskiego – „przemysłowca, zasłużonego społecznika, poznańskiego ruchu pracy organicznej”. W uroczystości udział wzięła prawnuczka H. Cegielskiego – Zofia Cegielska. Pomnik powstał z inicjatywy dr Mariana Króla Prezydenta Towarzystwa Hipolita Cegielskiego (19 września 2009 r.)
- Przyjęcie przez Centrum Szkolenia Łączności i Informatyki Wojska Polskiego za patrona powstańca wielkopolskiego Gen. Heliadora Cepy. Generał Cepa urodził się w Mieszkowie k/Jarocina. Jego służba wojskowa na wszystkich stanowiskach związana była z łącznością a rozpoczął ją od służby łącznościowej w oddziałach powstańczych: Jarocina, Ostrowa Wlkp., Krotoszyna i Miejskiej Górki. Uroczystość nadania imienia odbyła się 14 września 2011 r. W akcie nadania uczestniczyła córka Generała Cepy – Zofia Polkowska oraz

Przy Grobie Gen. Stanisława Taczaka

delegacja Zarządu Głównego TPPW i Stowarzyszenie Rekonstrukcji Historycznej „3. Bastion Grolman”.

- W sali Lubrańskiego UAM w Poznaniu odbyła się konferencja naukowa pt.: „Powstanie Wielkopolskie 1918-1919 w historiografii i edukacji szkolnej” zorganizowana przez Urząd Marszałkowski, Zarząd Główny TPPW i Uniwersytet Poznański. Wnioski z konferencji przesłano do Ministra Edukacji Narodowej (8.02.2010 r.)
- W Zielonej Górze po raz pierwszy odbyły się obchody rocznicowe – „Dnia Pioniera Zielonej Góry”. Nie zabrakło elementów związanych z osadnikami – Powstańcami Wielkopolskimi (14.02.2010).
- W dniu 28 grudnia 2010 r. coroczne składanie wiązanek kwiatów na mogiłach powstańców wielkopolskich znajdujących się na Cmentarzu Komunalnym w Legnicy. W ten sposób, Prezydent Legnicy Tadeusz Krzakowski i prezes koła TPPW Czesław Kowalak, wraz z członkami koła i młodzieżą szkolną corocznie manifestują pamięć o Powstaniu Wielkopolskim i jego znaczeniu. W latach powojennych w Legnicy zamieszkiwało 25 uczestników Powstania Wielkopolskiego.
- W Gostyniu, w Babimoście, Nowym Tomysłu i w innych miejscowościach Uniwersytety Trzeciego Wieku zorganizowały zajęcia na temat „Spojrzenie na Powstanie Wielkopolskie 1918-1919” z perspektywy 94. lat.

Centralne obchody 95. rocznicy Powstania Wielkopolskiego 1918 -1919 odbyły się jak zwykle w Poznaniu przed Pomnikiem Powstania Wielkopolskiego.

W godzinach rannych delegacje Urzędu Wojewódzkiego z wicewojewodą Przemysławem Pacią i Zarządu Głównego TPPW z prezesem Stefanem Bartłogiem złożyły wieńce i kwiaty na Poznańskiej Cytadeli przy pamiątkowym głazie upamiętniającym poległych powstańców.

Iluminacje „Wiary Lecha”

Wiązanki kwiatów zostały również złożone przez Marszałka Województwa Wielkopolskiego Marka Woźniaka na grobie Gen. Stanisława Taczaka oraz delegacje Urzędu Wojewódzkiego, Miasta Poznania, TPPW, OSP i innych stowarzyszeń.

Przed Pomnikiem Powstańców, w oprawie wojskowej odbył się tradycyjny apel z salwą honorową. Złożono wieńce i wiązanki kwiatów. Okolicznościowe przemówienia wygłosili Marszałek Marek Woźniak i Prezes TPPW Stefan Barłóg. Odtworzono także przemówienie Prezydenta RP Bronisława Komorowskiego. Następnie nastąpiło przejście uczestników do poznańskiej Fary, gdzie odprawiona została Msza św. w intencji powstańców wielkopolskich celebrowana przez Metropolitę Poznańskiego abp. Stanisława Gądeckiego .

W godzinach popołudniowych została zaprezentowana na Placu Wolności inscenizacja pt.: „Przysięgamy i pamiętamy”. Uczestnicy uroczystości utworzyli również symboliczną biało-czerwoną szachownicę, powtarzając słowa przysięgi, którą 95 lat wcześniej składali powstańcy. Obchody zakończył koncert w Auli UAM pt.: „Fantazja”. Nadmienić należy także, że rocznicę wybuchu Powstania Wielkopolskiego kibice „Lecha” uczcili okolicznościową iluminacją.

W Warszawie natomiast obchody rozpoczęto Mszą św. w Bazylice Archikatedralnej pw. Jana Chrzciciela, której przewodniczył Metropolita Warszawski ks. kardynał Kazimierz Nycz. Stamtąd uczestnicy przemaszerowali przed Grób Nieznanego Żołnierza. Przemówienie okolicznościowo-historyczne wygłosił Marszałek Województwa Wielkopolskiego Marek Woźniak, modlitwę poprowadził ks. kardynał Kazimierz Nycz. W obchodach wzięli udział: doradca Prezydenta RP prof. Tomasz Nałęcz, parlamentarzyści, przedstawiciele władz samorządowych, delegacje stowarzyszeń społecznych. Złożono wieńce i wiązanki kwiatów.

Gniezno, Akropol Bohaterów, 27.12.2013 r., fot. Andrzej Tonicki

Uroczyste złożenie prochów kpt. Pawła Cymśa na Cmentarzu Gnieźnieńskim, rok 2013

Na Placu Marszałka Józefa Piłsudskiego zaaranżowano obóz powstańczy cieszący się zainteresowaniem przechodzących mieszkańców Warszawy. Następnie na Cmentarzu Powązkowskim na mogiłach powstańców wielkopolskich zapalono znicze.

W Bydgoszczy obchody rozpoczęto Mszą św. w Kościele Garnizonowym WP, poświęconą poległym i zmarłym powstańcom. Mszę celebrowali: Ordynariusz Diecezji Bydgoskiej ks. bp. Jan Tyrawa i proboszcz Kościoła Garnizonowego ks. kanonik płk Zenon Surma.

Przed Pomnikiem – Grobem Nieznanego Powstańca przemówił prezydent Bydgoszczy Rafał Bruski. Przedstawiciel Wojewody Kujawsko-Pomorskiego odczytał uchwałę Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w 95. rocznicę wybuchu Powstania Wielkopolskiego. Uroczystość odbywała się w oprawie wojskowej, z orkiestrą.

W Zielonej Górze uroczystości odbywały się przed nowo odsłoniętym – 19 XII 2013 r. – pomnikiem – „Dobosz Powstania Wielkopolskiego”. Pomnik o szczególnym symbolu i znaczeniu postawiony został na Placu Powstańców Wielkopolskich w centrum Zielonej Góry. Była to inicjatywa Zarządu Oddziału Lubuskiego TPPW. Dobosz ten różni się trochę od swego śremskiego brata, przedstawia on chłopca z werblem i uniesionymi w górę pałeczkami. Wykonany został przez Romualda Wiśniewskiego na podstawie rysunku Pauliny Gąsiorowskiej-uczennicy, która wygrała konkurs plastyczny na temat Powstania Wielkopolskiego. Pomnik poświęcony jest powstańcom wielkopolskim i dzieciom uczestnikom walk o niepodległość. Stąd też odsłonięcie pomnika wraz z władzami dokonały również dzieci – uczniowie szkół lubuskich. Pomnik poświęcił biskup Paweł Socha.

W uroczystości uczestniczyli między innymi: Marszałek Województwa Lubuskiego **Elżbieta** Polak, Prezydent Zielonej Góry Janusz Kubicki, przedstawiciele Zarządu Głównego TPPW i Zarządu Oddziału Lubuskiego TPPW, potomkowie powstańców wielkopolskich, delegacje

WYDAWNICTWA POŚWIĘCONE POWSTANIU WIELKOPOLSKIEMU 1918/1919

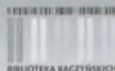

ZE ZBIORÓW BIBLIOTEKI RACZYŃSKICH,
WIELKOPOLSKICH STOWARZYSZEŃ REGIONALNYCH
ORAZ INDYWIDUALNYCH OFIARODAWCÓW

w 95. rocznicę
Powstania Wielkopolskiego

Inicjator: Prezes Zarządu Głównego Towarzystwa Pamięci
Powstania Wielkopolskiego 1918/1919 Stefan Barłóg
Kurator: dr Zdzisław Kościński
Konsultacje: dr Marek Rezler i Paweł Anders
Fotografie: Eligiusz Tomkowiak
Realizacja: Biblioteka Raczyńskich

Biblioteka Raczyńskich - Galeria Atanazego (Al. Marcinkowskiego 23/24)
wystawa czynna od 12 grudnia 2013 r. do 31 stycznia 2014 r.
od poniedziałku do piątku w godz. 11.30-18.30; w soboty w godz. 10.00-16.00

Wystawa i spotkanie autorów
w Bibliotece Raczyńskich

stowarzyszeń społecznych, uczniowie, harcerze i licznie zgromadzeni mieszkańcy. Telewizja Regionalna w Zielonej Górze przedstawiła szeroko przebieg uroczystości 95. rocznicy Powstania Wielkopolskiego, ze szczególnym uwzględnieniem uroczystości odsłonięcia Pomnika Dobosza Powstania Wielkopolskiego a o działalności Oddziału Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego wypowiadał się jego prezes Jerzy Przybecki.

Cenną inicjatywą była uroczystość pt.: „Powrót Dowódcy” – czyli sprowadzenie prochów kpt Pawła Cymśa do Gniezna. Paweł Cymś to powstaniec wielkopolski, wówczas ppor., bohater dowódca wyprawy zbrojnej 100 osobowego oddziału powstańców, którzy wyruszyli z Gniezna na Kujawy, wyzwając między innymi Trzemeszno, Mogilno i Inowrocław. Później był dowódcą VIII okręgu wojskowego z siedzibą w Inowrocławiu. Po drugiej wojnie światowej, pod koniec swojego życia osiadł w Bystrzej k/Bielska Białej i tam został pochowany. Teraz wracał do Gniezna w swoje rodzinne strony.

Inicjatorem przedsięwzięcia był prezes gnieźnieńskiego Koła Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego Robert Gaweł. Uzyskał on zgodę ówczesnego Ministra Obrony Narodowej Tomasza Siemoniaka i duże wsparcie organizacyjne Szefa Sztabu Generalnego Gen. Mieczysława Cieniucha. W realizacji wielu trudnych spraw pomocy udzieliły jednostki wojskowe. Z Robertem Gawełem współpracował ponadto Rafał Cymś – wnuk Pawła Cymśa i również prezes Koła TPPW w Inowrocławiu. Honorowy patronat nad przedsięwzięciem „Powrót Dowódcy” objęli: Prezydent RP Bronisław Komorowski i abp Józef Kowalczyk – Prymas Polski. Kapitan Paweł Cymś powrócił do Gniezna szlakiem swoich walk powstańczych.

Szczątki bohaterskiego dowódcy spoczęły w mogile na Cmentarzu Św. Piotra, w części zwanej gnieźnieńskim Akropolem Bohaterów, wśród jego powstańców. Uroczysty pochówek odbył się w pełnej gali wojskowej. List od Prezydenta RP Bronisława Komorowskiego odczytał poseł na Sejm RP Paweł Arndt. Ponadto okolicznościowe przemówienie nad trumną wygłosił Prezes gnieźnieńskiego Koła TPPW Robert Gaweł. Podziękowania od rodziny przekazał wnuk- Rafał Cymś. Uroczystościom religijnym przewodniczył abp. Henryk Józef Muszyński, który wygłosił również homilię. List do wiernych skierował także biskup połowy Wojska Polskiego ks. Józef Guzdek. Koordynacją ceremonii kościelnych zajmował się ks. kan. Jakub Dębiec. Wieńce na mogile składało wiele delegacji, między innymi Ministerstwa Obrony Narodowej, samorządu miasta Gniezna, Zarządu Głównego TPPW. Udział wzięli licznie zgromadzeni mieszkańcy Gniezna a także Inowrocławia.

Jednocześnie należy podkreślić, że duże zainteresowanie tym wydarzeniem wykazała Telewizja – TVP Historia i TVP Polonia. Wydarzenia te były emitowane kilkakrotnie (27 – 30.12.2013 r.).

- Kołom Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego w Pile im. Teofila Spychały i Żnina im. Tadeusza Lerchenfelda wręczono sztandary organizacyjne (10.01.2014 r.).
- 4 stycznia 2014 r. na tradycyjnym Spotkaniu Noworocznym w Auli UAM w Poznaniu organizowanym przez Wojewodę Wielkopolskiego Piotra Florka i Marszałka Województwa Wielkopolskiego Marka Woźniaka dokonano podsumowania minionego roku. Podczas uroczystości osobom zasłużonym dla Wielkopolski wręczono nagrody. Nagrodę Honorową Wojewody Wielkopolskiego „Ad Perpetuam Rei Memoriam” – „Na Wieczną Rzecz Pamiątkę” dla uhonorowania dokonań i zasług dla województwa wielkopolskiego otrzymali: Stefan Barłóg – długoletni prezes Zarządu Głównego Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego jako niestrudzony popularyzator rodzimej historii oraz Wojciech Kruk za dokonania w sferze przedsiębiorczości.

Otwarcie kolumbarium na kwaterze powstańczej – Junikowo Poznań, 27 grudnia 2014 r.

– W Bibliotece Raczyńskich została otwarta wystawa wydawnictw o Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919, której towarzyszyła konferencja autorów tychże wydawnictw. Udział wzięło około czterdziestu autorów. Była to inicjatywa ZG TPPW i Biblioteki Raczyńskich. Dyrektor Wojciech Spaleniak poinformował, że w zbiorach Biblioteki Raczyńskich znajduje się około 6 tys. Różnych książek, opracowań historycznych związanych z Powstaniem Wielkopolskim. Natomiast zgromadzeni autorzy postulowali potrzebę opracowania i wydania Encyklopedii Powstania Wielkopolskiego.

– Odbyły się konferencje naukowe np.: tradycyjne spotkania historyków w Kościanie a także konkursy wiedzy, plastyczne i inne.

– Ciekawie przebiegały uroczystości w Gminie Wieleni, imprezy według przyjętego kalendarza odbyły się we wszystkich miejscowościach gminy. Organizatorzy zapraszali się wzajemnie.

W dniu 27 grudnia 2014 roku obchody rocznicowe Powstania Wielkopolskiego rozpoczęły się na cmentarzu junikowskim w Poznaniu otwarciem kolumbarium na kwaterze Powstańców Wielkopolskich.

Zostały tam złożone prochy siedmiu powstańców, ekshumowanych z grobów znajdujących się w złym stanie. Uroczystość odbyła się w wojskowej oprawie. Przemówienie okolicznościowe wygłosił Prezydent Poznania Jacek Jaśkowiak. Modlitwę odmówił i kolumbarium poświęcił Kapelan TPPW o. Eustachy Rakoczy. Uczestnikami uroczystości byli także członkowie Zarządu Głównego TPPW z prof. Michałem Umbreitem i Andrzejem Szymankiewiczem. Natomiast w godzinach rannych, na poznańskiej Cytadeli, na głazie upamiętniającym spoczywających tam poległych powstańców zostały złożone wiązanki kwiatów. Następnie złożono je także na mogile Gen. Stanisława Taczaka. na Cmentarzu Zasłużonych Wielkopolan w Poznaniu.

Odstonięcie obelisku na Cytadeli w 90. rocznicę Powstania Wielkopolskiego

Pod Pomnikiem Powstańców Wielkopolskich uroczystości przebiegały zgodnie z przyjętym ceremoniałem wojskowym. Jak zwykle przemawiali: Marszałek Województwa Wielkopolskiego Marek Woźniak i prezes ZG TPPW Stefan Barłóg.

List od Premier rządu RP Ewy Kopacz odczytał Wojewoda Wielkopolski Piotr Florek. Następnie na Placu Wolności (po Mszy Św. w Farze) zaprezentowało się Powstańcze Studio Fotograficzne „Pamiętamy o bohaterach, zostawmy swój ślad w Powstaniu Wielkopolskim”, które stworzyło chętnym możliwość wykonania starą techniką zdjęcia z mistrzem I. J. Paderewskim lub powstańcami. Obchody zakończył koncert w auli UAM w Poznaniu podczas, którego wystąpiła Orkiestra Kameralna Polskiego Radia „Amadeus” pod dyrekcją Agnieszki Duczmal. Odbył się także zamknięty pokaz filmu „Hiszpanka”.

Tradycyjnie także w Warszawie, na Pl. Piłsudskiego przed Grobem Nieznanego Żołnierza i przy mogiłach powstańczych na cmentarzu powązkowskim uczczono 96. rocznicę Powstania Wielkopolskiego. Prezydenta RP Bronisława Komorowskiego reprezentował prof. Tomasz Nałęcz. Odczytano też list od Premier Ewy Kopacz. Organizatorem uroczystości w Warszawie był Marszałek Województwa Wielkopolskiego przy współudziale ZG TPPW.

18 kwietnia 2015 r. odbył się VI Krajowy Zjazd Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/1919 roku. Dotychczasowy prezes Zarządu Głównego TPPW Stefan Barłóg po prawie 25 letnim kierowaniu Towarzystwem uznał, że nadszedł czas na przekazanie „pałeczki” kolejnemu działaczowi. Nowym prezesem Zarządu Głównego Towarzystwa wybrany został Tadeusz Musiał pełniący dotąd funkcję wiceprezesa. W trakcie obrad Zjazdu dużo miejsca poświęcono zbliżającej się 100. rocznicy wybuchu Powstania. Przyjęto w tej sprawie stosowną uchwałę.

Pomnik Ignacego Jana Paderewskiego w Poznaniu i jego odtwórca E. Dudziński

W maju 2015 r. odsłonięty został w Poznaniu Pomnik I. J. Paderewskiego – muzyka artysty, kompozytora, polityka, a przede wszystkim wielkiego patrioty, którego przyjazd do Poznania dał impuls do walki o niepodległość. Stał się legendą Powstania Wielkopolskiego.

W tym samym roku, po wyborach parlamentarnych i ukonstytuowaniu się nowego Rządu RP, dokonana się również zmiana na stanowisku Wojewody Wielkopolskiego. Nowym Wojewodą Wielkopolskim został Zbigniew Hoffman.

Obchody 97. rocznicy Powstania Wielkopolskiego w Poznaniu

Odsłonięcie Pomnika Józefa Dowbor - Muśnickiego w Lusowie 27 grudnia 2015 r.

Przemawia na uroczystości w Lusowie Marszałek Marek Woźniak

Uroczystości centralne 97. rocznicy Powstania Wielkopolskiego w Poznaniu rozpoczęto złożeniem wieńcem i kwiatów pod głazem pamiątkowym przy mogiłach poległych powstańców znajdujących się na poznańskiej Cytadeli, następnie na grobie Gen. Stanisława Taczaka – pierwszego dowódcy Powstania Wielkopolskiego na Cmentarzu Zasłużonych Wielkopolan przez Marszałka Województwa Wielkopolskiego Marka Woźniaka, Wojewodę Wielkopolskiego Zbigniewa Hoffmana oraz prezesa Zarządu Głównego TPPW Tadeusza Musiała.

Ponadto w godzinach przedpołudniowych na Cytadeli odbył się także I Bieg Powstania Wielkopolskiego. Ukończyło go ponad 1100 uczestników. Również na Cmentarzu Junikowskim złożono pod Pomnikiem poświęconym spoczywającym tam powstańcom wielkopolskim wiązanek kwiatów i przeniesiono prochy trzech powstańców do kolumbarium.

Przy Pomniku Powstańców Wielkopolskich okolicznościowe przemówienia wygłosili: Marszałek Województwa Wielkopolskiego Marek Woźniak, minister Obrony Narodowej Antonii Macierewicz i przewodniczący Komisji Historycznej Zarządu Głównego TPPW dr Zdzisław Kościański. Prezydencki minister Andrzej Dera odczytał list Prezydenta RP Andrzeja Dudy. W uroczystości uczestniczyli parlamentarzyści, wiceprezydent Poznania Mariusz Wiśniewski, radni m. Poznania, Konsul Generalny Rosji Andrzej Jakovlev, przedstawiciele konsulatów honorowych w Poznaniu, delegacje wielu miast z Wielkopolski, stowarzyszeń społecznych i zakładów prac, harcerze, młodzież szkolna i mieszkańcy Poznania. Zwieńczeniem oficjalnych obchodów tego dnia była Msza św. w poznańskiej Farze odprawiona w intencji powstańców przez bp. Grzegorza Balcerka. Atrakcją uroczystości był obóz powstańczy i grochówka na Placu Wolności oraz pokaz musztry Ochotniczego Reprezentacyjnego Oddziału Ułanów Miasta Poznania oraz wieczorem tradycyjny koncert „Poznańskich słowików” w Auli UAM.

W Warszawie prze Grobem Nieznanego Żołnierza w uroczystości wziął udział między in-

nymi Prezydent RP Andrzej Duda. W swoim wystąpieniu powiedział: „...to właśnie praca organiczna, postawy patriotyczne (...) budują i kształtują Polaków. Nie byłoby niepodległej, silnej II Rzeczypospolitej, gdyby nie było Powstania Wielkopolskiego, zrywu Poznania. Cześć i chwała bohaterom”. Wyraził ponadto życzenie „aby co roku spotykać się tutaj, pod Grobem Nieznanego Żołnierza w Warszawie, po to właśnie, aby Wielkopolsce i Poznaniowi i tym wszystkim, którzy dzielnie stanęli z bronią w rękę, czy wspierając powstańców; abyśmy co roku składali im hold”.

W uroczystości wzięli również udział: Z-ca Szefa Urzędu ds. Kombatantów RP i Osób Represjonowanych Jan Józef Kasprzyk, Z-ca szefa Biura Bezpieczeństwa Jarosław Brysiewicz, sekretarz stanu w Ministerstwie Obrony Narodowej Bartosz Kownacki, parlamentarzyści, przedstawiciele władz administracji rządowej i samorządowej z Wielkopolski, Mazowsza i Warszawy, harcerze i warszawiacy zaprzyjaźnieni z TPPW.

Uroczystość zakończyło złożenie wieńców i wiązanek kwiatów oraz defilada kompani honorowej harcerzy i pocztów sztandarowych. Druga część uroczystości odbyła się na cmentarzu powązkowskim.

Ponadto 29 grudnia w Lusowie został odsłonięty pomnik dowódcy Powstania Wielkopolskiego Gen. Józefa Dowbor-Muśnickiego, który ostatnie lata życia spędził właśnie w Lusowie i tam też spoczywa na cmentarzu parafialnym. Monument ten jest również poświęcony córkom Generała: Janinie i Agnieszce, zamordowanym w czasie II wojny światowej.

Pomnik stanął przy szkole podstawowej w Lusowie noszącej imię Generała Józefa Dowbor-Muśnickiego. Inicjatorem budowy pomnika było Towarzystwo Jego imienia, z prezesem Józefem Grajkiem. W składzie honorowego komitetu budowy pomnika byli między innymi: Marszałek Województwa Wielkopolskiego, Wojewoda Wielkopolski i Metropolita Poznański. W uroczystości udział wzięli liczni przedstawiciele władz państwowych, samorządowych, stowarzyszeń społecznych i mieszkańcy Lusowa.

Gości powitał Wójt Gminy Tarnowo Podgórne Tadeusz Czajka. Wśród nich, przybyłych specjalnie na odsłonięcie pomnika, członków rodziny Dowbor-Muśnickiego: z Włoch – Karin Musnicka Crotti dziećmi, z Wielkiej Brytani – Aleksander Dowbor-Muśnicki i William Dowbor Muśnicki z dzieckiem, z Niemiec – Marek Dowbor-Muśnicki. Następnie okolicznościowe przemówienie wygłosił Marszałek Marek Woźniak.

Ponadto głos zabrali kolejno: Metropolita Poznański abp. Stanisław Gądecki, Wojewoda Wielkopolski Zbigniew Hoffman, Sekretarz rady Ochrony Pamięci i Pomników Walk i Męczeństwa prof. Andrzej Kunert i Dowódca Generalny Rodzajów Sił Zbrojnych gen. Mirosław Różański a na końcu uczennica Szkoły Podstawowej wygłosiła wiersz autorstwa Franciszka Kucucia pt.: „Zasłużony ród”. Po czym nastąpił akt odsłonięcia pomnika, przez ucznia Szkoły Podstawowej im. Generała Józefa Dowbor-Muśnickiego – Miłosz Sawicki.

Bydgoskie uroczystości rocznicowe Powstania Wielkopolskiego, po Mszy św. odprawionej przez bp. Jana Tyrawę w Kościele Garnizonowym odbyły się tradycyjnie przed Pomnikiem – Grobem Nieznanego Powstańca Wielkopolskiego (27 grudnia 2015 r.). Okolicznościowe przemówienia wygłosili: Wojewoda Kujawsko-Pomorski Mikołaj Bogdanowicz, wicemarszałek województwa Zbigniew Ostrowski i zastępca prezydenta Bydgoszczy Mirosław Kozłowicz.

Natomiast uroczystości rocznicowe województwa lubuskiego odbyły się w Nowej Soli, przed obeliskiem poświęconym powstańcom wielkopolskim, który w tym dniu został odsłonięty (18 grudnia 2015 r.). Na obelisku wymienionych jest 26. powstańców. Obelisk został wykonany przez Tomasza Jatczaka. W uroczystości udział wzięli przedstawiciele władz wojewódzkich, miejskich i Oddziału lubuskiego TPPW.

W 2016 roku odbyły się w Wielkopolsce dwie konkurencyjne uroczystości poświęcone **98 rocznicy Powstania Wielkopolskiego**: jedna z Marszałkiem Województwa Wielkopolskiego Markiem Woźniakiem – w Poznaniu, tradycyjnie przed Pomnikiem Powstańców Wielkopolskich, druga z Wojewodą Wielkopolskim Zbigniewem Hoffmanem – w Lesznie.

Powodem tego była różnica zdań, wobec narzucenia przez Ministra MON ujęcia w apelu poświęconym powstańcom wielkopolskim, części tekstu tzw. apelu smoleńskiego. Organizatorzy imprezy poznańskiej nie otrzymali zgody na udział w niej Wojska Polskiego.

Natomiast w uroczystościach leszczyńskich brały udział jednostki WP Garnizonu Poznańskiego i Leszczyńskiego. Wojewoda Zbigniew Hoffman odczytał między innymi okolicznościowy list od Premier RP Beaty Szydło. Impreza przebiegała w formie ceremoniału wojskowego, odbył się apel poległych zgodzonym tekstem MON, następnie złożono kwiaty w miejscach pamięci powstańczej. Imprezę zakończono defiladą pododdziałów. Odbył się również koncert Orkiestry Reprezentacyjnej Sił Zbrojnych i pokazy grup rekonstrukcyjnych. Impreza poznańska zachowała jednakże swój dotychczasowy charakter, przy znacznej ilości uczestników.

Jak zwykle w godzinach rannych zostały złożone wiązanki kwiatów na poznańskiej Cytadeli przez wicewojewodę wielkopolską Marlenę Małąg, wiceprezydenta Leszna i prezesa ZG TPPW Tadeusza Musiała. Następnie na Cmentarzu Zasłużonych Wielkopolan na Grobie Gen. Stanisława Taczaka tradycyjnie wiązanki kwiatów złożyli przedstawiciele władz samorządowych, administracyjnych, delegacje TPPW oraz innych stowarzyszeń społecznych.

Wartę honorową w czasie uroczystości przed Pomnikiem Powstańców Wielkopolskich pełnili harcerze i grupy rekonstrukcji historycznej w mundurach powstańczych. Przemówienia okolicznościowe wygłosili: Marszałek Województwa Wielkopolskiego Marek Woźniak i przewodniczący Komisji Historycznej ZG TPPW dr Zdzisław Kościański. Delegacje złożyły pod Pomnikiem wieńce i wiązanki kwiatów. Uroczystość zakończono odśpiewaniem Roty. Sprzed Pomnika uczestnicy przeszli do poznańskiej Fary, gdzie odbyła się Msza św. w intencji Ojczyzny i powstańców wielkopolskich. Po Mszy św. można było zwiedzić, na Placu Wolności, obóz powstańczy i wystawę pt.: „Droga Wielkopolan do wolności: Powstanie Wielkopolskie 1918-1919” – przygotowaną przez Muzeum Powstania Wielkopolskiego w Poznaniu.

O godz. 16:40 dla przypomnienia i upamiętnienia wybuchu powstania włączone zostały w Poznaniu syreny alarmowe. Ponadto z Placu Wolności wystartował kolejny Bieg Powstania Wielkopolskiego. Obchody zakończył uroczysty koncert w Auli UAM.

Uroczystości rocznicowe przebiegały tradycyjnie również w miastach i wsiach województwa kujawsko-pomorskiego, lubuskiego, wielkopolskiego oraz Legnicy i Szczecinie. Podobnie w Warszawie.

W roku 2017 przy obchodach 99. rocznicy Powstania Wielkopolskiego można było odczuć zbliżającą się 100. rocznicę jego wybuchu. Organizatorzy uroczystości niejednokrotnie przypominali zbliżający się jubileusz.

W Poznaniu uroczystości przebiegały jak zwykle podniosłe. Marszałek Województwa Wielkopolskiego Marek Woźniak przed Pomnikiem Powstańców Wielkopolskich, w swojej mowie okolicznościowej zapowiedział, że przyszłe obchody, 100. rocznicy Powstania odbędą się pod patronatem rodzin uczestników Powstania Wielkopolskiego.

Do obchodów 100. rocznicy Powstania Wielkopolskiego nawiązał też w przemówieniu dr Zdzisław Kościański – przewodniczący Komisji Historycznej ZG TPPW.

W uroczystości przed Pomnikiem Powstańców Wielkopolskich uczestniczyli honorowi goście: wnuk Gen. Stanisława Taczaka Jerzy Gogółkiewicz i wnuk kpt. Pawła Cymśa – Jacek Cymś oraz Wojewoda Wielkopolski Zbigniew Hoffman, Prezydent Poznania Jacek Jaśkowiak,

SAMORZĄD
WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

Porozumienie o współpracy

zawarte 20 stycznia 2017 roku w Poznaniu

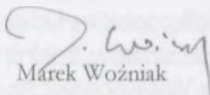
Mając na uwadze znaczenie Powstania Wielkopolskiego, konieczność dalszego popularyzowania wiedzy o zwycięskim zrywie niepodległościowym Polaków pod zaborem pruskim i godnie uczczenie przypadającej w 2018 roku 100. rocznicy tego wydarzenia Samorząd Województwa Wielkopolskiego i Zarząd Główny Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 zawierają porozumienie o współpracy.

Celem porozumienia jest kultywowanie pamięci i tradycji Powstania Wielkopolskiego oraz godne przygotowanie obchodów jego 100-lecia.

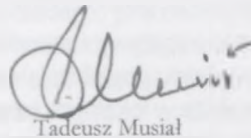
Współpraca dotyczyć będzie wszystkich kwestii związanych z organizacją głównych uroczystości rocznicowych w Wielkopolsce i w kraju.

Samorząd Województwa Wielkopolskiego i Towarzystwo Pamięci Powstania Wielkopolskiego deklarują gotowość współdziałania z władzami państwa, samorządami, instytucjami i organizacjami społecznymi w celu nadania planowanym uroczystościom jak największego zasięgu i godnej rangi.

Strony porozumienia powołają Komitet Organizacyjny, będący koordynatorem działań związanych z 100. rocznicą Powstania Wielkopolskiego oraz przygotowują wspólny program obchodów obejmujący listę uroczystości i inicjatyw. Strony porozumienia wspólnie tworzyć będą scenariusz głównych uroczystości, uzgadniać ich szczegóły i omawiać kwestie organizacyjne.

Marek Woźniak

Marszałek
Województwa Wielkopolskiego

Tadeusz Musiał

Prezes Zarządu Głównego
Towarzystwa Pamięci
Powstania Wielkopolskiego 1918-1919

Przewodniczący Rady Miasta Poznania Grzegorz Ganowicz, Starosta Powiatu Poznańskiego Jan Grabowski, Prezes ZG TPPW Tadeusz Musiał i inni.

Odczytano również listy okolicznościowe: od Prezydenta RP Andrzeja Dudy i od Marszałka Sejmu RP Marka Kuchcińskiego (odczytał poseł na Sejm RP Bartłomiej Wróblewski).

Tradycyjnie odbyły się także uroczystości Powstania Wielkopolskiego w Warszawie przed Grobem Nieznanego Żołnierza i zwyczajowo przy mogiłach powstańczych na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach. Podobne uroczystości odbyły się w Bydgoszczy, Zielonej Górze i w wielu miastach i gminach.

O zbliżaniu się 100. rocznicy Powstania Wielkopolskiego świadczy szereg podjętych w tym czasie inicjatyw, między innymi:

- przyjęcie przez Samorząd Województwa Wielkopolskiego i Zarząd Główny Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego „Porozumienia o współpracy” zawartego 20 stycznia 2017 r., a dotyczącego zwłaszcza kwestii związanych z organizacją głównych uroczystości rocznicowych w Wielkopolsce i kraju. Porozumienie podpisali: Marszałek Województwa Wielkopolskiego Marek Woźniak i Prezes ZG TPPW Tadeusz Musiał.
- podejmowanie przez samorządy lokalne, instytucje naukowe i kulturalne oraz stowarzyszenia społeczne programów obchodów.
- Rozpoczęcie obchodów 99. lecia Polskiego Sejmu Dzielnicowego w Poznaniu przed tablicą pamiątkową na budynku kina „Apollo”, gdzie Sejm obradował, a następnie odbycie konferencji naukowej w salach Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk nt.: „Wielkopolskie drogi ku niepodległości XIX i XX wieku, z perspektywy Małych Ojczyzn”.
- inicjatywa samorządów lokalnych województwa lubuskiego i TPPW: „Tu była prawie Polska...” i hasło działań Gminy Kargowa „Od kpt. Więckowskiego do powstania wielkopolskiego, niedokończona droga do Polski”.

Opis obchodów 100. rocznicy Powstania Wielkopolskiego w odrębnym rozdziale.

Uroczystości rocznicowe były niewątpliwie najważniejszą i najpopularniejszą formą upamiętnienia i popularyzowania czynu powstańczego 1918-1919 roku, ale nie jedyną.

Wiedza o Powstaniu Wielkopolskim, o jego tradycjach i bohaterskich uczestnikach krzewiona była w wielu innych formach i nie zawsze w czasie obchodów rocznicowych.

Ich realizacja wynikała z charakteru przedsięwzięcia, przyjętych terminów i planów samorządów lokalnych oraz poszczególnych instytucji.

Podejmowane inicjatywy i przedsięwzięcia wspierały i uzupełniały główny nurt procesu utrwalania pamięci oraz pogłębiania wiedzy o Powstaniu Wielkopolskim. Dokumentowały wydarzenia powstańcze w lokalnych środowiskach i losy ich uczestników. Spełniały także oczekiwania społeczne, zwłaszcza rodzin uczestników Powstania Wielkopolskiego. Często były to zadania długofalowe.

Oceniając działania w omawianym okresie na rzecz upamiętnienia pamięci o Powstaniu Wielkopolskim, zsumujmy dorobek chociażby syntetycznie w takich dziedzinach jak:

1. POPULARYZOWANIE HISTORII POWSTANIA WIELKOPOLSKIEGO W KULTURZE:

Szczególne osiągnięcia odnotować należy w wydawnictwach związanych tematycznie z Powstaniem Wielkopolskim. Zagadnieniu temu poświęcona jest m.in. książka Janusza Karwata pt. „Powstanie Wielkopolskie 1918/1919 w historiografii i kulturze” (2012). Trudno jest jednakże określić liczbę wydanych książek o Powstaniu Wielkopolskim w poszczególnych okresach.

W wydanej przez Wielkopolską Bibliotekę Publiczną w Poznaniu „Bibliografię Powstania Wielkopolskiego 1918-1919” pod red. Beaty Nowak obejmującej lata 1988-2008 podaje ok. 1300 publikacji. Nie ma jeszcze opracowania ostatnich lat. Szacunkowo przyjmuje się, że w okresie III Rzeczypospolitej ukazało się ok. 400 różnych pozycji poświęconych Powstaniu Wielkopolskiemu. Pewną rolę informacyjną i popularyzatorską o bieżących wydawnictwach spełnia również rocznik Zarządu Głównego TPPW „Wielkopolski Powstaniec”, w którym to od kilkunastu lat dr Zdzisław Kościański (sam również autor kilku książek) prezentuje nowe publikacje o tematyce powstańczej.

Listę autorów publikacji historycznych otwiera grupa wybitnych historyków poznańskich, badaczy i popularyzatorów dziejów Powstania Wielkopolskiego, pracowników naukowych i absolwentów Uniwersytetu im. A. Mickiewicza – kontynuatorów dzieła swoich poprzedników – prof. Zdzisława Grota, prof. Antoniego Czubińskiego, Benona Miśkiewicza. Są nimi między innymi: prof. Bogusław Polak (inicjator wielu przedsięwzięć wydawniczych i autor pewnie największej ilości książek o tej tematyce) oraz prof. Janusz Karwat, prof. Stanisław Sierpowski, dr Marek Rezler i inni.

Prof. B. Polak ma w swoim dorobku z prof. A. Czubińskim np.: „Słownik biograficzny Powstańców Wielkopolskich” (2002 r.) i kontynuuje tę ideę, jako redaktor naukowy cyklu wydawniczego ZG TPPW „Powstańcy Wielkopolscy. Biogramy uczestników Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 roku”. Dotąd wydano 15 tomów tego cyklu, obejmują one prawie cztery tysiące biogramów.

Z kolei prof. Janusz Karwat i dr Marek Rezler są redaktorami „Encyklopedii Powstania Wielkopolskiego 1918-1919” – wydanej z okazji 100. rocznicy Powstania Wielkopolskiego.

Dużą grupę autorów tematyki powstańczej stanowią regionaliści, nauczyciele a także osoby rodzinnie związane z powstańcami oraz dziennikarze.

Pod redakcją naukową prof. Stanisława Sierpowskiego powstało wydanie pt.: „Powstanie Wielkopolskie 1918-1919. Katalog źródeł i materiałów” (2003 r.).

Ostatnie lata spowodowały, mówiąc kolokwialnie „wysyp” książek o tematyce regionalnej: opisujących działania powstańcze w danej miejscowości lub regionie, słowników biograficznych powstańców, a także rodzinnych wspomnień o ojcu, dziadku powstańcu.

Stało się też ambicją, aby każda miejscowość, gmina lub powiat posiadało własne opracowanie o dziejach powstańczych.

Spotkać można przykładowo takie tytuły jak: „Powstanie Wielkopolskie w Mroczy i okolicy”, „Mieszkańcy Dopiewa w Powstaniu Wielkopolskim”, „Bukowianie w Powstaniu Wielkopolskim”.

„Słownik Powstańców Wielkopolskich Ziemi Wielichowskiej”, „Słownik biograficzny Powstańców Wielkopolskich Ziemi Nadnoteckiej”, „Dowódca mego ojca”, „Powstańcze tradycje Opalenicy” i wiele innych.

W dorobku literackim o Powstaniu Wielkopolskim odnotować winniśmy między innymi książki Gerarda Górnickiego, wznowioną powieść pt.: „Bitwa szalała do wieczora” i „Mściwoji i Anna”.

Nowością, w omawianych latach, było ukazanie się powieści powstańczej dla młodzieży pt.: „Tajny rozkaz” Tadeusza Matraszka. Powieść, w atrakcyjnej formie w czasie i przestrzeni – współczesnej i historycznej, oprowadza młodych bohaterów po Chodzieży (2013 r.).

Tematykę Powstania Wielkopolskiego kontynuował w swoich wierszach Ryszard Danecki drukując je w różnych tomikach np.: pt. „Witaj Jasności” (2008 r.) lub pt. „Wiersze okazjonalne” (2013 r.).

Tematykę powstańczą, patriotyczno-niepodległościową podjął również Paweł Kuszczynski – prezes poznańskiego okręgu Związku Literatów Polskich – np. w wierszach: „Światło Ignacego Jana Paderewskiego”, „Powstańcy Wielkopolscy” itp. Szerzej o dorobku piśmiennictwa związanego z Powstaniem Wielkopolskim na str. 287-299.

Z okazji 100. rocznicy Powstania Wielkopolskiego ZG TPPW i Związek Literatów Polskich ogłosili konkurs literacki. Laureatami zostali Andrzej Sikorski za wiersz „.... to nie była cięcha noc”, Salomea Prauzińska za opowiadanie pt.: „Pamiętnik” oraz Elżbieta Stankiewicz – Daleszyńska za powieść pt.: „Trzy świąty ze zwycięską baranią” (2018 r.) – będącą barwną opowieścią, o roli kobiet w Powstaniu Wielkopolskim.

W roku 2003 odbyła się w Kinie „Muza” w Poznaniu prapremiera filmu Bogusława Wołoszańskiego „Chwała Zwycięzcom”. Był to fabularyzowany dokument przedstawiający początek Powstania Wielkopolskiego. Podobał się, drugiej obiecaniej części nie było. Film był

Laureaci konkursu literackiego „Twórczością upamiętniamy Powstania Wielkopolskie”

kilkakrotnie przedstawiany w TVP i TVP Historia. Jego produkcję sponsorował między innymi Wielkopolski Urząd Marszałkowski i Urząd Miasta Poznania.

Kolejny film inspirowany wydarzeniami Powstania Wielkopolskiego pt.: „Hiszpanka” powstał z inicjatywy Marszałka Marka Woźniaka. Akcja filmu dzieje się w Poznaniu w przededniu wybuchu i w trakcie powstania. Jest to opowieść o kluczowych dla wybuchu Powstania Wielkopolskiego zdarzeniach – dramatycznych okolicznościach przybycia do Poznania Ignacego Jana Paderewskiego, i o ludziach, którzy przygotowywali powstanie, a potem w nim walczyli i zwyciężyli. Do filmu zostało zaangażowanych 61 aktorów z Polski, Niemiec, Ameryki, Austrii i Francji na przykład tacy jak: Crispin Glover, Jan Peszek, Jakub Gierszał, Sandra Korzeniak i Patrycja Ziółkowska. Film wyreżyserował Łukasz Barczyk. Jego emisja odbyła się w 2014 roku. Jest to film dramatyczny w konwencji kina sensacji i kryminału i może dlatego rozczarował trochę poznaniaków, ze względu na mieszanie wydarzeń historycznych z elementami spirytystycznymi.

W omawianym okresie powstało również kilka filmów dokumentalnych, takich jak: „Zapomniane powstanie” Krzysztofa Magowskiego, „Powstanie Wielkopolskie 1918-1919 w Przemęcie i okolicy” Antoniego Fornalskiego, „Chłopcy malowani”, oparty na wspomnieniach powstańca Ziemi Gnieźnieńskiej – Bogumiła Bieleckiego.

Poznański Oddział TVP prezentował programy cykliczne i filmy dokumentalne np.: 6-odcinkowy serial „Rodziny Powstańców Wielkopolskich”, „Powstańcy w rogatywce”, „Kalendarium powstańcze” (chronologiczny przebieg Powstania Wielkopolskiego). Podobne inicjatywy miał Bydgoski Oddział TVP.

Ponadto kronikarsko wspomnieć należy kilkukrotne wydanie z inicjatywy Urzędu Marszałkowskiego płyt upowszechniających pieśni powstańczo-patriotyczne. Między innymi wydana

została płyta (przez Filharmonię Poznańską) – „Wolności dla nas idzie czas”, na której znajduje się tytułowy utwór wykonany podczas 90. rocznicy Powstania Wielkopolskiego. Płyta wydana została w nakładzie dwóch tysięcy egzemplarzy.

2. POWSTAŃCY WIELKOPOLSCY PATRONAMI...

Powstańcy Wielkopolscy 1918-1919, w minionych latach, zostali patronami wielu szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych. Pomimo likwidacji, w wyniku reformy oświaty, gimnazjów, ilość szkół posiadających takich patronów nie zmniejszyła się, ponieważ nowo utworzone w wyniku tej reformy szkoły również przyjmowały za patrona powstańców wielkopolskich. Jest ich obecnie 110. Głównie są to szkoły w województwie wielkopolskim i kujawskopomorskim. Ponadto Powstańcy Wielkopolscy są patronami: Zespołu Szkół Sporto-

Przy tablicy pamiątkowej patrona Szkoły Podstawowej Nr 62 w Poznaniu

Święto patrona szkoły w Miałach w 2018 r.

Hufiec im. Powstańców Wielkopolskich w Trzemesznie

wych w Warszawie, Zespołu Szkół Przemysłu Spożywczego w Łodzi a także Szkoły Podstawowej w Legnicy i Międzyrzeczu.

Przy Zarządzie Głównym TPPW istnieje Klub – „Rodzina” skupiający szkoły noszące imiona bohaterów Powstania Wielkopolskiego. Towarzystwo organizuje Ogólnopolskie Zloty tych szkół, które mają wartość poznawczą (przybliżają miejsca pamięci Powstania Wielkopolskiego) oraz służą wymianie doświadczeń z pracy wychowawczej z patronem. Dotąd odbyło się 9 zlotów (w Kaliszu, w Poznaniu, w Poznaniu-Ławicy, w Warszawie, w Poznaniu, w Gnieźnie – Zdziechowej, we Wrześni, w Poznaniu-Lusowie i w Gnieźnie).

Wojewódzkie Zjazdy Szkół – „W gościnie u przyjaciół” organizuje też Oddział Kujawsko-Pomorski TPPW.

Ponadto imiona związane z Powstaniem Wielkopolski 1918-1919 przyjęły jednostki wojskowe:

- 17 Wielkopolska Brygada Zmechanizowana im. Generała Dowbor- Muśnickiego w Międzyrzeczu (20.03.1996 r.);
- 16 Batalion Remontu Lotnisk im. Generała Stanisława Taczaka w Jarocinie (12.05.2010 r.);
- Centrum Szkolenia Łączności i Informatyki im. Generała Heliodora Cepy w Zegrzu (14.09.2011 r.);
- Placówka Straży Granicznej w Poznaniu-Ławica im. Powstańców Wielkopolskich 1918-1919 (20.12.2018 r.).

Powstańcy Wielkopolscy 1918-1919 zostali także patronami:

- Zarządu Wielkopolskiej Organizacji Wojewódzkiej Ligi Obrony Kraju im. Powstańców Wielkopolskich 1918-1919 w Poznaniu (02.10.2004 r.). Natomiast Rejonowa Organizacja LOK w Pile przyjęła imię kpt. Kazimierza Rybickiego.
- Zarządu Wojewódzkiego Ochotniczych Straży Pożarnych im. Generała Stanisława Taczaka w Poznaniu (04.05.2005 r.).

3. POMNIKI I TABLICE PAMIĄTKOWE ...

Materiałne upamiętnianie miejsc wydarzeń Powstania Wielkopolskiego i czynu niepodległościowego jego uczestników było nie mniejszą ambicją wielu miast i wsi, które historycznie związane były z przebiegiem zwycięskiego powstania.

Powstało wiele nowych pomników, obelisków i tablic pamiątkowych np. na obiektach związanych z powstaniem.

Na wstępie wspomnieć należy o odbudowaniu pomników zniszczonych przez hitlerowców (Zaniemyśl, Babimost) i odnowieniu pomników: Grobu Nieznanego Powstańca w Bydgoszczy, Czarniejewie, Trzemesznie, Środzie Wlkp., Kramsku i w innych miejscowościach.

Nowe monumenty wzniesione zostały dla dowódców Powstania Wielkopolskiego : Generała Stanisława Taczaka w Mieszkowie k/Jarocina (16.01.2009 r.), gdzie urodził się pierwszy dowódca powstania, Generała Józefa Dowbor-Muśnickiego w Lusowie (27.12.2015 r.), w którym Generał mieszkał w ostatnich latach swego życia i gdzie spoczywa na miejscowym cmentarzu parafialnym.

Szczególny pomnik powstał w Zielonej Górze przy Placu Powstańców Wielkopolskich – Pomnik Dobosza Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 r. poświęcony powstańcom i dzieciom uczestnikom walk o niepodległość. Jest on „bratem” śremskiego Dobosza i symbolem łączności ze wspólną dla nas wszystkich ideą „Polskiej Myśli Zachodniej” zrodzonej w cza-

Pomniki Gen. Stanisława Taczaka, rok 2009 ...

... i Józefa Dowbor-Muśnickiego, rok 2015

Pomnik upamiętniający Powstanie Wielkopolskie w Kargowej - 2009 r.

Członkowie Koła TPPW przy tablicy upamiętniającej – Powstańców Wielkopolskich w Kościele Garnizonowym w Szczecinie, rok 2015

Rodzinne znakowanie mogił powstańców we Wrześni

się walk powstańczych. Oprócz dorosłych przedstawicieli władz lokalnych i TPPW, pomnik odsłoniły dzieci.

W omawianym okresie powstały pomniki w szeregu innych miejscowościach, nawiązujące do dziejów swego regionu, na przykład monumenty powstańców w Ujściu k/Piły (09.11.2008 r.) i w Wolsztynie (16.02.2014 r.).

Z kolei w Poznaniu na Cytaeli powstał obelisk upamiętniający spoczywających tam w mogiłach (na kwaterze) powstańców poległych w walce 1918-1920.

Pośród wielu nowych pomników wymienić również trzeba powstałe w Budzynie, Czernejewie, Kruszewie, Mieszynie, Sulechowie, Trzemesznie i Wielichowie, Janikowie, Kargowej, Krośnie Odrzańskim, Krobi, Mroczy, Rzywnie k/Łabiszyna, Strzelnie, Szamocinie, Szubinie, Wysokiej-Walachówku, Złotnikach i Żaganii.

W ramach obchodów 100. rocznicy wybuchu Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 zostały odsłonięte 9 nowych pomników to jest w Czarnkowie, Kargowej, Chodzieży, Grzebienisku, Konojadzie, Wschowie, Mogilnie, Pleszewie i Środzie Wlkp.

Liczne są także tablice pamiątkowe odsłonięte między innymi:

- na ścianie Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu – poświęcona powstańcowi płk Ludwikowi Bociąńskiemu, ostatniemu wojewodzie wielkopolskiemu, przed wybuchem II wojny światowej,
- w Pile – poświęcona powstańcowi i członkowi NRL Wacławowi Cegielce,
- w Szczecinie – upamiętniająca osiedlenie się powstańców wielkopolskich na terenie Pomorza Zachodniego.

Tablice pamięci są ponadto w miejscowościach: Buk, Dopiewo, Dębno, Gniezno, Kalisz, Opalenica, Powidz, Skoki, Koźmin Wlkp., Piła, Zielona Góra, Stara Łubianka, Inowrocław, Międzychód, Szubin, Wolsztyn, Żnin i innych.

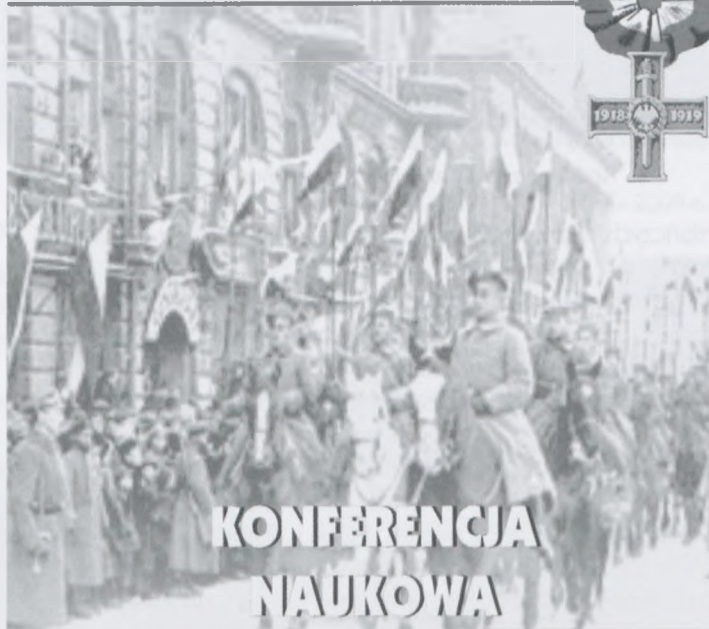
Cenną inicjatywą było też nadawanie ulicom i placom nazw związanych z Powstaniem Wielkopolskim np. „Powstańców Wielkopolskich” lub np. imię bohatera powstania wielkopolskiego. Jest ich wiele, przykładowo: w Szczecinie – Plac Generała Józefa Dowbor-Muśnickiego, w Błotnicy k/Przemętu – skwer im. płk. Stanisława Siudy, w Krotoszynie – skwer im. Władysława Rybakowskiego lub Wincentego i Jana Wierzejewskich w Poznaniu.

Należy również wspomnieć o inicjatywie Koła TPPW we Wronkach – znakowania na cmentarzach mogił powstańczych pamiątkowymi tablicami informacyjnymi. Dziś tabliczka „Powstaniec Wielkopolski 1918-1919” jest na wielu mogiłach uczestników Powstania Wielkopolskiego. Inicjatywa realizowana jest wspólnie z samorządami lokalnymi.

Zagadnienie miejsc pamięci Powstania Wielkopolskiego wymaga uaktualnionej publikacji.

4. KONFERENCJE NAUKOWE I SPOTKANIA POPULARNO - NAUKOWE...

Zespół Szkół Technicznych im. Mikołaja Kopernika w Zielonej Górze
Towarzystwo Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 koło nr 5 w Zielonej Górze

KONFERENCJA NAUKOWA POWSTANIE WIELKOPOLSKIE NIEDOCENIANY SUKCES

na zakończenie wojewódzkiego
konkursu dla szkół
POWSTANIE WIELKOPOLSKIE
realizowanego pod patronatem
Lubuskiego Kuratora Oświaty

ZIELONA GÓRA, 17 marca 2009 r.

Sala Kolumnowa Urzędu Marszałkowskiego, ul. Podgórna 7

Konferencja popularno – naukowa w Chodzieży, w roli wykładowcy Roman Grewling
– prezes Koła TPPW

Nie brakowało tej formy w upowszechnianiu wiedzy o dziejach Powstania Wielkopolskiego i jego znaczeniu dla Odrodzonej Ojczyzny, dla świadomości historycznej w tej dziedzinie.

Inicjatorami i organizatorami konferencji były placówki naukowe w Poznaniu, Bydgoszczy, Zielonej Górze i Szczecinie, stowarzyszenia i instytucje kultury. Konferencje obejmowały różnorodną tematykę dotyczącą wydarzeń powstańczych i udziału w nim poszczególnych regionów i środowisk społecznych takich jak: skautów i członków Związku Gimnastycznego „Sokol”, mieszkańców wsi, kolejarzy, kobiet marynarzy, księży katolickich itp.

Szczególne znaczenie miały konferencje omawiające stan i perspektywy historiografii o Powstaniu Wielkopolskim np. konferencja pod patronatem Wielkopolskiego Marszałka Marka Woźniaka zorganizowana przez ZG TPPW i UAMw Poznaniu dotycząca szkolnej edukacji historycznej. Wnioski z tej konferencji zostały przesłane do Ministerstwa Edukacji Narodowej. Były też przesyłane do MEN wnioski dotyczące reformy systemu oświaty.

Dla środowiska oświatowego, nauczycieli nauczających historię, cenne natomiast były konferencje poszerzające wiedzę o Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919 organizowane przez Ośrodki Doskonalenia Nauczycieli.

Istotną rolę w tej dziedzinie spełniały też muzea, w tym Muzeum Powstania Wielkopolskiego w Poznaniu, które powołane zostało 18 grudnia 2001 r. Jego powołanie jest jednym, ze znaczących osiągnięć omawianych lat.

W Poznańskim Odwachu Komisja Historyczna Zarządu Głównego TPPW i dyrekcja Muzeum prowadzą otwarte spotkania z historykami i regionalistami obejmujące swoją tematyką różnorodne wydarzenia i aspekty Powstania Wielkopolskiego .

Wspomnieć również wypada o konferencjach, kontynuowanych przez grupę historyków związanych z tzw. „Seminariami kościańskimi” pod przewodnictwem prof. Bogusława Pola-ka. Konferencjom często towarzyszyły wystawy tematyczne dotyczące dziejów Powstania Wielkopolskiego 1918-1919. Między innymi Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie zorganizowało konferencję naukową połączoną z wystawą dotyczącą aspektów wojskowych powstania wielkopolskiego.

Spotkania historyków, regionalistów w poznańskim Odwachu – Muzeum Powstania Wielkopolskiego
na zdjęciu prelegentka mgr Mariola Głuszczyk i organizator spotkań dr Zdzisław Kościński

MUZEUM WOJSKA POLSKIEGO

Zaproszenie na współorganizowaną przez EKE, wystawę poświęconą Powstaniu Wielkopolskiemu
1918/19 w Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie

5. KONKURSY ...

Konkurs plastyczny im. L. Prauzińskiego – na zdjęciu Salomea Prauzińska, rok 2014

Duże znaczenie w popularyzowaniu i inspirowaniu zainteresowań historią Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 miały wszelkie konkursy, zarówno wiedzy, jak i plastyczne, piosenkarskie, literackie itp. Cieszyły się one dużą popularnością, zwłaszcza w środowisku szkolnym. Nie było szkoły, która sama by nie organizowała lub uczestniczyła w konkursach tematycznych związanych z Powstaniem Wielkopolskim.

Organizatorami konkursów byli: Kuratorzy Oświaty, Ośrodki Doskonalenia Nauczycieli, samorządy lokalne i ich instytucje kultury, muzea, stowarzyszenia społeczne, w tym Zarząd Główny i Zarządy Oddziałów Wojewódzkich TPPW.

Były również konkursy dla dorosłego społeczeństwa, organizowane między innymi przez media. Szczególną inicjatywą w tej dziedzinie były konkursy Wielkopolskiego Urzędu Marszałkowskiego, między innymi – Konkurs Dziennikarski o Nagrodę Marszałka Województwa Wielkopolskiego pod hasłem „27 grudnia.pl”, popularyzujący 90. rocznicę wybuchu Powstania Wielkopolskiego.

Urząd Marszałkowski był również organizatorem konkursu dla dzieci i młodzieży – gry terenowej pt.: „Operacja Wolność”. Była to multimedialna i interaktywna zabawa edukacyjna, łącząca elementy twórczej pracy zespołowej z pogłębieniem wiedzy o dawnej i współczesnej Wielkopolsce. W konkursie brało udział około 500 uczestników w 100 tzw. Brygadach Wolności. W rolę opiekuna Brygad wcielił się Andrzej Pieczyński – aktor Teatru Polskiego w Warszawie, który przez multimedialny przekaz informował o kolejnych zadaniach konkursowych. Ponadto wydana została strategiczna gra planszowa – „27 grudnia 1918. Powstanie Wielkopolskie”.

Konkurs pieśni patriotycznych – Kórnik, rok 2016

Konkursy dla młodzieży Zarządu Głównego TPPW miały charakter ogólnopolski, często pod patronatem Ministra Edukacji Narodowej lub Marszałka Województwa Wielkopolskiego.

TPPW przyjęło również zasadę wiązania konkursów tematycznych z powstańcami wielkopolskimi, cieszącymi się popularnością i uznaniem w danej dziedzinie twórczości np.:

- konkursy literackie im. Romana Wilkanowicza – powstańca, poety, dziennikarza i satyryka;
- konkursy plastyczne im. Leona Prauzińskiego – powstańca, malarza i ilustratora.

Spośród wielu konkursów wymienić należy: cykl konkursów plastycznych pt.: „Powstanie Wielkopolskie oczyma dzieci” organizowany przez Oddział Kujawsko-Pomorski TPPW pod patronatem Ministra Edukacji Narodowej lub Ministra Obrony Narodowej.

Podobne konkursy organizuje Oddział Lubuski TPPW.

Dużą popularnością cieszyły się konkursy internetowe organizowane przez ZG TPP. W konkursie na temat historii i miejsc pamięci Powstania Wielkopolskiego zalogowało się przeszło 2000 uczniów.

6. INNE FORMY POPULARYZOWANIA DZIEJÓW POWSTANIA WIELKOPOLSKIEGO...

W dorobku minionych lat nie można pominąć wszelkiego rodzaju wycieczek i rajdów turystyczno-krajoznawczych szlakami walk powstania wielkopolskiego i miejsc pamięci. Jest to atrakcyjna forma zarówno dla młodzieży, jak i dorosłego społeczeństwa.

Dużą rolę w tej dziedzinie wykazywały: Zarząd Główny i Oddziały Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego Poznania, Warszawy, Bydgoszczy, Szczecina, Zielonej Góry.

Wytrwali turyści mogą, od 1998 roku, zdobywać „Oznakę Szlakami Powstania Wielkopolskiego”, która utworzona została z inicjatywy Oddziału Bydgoskiego i Lubońskiego PTTK.

VI Rajd PTTK Szlakiem kpt. Pawła Cymśa

Ponadto wspomnieć także trzeba ustanowienie przez Wielkopolską Korporację Oddziałów Towarzystwa – Krajoznawczej Odznaki PTTK: „100. lecie Powstania Wielkopolskiego”.

Nowszą formą popularyzującą dzieje Powstania Wielkopolskiego są inscenizacje plenerowe, rekonstrukcje historyczne. Inicjatywę tę rozpoczął Poznański Chór Nauczycieli pod dyktando Ryszarda Łuczaka przedstawieniem historycznym przyjazdu Ignacego Jana Paderewskiego na Dworzec Główny w Poznaniu.

Mistrza Ignacego Jana Paderewskiego kreował Edmund Dudziński, który tą rolę zapisał się w historii obchodów rocznicowych Powstania Wielkopolskiego i innych imprezach patriotycznych. Cieszy się on dużą popularnością, zwłaszcza wśród młodzieży. Również znaczącą rolę w tej dziedzinie odegrało Stowarzyszenie Rekonstrukcji Historycznej „3 Bastion Grolman” prezentując na Placu Wolności powstańców wielkopolskich w różnych obrazach.

Wspomnieć jeszcze wypada Stowarzyszenie Miłośników Historii Wojskowości przy Muzeum Wojskowym w Drzonowie k/Zielonej Góry, któremu przewodzi Maciej Myczka. Członkowie tego Stowarzyszenia w mundurach powstańców wielkopolskich kilkakrotnie brali udział w Świącie Niepodległości w Warszawie. Dzisiaj podobne stowarzyszenia istnieją w wielu miejscowościach urozmaicając nie tylko uroczystości rocznicowe. Zachęcają one do poznawania dziejów powstania, a także inspirują młodzież szkolną do podobnych przedstawień. Należy także przypomnieć inicjatywę Urzędu Marszałkowskiego popularyzowania Powstania Wielkopolskiego przez wydanie kolekcji trzech figurek pamiątkowych: majora Stanisława Taczaka, generała Józefa Dowbor-Muśnickiego i Ignacego Jana Paderewskiego.

Wyrazy uznania w tychże inicjatywach należą się kibicom Stowarzyszenia „Wiara Lecha”, którzy w ostatnich latach, co roku zapalają znicze i dekorują chorągiewkami lub kokardami biało-czerwonymi mogiły powstańcze. Dzięki prowadzonym zbiórkom pieniędzy umożliwili re-

Stowarzyszenie Miłośników Wojskowości w Drzonowie na defiladzie w Warszawie z okazji Święta Niepodległości

nowacje kilkudziesięciu grobów. Byli też organizatorami Marszu Zwycięstwa i konkursów dla dzieci. Nie można również pominąć inicjatywy MPK i poznańskich taksówkarzy dekorowania pojazdów chorągiewkami, kokardami białoczerwonymi itp. oraz wręczania pasażerom białoczerwonych kokard.

W wielu też gminach pojawiły się murale.

Wiara Lecha, manifestuje swój patriotyzm w czasie obchodów rocznicy Powstania Wielkopolskiego

Mistrz Edmund Dudziński - niezastąpiony w roli I. J. Paderewskiego

Izba pamięci w Szkole Podstawowej w Rogoźnie – przykład upamiętniania wśród uczniów Dziejów Powstania Wielkopolskiego

7. MEDIA – INTERNET

Działalności popularyzatorskiej towarzyszyła wyjątkowo dobrze rozumiana reklama, przybliżająca społeczeństwu ideę pamięci historycznej i związanej z nią przedsięwzięciami dotyczącymi dziejów Powstania Wielkopolskiego, zwłaszcza z jego obchodami rocznicowymi.

W roku 2005 Zarząd Główny TPPW uwzględniając potrzebę informowania o swojej działalności, a także przybliżania społeczeństwu przedsięwzięć podejmowanych na rzecz upamiętnienia dziejów Powstania Wielkopolskiego utworzył stronę internetową – www.powstaniemielkopolskie.pl

Portal ten obejmuje obecnie informacje o Towarzystwie (statut, kronika bieżącej działalności, regulamin Nagrody Honorowej „Dobosz Powstania Wielkopolskiego” i lista laureatów), komunikaty, konkursy, kalendarium Powstania Wielkopolskiego, wykaz szkół noszących imię bohaterów Powstania Wielkopolskiego, miejsca pamięci oraz adresy Zarządu Głównego i Oddziałów TPPW.

Tematyka Powstania Wielkopolskiego zaistniała na wielu stronach internetowych samorządów lokalnych. Samorząd Województwa Wielkopolskiego, Urząd Marszałkowski podjął w tej dziedzinie wiele ciekawych inicjatyw, informując w różnych formach np. w spotach radiowych, prasie i telewizji, na plakatach i billboardach o rocznicy wybuchu Powstania Wielkopolskiego, o programie obchodów i poszczególnych zachęcając mieszkańców do udziału w nich.

Należy wspomnieć że reklama zewnętrzna obejmowała nie tylko Poznań i Wielkopolskę ale także Warszawę, Bydgoszcz, Łódź, większe miasta Polski.

Ponadto Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w 2008 r. uruchomił portal internetowy www.27gudnia.pl będący głównym nośnikiem informacji o Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919, ciekawostek historycznych i wiadomości o obchodach rocznicowych Powstania. Następnie wykorzystano możliwości jakie daje Facebook i dołączono aplikację Facebook, by dotrzeć do osób młodych, dla których portale społecznościowe są głównym polem aktywności. Na profilu 27 grudnia umieszczone są informacje dotyczące wydarzeń, których organizatorem lub partnerem jest Samorząd Województwa Wielkopolskiego. Portal udostępniany jest także dla wydarzeń organizowanych przez lokalne społeczności.

Stale poszerzana jest działająca od kilku lat aplikacja Powstanie Wielkopolskie 1918/1919 w smartfonie, czyli mobilny przewodnik po miejscach upamiętniających powstańczy zryw.

Dla osób posiadających smartfony wyposażone w system Google Android i na platformie Apple iOS (iPhone) utworzono aplikację 27 grudnia, która stanowi jeden z elementów projektu GPS Wielkopolska realizowanego przez Samorząd Województwa Wielkopolskiego. Aplikacja zawiera opisy ponad 700 miejsc położonych na obszarze 7. województw, a wśród nich muzea, pomniki, czy tablice pamiątkowe. Informator jest dostępny bezpłatnie. Użytkownik aplikacji może tworzyć listę odwiedzanych miejsc, dodawać nowe zdjęcia oraz wziąć udział w wirtualnej rozgrywce. Najskuteczniejsi poszukiwacze nowych miejsc mają szansę zdobyć nagrody, odznaki PTTK i wirtualne odznaczenia.

Wspomnieć również należy o inicjowaniu i wspieraniu przez Urząd Marszałkowski publikacji i licznych dodatków o Powstaniu Wielkopolskim w gazetach oraz o konkursach o tej tematyce dla dziennikarzy.

Dorobek działań w okresie III Rzeczypospolitej na rzecz upamiętnienia Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 jest znaczny. Stanowi bez wątpienia, wartościowy upominek dla uczestników Powstania Wielkopolskiego w 100. rocznicę jego wybuchu.

NA SZCZEGÓLNE PODKREŚLENIE ZASŁUGUJE:

1. Usytuowanie obchodów rocznicowych Powstania Wielkopolskiego w hierarchii zrywów niepodległościowych Polaków. Manifestowanie pamięci i uznania dla powstańców zwycięskiego czynu 1918-1919 w Warszawie, przed Grobem Nieznanego Żołnierza i na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach. Utrwalenie poznańskich uroczystości rocznicowych powstania, jako imprezy centralnej w kraju.

Tradycyjnie już świętuje się rocznice Powstania Wielkopolskiego w zachodniej Polsce, w miejscowościach związanych z powstańczą walką (w Wielkopolsce, Kujawsko-Pomorskim, i Lubuskim) ale także w miejscowościach, w których powstańcy mieszkali i mieli znaczący udział w ich zagospodarowaniu i rozwoju np.: w Legnicy, Szczecinie i Zielonej Górze.

Ich czyn i pracę upamiętniono stawiając im między innymi pomniki, obeliski i tablice pamiątkowe.

2. Wielość różnorodnych działań popularyzatorskich związanych z Powstaniem Wielkopolskim, które niewątpliwie podniosły stopień świadomości historycznej o krajowym znaczeniu powstania, a na pewno utrwaliły w społecznej pamięci zwycięskie Powstanie Wielkopolskie.

Towarzyszyła temu otwartość na wszelkie w tej dziedzinie inicjatywy. Nastąpił, co jest godne szczególnego odnotowania, znaczący rozwój wydawnictw o tematyce powstańczej, w tym wydanie z inicjatywy Marszałka Wielkopolskiego Marka Woźniaka „Encyklopedii Powstania Wielkopolskiego 1918-1919”. Ambicją miast i gmin stało się posiadanie własnego opracowania, o przebiegu powstania na swoim terenie.

3. Konsolidacja działań, harmonijne współdziałanie wszystkich organizatorów działań na rzecz upamiętnienia dziejów Powstania Wielkopolskiego: samorządów wojewódzkich, lokalnych, urzędów wojewódzkich i instytucji państwowych oraz ogniw Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/1919, a także związków kombatanckich i innych stowarzyszeń społecznych.

Duże znaczenie w tej dziedzinie miała współpraca samorządów lokalnych z TPPW, zwłaszcza w organizacji otwartych spotkań z rodzinami uczestników Powstania Wielkopolskiego, co odzwierciedliło się ogłoszeniem przez Marszałka Województwa Wielkopolskiego Marka Woźniaka patronatu rodzin powstańców nad obchodami 100. rocznicy Powstania Wielkopolskiego.

Opis obchodów 100. rocznicy Powstania Wielkopolskiego w następnym rozdziale.

Opracowano w oparciu o:

1. „Wierni Tradycji. Kronika obchodów 80. rocznicy Powstania Wielkopolskiego”, pod red. Józefa Mozio. Poznań, 1998 r.
2. „Kontynuatorzy Powstańczych Tradycji”, pod red. Zenona Wartela, Poznań 2004 r.
3. „Wierni Powstańczym Tradycjom”. XX lat Oddziału Lubuskiego TPPW 1918-1919 w Zielonej Górze, Jan Mielżyński, Zielona Góra 2013 r.
4. „Wielkopolski Powstaniec” Rocznik Zarządu Głównego TPPW – Kronika najważniejszych wydarzeń, lata 1995-2018.
5. „Artykuły o obchodach rocznicowych powstania wielkopolskiego w gazetach: „Głos Wielkopolski”, „Gazeta Wyborcza”, „Gazeta Pomorska” i „Gazeta Lubuska”.
6. Album „Zwyciężyliśmy. Obchody 90. rocznicy wybuchu Powstania Wielkopolskiego”, Poznań, 2009.
7. Materiały archiwalne Urzędu Marszałkowskiego.

Podpisanie porozumienia o współpracy pomiędzy Towarzystwem Pamięci Powstania Wielkopolskiego a Chorągwią Wielkopolską ZHP | Towarzystwem Wiedzy Powszechnej Oddział Poznań

Piotr Wojtczak

Obchody 100. rocznicy Powstania Wielkopolskiego 1918/1919

Przypadająca w 2018 roku setna rocznica wybuchu Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 miała szczególnie doniosły charakter. Zbiegła się bowiem z obchodami setnej rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości, co podkreśliło jej ogólnopolskie znaczenie dla ukształtowania granic II Rzeczypospolitej po 123-letnim okresie rozbiorów i walki o swoje miejsce w Europie.

W sercach wielu Polaków, w tym szczególnie potomków Powstańców Wielkopolskich, ożyły wspomnienia o zwycięskim zrywem niepodległościowym Wielkopolan oraz losach jego uczestników. Wzrosło w sposób dotąd niespotykany zainteresowanie rodzin powstańczych statusem i stanem mogił swoich przodków, oznakowaniem nagrobków oraz możliwością publikowania biogramów. Rocznicą stała się inspiracją dla historyków i regionalistów zainteresowanych dziejami Powstania Wielkopolskiego i jego bohaterów. Pobudziła również aktywność lokalnych samorządów oraz kół i klubów Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego dla upamiętnienia tego zwycięskiego czynu i udziału w nim mieszkańców. W skład wielu powiatowych, gminnych oraz miejskich komitetów honorowych i organizacyjnych obchodów 100. rocznicy Powstania Wielkopolskiego weszli członkowie TPPW np. w Brzozie, Chodzieży, Czarnkowie, Gnieźnie, Mogilnie, Środzie Wlkp., Pakości, Pile, Szubinie, Wągrowcu, Wrześni i Zielonej Górze.

Dla Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/19 przygotowania do obchodów 100. rocznicy Powstania Wielkopolskiego rozpoczęły się już w roku 2015.

Na stronie internetowej Towarzystwa uruchomiony został BANK INICJATYW z okazji 100. rocznicy wybuchu Powstania Wielkopolskiego. Wśród zawartych w nim propozycji warto wspomnieć w szczególności:

1. Kolumbarium obok Pomnika Powstańców Wielkopolskich z urnami ziem ważniejszych bitew powstańczych
2. Opracowanie i wydanie książki pt: „100 lat pamięci i obchodów rocznicowych Powstania Wielkopolskiego”
3. IX Ogólnopolski Zlot organizowany przez Koło TPPW oraz szkoły gnieźnieńskie.

W związku z przygotowaniem do VI Krajowego Zjazdu Delegatów Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego wiele propozycji dotyczących obchodów 100. rocznicy Powstania Wielkopolskiego wpłynęło do Zarządu Głównego TPPW jeszcze przed zjazdem. Część z nich została również zgłoszona podczas obrad zjazdowych, w tym m.in.:

- Europejska Krystyna Łybacka – nawiązując do 100. Rocznic Powstania Wielkopolskiego, zaproponowała, by ogłosić konkurs: „Jak wyobrażam sobie obchody 100. Rocznic Powstania Wielkopolskiego?”. Jednocześnie ustanowiła główną nagrodę – wycieczkę do Brukseli.

Laureaci konkursu podczas wizyty w Parlamencie Europejskim

- Kazimiera Pachciarz – prezes Koła z Jaraczewa wystąpiła z wnioskiem, aby z okazji 100. rocznicy Powstania Wielkopolskiego ZG TPPW 1918/1919 podjął starania o nadanie pośmiertnie Krzyży Powstańczych uczestnikom powstania, którzy polegli w czasie Powstania Wielkopolskiego, podczas walk o wschodnie granice w latach 1919-1921 oraz II wojny światowej (Krzyż Powstańczy ustanowiono w 1957 r. i tych osób dotychczas nie uwzględniono) oraz aby na uroczystości zapraszać rodziny powstańcze i otoczyć szczególną opieką groby powstańców.
- Wojciech Kicman Koło nr 9 z Piły przedstawił całą gamę propozycji działań z okazji setnej rocznicy powstania, a wśród nich m. in.: wydanie publikacji o formach utrwalania pamięci o powstaniu (pomniki, obeliski, tablice pamiątkowe itp.), książki „Powstanie Wielkopolskie w zbiorach muzealnych”, wybite medalu pamiątkowego z okazji 100. rocznicy, wydanie przez Pocztcę Polską znaczka pocztowego upamiętniającego 100. rocznicę, podjęcia starań o wybite przez Mennicę Polską monety pamiątkowej.

Wiele z tych propozycji zostało później uwzględnionych w podjętych przez Towarzystwo działaniach.

Symbolicznym akcentem potwierdzającym szczególne znaczenie przygotowań do godnego uczczenia 100. rocznicy zrywu niepodległościowego Wielkopolan było podpisanie 20 stycznia 2017 r. w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu przez Marka Woźniaka, marszałka województwa wielkopolskiego i Tadeusza Musiała, prezesa Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego, porozumienia o współpracy przy obchodach jubileuszowej rocznicy. Marszałek powołał również Biuro Organizacyjne w Urzędzie Marszałkowskim, które zajmowało się przygotowaniem

Uroczyste podpisanie umowy z Marszałkiem Markiem Woźniakiem

mi do jubileuszowych obchodów wybuchu Powstania Wielkopolskiego i koordynacją działań oraz przygotowaniem programu obchodów rocznicowych. Informacje na temat wydarzeń związanych z rocznicą wybuchu Powstania Wielkopolskiego ukazywały się na stronie internetowej www.27grudnia.pl oraz na stronie Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego www.powstaniewielkopolskie.pl.

Z inicjatywy Poznańskiego Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej powstał także nowy portal www.pw.ipn.gov.pl. Przy wsparciu starostwa powiatowego w Wolsztynie działała strona poświęcona obchodom 100. rocznicy Powstania Wielkopolskiego, prezentująca lokalne inicjatywy w tym zakresie.

W dniu 16 lutego 2018 r. w siedzibie Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Poznaniu podpisano porozumienie o współpracy pomiędzy Chorągwią Wielkopolską Związku Harcerstwa Polskiego im. Powstańców Wielkopolskich 1918/1919, Towarzystwem Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/19 oraz Towarzystwem Wiedzy Powszechnej Oddział Poznań, w której przed zbliżającą się 100. rocznicą zwycięskiego zrywu Wielkopolan, Powstania Wielkopolskiego 1918 – 1919 określono cele i zadania otwierające możliwość podjęcia wspólnych działań przez młodsze i starsze pokolenie na rzecz patriotycznego wychowania i godnego upamiętnienia rocznicy.

Podpisy uroczystie złożyli: Komendant Chorągwi Wielkopolskiego ZHP hm. Tomasz Kujaczyński, prezes Zarządu Głównego TPPW Tadeusz Musiał oraz dyrektor TWP Oddział Poznań Hanna Sierocka. W imieniu Zarządu Głównego TPPW w spotkaniu wzięli również udział: prezes honorowy Stefan Bartłóg, sekretarz generalny Piotr Wojtczak i prezes Oddziału Wielkopolskiego Wawrzyniec Wierzejewski.

POROZUMIENIE O WSPÓŁPRACY

zawarte 16 lutego 2018 roku w Poznaniu

pomiędzy

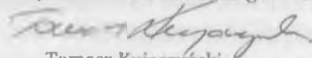
**Chorągwią Wielkopolską
Związku Harcerstwa Polskiego
im. Powstańców Wielkopolskich 1918/1919,
Towarzystwem Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/19
i Towarzystwem Wiedzy Powszechnej – Oddział Poznań**

Przed zbliżającą się 100 rocznicą narodowo-wyzwoleńczego zrywu Wielkopolan, Powstania Wielkopolskiego 1918-1919, strony jednomyślnie oświadczają, że podejmą wspólne działania mające na celu godne upamiętnienie tej rocznicy i pragną zrealizować zadania mające na celu:

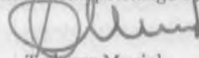
- przekazywanie młodemu pokoleniu i całej społeczności Polaków pełnej wiedzy o przygotowaniach, wybuchu i przebiegu Powstania Wielkopolskiego i losach Jego uczestników oraz ukazanie znaczenia tego wydarzenia dla pełnego odzyskania niepodległości przez Polskę,
- ukazywanie postaw i zachowań patriotycznych młodego pokolenia początku XX wieku,
 - zbieranie pamiątek historycznych, ikonografii, opowieści historycznych z okresu powstania oraz dokumentów na temat tego wydarzenia z okresu ostatnich stu lat,
 - zbieranie historii rodzin powstańczych,
 - opracowanie i wydanie materiałów edukacyjnych o Powstaniu Wielkopolskim,
 - przygotowanie pamiątkowych odznak, plaketek i przypinek związanych z rocznicą,
 - przeprowadzenie wielkiej gry miejskiej po Poznaniu w dniu 27 grudnia 2018 roku,
 - współdziałanie w organizacji obchodów rocznicy Wybuchu Powstania Wielkopolskiego w Poznaniu, Warszawie i na terenie całego kraju, a zwłaszcza współdziałanie z właściwymi organami państwowymi, samorządowymi, oświatowymi i innymi organizacjami oraz przedsiębiorcami w celu należytej organizacji obchodów tej rocznicy.

Apelując o aktywne uczestnictwo w realizacji wyżej wymienionych celów pragniemy otworzyć nowe możliwości wspólnego działania młodszego i starszego pokolenia na rzecz patriotycznego wychowania i upamiętnienia zwycięskiego zrywu niepodległościowego naszych Dziadów i Ojców i jego ogromnego znaczenia w historii naszej Ojczyzny.

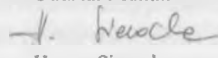
Komendant
Chorągwi Wielkopolskiej
Związku Harcerstwa Polskiego

Tomasz Kujaczyński

Prezes Zarządu Głównego
Towarzystwa Pamięci
Powstania Wielkopolskiego 1918/19

Tadeusz Musiał

Dyrektor
Towarzystwa Wiedzy Powszechnej
Oddział Poznań

Hanna Sierocka

Umowa o współpracy z ZHP i TWP

24 października 2017 r., podczas XXXVII sesji Sejmiku Województwa Wielkopolskiego radni Województwa Wielkopolskiego przyjęli przez akklamację stanowisko o ogłoszeniu roku 2018 Rokiem Powstania Wielkopolskiego. Stanowisko Sejmiku Województwa Wielkopolskiego w sprawie: ogłoszenia roku 2018 Rokiem Powstania Wielkopolskiego:

„11 listopada 1918 roku spełnił się sen pokoleń Polaków – Państwo Polskie narodziło się na nowo. Po rozbiorach i 123 latach niewoli, rusyfikacji i germanizacji, po wielkich powstaniach – wolna Polska powróciła na mapę świata.”

W granicach wolnej Polski nie znalazła się Wielkopolska, Ziemia na której narodziło się Państwo Polskie. W dniu 27 grudnia 1918 r. Wielkopolanie powstając do zwycięskiej walki zbrojnej doprowadzili do przyłączenia Wielkopolski do Państwa Polskiego i poszerzenia granic Ojczyzny. Powstanie Wielkopolskie miało ogromne znaczenie w procesie odbudowania Państwa Polskiego – II Rzeczypospolitej.

Sejmik Województwa Wielkopolskiego w sposób szczególny pragnie oddać hołd poległym i uczestnikom Powstania Wielkopolskiego oraz wszystkim Wielkopolanom, których udział w powstańczym zrywie przyczynił się do odzyskania suwerenności Rzeczypospolitej. Sejmik Województwa Wielkopolskiego, w celu nadania odpowiedniej rangi obchodom setnej rocznicy Powstania Wielkopolskiego, postanawia ogłosić w województwie wielkopolskim:

ROK 2018 – ROKIEM POWSTANIA WIELKOPOLSKIEGO

Obchody jubileuszu powinny przyczynić się do utrwalania pamięci i szerokiego upowszechnienia wiedzy w polskim społeczeństwie o Powstaniu Wielkopolskim i jego znaczeniu.

Sejmik Województwa Wielkopolskiego zwraca się z apelem do władz państwowych Rzeczypospolitej Polskiej; Prezydenta; Parlamentu, Rządu oraz do samorządów terytorialnych w Polsce o godne uczczenie pamięci o Powstaniu Wielkopolskim i popularyzacje jego znaczenia w odbudowywaniu niepodległej Polski.”

Liczne sygnały napływające do parlamentarzystów o konieczności uczczenia setnej rocznicy wybuchu Powstania Wielkopolskiego stały się inspiracją do ustanowienia przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej roku 2018 – Rokiem Pamięci Powstania Wielkopolskiego. Uchwała w tej sprawie została podjęta 12 października 2018 r. i przyjęta przez posłów przez akklamację.

UCHWAŁA

Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
z dnia 12 października 2017 r.

w sprawie ustanowienia roku 2018 Rokiem Pamięci Powstania Wielkopolskiego

Zwycięskie Powstanie Wielkopolskie 1918-1919 stało się wspaniałym ukoronowaniem „najdłuższej wojny nowoczesnej Europy” – wielkim triumfem Polaków dążących do wyzwolenia się z pruskiej niewoli, którym nieodłącznie towarzyszyło pragnienie połączenia się na powrót z uмиłowaną Rzeczpospolitą.

Solidnym fundamentem dążeń niepodległościowych Wielkopolan stały się takie przymioty jak żarliwy patriotyzm, niestrudzona praca u podstaw oraz autentyczny duch społecznikowski. To tytani pracy organicznej, a wśród nich m.in. gen. Dezydery Chłapowski, dr Karol Marcinkowski, Emilia Sczaniecka, Hipolit Cegielski, ks. Piotr Wawrzyniak czy Maksymilian Jackowski, poprzez swoją działalność społeczną, kulturalną, go-

spodarczą oraz naukową, wychowując pokolenia ludzi wykształconych, świadomych swej polskości, walnie przyczynili się do późniejszego sukcesu Powstania Wielkopolskiego.

To dzięki bohaterskiemu zrywowi powstańców wielkopolskich 1918-1919, na których czele stali twórcy Armii Wielkopolskiej mjr Stanisław Taczak i gen. Józef Dowbor-Muśnicki, ich determinacji oraz hojnej daninie krwi prawie cała Wielkopolska została z powrotem włączona do odradzającej się Rzeczypospolitej.

Milczeniem nie można również pominąć wkładu mieszkańców Wielkopolski w walki powstańcze na Górnym Śląsku ani zaangażowania doskonale wyposażonej i wyszkolonej Armii Wielkopolskiej w obronę niepodległości odrodzonej Ojczyzny przed bolszewicką nawałą w 1920 r.

Kiedy skończyła się walka zbrojna, mieszkańcy Wielkopolski podjęli trud odbudowy oraz ponownego scalenia Rzeczypospolitej, wyniszczonej przez dziejową zawieruchę. W ten właśnie sposób twórczo nawiązali oni do bogatej tradycji pozytywistycznej – do dziedzictwa Ojców Założycieli nowoczesnej Wielkopolski – nastął bowiem czas, w którym „Polsce potrzeba było potu, a nie krwi”.

Mając na uwadze wkład pokoleń Wielkopolan w walkę o niepodległość Rzeczypospolitej, a potem jej odbudowę oraz istotny wpływ zwycięskiego Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 na kształt granic odrodzonego Państwa Polskiego, Sejm Rzeczypospolitej Polskiej ustanawia rok 2018 Rokiem Pamięci Powstania Wielkopolskiego.

MARSZAŁEK SEJMU

– Marek Kuchciński

W ślad za decyzją Sejmu również Senat Rzeczypospolitej Polskiej przyjął 7 grudnia 2017 r. uchwałę w sprawie ustanowienia roku 2018 Rokiem Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/1919.

UCHWAŁA

SENATU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

z dnia 7 grudnia 2017 r.

w sprawie ustanowienia roku 2018 Rokiem Pamięci
Powstania Wielkopolskiego 1918/1919

W Wielkopolsce nigdy nie pogodzono się z myślą, by ziemia, która była kolebką naszej państwowości, znalazła się poza granicami niepodległej Rzeczypospolitej.

Przez cały okres zaborów kilka pokoleń Polaków walczyło o utrzymanie mowy i wiary Ojców, polskiej kultury i własności. Ten organiczny wysiłek nazwano najdłuższą wojną nowoczesnej Europy.

Gdy 11 listopada 1918 roku zaczęło odradzać się państwo polskie, Wielkopolska nadal pozostawała pod pruskim zaborem.

Godzina próby nadeszła 27 grudnia 1918 roku, kiedy wybuchło Powstanie Wielkopolskie. Przyspieszył je przyjazd do Poznania Ignacego Jana Paderewskiego. Wielkopolanie w doskonały sposób wykorzystali swoje umiejętności i sytuację międzynarodową, aby osiągnąć upragniony cel, jakim była niepodległość. Pierwszym dowódcą powstania, mianowanym przez Komisarjat Naczelnej Rady Ludowej, został mjr Stanisław Taczak, który zorganizował siły po-

wstańcze. Po nim jako dowódca wysokiego szczebla na czele powstania stanął gen. Józef Dowbor-Muśnicki. Przekształcił on formacje ochotnicze w silną, regularną armię.

Dzięki sukcesom militarnym i dyplomatycznym oraz wsparciu Francji, której symbolem dla mieszkańców Wielkopolski był wtedy marszałek Ferdynand Foch, 16 lutego 1919 roku podpisano pokój w Trewirze. Zakończono działania wojenne, a przynależność odzyskanych w powstaniu ziem potwierdził traktat wersalski.

Powstańcy wielkopolscy włączyli się licznie w walki o polski Śląsk, a doskonale zorganizowana i wyposażona Armia Wielkopolska w wojnie z bolszewicką Rosją wniosła ogromny wkład w zwycięstwo. Doświadczenia powstańcze, jak i zdobycze sprzętowe, głównie samoloty, służyły całej polskiej armii.

Powstanie Wielkopolskie 1918/1919 jest przykładem zwycięskiego czynu zbrojnego, który zakończył się sukcesem politycznym, co miało decydujący wpływ na kształt naszej granicy zachodniej. Powstała w jego wyniku siła zbrojna i jej udział w walkach o granice Rzeczypospolitej to przepiękny wzorzec poświęcenia dla wspólnej sprawy, jaką była suwerenność całej Ojczyzny.

Senat Rzeczypospolitej Polskiej w Roku 100. Rocznicy Niepodległości Polski oddaje hołd powstańcom wielkopolskim, ustanawiając rok 2018 Rokiem Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/1919 i zwraca się do organów administracji państwowej i samorządowej oraz instytucji obywatelskich, by w swych działaniach popularyzowały wiedzę o zwycięstwie Wielkopolan jako wspólnym ogniwie naszej polskiej tożsamości.

Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski”.

MARSZAŁEK SENATU

w/z Maria Koc

Wicemarszałek Senatu

Uchwały przyjęte przez obie izby polskiego parlamentu były ważne nie tylko ze względu na oddanie należnego hołdu powstańcom, ale również z uwagi na budowanie świadomości Polaków na temat powstania i jego znaczenia. Otworzyły również możliwość dla samorządów do udzielenia finansowego wsparcia dla przedsięwzięć mających na celu upamiętnienie 100. rocznicy Powstania Wielkopolskiego.

W ramach przygotowań do obchodów setnej rocznicy Powstania Wielkopolskiego Towarzystwo podjęło szereg działań zmierzających do nadania im szczególnego wymiaru i znaczenia.

W dniu 28 czerwca 2018 r. Zarząd Główny TPPW zwrócił się do Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Andrzeja Dudy o pośmiertne uhonorowanie najwyższym odznaczeniem – Orderem Orła Białego gen. Stanisława Taczaka i gen. Józefa Dowbor-Muśnickiego, w roku setnej rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości i 100. rocznicy Powstania Wielkopolskiego, w uznaniu dla bohaterstwa i dokonań dowódców zwycięskiego Powstania Wielkopolskiego, także po zakończeniu powstania. W piśmie uzasadniającym wnioski napisano m.in. że byłoby to także „dowodem uznania ogromnych zasług i symbolicznym podziękowaniem dla wszystkich bohaterskich Powstańców Wielkopolskich za ich wkład w odzyskanie niepodległości i budowę odradzającego się państwa polskiego”. Efektem podjętych starań było uroczyste przekazanie odznaczeń podczas centralnych obchodów rocznicowych, 27 grudnia 2018 r. w Poznaniu (szerzej o tym w dalszej części rozdziału).

Prezydent RP Andrzej Duda wręcza Ordery Orła Białego na ręce Tomasza Łęckiego – dyrektora Wielkopolskiego Muzeum Niepodległości i Jerzego Gogolkiewicza – wnuka Gen. Stanisława Taczaka
Fot. UMWW

14 lipca 2018 roku Zarząd Główny Towarzystwa skierował do Mateusza Morawieckiego – Prezesa Rady Ministrów pismo, w którym wyrażając uznanie dla inicjatywy Premiera objęcia specjalną ochroną grobów polskich bohaterów, prosił o uwzględnienie w przygotowywanej ustawie także grobów Powstańców Wielkopolskich i Powstańców Śląskich. Pismo podpisali: Robert Gawel – Senator RP, Prezes Koła TPPW w Gnieźnie oraz Tadeusz Musiał – Prezes Zarządu Głównego TPPW. Na początku września tego samego roku nadeszła odpowiedź (datowana 31.08.2018 r.) od Michała Dworczyka – Sekretarza Stanu, Szefa Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, w której zapewniono, że „przedstawiona propozycja zostanie poddana analizie w toku prac nad projektem ustawy o grobach weteranów walk o wolność i niepodległość Polski”.

Zarząd Główny TPPW podjął starania o wyemitowanie przez Narodowy Bank Polski: banknotów kolekcjonerskich, monet kolekcjonerskich (złotych lub srebrnych), okolicznościowych monet obiegowych, jako formy upamiętnienia doniosłego czynu Powstańców Wielkopolskich i jego znaczenia dla Ojczyzny.

12 grudnia 2018 roku Narodowy Bank Polski wprowadził do obiegu monety kolekcjonerskie dla upamiętnienia 100. rocznicy wybuchu Powstania Wielkopolskiego: złotą o nominale 200 złotych oraz srebrną o nominale 10 złotych.

Na rewersie złotej monety gen. Józef Dowbor-Muśnicki, głównodowodzący Polskich Sił Zbrojnych byłego zaboru pruskiego, wręcza sztandar gen. Filipowi Dubiskiemu, dowódcy 1. Dywizji Strzelców Wielkopolskich. W tle widać wykonany techniką matowania laserowego fragment tekstu przysięgi Wojsk Wielkopolskich złożonej 26 stycznia 1919 roku w Poznaniu. Na awersie orzeł powstańczy obok współczesnego godła. Z prawej strony umieszczono trefl

SEKRETARZ STANU
SZEF KANCELARII PREZESA RADY MINISTRÓW

Michał Dworczyk

5928.420.44.2.2018

Warszawa, dnia 13.08.2018 r.

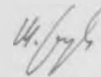
Pan
Tadeusz MUSIAŁ
Prezes Zarządu Głównego
Towarzystwa Pamięci Powstania
Wielkopolskiego

Szanowny Panie Prezesie,

uprzejmie dziękuję za skierowane do Prezesa Rady Ministrów Pana Mateusza Morawieckiego wystąpienie z dnia 14 lipca 2018 r.¹ w sprawie *ustawowej ochrony grobów narodowych bohaterów, w tym także Powstańców Wielkopolskich i Śląskich*.

Pragnę zapewnić, że przedstawiona propozycja zostanie poddana analizie w toku prac nad projektem ustawy o grobach weteranów walk o wolność i niepodległość Polski.

Z wyrazami szacunku

¹ Data wpływu do Biura Prezesa Rady Ministrów: 20 sierpnia 2018 r.

Odpowiedź Kancelarii Prezesa Rady Ministrów na pismo Zarządu Głównego TPPW

z czapki generalskiej. Na rewersie srebrnej monety przedstawiono trębacz z orkiestry 3. Pułku Ułanów Wielkopolskich na tle mapy z zaznaczonym przebiegiem powstania, która została wykonana również techniką matowania laserowego. Na awersie stylizowany orzeł powstańczy i współczesne godło.

W związku z obchodami 100. rocznicy Powstania Wielkopolskiego miało też miejsce szereg przedsięwzięć z zakresu filatelistyki. 3-7 października 2018 r. w budynku Urzędu Marszałkowskiego odbyła się XXII Ogólnopolska Wystawa Filatelistyczna „Poznań 2018”, zorganizowana dla uczczenia 100 rocznicy odzyskania niepodległości oraz Powstania Wielkopolskiego. Wśród pomysłodawców i organizatorów byli m. in. prof. Bogusław Polak, który wygłosił wykład wprowadzający i Wawrzyniec Wierzejewski, jako przedstawiciel TPPW.

DES-WK-IB-7101-2/17/1516 /2017

Warszawa, 31.08 2017 r.

Sz. P.
Tadeusz Musiał
Towarzystwo Pamięci
Powstania Wielkopolskiego 1918-1919

Szanowny Panie Tadeuszu,

W nawiązaniu do Państwa pisma z dnia 20 lutego br. z przyjemnością informuję, że w ramach opublikowanego w dniu 9 sierpnia br. Planu emisji wartości kolekcjonerskich i monet okolicznościowych na 2018 r. zaplanowano emisję monety srebrnej oraz złotej w temacie „100. rocznica wybuchu Powstania Wielkopolskiego” o następujących parametrach:

- nominal - 10 zł,
- metal - Ag 925,
- masa - 14,14 g,
- średnica - Ø 32,00 mm,
- stempel - lustrzany,
- nakład - do 15 000 szt.

- nominal - 200 zł,
- metal - Au 900,
- masa - 15,50 g,
- średnica - Ø 27,00 mm,
- stempel - lustrzany,
- nakład - do 1500 szt.

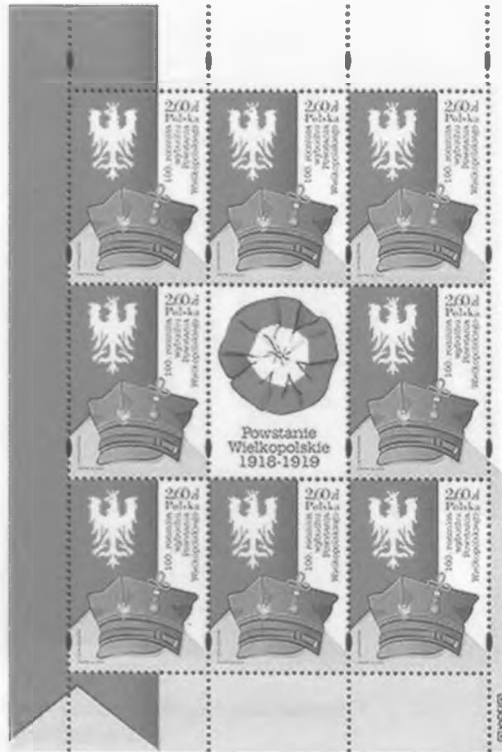
Emisja wyżej wymienionych monet zaplanowana jest na grudzień 2018 r.

*Z pozdrowieniami
Jacek Bartkiewicz*

1/1

Pismo NBP w sprawie emisji monet okolicznościowych i srebrna moneta o nominale 10 zł

Podczas obchodów 100. rocznicy Powstania Wielkopolskiego 27 grudnia 2018 r. odbyła się uroczystość odsłonięcia Tablicy Wdzięczności w Urzędzie Wojewódzkim z udziałem premiera RP. Zaprezentowano i rozpoczęto sprzedaż wydanego przez Poczta Polska znaczka i kartek pocztowych. Wydano również 4-stronicowy booklet z informacjami o Powstaniu. Konsultantem projektów i autorem tekstu o Powstaniu był Wawrzyniec Wierzejewski. W dniach 10-13 kwietnia 2019 r. zorganizowana została Krajowa Wystawa Filatelistyczna Kozalin 2019 pt. „100. rocznica zwycięstwa Powstania Wielkopolskiego” i konferencja naukowa pt. „Dowódca Powstania Wielkopolskiego: mjr Stanisław Taczak i gen. Józef Dowbor-Mu-

Katalog Krajowej Wystawy Filatelistycznej Koszalin 2019 pt. „100. rocznica zwycięstwa Powstania Wielkopolskiego” i okolicznościowy znaczek pocztowy

snicki”. Inicjatorem wydarzeń był prof. Bogusław Polak, a współorganizatorem – Oddział Wielkopolski TPPW.

Okres poprzedzający obchody 100. rocznicy wielkopolskiej insurekcji był czasem wzmożonej działalności wszystkich ogniw Towarzystwa, które poprzez inicjowanie, współdziałanie i organizację wielu przedsięwzięć pozwoliły zaktywizować i włączyć do działań upamiętniających Powstanie Wielkopolskie środowiska lokalne, stowarzyszenia i organizacje.

Spotkania z rodzinami powstańców wielkopolskich

Samorządy oraz Towarzystwo Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/1919, współorganizujące uroczyste obchody w roku setnej rocznicy wybuchu powstania, zwróciły szczególną uwagę na uhonorowanie i włączenie do działania potomków Powstańców Wielkopolskich. Odbyło się wiele spotkań, a także przedstawiciele rodzin powstańczych wzięli udział w rocznicowych uroczystościach.

Wydawnictwa

Obchody 100. rocznicy Powstania Wielkopolskiego zainspirowały i zaktywizowały środowisko historyków i regionalistów zajmujących się problematyką Powstania Wielkopolskiego 1918-1919. Pojawiło się szereg oczekiwanych i wartościowych publikacji – wydań książkowych, albumów, reprintów wydawnictw przedwojennych oraz czasopism i artykułów poświęconych powstaniu i jego bohaterom oraz kontynuatorom powstańczych tradycji.

Prezentacja Encyklopedii Powstania Wielkopolskiego 1918 – 1919 i konferencja prasowa w Urzędzie Marszałkowskim Fot. UMWW

13 listopada 2018 r. – w Sali Prasowej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego odbyło się spotkanie poświęcone nowej, długo oczekiwanej publikacji wydanej dla uczczenia 100. rocznicy Powstania Wielkopolskiego – „Encyklopedii Powstania Wielkopolskiego 1918-1919”. Zaprezentowali ją uczestnikom konferencji prasowej: Marszałek Marek Woźniak – inicjator publikacji, Lena Bednarska – była dyrektor Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej i Centrum Animacji Kultury w Poznaniu, prof. dr hab. Janusz Karwat i dr Marek Rezler – redaktorzy merytoryczni i współautorzy oraz Tadeusz Musiał, Prezes Zarządu Głównego Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/1919. Encyklopedia jest publikacją długo oczekiwaną przez Wielkopolan, szczególnie przez rodziny uczestników Powstania Wielkopolskiego, historyków i regionalistów. Ma 512 stron, formatu albumowego, zawiera ponad 700 haseł i artykułów zgrupowanych w 4 rozdziałach, ponad 130 zdjęć i ilustracji oraz blisko 60 map i szkiców.

Znaczącą aktywność wydawniczą wykazały oddziały Towarzystwa – lubuski, kujawsko – pomorski i wielkopolski oraz poszczególne koła.

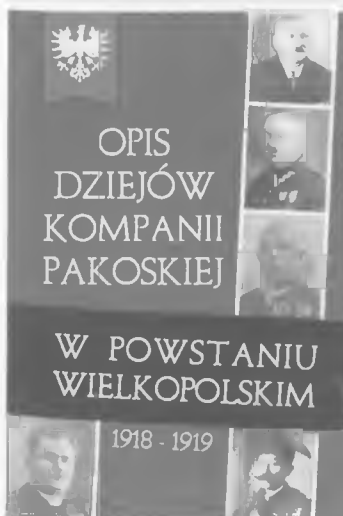
Oddział Lubuski TPPW wydał poprawioną i uzupełnioną monografię Oddziału Lubuskiego „Wierni Powstańczym Tradycjom” oraz broszurkę „Znaki Pamięci Dotyczące Powstania i Powstańców Wielkopolskich na terenie działania Oddziału”.

W Oddziale Kujawsko – Pomorskim Towarzystwa należałoby wspomnieć publikacje: „Barcin i okolice w Powstaniu Wielkopolskim”, reprint „Opis dziejów kompanii Pakoskiej w Powstaniu Wielkopolskim” sporządzony w 1936 r. przez uczestników powstania oraz „100-lat niepodległości Żnina”.

W Oddziale Wielkopolskim na wyróżnienie w tym zakresie zasługują z pewnością człon-

Okladki wydawnictw z Oddziału Lubuskiego TPPW

Okladki wydawnictw z Oddziału Kujawsko - Pomorskiego TPPW

kowe pilskiego Koła TPPW nr 9 im. kpt. Teofila Spychały. Ukazało się kilka wydawnictw, których autorami są Wojciech Kicman i Roman Chwaliszewski – laureaci Dobosza Powstania Wielkopolskiego m. in. „Powstańcy Wielkopolscy 1918-1919 mieszkańcami Piły”, „Powstańcy Wielkopolscy 1918-1919 mieszkańcami gminy Wyrzysk”, Album obrazujący obchody 100-lecia Wybuchu Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 w Powiecie Pilskim, „Powstańcy Wielkopolscy 1918-1919 mieszkańcami gminy Ujście”, którego współautorem jest Marzena Rybarczyk - prezes koła w Ujściu, a ponadto „Pułkownik Kazimierz Rybicki 1897 – 1985”, „Rada Ludowa w Pile 1918 – 1920” Marka Fijałkowskiego – starszego kustosa Muzeum Okręgowego w Pile. Opracowano również ulotki przybliżające historię Powstania w regionie.

Ponadto ukazała się monografia: „Udział Jarociniaków w Powstaniu Wielkopolskim i w wojnie polsko-bolszewickiej „– autorstwa dra Jakuba Staszaka (członka TPPW – Koło w Jarocinie).

W ramach obchodów 100 rocznicy wyzwolenia Wolsztyna 1919-2019 wydany został również materiał „Szlak turystyczny Powstanie Wielkopolskie w Wolsztynie i okolicy” oraz

Wydawnictwa pińskiego Koła TPPW nr 9
im. kpt. Teofila Spychały

„Pamiętnik Michała Szczepaniaka” oraz wspomnienia Stefana Dzieciuchowicza oraz innych powstańców – Września (autorzy: Michał Pawelczyk, Beata Sieradzka).

Nie zapomniano także o młodzieży i dzieciach.

Ukazały się komiksy przybliżające historię tego zwycięskiego czynu Wielkopolan np. Jarosława Grygucia pt. „Jak Wielkopolanie wywalczyli niepodległość?” oraz „Dzisiaj powstanie”. „Opowieść obrazkowa o Powstaniu Wielkopolskim”, wydana wspólnie przez Wydawnictwo Miejskie Poznania oraz wydawnictwo Media Rodzina.

Szerzej ten dorobek prezentuje dr Zdzisław Kościarski w rozdziale: Publikacje o Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919 w latach 1919-2019.

Wydarzeniom wydawniczym towarzyszyły często spotkania połączone z promocją nowych publikacji. M.in.:

8 lipca 2017 r. – w chodzieskim Domu Kultury odbyło się spotkanie rodzin powstańców wielkopolskich połą-

czony z premierą książki autorstwa Doroty Marciniak „Gloria victoribus. Powstańcy wielkopolscy powiązani z Ziemią Chodzieską”.

23 marca 2018 r. – w Auli Kulturalno – Widowiskowej w Opalenicy miała miejsce prezentacja książki „Wielogłos pamięci Zygmunta Dudy pedagoga i regionalisty”. Wśród gości honorowych znalazła się żona ś.p. Z. Dudy – Genowefa Duda wraz rodziną, a także dr Bogumił Wojcieszak – inspirator i redaktor tej książki.

17 października 2018 r. – w Muzeum Początków Państwa Polskiego w Gnieźnie odbyło się spotkanie promujące nową książkę prof. dra. hab. Janusza Karwata „Ziemia Gnieźnieńska w Powstaniu Wielkopolskim 1918/1919”.

22 listopada 2018 r. – na zorganizowanym przez Komisję Historyczną Zarządu Głównego TPPW wspólnie z Muzeum Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 prelekcji dr. Jakuba Staszaka „Jarocin w Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919”, odbyła się prezentacja jego książki: Nie tylko latające kompanie. Udział społeczeństwa ziemi jarocińskiej w powstaniu wielkopolskim i walce o granicę wschodnią Rzeczypospolitej w latach 1918-1920.

7 grudnia 2018 r. – w Sali Posiedzeń Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu odbyła się promocja tomu Kroniki Miasta Poznania (3/2018) pt. 1918. Od rewolucji

Prof. Przemysław Matusik podczas inauguracji spotkania promocyjnego Kronika Miasta Poznania 3/2018

do powstania. Najnowszy numer kwartalnika zaprezentował redaktor prowadzący tomu dr hab. prof. UAM Przemysław Matusik.

31 grudnia 2018 r. – burmistrz Mogilna oraz Mogileński Dom Kultury zorganizował promocję wydawnictw: książki Mogilnianie odznaczeni Wielkopolskim Krzyżem Powstańców 1918-1919 w 100. lecie Powstania Wielkopolskiego 1918-1919” oraz zeszytu historycznego Mogilno Powstanie Wielkopolskie 1918/1919.

11 stycznia 2019 r. – obchodom 100. rocznicy Powstania Wielkopolskiego w Żninie towarzyszyła promocja książki Powstanie Wielkopolskie w Żninie. Wydawcami są Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Żninie i Towarzystwo Pamięci Powstania Wielkopolskiego Koło w Żninie. Autorami są: Zbigniew Zwierzykowski, Marek Wilgórski, Łukasz Naliwajski, Mirosław Pilarski i Jacek Pietraszko – członkowie Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego – Koło w Żninie.

15 lutego 2019 r. – w swarzędzkiej Sali Koncertowej, mieszczącej się w Szkole Podstawowej nr 2 w Zalasewie, odbyła się promocja drugiego poszerzonego i uzupełnionego wydania słownika biograficznego Powstańców Wielkopolskich pt. Uczestnicy Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 związani z ziemią swarzędzką.

16 lutego 2019 r. – w Żerkowie zorganizowano obchody stulecia rozejmu w Trewirze, kończącego zwycięskie Powstanie Wielkopolskie. Na zakończenie uroczystości w Auli im. Z. Herberta Bożena Hałas i Wojciech Talaga zaprezentowali rezultat swych kilkuletnich prac w postaci wydanej na tą okoliczność książki pt. „Powstańcy Wielkopolscy Żerkowa i gminy Żerków”.

Zarząd Główny TPPW wydał kolejny XV tom: „Powstańcy Wielkopolscy. Biogramy uczestników Powstania Wielkopolskiego 1918-1919” oraz 24 numer rocznika oświatowo

– historycznego Wielkopolski Powstaniec. Przygotowywany jest również almanach pokonkursowy Twórcy upamiętniają Powstanie Wielkopolskie.

Wśród różnorodnych form upamiętnienia setnego jubileuszu Powstania Wielkopolskiego – nie zabrakło debat, konferencji i wykładów historyków i regionalistów specjalizujących się w tematyce Powstania Wielkopolskiego.

20 marca 2018 r. odbyło się w Kościanie XIX seminarium historyków Powstania Wielkopolskiego „Ku prawdzie. Historycy powstania wielkopolskiego w pamięci następców”, część II. Organizatorami seminarium byli Michał Jurga, Burmistrz Miasta Kościana i Piotr Ruszkiewicz, Przewodniczący Rady Miejskiej Kościana, a odbyło się ono w salach Muzeum Regionalnego w Kościanie.

3 października 2018 r. w Hotelu Bazar, tym samym, z balkonu którego przed stu laty przemawiał do mieszkańców Poznania Ignacy Jan Paderewski, odbyła się debata pod nazwą „O Powstaniu Wielkopolskim z perspektywy Krakowa, Warszawy i Poznania”. Debata została zorganizowana przez starostę poznańskiego Jana Grabkowskiego i wzięli w niej udział prof. Andrzej Chwalba, prof. Waldemar Łazuga oraz prof. Tomasz Nałęcz. Moderatorem dyskusji był prof. Janusz Karwat.

26 października 2018 r. w Szreniawie, dla uczczenia 100. rocznicy wybuchu Powstania Wielkopolskiego 1918-1919, zorganizowane zostało przez Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego we współpracy z Politechniką Koszalińską oraz Towarzystwem Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/19 – Seminarium Historyków Powstania Wielkopolskiego „Wieś w Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919”, które wpisuje się w cykl Seminariów Kościańskich.

Prof. Bogusław Polak i dyrektor Muzeum w Szreniawie – dr Jan Mackowiak otwierają seminarium

5 grudnia 2018 r. w auli Biblioteki UKW w Bydgoszczy zorganizowana została przez Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych UKW oraz Towarzystwo Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/19 - Bydgoszcz konferencja popularno – naukowa z okazji 100. rocznicy Powstania Wielkopolskiego pt. „Powstanie Wielkopolskie w rejonie bydgoskim. Refleksje 100 lat później”, której towarzyszyła wystawa historyczna „Bydgoszcz w dobie Powstania Wielkopolskiego”.

KAZIMIERZA WIELKIEGO
W BYDGOSZCZY

Towarzystwo Pamięci

50

1969-2019
50 LAT UCZELNI

Zaproszenie na
konferencję popularno-naukową
z okazji 100. rocznicy wybuchu
powstania wielkopolskiego 1918-1919 pt.:
**„Powstanie wielkopolskie w regionie bydgoskim.
Refleksje 100 lat później”**
oraz otwarcie wystawy historycznej
„Bydgoszcz w dobie Powstania Wielkopolskiego”

Wydarzenie odbędzie się 5 grudnia 2018 r.,
o godzinie 10.00
w auli Biblioteki UKW
przy ul. Szymanowskiego 1.

Organizatorzy:

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy
Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych UKW
Towarzystwo Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/1919 Koło Bydgoszcz

Komitet Honorowy:

Prezydent Miasta Bydgoszczy Rafał Bruski
JM Rektor UKW prof. dr hab. Jacek Woźny
Prezes Zarządu Głównego TPPW 1918/1919 w Poznaniu Tadeusz Mustal
Członkinie Rodzin Powstańczych - byłe parlamentarzystki:
senator Dorota Kempka i poseł Anna Bankowska

Zaproszenie na konferencję zorganizowaną przez Uniwersytet Kazimierza Wielkiego oraz Koło TPPW
w Bydgoszczy i uroczyste otwarcie wystawy towarzyszącej konferencji w UKW

Dr Jakub Staszak podczas prelekcji w poznańskim Odwachu

Tradycyjnie już odbyły się kolejne spotkania w poznańskim Odwachu, współorganizowane przez Komisję Historyczną ZG TPPW oraz Muzeum Powstania Wielkopolskiego.

22 listopada 2018 r. dr Jakub Staszak wygłosił prelekcję „Jarocin w Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919”.

11 grudnia 2018 r. odbyła się prelekcja dr. Bartosza Kruszyńskiego, laureata Nagrody Honorowej Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 – Dobosz Powstania Wielkopolskiego Wspomnienia Wojciecha Jedliny-Jacobsona „Z ludem wielkopolskim przeciw zaborcom...”.

O Powstaniu wielkopolskim nie zapomniano w szkołach. Organizowano także konferencje z udziałem uczniów - m. in:

20 września 2018 r. – w Szkole Podstawowej im Leona Masiakowskiego w Białężynie odbyło się sympozjum naukowe WIEJSKOŚĆ POWSTANIA WIELKOPOLSKIEGO 1918-1919.

7 lutego 2018 r. – w Gubinie, w Zespole Szkół Licealnych i Technicznych im. Stanisława Staszica odbyła się debata nt; „ Patriotyzm – postawa aktualna czy anachroniczna”.

18 stycznia 2019 r. – w budynku Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu odbył się wykład – przewodniczącego Komisji Historycznej Zarządu Głównego Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 – dra Zdzisława Kościańskiego, pt. „Powstanie Wielkopolskie 1918 – 1919. Dlaczego zwycięskie?”. Wydarzenie zostało zorganizowane przez Fundację im. Bolesława Pobożnego, KoLibra Poznań, Studentów dla RP oraz Konwent Lechia Korporacja Studentów Uczelni Poznańskich.

8 lutego 2019 r. – na zaproszenie burmistrza Babimostu Bernarda Radnego odbyła się w sali widowiskowej Gminnego Ośrodka Kultury konferencja z okazji 100. rocznicy Powstania Wielkopolskiego nt. „Znaczenie Powstania Wielkopolskiego w historii Polski”.

Ponadto sesje popularno – naukowe na tematy związane z powstaniem – jego genezą,

Debata nt. „Patriotyzm – postawa aktualna czy anachroniczna”.

przebiegiem i znaczeniem odbyły się w wielu szkołach noszących imię bohaterów Powstania Wielkopolskiego.

Upamiętnianie poprzez nadawanie nazw bohaterów Powstania Wielkopolskiego

W okresie poprzedzającym z 100. rocznicę Powstania nadawano imiona bohaterów Powstania Wielkopolskiego ulicom, rondom i skwerom. Imiona bohaterów Powstania Wielkopolskiego przyjmowały również szkoły oraz służby mundurowe. Inspiratorami wielu tych wydarzeń były ogniwa Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego i rodziny powstańcze. Był to także efekt chęci upamiętnienia udziału mieszkańców w tym zwycięskim zrywie przez lokalną społeczność.

21 marca 2016 r. w Poznaniu uhonorowano zasłużonych działaczy harcerskich, współzałożycieli skautingu w zaborze pruskim, powstańców wielkopolskich, nadając skwerowi przy zbiegu ulic Grunwaldzkiej i Szylinga imię Wincentego i Jana Wierzejewskich.

22 grudnia 2016 r. odsłonięto tablicę z nazwą ronda Powstańców Wielkopolskich przy ulicy Brodowskiej w Środzie Wlkp.

7 lutego 2018 r. patronem ronda u zbiegu ulic Wyszyńskiego i Prusa w Pile został Powstaniec Wielkopolski i dwukrotny kawaler Orderu Virtuti Militari płk. Kazimierz Rybicki.

20 kwietnia 2018 r. – po kilkudziesięciu latach nieobecności w przestrzeni miejskiej Poznania, „powrócił” do stolicy Wielkopolski marszałek Ferdynand Foch. Na poznańskim Łazarzu, przy skrzyżowaniu ulic Matejki, Wyspiańskiego i Chelmońskiego uroczystie odsłonięto tablicę z nazwą skweru imienia Marszałka Ferdynanda Focha. Marszałek trzech narodów: Francji, Wielkiej Brytanii i Polski, głównodowodzący wojsk sprzymierzonych w I wojnie światowej, przyjaciel Polski, dzięki któremu wysiłek zbrojny Powstańców Wielkopolskich został uznany przez społeczność międzynarodową i znalazł swój finał w pomyślnych dla regionu i całego kraju ustaleniach konferencji pokojowej w Paryżu w czerwcu 1919 roku.

27 kwietnia 2018 r. – w Skórzewie uczczono zbliżające się jubileuszowe obchody 100.

Aktu odsłonięcia tablicy z nazwą i opisem postaci Ferdynanda Focha dokonują z-ca prezydenta miasta Poznania Jędrzej SolarSKI i ambasador Republiki Francji w Polsce Pierre Lévy

rocznicy Powstania Wielkopolskiego nadaniem rondy na skrzyżowaniu ulic ks. S. Kozierowskiego i Poznańskiej imienia Powstańców Wielkopolskich.

3 maja 2018 r. – podczas obchodów Święta Konstytucji 3 Maja w gminie Przemęt upamiętniono Powstańca Wielkopolskiego, pułkownika Stanisława Siudę, nadając jego imię skwerowi w Błotnicy. Odsłonięto również i poświęcono tablice pamiątkowe na ścianie domu, w którym urodził się pułkownik oraz na pięknie zagospodarowanym skwerze.

28 sierpnia 2018 r. pilscy radni przyjęli również uchwałę, na mocy której skwerowi u zbiegu ul. Bydgoskiej i al. Powstańców Wielkopolskich nadano nazwę 100-lecia Powstania Wielkopolskiego 1918 – 1919, na wniosek pilskiego Kola TPPW. Na skwerze tym znajduje się od 1999 r. obelisk z tablicą „Wieczna chwała Powstańcom Wielkopolskim 1918-1919, którzy cierpieli i umarli za Polskę w Pile”. Odbývają się tam obchody kolejnych rocznic Powstania.

12 października 2018 r. – w wiosce Gryżyna w powiecie kościańskim, odbyła się dość nietypowa uroczystość. Leśnicy z Nadleśnictwa Kościan postanowili nadać alei wysadzonej jabłonią, biegnącej z centrum rodzinnej wioski zasłużonego i prawie zapomnianego bohatera – imię majora Józefa Antoniego Lossowa, powstańca w stopniu porucznika, ziemianina, działacza gospodarczego.

17 października 2018 r. dokonano symbolicznego otwarcia skweru im. Matek Chrzestnych Powstania Wielkopolskiego w Pile (Zofia Sokolnicka, Janina Omańkowska, Helena Rzepecka, Aniela i Zofia Tułodziecka, Emilia Chłapowska i Klara Budnowska). Nazwę nadali radni na wniosek Kongresu Kobiet Północnej Wielkopolski.

21 grudnia 2018 r. – w Międzynarodowym Porcie Lotniczym w Poznaniu – Ławicy odbyła się uroczystość nadania placówce Straży Granicznej w Poznaniu – Ławicy imienia Powstańców Wielkopolskich.

Prezes Kola TPPW w Przemyślu Antoni Fornalski przemawia podczas uroczystości nadania nazwy skwerowi w Błotnicy

Uczestnicy uroczystości otwarcia skweru im. Skautów Wielkopolskich – od lewej: komendant Chorągwi Wielkopolskiej ZHP hm. Tomasz Kujaczyński, Wawrzyniec Wierzejewski – prezes OW TPPW, Tadeusz Musiał – prezes ZG TPPW, hm. Ryszard Wosiński – członek ZG TPPW

15 lutego 2019 r. odbyła się przed Pomnikiem Powstańców Wielkopolskich w Poznaniu uroczystość nadania skwerowi położonemu nieopodal pomnika, u zbiegu ulic Królowej Jadwigi i Niezłomnych, nazwy „Skwer Skautów Powstańców Wielkopolskich”. Uhonorowano w ten sposób zdobycie podczas powstania fortu Grolman, znajdującego się wówczas w miejscu, gdzie dziś stoi hotel „Andersia”.

W ostatnim okresie, mając na celu upamiętnienie setnej rocznicy zwycięskiego zrywu zbrojnego Wielkopolan, imię Powstańców Wielkopolskich przyjęło szereg zespołów szkół, szkół podstawowych i ponadpodstawowych. Powiększyła się liczba szkół posiadających za patrona bohaterów Powstania Wielkopolskiego.

9 lutego 2018 r. – Szkoła Podstawowa w Więckowicach uroczystie przyjęła imię Powstańców Wielkopolskich.

6 kwietnia 2018 r. – w Lesznie odbyła się uroczystość nadania imienia „Powstańców Wielkopolskich” oraz wręczenie sztandaru dla Zespołu Szkół nr 4.

1 września 2018 r. – w Szkole Podstawowej w Pamiątkowie miała miejsce uroczystość nadania imienia Powstańców Wielkopolskich.

14 września 2018 r. – odbyła się uroczystość nadania imienia Powstańców Wielkopolskich Szkoły Podstawowej w Kiszewie.

22 września 2018 r. – w Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych nr 1 w Jarocinie odbyła się uroczystość nadania szkole imienia Powstańców Wielkopolskich 1918/19.

12 października 2018 r. – odbyła się uroczystość nadania imienia Kopanickiej Drużyny Powstańców Wielkopolskich i przekazania sztandaru Szkole Podstawowej w Kopanicy.

4 stycznia 2019 r. – w Szkole Podstawowej w Ryczywole odbyła się uroczystość nadania imienia Powstańców Wielkopolskich i przekazania sztandaru.

15 lutego 2019 r. – Szkoła Podstawowa nr 14 w Ostrowie Wielkopolskim przyjęła imię Powstańców Wielkopolskich.

15 lutego 2019 r. – w przededniu setnej rocznicy podpisania rozejmu w Trewirze odbyła się w Szkole Podstawowej nr 7 w Gnieźnie uroczystość odsłonięcia kamienia z tablicą upamiętniającą nadanie szkole imienia. Wcześniej 28 grudnia 2018 r. Szkoła przyjęła imię Powstańców Wielkopolskich.

Poczet sztandarowy podczas uroczystości w Szkole Podstawowej w Ryczywole

Rodzinne zdjęcie uczestników IX Zlotu Szkół im. Powstańców Wielkopolskich w Gnieźnie Fot. UMG

Szkoły te dołączyły do liczącej ok. 110 członków – Rodziny Szkół im. Powstańców Wielkopolskich. Okazją do prezentacji dorobku w zakresie pracy z patronem oraz wymiany doświadczeń są organizowane, co kilka lat, zloty szkół.

W dniach 7-9 czerwca 2018 r. odbył się w Gnieźnie IX Ogólnopolski Zlot Szkół noszących imiona bohaterów Powstania Wielkopolskiego. Organizatorami Zlotu byli: prezydent miasta Gniezna Tomasz Budasz, senator RP Robert Gawęł, Towarzystwo Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/19 oraz gnieźnieńskie szkoły – Gimnazjum nr 2 im. Powstańców Wielkopolskich 1918/19, Szkoła Podstawowa nr 7 im. prof. E.W. Piaseckiego i Szkoła Podstawowa nr 2 im. ks. mjr. Mateusza Zabłockiego, która była jednocześnie gospodarzem imprezy. W ramach zlotu reprezentacje szkół m.in. uczestniczyły w zwiedzaniu z przewodnikami zabytków Gniezna, prelekcjach o tematyce powstańczej, rajdzie pieszym do Zdziechowy (miejsca związane z powstańczą bitwą w obronie Gniezna), pokazie w wykonaniu grupy rekonstrukcyjnej oraz oddali hołd powstańcom spoczywającym na gnieźnieńskim cmentarzu św. Piotra, gdzie odczytano apel poległych oraz złożono kwiaty na grobach Powstańców Wielkopolskich.

Pomniki i tablice pamiątkowe

Ogromne znaczenie dla upamiętnienia miejsc związanych z tworzeniem oddziałów powstańczych, ich szlakiem bojowym oraz postaci szczególnie zasłużonych dla tego bohaterskiego czynu Wielkopolan mają pomniki – trwałe świadectwa historii. W wielu miejscach odsłonięcie pomników upamiętniających Powstanie Wielkopolskie i jego uczestników stało się sposobem na uczczenie tej doniosłej rocznicy.

10 listopada 2017 r. – w Szprotawie – Wiehlicach, na terenie byłego niemieckiego obozu jenieckiego, w którym byli więzieni między innymi Powstańcy Wielkopolscy (w latach 1918-1919), odbyło się uroczyste odsłonięcie pamiątkowego obelisku.

Obelisk w Szprotawie – Wiechlicach odsłania przez Oddziału Lubuskiego TPPW Jerzy Przybecki

Obelisk na zielonogórskiej nekropolii

Uroczystość odsłonięcia Pomnika w Grzebienisku

Pod pomnikiem Wdzięczności w Chodzieży stoi o. prof. Eustachy Rakoczy – kapelan TPPW oraz wiceprezes Oddziału Wielkopolskiego Roman Grewling

30 listopada 2017 r. – na zielonogórskiej nekropolii Oddział Lubuski Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/19 zakończył montaż obelisku upamiętniającego Powstańców Wielkopolskich. Umieszczono na nim krzyż powstańczy i nazwiska wszystkich Powstańców pochowanych na zielonogórskich nekropoliach.

29 grudnia 2017 r. – w Margoninie odsłonięto pomnik Powstańców Wielkopolskich. Został on zlokalizowany obok kaplicy cmentarnej. U jego podnoża umieszczona jest tablica z nazwiskami 115 Powstańców Wielkopolskich, których mogiły znajdują się na tym cmentarzu.

10 lutego 2018 r. – w Kargowej, na dawnym cmentarzu ewangelickim odbyła się uroczystość odsłonięcia obelisku poświęconego Powstańcom Wielkopolskim poległym pod Kargową. Na obelisku upamiętniono osiem nazwisk Powstańców – Leon Burmistrzak, Kazimierz Bzyl, Marian Cacha, Leon Feldgebel, Jan Humerczyk, Wincenty Jastrząb, Czesław Kapała i Józef Obierski.

4 maja 2018 r. – na skwerze przy kościele św. Floriana w Chodzieży został odsłonięty Pomnik Wdzięczności – replika figury sprzed II wojny światowej, przedstawiającej Chrystusa i kłęczącego przed nim powstańca. Inicjatorami odbudowy byli członkowie Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/19. Jest to wkład mieszkańców ziemi chodzieskiej w obchody 100. rocznicy Powstania Wielkopolskiego i odzyskania niepodległości.

15 sierpnia 2018 r. – w Czarnkowie wmurowano akt erekcyjnego pod budowę pomnika Powstańców Wielkopolskich i Księży Katolickich.

1 września 2018 r. – w Grzebienisku odbyła się uroczystość, podczas której odsłonięto i poświęcono pomnik upamiętniający 100. rocznicę Odzyskania Niepodległości oraz 100. rocznicę wybuchu Powstania Wielkopolskiego.

7 października 2018 r. – przy Szkole Podstawowej im. Powstańców Wielkopolskich w Konojadzie odsłonięto pomnik poświęcony Powstańcom Wielkopolskim.

13 października 2018 r. – we Wschowie odbyła się uroczystość odsłonięcia pamiątkowego obelisku poświęconego działaczom niepodległościowym i Powstańcom Wielkopolskim 1918/1919 roku.

15 października 2018 r. – w Pleszewie miała miejsce podniosła uroczystość odsłonięcia pomnika upamiętniającego Powstańców Wielkopolskich 1918-1919. Pomnik stanął na pleszewskim rynku w ramach obchodów setnej rocznicy zwycięskiego Powstania Wielkopolskiego. Pomnik przedstawia dwie postaci: powstańca szykującego się do wyruszenia w bój i dopinającego szablę oraz żegnającego go syna, który wręcza ojcu ryngraf. Obie postaci posadowione będą na płycie

MIESZKAŃCY PLESZEWA!

15 października 2018 r. o godz. 11.00

serdecznie zapraszamy na uroczyste odsłonięcie i poświęcenie

POMNIKA KU CZCI POWSTAŃCÓW WIELKOPOLSKICH

na pleszewskim Rynku

Uroczystość z udziałem władz samorządowych i powiatowych.

MR

Urząd Miejski w Pleszewie
ul. Wolności 10, 62-800 Pleszew
tel. 14 66 10 10 10

Pleszew

Uroczystościom towarzyszyć będzie wystawa sprzętu wojennego na Rynku

W dniu 15.10.2018 r. od godz. 14.00 zapraszamy do udziału w Otwartym Turnieju Szachowym o Jubileuszowy Puchar Powstania Wielkopolskiego (Szachklub z Rybnika, ul. Sporna 20)

ze stylizowanym brukiem, która zostanie wmontowana w powierzchnię Rynku. Umieszczony zostanie także napis:

*Nikt im iść nie kazał ... poszli – bo tak chcieli”
Pleszewianom walczącym w zwycięskim
Powstaniu Wielkopolskim
Mieszkańcy Ziemi Pleszewskiej
1918-2018*

21 grudnia 2018 r. – w Środzie Wlkp., na skwerze im Powstańców Wielkopolskich przed gmachem Liceum Ogólnokształcącego im Powstańców Wielkopolskich odsłonięto i poświęcono pomnik Powstańców Wielkopolskich.

30 grudnia 2018 r. – w Zdziechowie w ramach obchodów 100. rocznicy Powstania Wielkopolskiego odsłonięto pomnik poświęcony Powstańcom Wielkopolskim.

8 stycznia 2018 r. – na Placu Wolności w Czarnkowie miały miejsce główne uroczystości związane z odsłonięciem Pomnika Powstania Wielkopolskiego połączone z rekonstrukcją walk powstańczych o Czarnków.

11 stycznia 2019 r. – w Mogilnie został odsłonięty Pomnik Powstańców Wielkopolskich. Inicjatorami budowy pomnika byli: Komisja Historyczna przy Komendzie Hufca ZHP w Mogilnie oraz Krąg Starszyny Harcerskiej im. hm. Henryka Mazurkiewicza. Fundatorem pomnika jest Urząd Miejski w Mogilnie oraz indywidualni i zbiorowi darczyńcy.

15 lutego 2019 r. – w Jarocinie w rocznicę 150. urodzin, w parku noszącym jego imię został odsłonięty pomnik dowódcy jarocińskich Powstańców Wielkopolskich, komendanta Zbigniewa Ostroróg-Gorzeńskiego. Wcześniej 27 grudnia 2018 roku w parku przy pomniku umieszczono okolicznościową urnę z ziemią z pól bitewnych, na których krew przelali bohaterowie jarocińskich kompanii.

Odsłonięcie Pomnika Powstańców Wielkopolskich w Środzie Wlkp.

Pomnik Powstania Wielkopolskiego
w Czarnkowie

Uroczystość
na Placu Wolności w Czarnkowie

Pomnik
mjr. Zbigniewa Ostroróg – Gorzeńskiego

Akt odsłonięcia tablicy upamiętniającej
poległych Winiarczyków

Jeszcze częściej jako formę uczczenia uczestników Powstania Wielkopolskiego wybierano pamiątkowe tablice, przypominające sylwetki powstańców i wydarzenia sprzed lat.

5 lutego 2018 r. – w 99. rocznicę bitwy pod Radwankami, na 5. jubileuszowym spotkaniu w Potulicach zebrały się rodziny Powstańców Wielkopolskich. Potomkowie Powstańców Wielkopolskich – Aleksandra Kapałczyńska, Jerzy Knapp, Kazimierz Szczęśniak, Marian Tomczak, Barbara Tomczak i Józefa Włodarczyk, dokonali uroczystego odsłonięcia pamiątkowej tablicy, ufundowanej przez Koło Wągrowiec Gmina TPPW.

7 kwietnia 2018 r. – w Zespole Szkół nr 1 im. Powstańców Wielkopolskich we Wronkach odbyły się uroczystości 70-lecia i 18. rocznicy nadania szkole imienia. Obchodom tym towarzyszył zjazd absolwentów. Odsłonięto tablicę poświęconą 70-leciu szkoły, 18. rocznicy nadania imienia Powstańców Wielkopolskich i 100-leciu odzyskania przez Polskę niepodległości.

13 czerwca 2018 r. – w Poznaniu, przy ulicy Winiarskiej uroczystie odsłonięto tablicę upamiętniającą poległych Winiarczyków. Znajduje się ona w miejscu, w którym w 1923 r. z inicjatywy Wincentego Pokrywki – dowódcy winiarskiego oddziału powstańczego, wzniesiono pomnik upamiętniający 90 mieszkańców Winiar, poległych w latach 1914 – 1921 podczas Powstania Wielkopolskiego, I wojny światowej i wojny polsko – bolszewickiej.

5 października 2018 r. – w Trzemżalu, wsi leżącej nieopodal Trzemeszna, miała miejsce uroczystość upamiętniająca postać mjr. Mieczysława Palucha której centralnym punktem było odsłonięcie kamienia z okolicznościową tablicą.

17 października 2018 r. – na budynku Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych im. Franciszka Ratajczaka w Kościanie odsłonięto tablicę dla upamiętnienia zwycięskiego Powstania Wielkopolskiego 1918-1919, a także rocznicy odzyskania niepodległości.

Odsłonięcie tablicy dla uczczenia zwycięskiego Powstania Wielkopolskiego w Kościanie

Składanie kwiatów pod obeliskiem i tablicą z nazwiskami powstańców w Szprotawie – Wiechlicach

8 listopada 2018 r. – w Radomierzu, w Zespole Szkolno-Przedszkolnym odbyły się uroczystości upamiętniające setną rocznicę odzyskania przez Polskę niepodległości. Na budynku szkolnym umieszczono tablicę pamiątkową poświęconą mjr. Józefowi Wróblewskiemu – dowódcy powstańczej kompanii przemęckiej, uczestnikowi wojny polsko – bolszewickiej.

9 listopada 2018 r. – w Szprotawie – Wiechlicach, w przededniu 100. rocznicy odzyskania przez naszą Ojczyznę Niepodległości i 100. rocznicy wybuchu Powstania Wielkopolskiego odbyła się uroczystość na terenie, gdzie w latach 1918-1919 znajdował się niemiecki obóz jeniecki, w którym byli więzieni między innymi Powstańcy Wielkopolscy. Na pamiątkowym obelisku dokonano aktu odsłonięcia tablicy z nazwiskami pięciu powstańców, więzionych w tym obozie. Byli to: Adam Nowicki, Franciszek Nowicki, Stanisław Paetzold, Jerzy Stróżyk i Jan Zygmantowski.

15 grudnia 2018 r. – w Kórniku odbyły się uroczystości upamiętniające 100. rocznicę wybuchu Powstania Wielkopolskiego. Współorganizatorem było Towarzystwo Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/19 Koło w Kórniku. Po Mszy św. i przemarszu przez miasto, odsłonięto nowy fragment pomnika upamiętniający 361 nazwisk Powstańców Wielkopolskich związanych z Ziemią Bnińską i Kórnicką.

23 grudnia 2018 r. – w Swarzędzu nastąpiło uroczyste odsłonięcie i poświęcenie tablicy upamiętniającej ponad 70 Powstańców Wielkopolskich spoczywających na cmentarzu obok kościoła p.w. Matki Bożej Wspomożycielki Wiernych, przy ul. Poznańskiej.

30 grudnia 2018 r. – w Swarzędzu po mszy św. w kościele św. Marcina, nastąpiło uroczyste odsłonięcie tablicy upamiętniającej blisko 60 Powstańców Wielkopolskich spoczywających na cmentarzu przy tym kościele.

4 stycznia 2019 r. – w Opalenicy odsłonięto tablicę upamiętniającą zasługi Edmunda Klemczaka – organizatora i dowódcy opalenickiej kompanii powstańczej.

4 i 5 stycznia 2019 r. – w Inowrocławiu odbywały się obchody 100. rocznicy Powstania

Odsłonięcie tablicy pamiątkowej w Mochach

Wielkopolskiego. W pierwszym dniu (4 stycznia), w samo południe, została odsłonięta tablica na dworcu kolejowym, upamiętniająca przybyłe w marszu na Kujawy, Kompanię Witkowską oraz Gnieźnieńską.

6 stycznia 2019 r.- w Przemęcie odsłonięto tablicę pamiątkową poświęconą ks. Stanisławowi Kuliszakowi – organizatorowi Kompanii Przemęckiej – na ścianie kościoła pw. św. Andrzeja.

17 stycznia 2019 r. – w Perzynch odbyły się obchody 99. rocznicy powrotu Zbąszynia do Macierzy – przed obeliskiem upamiętniającym lokalny oddział powstańców. Odsłonięto tam tablicę imienną upamiętniającą Powstańców Wielkopolskich z Perzyn.

3 lutego 2019 r.- w Brzozie uczczono poległych w bitwie o Brzozę. Na Skwerze Niepodległości odsłonięto pamiątkową tablicę. W ten sposób Władze Gminy uczciły pamięć 19 poległych Powstańców Wielkopolskich.

10 lutego 2019 r. – w kościele pw. św. Mikołaja w Wierzenicy została odprawiona uroczysta msza św. w intencji Powstańców Wielkopolskich. Po jej zakończeniu zgromadzeni przeszli na miejscowy cmentarz, gdzie uroczyste odsłonięto i poświęcono tablicę upamiętniającą pochowanych tam Powstańców Wielkopolskich.

Również 10 lutego 2019 r. nastąpiło także odsłonięcie i poświęcenie tablicy upamiętniającej Powstańców Wielkopolskich spoczywających obok kościoła pw. św. Michała Archanioła w Uzarzewie.

17 lutego 2019 r. – w Mochach, w 100. rocznicę Powstania Wielkopolskiego, w obecności licznie zgromadzonych mieszkańców i gości przy Pomniku Powstańców Wielkopolskich, odsłonięto tablicę pamiątkową ku czci 13 miejscowych Powstańców.

Wszystkie te uroczystości miały szczególnie doniosły charakter. W wielu z nich brali w nich udział zarówno parlamentarzyści, samorządowcy, jak mieszkańcy miast i gmin, delegacje instytucji, organizacji i stowarzyszeń, służby mundurowe, młodzież szkolna oraz liczne poczty sztandarowe. Uczestniczyły w nich także delegacje Zarządu Głównego Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/19.

Najczęściej 100. rocznicę Powstania Wielkopolskiego upamiętniano przez wykonanie wielobarwnych murali, które dzięki swoim gabarytom zwracają uwagę przechodniów, a także stanowią atrakcję turystyczną. W niektórych miejscach odbywały się konkursy na projekt muralu, których wyniki ogłaszano w lokalnych mediach, a ich oficjalne odsłonięcie miało uroczysty charakter. Nadawało to jeszcze większego rozgłosu obchodzonej rocznicy powstania. Z pewnością murale stanowią dostępną dla każdego i pouczającą lekcję historii miasta i regionu. Warto nadmienić, że malowidła o tematyce powstańczej powstawały w Wielkopolsce już od kilku lat. Początkowo ich tworzeniem zajmowały się kibice Lecha Poznań np. w Gnieźnie, Pile, Poznaniu i Chodzieży. W związku z jubileuszowymi obchodami inicjatywę przejęły samorządy. m.in.

30 maja 2018 r. – w Środzie Wlkp. powstał mural na kamienicy przy wieży ciśnień – symbol pamięci i hołd dla Powstańców Wielkopolskich .

18 lipca 2018 r. – w Nowym Tomysłu, w ramach przygotowań do obchodów 100. rocznicy wybuchu Powstania Wielkopolskiego 1918/1919 odsłonięto mural ku pamięci ppłk. rez. dr. medycyny Franciszka Rosta, który m.in. brał aktywny udział w tworzeniu się konspiracji niepodległościowej, uczestniczył w walkach podczas Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 i o granice państwa polskiego. W okresie międzywojennym kierował miejscowym szpitalem.

7 września 2018 r. – w żnińskiej Szkole Podstawowej nr 1 zewnętrzną ścianę szczytową tzw. starej sali gimnastycznej ozdobił mural przedstawiający dwóch młodych ludzi walczących w Powstaniu Wlkp. na terenie miasta.

25 października 2018 r. – wzdłuż drogi ekspresowej S 5 zostały wymalowane cztery murale przypominające o wkładzie mieszkańców ziemi gnieźnieńskiej w zwycięskie Powstania Wielkopolskie. Przedsięwzięcie zostało zrealizowane wspólnie przez Samorząd Powiatu Gnieźnieńskiego i Towarzystwo Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/19 przy udziale Miasta i Gminy Klecko oraz Gminy Gniezno, a dofinansowane przez Samorząd Województwa Wielkopolskiego.

Mural wykonany na ścianie Szkoły Podstawowej w Żninie

Znakowanie grobów

Nieprzerwanie prowadzona była na terenie województw: kujawsko – pomorskiego, lubuskiego i wielkopolskiego akcja znakowania grobów powstańczych.

Na terenie powiatu gnieźnieńskiego i wrzesińskiego inicjatorem tych działań był senator RP Robert Gawel. Współorganizatorami akcji w Gnieźnie były również: Stowarzyszenie Kibiców Lecha Poznań, Towarzystwo Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/19 – Koło w Gnieźnie oraz Gimnazjum nr 2 im. Powstańców Wielkopolskich 1918-1919. W powiecie wrzesińskim akcję prowadziło wrzesińskie Koło Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/19, na czele z Beatą Sieradzką oraz kibice Lecha Poznań

W Poznaniu akcję znakowania mogił powstańczych na cmentarzach komunalnych i parafialnych prowadziło Muzeum Powstania Wielkopolskiego.

Przy bramach wejściowych na cmentarz komunalny w Pile umieszczono tablice informujące o pochowaniu na tej nekropolii Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, a ich mogiły oznaczono specjalnymi plaketami-medalionami. Działa również wyszukiwarka grobów powstańczych.

Znakowanie mogił odbywało się również na nekropolii w Zielonej Górze, a także na cmentarzach w Gnieźnie, Chodzieży, Środzie Wlkp., Dzierżnicy, Grodziszczku, Mącznikach, Murzynowie Kościelnym, Śnieciskach, Winnej Górze, Wschowie, Zaniemyślu i wielu innych.

Nie zapomniano także o porządkowaniu mogił powstańczych. 23 października 2018 r. odbyła się na cmentarzu junikowskim w Poznaniu kolejna akcja z cyklu „Dbamy i pamiętamy”. Wzięli w niej udział uczniowie ze Szkoły Podstawowej nr 83 „Łejery”, Zespołu Szkół Mechanicznych i Szkoły Podstawowej nr 2. Wolontariusze uporządkowali m.in. kolumbarium z urnami Powstańców i wiele grobów indywidualnych, m.in. Adama Szulczyńskiego, Antoniego Adamczaka oraz Marii i Władysława Olszewskich i Kazimierza Nowakowskiego. W porząd-

Potomkowie Powstańca Wielkopolskiego i prezes Koła TPPW we Wrześni Beata Sieradzka przy oznakowanym tabliczką grobie

kowaniu grobów brał uczestniczyli m.in. prezydent miasta Poznania Jacek Jaśkowiak oraz z ramienia Towarzystwa Wawrzyniec Wierzejewski, prezes Oddziału Wielkopolskiego TPPW. Dla upamiętnienia pochówków powstańców – w roku 100-lecia Powstania – obok istniejących kamiennych tabliczek upamiętniających udział w Powstaniu, umieszczono także proporce „Tu spoczywa Powstaniec Wielkopolski”. Akcja ta kontynuowana była na innych cmentarzach poznańskich. Podobne działania prowadzone były na cmentarzach innych miast województwa kujawsko – pomorskiego, lubuskiego i wielkopolskiego, szczególnie w dniach poprzedzających listopadowe Święto Zmarłych.

Konkursy

Ogromną rolę w popularyzowaniu wiedzy o Powstaniu Wielkopolskim odgrywały w działalności TPPW konkursy. Wiele z nich zostało zorganizowanych w okresie poprzedzającym uroczystości jubileuszowe 100-lecia wybuchu Powstania Wielkopolskiego. Zwraca uwagę nie tylko ich ilość (np. konkursy wiedzy odbywały się w każdej szkole noszącej imię Powstania Wielkopolskiego) i zasięg oddziaływania (ogólnopolskie, wojewódzkie, powiatowe i gminne), ale także różnorodność ich oferty.

Przeprowadzony został konkurs literacki im. Romana Wilkanowicza, którego organizatorami byli Zarząd Główny Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 oraz Zarząd Oddziału Poznańskiego Związku Literatów Polskich. W regulaminie konkursu założono następujące cele:

- Popularyzowanie dziejów, wartości i tradycji Powstania Wielkopolskiego,
- Upowszechnianie świadomości historycznej,
- Wyłonienie nowych autorów podejmujących tematykę Powstania Wielkopolskiego,
- Wydanie almanachu pokonkursowego pt: „Twórcy upamiętniają Powstanie Wielkopolskie 1918-1919”.

W październiku 2019 r. jury konkursu w składzie:

Paweł Kuszczczyński – przewodniczący jury, prezes Oddziału Poznańskiego Związku Literatów Polskich,

Magdalena Lipińska – sekretarz jury, polonistka, TPPW,

Jerzy Beniamin Zimny – członek jury, wiceprezes Poznańskiego ZLP,

Katarzyna Sołtysiak – członek jury, dyrektor szkoły, ZG TPPW

dokonało oceny nadesłanych prac i wyłoniło zwycięzców – Laureatów Konkursu w trzech kategoriach:

Kategoria powieść

Laureat: Elżbieta Stankiewicz – Daleszyńska

za „Trzy światy ze zwycięską baranicą ...”

Kategoria opowiadanie

Laureat: Salomea Prauzińska

za tekst prozatorski w formie pamiętnika

Kategoria wiersz

Laureat: Andrzej Sikorski

za wiersze:

bez tytułu„to nie była cicha noc” i „Pod Kcynią 1919”

Przewodniczący Jury P. Kuszczynski i prezes ZG TPPW Tadeusz Musiał (w środku) wraz z laureatami konkursu literackiego

Wyróżnienia

Helena Bączkiewicz – „Nielegalni bohaterowie”

Maksymilian Bart Kozłowski – „Kantata wolności”, „Epos powstańczy” i „Apel Prezydenta Wilsona”

Aleksandra Helwich – „Pamiętnik (26.12.1918 – 28.12.1918)”

Barbara Kęcińska – Lempka – „Msza w rocznicę Powstania”, „Wystawa powstańczych fotografii na pl. Wolności”

Michał Lipiecki – „Powstanie Wielkopolskie po naszymu”

Jerzy Piliszewski – „Haiku powstańcze”

Podczas uroczystości Dobosza Powstania Wielkopolskiego w Sali Czerwonej Pałacu Działyńskich w Poznaniu, w dniu 10 grudnia 2018 r. podsumowano Ogólnopolski Konkurs Literacki im. Romana Wilkanowicza. Prezentacji wyróżnionych prac dokonał przewodniczący Jury – prezes Paweł Kuszczynski. Laureatom wręczono nagrody i wyróżnienia.

Przeprowadzony został konkurs na opracowanie projektu pt: „Jak wyobrażam sobie obchody 100. rocznicy Powstania Wielkopolskiego” przeznaczony dla uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych. Podsumowanie konkursu i wręczenie nagród miało miejsce 17 czerwca 2016 r. podczas Dnia Tradycji, zorganizowanego przez Oddział Wielkopolski TPPW w ramach Jarmarku Świętojańskiego, na Starym Rynku w Poznaniu. Pięcioro jego laureatów otrzymało, ufundowane przez Europostankę dr Krystynę Łybacką, główne nagrody – wyjazd do Parlamentu Europejskiego w Brukseli, który odbył się we wrześniu 2016 r. Wśród laureatów znaleźli się: Emil Cichowski (Gimnazjum im. I. J. Paderewskiego w Skórczewie), Jakub Kaźmierczak (Gimnazjum im. Prof. Bronisława Geremka w Zespole Szkół W Rosku), Agnieszka Wolniczak (Gimnazjum im. Powstańców Wielkopolskich w Zespole Szkół w Przemęcie), Emilia Nowicka (Zespół Szkół Zawodowych i Licealnych im. Dra Kazimierza Hologii w Nowym

Tomyślu), Damian Wódkiewicz (Liceum Ogólnokształcącego im. J. Dąbrowskiego w Międzychodzie).

W sali Kórnickiego Centrum Sportu i Rekreacji (KCSiR) „OAZA” po raz ósmy odbył się przegląd pieśni powstańczych dla uczniów szkół gminy kórnickiej, którego organizatorem jest Koło TPPW w Kórniku. Na scenie zaprezentowały się uczniowie ze szkół podstawowych w: Robakowie, Kamionkach, Szczodrzykowie, Radzewie oraz Kórniku. Najmłodsza uczestniczka przeglądu reprezentowała Stowarzyszenie Kawaleryjskie im. 7 Pułku Strzelców Konnych Wielkopolskich. Oprawę muzyczną przeglądu przygotował Aleksander Rudawski – z firmy „Go events” a prezentacje fotograficzne przygotował Marcin Nowak, członek kórnickiego Koła TPPW. Na koniec nagrodzono nauczycieli i uczniów – uczestników przeglądu. Uroczystość zakończono odśpiewaniem „Roty” Marii Konopińskiej. Delegacja uczniów złożyła wiązanki kwiatów i zapaliła znicze na grobach Powstańców Wielkopolskich na cmentarzach: kórnickim i bnińskim.

Dużą popularnością cieszyły się imprezy plenerowe, w których udział mogli wziąć nie tylko badacze i pasjonaci historii powstania, ale także całe rodziny Wielkopolan.

23 czerwca 2018 r. – już po raz czwarty Oddział Wielkopolski TPPW zorganizował na Rynku Starego Miasta w Poznaniu, w ramach Jarmarku Świętojańskiego, Dzień Tradycji. Impreza, która miała charakter festynu była adresowana nie tylko do członków i sympatyków Towarzystwa, ale również do mieszkańców Poznania oraz turystów z kraju i zagranicy. Odbywała się na scenie przed ratuszem i wokół. Celem imprezy było ukazanie Powstania Wielkopolskiego, w stulecie jego wybuchu, jako wydarzenia podniosłego i radosnego. W jej programie znalazły się m. in. występ rozpoczął Chór Męski „Arion” z Poznania pod dyrekcją Zbigniewa Ścigockiego z dyrygentem z dyrygentem Jackiem Pawelczakiem, obejmujący szereg pieśni patriotycznych związanych z Powstaniem Wielkopolskim, pogadankę na temat miejsc pamięci Powstania Wielkopól-

Występ uczestników VIII Przeglądu Pieśni Powstańczych w Kórniku

Prezentacja Piotra Stacheckiego

Pogadanka w wykonaniu Pawła Andersa – autora wielu opracowań o tematyce powstańczej

skiego red. Pawła Andersa z Centrum Animacji Kultury oraz nt. Powstania i organizacji kombatanckich Powstańców oraz o misji i działalności Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/19 dr. Zdzisława Kościańskiego, przewodniczącego Komisji Historycznej TPPW, występy „Kapeli Zza Winkla” z Nowego Tomysła oraz zespołu harcersko-zuchowego ze Szczepu ZHP Dopiewo im. Powstańców Wielkopolskich. Pieśni patriotyczne i powstańcze zaprezentował także duet - Agnieszka Szymańska i Paweł Kuleszewicz i Poznański Chór Nauczycieli im. Ignacego Jana Paderewskiego pod dyrekcją i batutą Ryszarda Łuczaka. W trakcie występów wokół sceny były prezentowane stoiska z różnorodnymi artefaktami dotyczącymi Powstania Wielkopolskiego. Pracownię przygotowywania rozetek powstańczych zorganizowała Dorota Kinal, dyrektor Departamentu Edukacji i Nauki UMWW wraz z dyrektorem

Uczestnicy Pikniku na Łęgach Dębińskich – widok ogólny

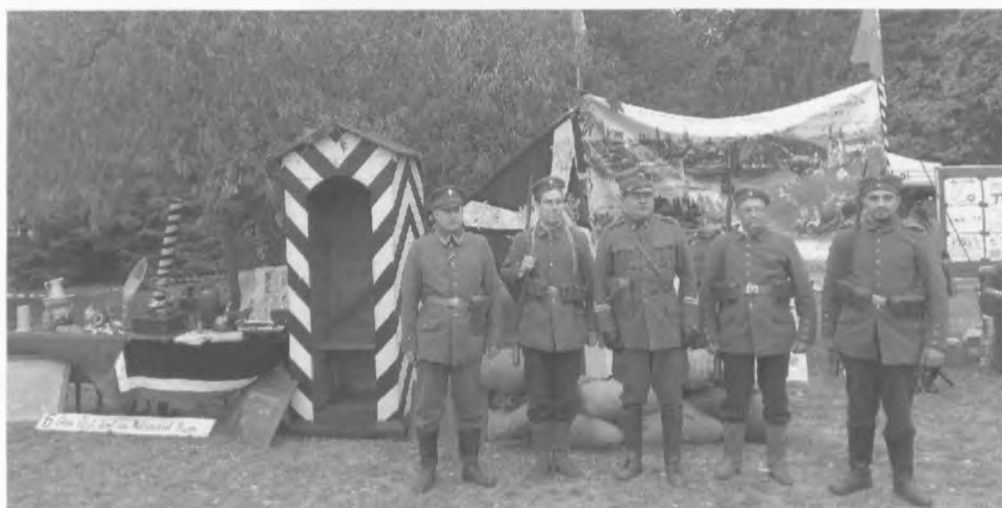
Pokazy jeździectwa bojowego

Danutą Wielbowicz i pracownikami Publicznej Biblioteki Pedagogicznej w Poznaniu. Na stoisku można było otrzymać bezpłatne materiały dotyczące obchodzonej rocznicy 100-lecia wybuchu Powstania Wielkopolskiego. Uczestnikom imprezy wydawano okolicznościowe certyfikaty zaświadczone o udziale w wydarzeniu i oddaniu czci bohaterskim Powstańcom Wielkopolskim. Przed Odwachem – Muzeum Powstania Wielkopolskiego miało miejsce czytanie dzieciom książek o tematyce nawiązującej do Powstania Wielkopolskiego. W mundurze Wojsk Wielkopolskich czytał książki m.in. Dominik Górny – poeta, dziennikarz i działacz społeczny.

25 sierpnia 2018 r. – na terenie Amfiteatru Miejskiego w Wągrowcu odbył się „Piknik z historią”. Piknik był jedną z cyklu imprez zorganizowanych przez władze miasta Wągrowca i Miejski Dom Kultury w Wągrowcu dla uczczenia doniosłych rocznic: 100. lecia zwycięskiego

Występ Chóru Męskiego Arion

Rekonstruktorzy w obozie powstańczym

Powstania Wielkopolskiego, 100. lecia odzyskania przez Polskę niepodległości, a także 100. lecia zjednoczenia harcerstwa polskiego. Współorganizatorem pikniku był Oddział Wielkopolski Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918-1919. W ramach imprezy zorganizowano m.in.: obóz Powstańców Wielkopolskich, wystawy „Ziemi wągrowieckiej dążenia do niepodległości” i „100 lat Hufca ZHP Wągrowiec”, turniej strzelecki, konkursy plastyczne i konkursy wiedzy patriotycznej.

15 września 2018 r. na Łęgach Dębińskich, w Parku im. Jana Pawła II w Poznaniu zorganizowany został Piknik Powstańczy. Marek Woźniak, Marszałek Województwa Wielkopolskie-

Mobilne muzeum cieszyło się niesłabnącym zainteresowaniem

go zaprosił na niego mieszkańców Poznania, aby symbolicznie rozpocząć odliczanie 100 dni do obchodów setnej rocznicy Powstania Wielkopolskiego. Zapewniono wiele atrakcji min. można było zobaczyć: rekonstrukcję szpitala polowego z wyposażeniem, salonik mody prezentujący stroje z początku XX wieku i makiety historyczne wykonane z klocków Lego. Duże zainteresowanie wzbudziło stylizowane studio fotograficzne i poczta powstańcza, Nie zabrakło również uzbrojenia i sprzętu, udostępnionego przez Muzeum Broni Pancernej, a także pokazu jeździectwa bojowego i sprawności ułanów. Dla pasjonatów historii Powstania zorganizowano strefę wiedzy z cyklem prelekcji, które zainaugurował dr Zdzisław Kościański, przewodniczący Komisji Historycznej ZG TPPW, opowieścią: „Wspomnienia o powstańcach i dowódcach frontów powstańczych”.

7 października 2018 r. – na terenie Muzeum Narodowego Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie odbyła się impreza plenerowa z okazji setnej rocznicy wybuchu Powstania Wielkopolskiego Z wielkopolskiej ziemi (Nie rzucim ziemi skąd nasz ród...) organizowana przez Oddział Wielkopolski Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/19 przy współpracy z Fundacją Ochrony Dziedzictwa Kultury Wsi i Rolnictwa. W programie znalazły się: występ chóru „Arion” z repertuarem pieśni wielkopolskich i patriotycznych, prelekcja dr. Marka Rezlera – historyka i popularyzatora wiedzy o powstaniu „O genezie i znaczeniu Powstania Wielkopolskiego” oraz wiele atrakcji, które przygotowano dla uczestników imprezy m. in. teatrzyk dla dzieci z przedstawieniem pt. „Wóz Drzymały”, występ „Kapeli zza Winkła”, degustacja „zupy powstańczej”, kawy zbożowej przygotowanej według oryginalnych receptur z czasów walk powstańczych, oraz prezentacja w wykonaniu szwadronu ułanów w barwach 15 Pułku Ułanów Wielkopolskich, z pokazem jazdy i elementami walki. Na placu głównym stanął obóz powstańczy, gdzie rekonstruktorzy zaprezentowali umundurowanie wojsk wielkopolskich, broń oraz szpital polowy.

Dla uczestników przygotowano również komiks o Powstaniu Wielkopolskim, okolicznościowe foldery z kalendarium walk powstańczych oraz wydawnictwa Towarzystwa Pamięci Po-

Otwarcie wystawy – „Udział kobiet w Powstaniu Wielkopolskim 1918 – 1919” – w środku wicedyrektor – Wojciech Szczepkowski i Anna Barłóg-Mitmańska prezentują ekspozycję. Poniżej część ekspozycji – punkt sanitarny

wstania Wielkopolskiego. Całość uzupełniły stanowiska interaktywne i warsztaty dla dzieci, gdzie najmłodszy uczestnicy festynu mogli tworzyć rozetki powstańcze, okolicznościowe kolorowanki, pieczątki, chorągiewki itp. Impreza cieszyła się szczególnie dużym zainteresowaniem członków i sympatyków Towarzystwa, którzy przybyli często z całymi rodzinami, pasjonatów historii oraz wszystkich tych, którym droga jest pamięć o Powstaniu i jego bohaterach.

Na wielu wystawach zaprezentowano tematykę Powstania Wielkopolskiego. Zwiedzający mogli obejrzeć zdjęcia i pamiątki z czasów powstania, a także poznać najważniejsze wydarzenia związane z walką o niepodległość. Wśród nich należałoby wymienić: wystawę zdjęć na Placu Wolności w Poznaniu, pokazującą złożenie przysięgi przez żołnierzy Armii Wielkopolskiej

„Przysięga Armii Wielkopolskiej w obiektywie zapomnianej legendy” (26.01.2018),

„Mobilne Muzeum Powstania w gminie Dopiewo Wielkopolskie”, usytuowane w piętrowym autobusie typu londyńskiego. Był to efekt działań Urzędu Gminy Dopiewo związanych z upamiętnieniem 100. rocznicy Powstania Wielkopolskiego 1918-1919. Mobilna wystawa posiadała kustosa – dr. Eligiusza Tomkowiaka, właściciela prezentowanego zbioru powstańczych pamiątek i członka Zarządu Głównego TPPW oraz powstańczą załogę, złożoną z uczniów Szkoły Podstawowej w Dopiewie (9 i 16 czerwca 2018 r.)

– wystawę czasową pt. „Udział kobiet w Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919” w Muzeum Narodowym Rolnictwa i Przemysłu Rolno – Spożywczego w Szreniawie (15 lipca 2018 r.),

– wystawę fotograficzną „Udział mieszkańców Bydgoszczy i okolic w Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919” w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy (3 października 2018 r.)”

– wystawę „Strażacka Niepodległa 1918”, prezentującą wkład polskich strażaków w odzyskanie niepodległości w 1918 roku 1 w Centralnym Muzeum Pożarnictwa w Mysłowicach (1 października 2018 r.)

– wystawę „Niepodległość” dla uczczenia 100-lecia odzyskania niepodległości i Powstania Wielkopolskiego, którą przygotowała artystka-plastyk Maria Romana Gierczyńska w holu Wielkopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu (9 listopada 2018 r.),

Uroczyste otwarcie wystawy w holu Urzędu Wojewódzkiego

– wystawę przed Odwachem, na Starym Rynku w Poznaniu „Wielkopolanie ku Niepodległej – w stulecie zwycięskiego powstania 1918-1919”, która w następnych miesiącach zaprezentowana została kolejno w: Warszawie, Krakowie, Świętochłowicach, Wrocławiu, Zielonej Górze, Gdańsku, Bydgoszczy, Toruniu, Białymstoku, a swoją wędrowkę po Polsce zakończyła w Szreniawie, na terenie Muzeum Narodowego Rolnictwa i Przemysłu Rolno -Spożywczego (9 listopada 2018 r.),

Zwiedzający wystawę przed poznańskim Odwachem

Wystawa z klocków LEGO przedstawiająca zdobycie Ławicy

- wystawę poświęconą „Grupie Leszno”, czyli frontowi południowo-zachodniemu Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 w Galerii Sztuki Muzeum Okręgowego w Lesznie (15 grudnia 2018 r.),
- rocznicową wystawę w Muzeum Ziemi Czarnkowskiej pt. „Oni dla nas, my dla Nich” (7 stycznia 2019 r.),
- wystawy „Szlakiem kropli krwi wrzącej” oraz „Poznajemy Niepodległą od krajoznawstwa retro do krajoznawstwa 2.0” w nowotomyskim Ośrodku Kultury (7 lutego 2019 r.),
- wystawę „Zdobycie Ławicy 6 stycznia 1919 r.” w holu Urzędu Marszałkowskiego w Po-

znaniu wykonaną z klocków LEGO przez propagatora historii Bartosza Borowiaka (20 września do 6 października 2018 r.) i wiele innych.

Szereg wystaw eksponatów związanych z Powstaniem Wielkopolskim zaprezentował pasjonat historii, członek Koła TPPW nr 1 w Poznaniu Marcin Nowakowski m.in. w: OSW dla Dzieci Nieślyszących w Poznaniu, hali sportowej w Kleszczewie, w Szkole Podstawowej w Dusznikach Wlkp., Zespole Szkół Zakonu Pijarów na Os. Sobieskiego w Poznaniu, Szkole Podstawowej nr 1 im. bł. Edmunda Bojanowskiego w Luboniu i wielu innych miejscach.

Rekonstrukcje historyczne

Formą, która najlepiej trafia do zarówno do najmłodszego jak i pozostałych pokoleń odbiorców okazała się „Żywa lekcja historii”. Stąd olbrzymie, niespotykane dotąd, zaangażowanie grup rekonstrukcyjnych. Rekonstruktorzy w powstańczych mundurach obecni byli na wielu uroczystościach związanych z odsłonięciem pomników i tablic oraz podczas obchodów rocznicowych. W tym m.in.

15 sierpnia 2018 r. – w Wągrowcu, na uroczystości poświęcenia repliki chorągwi 1 Batalionu Saperów Wielkopolskich.

12 października w Siedlcu – podczas „żywej lekcji historii” przeprowadzonej przez Macieja Myczkę (Stowarzyszenie Miłośników Wojskowości).

13 października 2018 r. – na mobilnej wystawie historycznej – eszelon powstańczy w ramach projektu patriotyczno – edukacyjnego WIELKOPOLSKI POCIĄG DO NIEPODLEGŁOŚCI, gdzie załogę pociągu stanowili członkowie Stowarzyszenia Miłośników Historii Wojskowości przy Lubuskim Muzeum Wojskowym i członkowie Pracowni Renowacji Zabytków Techniki Militarnej w Wolsztynie.

Eszelon powstańczy na poznańskim peronie

20 grudnia 2018 r. – w Częstochowie podczas Apelu Jasnogórskiego,

28 grudnia 2018 r. – podczas inscenizacji zdobycia pruskich koszar kończącej obchody stulecia Powstania Wielkopolskiego w Gnieźnie,

5 stycznia 2019 r. – w Inowrocławiu Harcerze Grupy Rekonstrukcji Historycznej ZHR podczas odtworzenia zdobycia Gmachu Poczty Głównej.

10 lutego w Kargowej – na Pikniku militarnego oraz inscenizacji „Obrona granicy Zachodniej”;

12 stycznia 2019 r. w ramach rekonstrukcja bitwy o Szubin w wykonaniu GRH 3 Bastion Grolman z Poznania, a także nie zabrakło ich podczas głównych uroczystości rocznicowych na Placu Wolności w Poznaniu i wielu innych.

Imprezy turystyczne i sportowe organizowane dla upamiętnienia Powstania Wielkopolskiego.

W wielu miejscach imprezy połączone z aktywnością fizyczną i poznawaniem historii powstania mają już wieloletnią tradycję. Jednakże w roku setnej rocznicy zwycięskiego zrywu niepodległościowego miały szczególnie uroczysty charakter. Warto przedstawić kilka przykładów organizacji takich imprez:

- II Powiatowy Turniej Strzelectwa Sportowego pod hasłem „UCZCIJMY PAMIĘĆ BOHATERÓW” w Żelicach zorganizowany przez Koło TPPW Wągrowiec, prowadzone przez prezesa Janusza Sieronia (9 lutego 2018 r.),
- impreza edukacyjno – historyczną pt. „Konie i powozy – szlakiem Powstania Wielkopolskiego” zorganizowana po raz szósty przez Stowarzyszenie na rzecz rozwoju kultury, sportu i promocji sołectwa Grudna, gmina Miedzichowo, powiat nowotomyski (12 maja 2018 r.),
- wycieczka do Lusowa i Poznania pt. „Lekcja pogładowa w terenie – łącząc pokolenia” zorganizowana przez Koło TPPW w Nowej Soli i zielonogórskie Koło TPPW nr 5 (15 maja 2018 r.),
- rajd konny szlakiem bojowym 3./17. Pułku Ułanów Wielkopolskich na trasie Gniezno-Szubin dla uczczenia wszystkich powstańców wielkopolskich frontu północnego. Przedsięwzięcie ułanów zostało wsparte przez dyrektora poznańskiego Oddziału Instytutu Pamięi Narodowej dr. hab. Rafała Reczka oraz Prezydenta Gniezna Tomasza Budasza (4-6 czerwca 2018 r.),
- wycieczka śladami kłeckich powstańców wielkopolskich z udziałem członków Towarzystwa Miłośników Kłecka i Ziemi Kłeckiej i rodzin powstańczych, obejmująca m.in. cmentarz parafialny w Rozdrażewie – miejsce spoczynku płka pil. Wiktora Pniewskiego, rodowitego kłecczanina, powstańca wielkopolskiego, zdobywcy Ławicy i jej pierwszego polskiego komendanta oraz Muzeum Regionalne w Jarocinie i parafialny cmentarz w Jarocinie, z miejscem spoczynku kpt. Edmunda Rogalskiego, dowódcy Kłeckiej Kompanii z 1918/1919 roku (7 października 2018 r.),
- III edycja, gry terenowej pt. „Wierni Tradycji” . w Zielonej Górze, z udziałem młodzieży z zielonogórskich szkół, która rywalizowała na trasie w zakresie wiedzy historycznej, topografii, znajomości miejsc pamięci i sprawności., połączona z pokazem sprzętu przeciwlotniczego przez jednostkę wojskową z Czerwieńska (14 października 2018 r.),
- wyprawa szlakiem powstańczym odcinka zbąszyńskiego Frontu Zachodniego Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 dla uczniów Zespołu Szkół Zawodowych im. Marcina Rożka w Wolsztynie, podczas której odwiedzono miejsca pamięci w Nowym Tomysłu, Łomnicy, Zbąszyniu, Nowej Wsi Zbąskiej i Chobienicach (29 listopada 2018 r.),
- IV Bieg im. Bohaterów Powstania Wielkopolskiego we Wrześni (9 grudnia 2018 r.),
- XV Pieszy Rajd,, „Powstańczym szlakiem” Pakość- Kościelec – Pakość połączony z marszami na orientację z udziałem prawie setka uczestników w miejscu, z którego ruszała do walk o Inowrocław Kompania Pakoska (5 stycznia 2019 r.),
- gra terenowa pt. Kompanie powstańcze na ulicach Szubina w ramach obchodów 100. Rocznicy Powstania Wielkopolskiego 1918-1919, której organizatorami byli: Koło Towarzy-

I Żniński Bieg Powstańczy

13 stycznia 2019 11⁰⁰

Zapisy www.zapisy.maratonczykpomiarczasu.pl

Organizator Szkoła Podstawowa nr 1 im. Powstańców Wielkopolskich w Żninie
Patronat Honorowy
Towarzystwo Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918-1919

Partnerzy

KRD

Patronat medialny

radio żnin fm

Plakat informujący o Żnińskim Biegu powstańczym

stwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego im. ks. Ludwika Sołtyńskiego w Szubinie, Szkoła Podstawowa nr 2 im. Władysława Broniewskiego w Szubinie oraz Muzeum Ziemi Szubińskiej im. Zenona Erdmanna w Szubinie (11 stycznia 2019 r.),

- pierwsza edycja Żnińskiego Biegu Powstańczego – zawody w Żninie mające na celu upamiętnienie setnej rocznicy wybuchu Powstania Wielkopolskiego oraz wyzwolenia Żnina spod zaboru pruskiego. Na starcie stanęło 122 biegaczy, którzy rywalizowali na odcinku 5 kilometrów (13 stycznia 2019 r.).

Wśród wielu innych wydarzeń 2008 roku mających uświetnić 100. rocznicę Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 warto z pewnością wspomnieć:

- Otwarty Konkurs dla Kwiaciarń w kategoriach: „Bukiet dla kobiety” oraz „Kompozycja na 100. Rocznicę Powstania Wielkopolskiego”, który odbył się w dniach 22-24 lutego 2018 r. na terenie Międzynarodowych Targów Poznańskich, w ramach Targów „Special Days” i „Gardenia”. Organizatorami konkursu byli: Stowarzyszenie Naukowo-Techniczne Inżynierów i Techników Ogrodnictwa Oddział w Poznaniu (SITO), Międzynarodowe Targi Poznańskie oraz Towarzystwo Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/19,
- Zawody Krótkofalarskie „99, 100 i 101 rocznica Powstania Wielkopolskiego 1918-1919”. Najlepsi w tym współzawodnictwie nagrodzeni zostali pamiątkowymi pucharami i dyplomami,
- „Chrzest tulipanów” nazwanych imionami generałów- dowódców Powstania Wielkopolskiego, który odbył się 11 maja 2018 r. w Sali Lubrańskiego UAM w Poznaniu. Chrzestnymi tulipana o kolorze białym „Generał Stanisław Taczak” byli Maria Mielcarzewicz – prezes Stowarzyszenia Rodzin Powstańców Wielkopolskich w Środzie Wlkp. i Jerzy Gogółkiewicz – wnuk generała Stanisława Taczaka, a chrzestnymi czerwonego tulipana „Generał Józef Dowbor-Muśnicki” – Anna Grajek – inicjatorka Muzeum Powstańców Wielkopolskich w Lusowie i Wawrzyniec Wierzejewski – prezes Oddziału Wielkopolskiego Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/19,
- Akcję pod hasłem „Obudzić śpiących!” przeprowadzoną w Jarocinie z udziałem młodzieży – harcerzy z miejscowego Hufca ZHP i uczniów klas mundurowych Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych nr 2 -, upamiętniającą w ten sposób wydarzenia sprzed 100 lat, kie-

Młodzież podczas akcji „Obudzić śpiących” na jarocińskim dworcu

dy żołnierze z jarocińskich koszar zbrojnie opanowali dworzec kolejowy, przejęli kontrolę nad węzłem kolejowym i transportami frontowymi oraz utworzyli Radę Żołnierską, która następnego dnia przekształciła się w Radę Robotniczo-Żołnierską, pierwszą w Wielkopolsce (9 listopada 2018 r.),

- Pływacką sztafetę memoriałową z udziałem 100. uczestników na 100-lecie pod hasłem „Łączmy się!” dla upamiętnienia wydarzenia sprzed prawie 100 lat, kiedy 17 listopada 1918 r. urodzony w Mieszkowie k./Jarocina kpt. Stanisław Taczak – późniejszy dowódca Powstania Wielkopolskiego był współorganizatorem i uczestnikiem manifestacji Polaków, byłych żołnierzy armii niemieckiej w Warszawie (10 listopada 2018 r.).

Jak co roku, w Częstochowie, odbył się również Apel Jasnogórski poświęcony pamięci Powstańców Wielkopolskich i ich rodzin. Poprowadził go o. prof. Eustachy Rakoczy ZP, Jasnogórski Kapelan Żołnierzy Niepodległości i Honorowy Kapelan TPPW 1918/19 wraz z Jasnogórskim Korpusem Oficerskim na czele z ks. gen. Stanisławem Rospondkiem. Na uroczystość przybyła także delegacja Stowarzyszenia Miłośników Historii Wojskowości w historycznych mundurach Armii Wielkopolskiej wraz z historycznymi sztandarami Powstańców Wielkopolskich z Kaszczoru i Wolsztyna. W skład niej weszli: Antoni Fornalski prezes TPPW z Przemętu, Robert Szwed, Krzysztof Dobrowolski i Maciej Myczka, który podczas Apelu (wcielając się w postać gen Józefa Dowbora Muśnickiego) złożył uroczysty raport (20 grudnia 2018 r.).

O. prof. Eustachy Rakoczy prowadzi modlitwę za powstańców i ich rodziny

CENTRALNE OBCHODY 100. ROCZNICY POWSTANIA WIELKOPOLSKIEGO

Poznańskie obchody 100. rocznicy Powstania Wielkopolskiego poprzedziła coroczna uroczystość wręczenia nagród honorowych Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/19 – Dobosz Powstania Wielkopolskiego, która odbyła się 10 grudnia 2018 r. w sali Czerwonej Pałacu Działyńskich w Poznaniu z udziałem posłów i senatorów, przedstawicieli władz państwowych i samorządowych województwa wielkopolskiego i lubuskiego, przedstawicieli stowarzyszeń, organizacji kombatanckich oraz instytucji. Udział wzięli również laureaci statuetek Doboszy z poprzednich edycji, historycy, regionaliści, członkowie TPPW oraz młodzież. W tym jubileuszowym roku kapituła przyznała statuetki: marszałkowi województwa wielkopolskiego Markowi Woźniakowi, historykowi dr. Bartoszowi Kruszyńskiemu, propagatorowi wiedzy i tradycji Powstania Wielkopolskiego Maciejowi Myczce, a także Polskiemu Radiu „Zachód”, Uniwersytetowi Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy oraz Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej i Centrum Animacji Kultury w Poznaniu. Aktu wręczenia statuetek dokonali: prezes honorowy TPPW Stefan Barłóg, prezes Zarządu Głównego Tadeusz Musiał, senator RP Robert Gawel, poseł RP Bartłomiej Wróblewski oraz prezes WTK Stanisław Słopień. Patronat Honorowy nad uroczystością wręczenia „Doboszy Powstania Wielkopolskiego” sprawował Marszałek Województwa Wielkopolskiego Marek Woźniak.

Statuetkę Dobosza Powstania Wielkopolskiego wręczają Kamilowi Hypkiemu z Radia Zachód – prezes honorowy Stefan Barłóg oraz prezes ZG TPPW Tadeusz Musiał

Tradycyjnie 26 grudnia 2018 r., na dzień przed rocznicą wybuchu Powstania Wielkopolskiego odbyła się na Dworcu Letnim w Poznaniu inscenizacja z udziałem Poznańskiego Chóru Nauczycieli pod dykcją Ryszarda Łuczaka oraz rekonstruktorów, przypominająca o przyjeździe Ignacego Jana Paderewskiego – wybitnego artysty i polityka, do stolicy Wielkopolski

Premier Mateusz Morawiecki i wojewoda wielkopolski Zbigniew Hoffmann odsłaniają pamiątkową tablicę
Fot. WUW

w 1918 roku. W rolę maestro wcielił się Andrzej Lajborek, aktor Teatru Nowego. Jak każdego roku inscenizacja zgromadziła tłumy mieszkańców. Nie obyło się bez wspólnego z chórem wykonania pieśni patriotycznych z okresu Powstania Wielkopolskiego.

Inszenizację przyjazdu Paderewskiego poprzedziła uroczystość pod pomnikiem mistrza w Poznaniu. Kwiaty złożył tam Edmund Dudziński, czyli aktor, który od lat odgrywał rolę Paderewskiego.

27 grudnia 2018 r. – miały w Poznaniu miejsce główne, jubileuszowe uroczystości z okazji 100. rocznicy Powstania Wielkopolskiego. Wzięli w nich udział przedstawiciele najwyższych władz państwowych Rzeczypospolitej Polskiej – prezydent Andrzej Duda i premier Mateusz Morawiecki. Dzień obfitował w wydarzenia. Wiele z nich odbywało się w różnych miejscach równoległe, niemal jednocześnie.

Do południa premier w towarzystwie wojewody wielkopolskiego złożył kwiaty na mogile pierwszego dowódcy zwycięskiego zrywu gen. Stanisława Taczaka na Cmentarzu Zasłużonych Wielkopolan – Wzgórze św. Wojciecha w Poznaniu.

W tym samym czasie delegacja Zarządu Głównego TPPW z prezesem Tadeuszem Musiałem odwiedziła cmentarz na poznańskiej Cytadeli, gdzie oddano hołd bohaterom walk o niepodległość w latach 1918-1920 przed pamiątkowym obeliskiem.

Następnie odbyła się uroczystość odsłonięcia przez premiera Mateusza Morawieckiego Tablicy Wdzięczności poświęconej „Ojcom Niepodległej Ojczyzny, bohaterom Powstania Wielkopolskiego” – na budynku Wielkopolskiego Urzędu Wojewódzkiego. Tablica powstała z inicjatywy wojewody wielkopolskiego Zbigniewa Hoffmanna, a została ufundowana przez IPN.

Delegacje przed Grobem Gen. Stanisława Taczaka – pierwszego dowódcy Powstania Wielkopolskiego Fot. UMWW

W swoim wystąpieniu przed Urzędem Wojewódzkim w Poznaniu premier Mateusz Morawiecki powiedział m.in.:

„To wielka i wspaniała okoliczność – stulecie wybuchu Powstania Wielkopolskiego, powstania które budowało i zbudowało Rzeczpospolitą. My dzisiaj jesteśmy również spadkobiercami tamtego zrywu niepodległościowego, bo budujemy silną Rzeczpospolitą, której nie byłoby bez ówczesnych wielkich wysiłków naszych przodków. Tutaj w Wielkopolsce pokazaliśmy ogromne zdolności mobilizacyjne, logistyczne, też masowość, powszechność tego wielkiego, wspaniałego zrywu, tej walki. Była czymś, co zaskoczyło zaborców.”

Następnie odsłonił pamiątkową tablicę wspólnie z wojewodą wielkopolskim Zbigniewem Hoffmannem. Złożono pod nią kwiaty.

Wydarzenie uświetniła oficjalna prezentacja powstańczego znaczka wydanego przez Poczta Polską oraz wręczenie w sali sesyjnej urzędu „Medali 100-lecia Odzyskania Niepodległości” osobom zasłużonym dla regionu .

Hold pierwszemu dowódcy gen. Stanisławowi Taczakowi oddały również delegacje władz samorządowych województwa i Miasta Poznania oraz organizacji i stowarzyszeń składając kwiaty i zapalając znicze na jego grobie – Cmentarz Zasłużonych Wielkopolan. Udział wzięli m.in. marszałek województwa wielkopolskiego Marek Woźniak i prezydent Poznania Jacek Jaśkowiak. Zarząd Główny TPPW reprezentowali: prezes Tadeusz Musiał, wiceprezesa – Janusz Sałata i Włodzimierz Warchalewski oraz sekretarz generalny Piotr Wojtczak. W uroczystości wzięli też udział kombatanci oraz wnuk generała Taczaka – pierwszego dowódcy Po-

Msza św. w poznańskiej Farze – w pierwszej ławce od lewej: wojewoda wielkopolski Zbigniew Hoffmann, prezes ZG TPPW Tadeusz Musiał, prezydent RP Andrzej Duda, marszałek województwa wielkopolskiego Marek Woźniak Fot. UMWW

wstania Wielkopolskiego. Kwiaty złożono również pod tablicami upamiętniającymi powstanie.

W południe, w poznańskiej farze przewodniczący KEP, metropolita poznański abp Stanisław Gądecki odprawił mszę św. w intencji powstańców. Uczestniczył w niej m. in. prezydent Andrzej Duda, parlamentarzyści, władze regionalne i lokalne, przedstawiciele uczelni, członkowie organizacji i stowarzyszeń oraz mieszkańcy Poznania.

Po zakończonej mszy Prezydent Andrzej Duda udał się na Cmentarz Zasłużonych Wielkopolan, gdzie złożył kwiaty na mogile generała Stanisława Taczaka.

Powstańców upamiętniono także poza Poznaniem. Na cmentarzu w Mosinie Prezydent złożył kwiaty na grobie poległego powstańca wielkopolskiego, Piotra Mocka. Powstańców upamiętniano także poza Poznaniem. Prezydent Andrzej Duda na cmentarzu w Mosinie złożył kwiaty na grobie poległego Powstańca Wielkopolskiego, Piotra Mocka. Spotkał się z rodzinami Powstańców Wielkopolskich. Wziął także udział we wspólnym śpiewaniu pieśni patriotycznych z mieszkańcami Mosiny. O godz. 16.40 na minutę zatrzymały się wszystkie poznańskie autobusy i tramwaje. Odezwały się syreny w mieście i rozdzwoniły się dzwony w kościołach. Przy pomniku Powstańców Wielkopolskich rozpoczęły się kulminacyjne uroczystości rocznicowe w oprawie wojskowej. Minutą ciszy uczczono bohaterów tamtych dni. Podniesiono flagę państwową i odśpiewano hymn państwowy.

W uroczystości udział wzięli:

Andrzej Duda Prezydent RP z towarzyszącymi ministrami, Marek Woźniak – Marszałek Województwa Wielkopolskiego, gospodarz uroczystości wraz z Zarządem i Prezydium Sejmiku Województwa Wielkopolskiego, na czele z Wiesławem Szczepańskim przewodniczący Sejmiku, Zarząd Główny TPPW 1918/19 z prezesem Tadeuszem Musiałem – współgospo-

Komitet Honorowy uroczystości z prezydentem RP Andrzejem Dudą. Fot. UMWW

darzem uroczystości, wnuk 1-ego dowódcy Powstania Jerzy Gogołkiewicz, przedstawiciele rodzin: prof. Michał Umbreit – syn, Marcin Umbreit – wnuk Henryka Umbreita, Wiesława Majchrzyk – córka i Karol Przesławski – prawnuk powstańca Stanisława Powalisza, Mariusz Mikołajewski – prawnuk, Andrzej Mikołajewski – praprawnuk powstańca Stanisława Bartoszewskiego, parlamentarzyści Ziemi Wielkopolskiej z Witoldem Czarneckim reprezentującym Marszałka Sejmu RP, Szymon Szykowski vel Sęk – sekretarz stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych, zastępca szefa Sztabu Generalnego WP gen. dyw. dr. inż. Adam Joks, zastępca Dowódcy Generalnego Rodzajów Sił Zbrojnych gen. dyw. pil. Jan Śliwka, dowódca Garnizonu Poznań płk pil. Ireneusz Nowak, Zbigniew Hoffmann – wojewoda wielkopolski, reprezentującego Prezesa Rady Ministrów, Dariusz Kurzawa wicemarszałek woj. kujawsko – pomorskiego, Jacek Jaśkowiak – prezydent Miasta Poznania wraz z zastępcami, Grzegorz Ganowicz – przewodniczący Rady Miasta, Jan Grabkowski – starosta poznański wraz z zastępcami, liczni przewodniczący rad wraz z radnymi, prezydenci miast, burmistrzowie, wójtowie oraz delegacje Samorządu Wielkopolski, Zenon Wechmann – przewodniczący Wojewódzkiej Rady Kombatanckiej, przedstawiciele związków kombatanckich, poczty sztandarowe wielkopolskich organizacji, szkół, stowarzyszeń, w delegacje szkół im. Powstańców Wielkopolskich, Wielkopolańskie.

W tym roku szczególny patronat nad obchodami objęły rodziny Powstańców Wielkopolskich.

Uroczystość rozpoczęło wystąpienie marszałka Marka Woźniaka, który przypomniał atmosferę grudniowych dni, „iskrę zapalną” jako stanowiło wygłoszone przez I. J. Paderewskiego przemówienie oraz przygotowania, a następnie przebieg walk powstańczych i rolę dowódców.

Przemówienie Marka Woźniaka – marszałka województwa wielkopolskiego. Fot. UMWW

„Powstanie Wielkopolskie było nie tylko aktem odwagi i determinacji w dążeniu do niepodległości. Było jedynym w polskich dziejach tak masowym i dobrze przygotowanym zrywem narodowo – wyzwolęńczym. Już na wiele miesięcy przed wybuchem wielkopolskiej insurekcji Polska Organizacja Wojskowa gromadziła broń. Młodzi ludzie pod pretekstem zajęć gimnastycznych uczyli się posługiwać bronią w drużynach Sokola. Kobiety przygotowywały opatrunki medyczne. Wielkopolanie pozostawieni sami sobie na peryferiach światowej polityki doskonale rozumieli znaczenie słów Józefa Piłsudskiego, że: „Polski nie da się ani wymodlić, ani wygadać, ani wyżebrać, ani wyszachaować. Trzeba ją zdobyć krwią własną i cudzą”.

„Zwycięstwo powstańców było aktem dziejowym. Zapewniło powrót Wielkopolski do Rzeczypospolitej i ustalenie jej granic. Jednak na pewno nie było by tego zwycięstwa, gdyby nie wcześniejsza, trwająca kilkadziesiąt lat praca nad zbudowaniem z żyjących pod zaborem pruskim Polaków nowoczesnego, świadomego swych celów społeczeństwa. Zawdzięczamy to całej rzeszy polskich organiczników.”

Swoje wystąpienie zakończył słowami: „Gloria victoribus – chwała zwycięzcom”, oddając hołd powstańcom.

Następnie odbyła się ceremonia wręczenia przez Prezydenta RP Andrzeja Dudę, przyznanych z okazji jubileuszu setnej rocznicy Powstania Wielkopolskiego pośmiertnie, najwyższych odznaczeń państwowych Orderów Orła Białego, organizatorom i dowódcom Powstania Wielkopolskiego. Order dla gen. broni Józefa Dowbor Muśnickiego, dowódcy powstania od 16 stycznia 1919 r, do jego zakończenia odebrał Tomasz Łęcki, dyrektor Wielkopolskiego Muzeum Niepodległości i Tomasz Wiśniewski – kustosz Muzeum Powstania Wielkopolskiego 1918-1919. Odznaczenie dla gen. bryg. Stanisława Taczaka, pierwszego dowódcy powsta-

Przemawia prezydent RP Andrzej Duda Fot. UMWW

nia przekazał Prezydent na ręce wnuka Generała – Jerzego Gogolkiewicza. Następnie przemówienie wygłosił prezydent Andrzej Duda.

W pierwszych słowach zwrócił się do najbliższych, potomków Powstańców Wielkopolskich na czele z wnukiem Generała, pierwszego dowódcy Powstania Wielkopolskiego:

„Jesteśmy tu dziś w Poznaniu, w Wielkopolsce by z dumą krzyżyć cześć i chwała bohaterom. Tak, trzeba mocno powiedzieć nie byłoby drugiej Rzeczypospolitej w jej ostatecznym kształcie, gdyby nie determinacja, odwaga, bohaterstwo ale i dziesięciolecia pracy Wielkopolan, Państwa przodków – pradiadków, prababć, babć, dziadków, ojców, matek. Tych wszystkich, dzięki którym Wielkopolska została przywrócona Rzeczypospolitej po 125 latach zaborów. To był trudny czas. Historycy podkreślają, to nie było jedno, jedyne zwycięskie polskie powstanie. To prawda, nie było. Bo jednym z czterech zwycięskich polskich powstań było także drugie Powstanie Wielkopolskie, które miało miejsce ponad 100 lat wcześniej w 1806 roku. To dzięki tamtemu bohaterstwu mogło powstać Księstwo Warszawskie. To już wtedy nasi przodkowie mieli nadzieję, Wielkopolanie mieli nadzieję, że wywalczą wolną Polskę na powrót, także dla Wielkopolski. Powstanie było zwycięskie, ale Polska w takiej postaci, w jakiej chcieli na mapy świata i Europy nie została przywrócona.”

Prezydent mówił o pracy organicznej, jako przygotowaniach do walki o wolną Ojczyznę. Podkreślał, że w Wielkopolsce Polacy się nie bronili przed zaborcą, tylko konkurowali. A impuls jakim były przyjazd Paderewskiego i demonstracja siły ze strony niemieckiej, spowodował wybuch powstania, które okazało się zwycięskie. Wspomniał także o zasługach Wielkopolski dla budowy silnego państwa.

Złożenie wieńca przez prezydenta RP Andrzeja Dudę Fot. UMWW

„100-lecie odzyskania przez Polskę niepodległości, którego immanentną, niezbędną i absolutnie fundamentalną częścią jest Powstanie Wielkopolskie, obok kadrówki, obok I Brygady i II Brygady Legionów, a więc obok czynu legionowego, jest czymś, co musimy podkreślać w kontekście odzyskania niepodległości i wolnej II Rzeczypospolitej z całą mocą.”

... „Dzisiaj Polska jest wolna, dzisiaj Polska jest suwerenna, dzisiaj Polska jest ważnym elementem najważniejszych światowych sojuszów międzynarodowych: Sojuszu Północno – Atlantyckiego, a więc NATO, Unii Europejskiej. Jest wolna suwerenna i niepodległa dzięki tamtemu wielkiemu wysiłkowi.”

Apel Pamięci odczytał oficer 2. Skrzydła Lotnictwa Taktycznego w Poznaniu mjr Dariusz Rojewski, przywołując bohaterów powstańczego zrywu, którzy ofiarą krwi i życia potwierdzili, że „...jeszcze Polska nie zginęła” i wszystkich, którzy utrwalali wolność i niepodległość Ojczyzny.

Odczytano apel poległych. Kompania oddała honorowe salwy.

Następnie miała miejsce ceremonia składania wieńców i kwiatów pod pomnikiem. Jako pierwszy wieńiec składał prezydent Andrzej Duda. Towarzyszyli mu: wnuk generała Stanisława Taczaka – Jerzy Gogońkiewicz, dyrektor WMN Tomasz Łęcki i Marcin Wiśniewski – kustosz Muzeum Powstania Wielkopolskiego.

Następnie wiązanki złożyli: gospodarz uroczystości marszałek Marek Woźniak z przedstawicielami rodzin Powstańców Wielkopolskich, w imieniu Marszałka Sejmu RP – Witold Czarnecki, poseł na Sejm RP, w imieniu prezesa Rady Ministrów wojewoda wielkopolski Zbigniew Hoffmann. Delegacje złożyły także kwiaty w imieniu Prezydenta RP w latach 2010 – 2015 Bronisława Komorowskiego i w imieniu Marszałka Sejmu – Seniora Komela Morawieckiego,

Kwiaty składa marszałek Marek Woźniak w towarzystwie rodzin powstańców Fot. UMWW

Pokłon Powstańcom Wielkopolskim składa delegacja Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego
Fot. UMWW

Rekonstruktorzy na Placu Wolności w Poznaniu Fot. UMWW

Solidarności Walczącej, a ponadto wielkopolscy parlamentarzyści oraz ich przedstawiciele, sekretarz stanu w MSW – Szymon Szynkowski vel Sęk, delegacja Samorządu Województwa Wielkopolskiego – przewodniczący Sejmiku Województwa Wielkopolskiego Wiesław Szczepański oraz wiceprzewodniczący i wicemarszałek woj. wielkopolskiego, w imieniu metropolii Poznań – Jacek Jaśkowiak, prezydent Poznania, przewodniczący Rady Poznania Grzegorz Gąnowicz, zastępcy prezydenta oraz starosta powiatu Jan Grabkowski, a także delegacja Zarządu Głównego Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/19 – współorganizatora obchodów rocznicowych oraz wiele innych delegacji służb mundurowych, samorządów, organizacji, stowarzyszeń, mieszkańców Poznania, wielkopolskich miast oraz województw ościennych.

Poza częścią oficjalną, w Poznaniu przygotowano również wydarzenia i atrakcje adresowane do gości uczestniczących w obchodach oraz mieszkańców Poznania i regionu. Na Placu Wolności zorganizowano obóz powstańczy, pojawiły się podświetlone figury – Stanisława Taczaka, Józefa Dowbora Muśnickiego i Ignacego Jana Paderewskiego oraz rekonstruktorzy w mundurach, uzbrojenie i pojazdy z czasów powstania, na ekranie prezentowane były informacje oraz materiały nawiązujące do obchodów rocznicowych. 100-lecie wybuchu Powstania Wielkopolskiego uczcili także kibice poznańskiego Lecha. Ustawieni wzdłuż Warty, odpalili setki rac, rozświetlając miasto. Zwieńczeniem czwartkowych uroczystości był wieczorny „Koncert Wolności” na ENEA Stadionie z udziałem gwiazd polskiej estrady.

28 grudnia 2018 r. odbyły się uroczystości związane z 100. rocznicą Powstania Wielkopolskiego w Warszawie. Rozpoczęło je otwarcie na Placu Zamkowym wystawy „Wielkopoleanie ku Niepodległej – w stulecie zwycięskiego powstania 1918-1919 roku”, przybliżającej miesz-

Publiczność gorąco przyjęła występ artystów na „Koncercie Wolności” Fot. UMWW

kańcom stolicy Powstanie Wielkopolskie. Następnie w Bazylice Archikatedralnej pw. Męczeństwa św. Jana Chrzciciela, odprawiona została msza św. w intencji Powstańców Wielkopolskich, którą celebrował metropolita warszawski kardynał Kazimierz Nycz. Przy Grobie Nieznanego Żołnierza miały miejsce główne uroczystości z pełnym ceremoniałem wojskowym, w których uczestniczyli m.in. parlamentarzyści, szef urzędu ds. kombatantów i osób represjonowanych Jan Józef Kasprzyk, Zdzisław Sipiera, wojewoda mazowiecki, marszałek województwa wielkopolskiego Marek Woźniak, wicemarszałkowie – Wojciech Jankowiak oraz Krzysztof Grabowski, dowódca garnizonu Warszawa generał brygady Robert Głąb, zastępca prezydenta Poznania Mariusz Wiśniewski, delegacje stowarzyszeń i organizacji, kombatanci, harcerze, liczne delegacje Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/19 z województwa wielkopolskiego, lubuskiego i kujawsko – pomorskiego. Tradycyjnie już, nie zabrakło delegacji z Warszawskiego Klubu Wielkopolan „EKA” z prezesem Zygmuntem Porolniczakim oraz uczniów ze Szkoły nr 263 im. Powstańców Wielkopolskich z dyrektorem Janem Orłowskim.

Odczytano apel poległych, padły salwy honorowe. Modlitwę w intencji Powstańców Wielkopolskich poprowadził kardynał Kazimierz Nycz. Pod pomnikiem złożono wieńce i kwiaty.

Po zakończeniu głównych uroczystości delegacje udały się na Cmentarz Wojskowy na Powązkach, aby oddać hołd przed Pomnikiem Powstańców Śląskich i Wielkopolskich oraz złożyć kwiaty i zapalić znicze na mogiłach powstańczych. Delegacja poznańska odwiedziła również Pomnik ofiar katastrofy smoleńskiej oraz Mauzoleum Wyklętych-Niezlomnych.

Organizatorem uroczystych obchodów w Warszawie był Samorząd Województwa Wielkopolskiego, a współorganizatorem Towarzystwo Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/19.

Oficjalni przedstawiciele parlamentarzystów i władz państwowych Fot. UMWW

Tego samego dnia na Starym Rynku w Poznaniu odbył się koncert „Wielkopolanie śpiewają Niepodległej. W chwilach próby zwycięstwo”, który zorganizował Poznański Oddział Telewizji Polskiej wraz z partnerami. Powstańcze pieśni wykonywały gwiazdy polskiej estrady, a wraz z nimi publiczność.

Rocznicowe obchody w województwie kujawsko pomorskim i lubuskim

19 grudnia 2018 r. – tradycyjnie o godzinie 11.00 pod pomnikiem „Dobosza” w Zielonej Górze, na Placu Powstańców Wielkopolskich uczczono 100. rocznicę Powstania Wielkopolskiego. Obchody poprzedziła msza św. za Ojczyznę, którą celebrował kapelan TPPW 1918/19 ks. Jan Pawlak. Główną uroczystość prowadzili Katarzyna Zielińska i Damian Bączkiewicz – członkowie Rady Młodzieżowej Oddziału Lubuskiego TPPW. Po przywitaniu odegrano i odśpiewano hymn państwowy i wciągnięto flagę na maszt. Uczniowie Szkoły Podstawowej nr 13 z Zielonej Góry zaprezentowali program artystyczny. Na zakończenie wspólnie odśpiewano Rotę. W uroczystości wzięli udział członkowie Prezydium Lubuskiego Zarządu Oddziału.

Po południu w sali Cechu Rzemiosł Różnych przy ulicy Lisowskiego 1-3 odbyła się promocja nowej, uzupełnionej i poprawionej „Monografii” oddziału Towarzystwa oraz nowej pozycji „Znaki Pamięci”. Najnowsze wydawnictwa zaprezentował prezes Jerzy Przybecki. Dr Jan Mielżyński opowiedział o pracy nad monografią, odkrywając wiele interesujących faktów, które pojawiły się przy tworzeniu tej bardzo potrzebnej pozycji. W promocji uczestniczyli zaproszeni goście, w tym m.in. przedstawiciele Urzędu Marszałkowskiego, Urzędu Miasta, prezesi środowisk kombatanckich i prezesi kół TPPW 1918/19. Prezes Oddziału Jerzy Przybecki i wiceprezes Tomasz Frąckowiak uhonorowali najbardziej zasłużonych członków i sympaty-

Kwiaty pod Pomnikiem Nieznanego Żołnierza w Warszawie składa delegacja Samorządu Województwa Wielkopolskiego z marszałkiem Markiem Woźniakiem Fot. UMWW

ków Towarzystwa odznaczeniami – Medalami za zasługi dla Oddziału Lubuskiego oraz „Doboszami”. Każdy z uczestników spotkania otrzymał książki z zapewnieniem autorów, że zawarte w nich informacje będą stale wzbogacane i uzupełniane.

27 grudnia 2018 r. – odbyły się również uroczystości wojewódzkie w Bydgoszczy z okazji 100-lecia wybuchu Powstania Wielkopolskiego organizowane przez Zarząd Oddziału Kujawsko-Pomorskiego TPPW 1918-1919, Koło Bydgoszcz TPPW 1918-1919, oraz Prezydenta Miasta Bydgoszcz. Uroczystości rozpoczęto mszą świętą w bydgoskim kościele garnizonowym, której przewodniczył Dziekan Inspektoratu Wsparcia Sił Zbrojnych w Bydgoszczy ks. ppłk Tomasz Paroń. Po mszy uroczystość była kontynuowana przed Grobem Nieznanego Powstańca Wielkopolskiego. Przybyłych gości przywitał prezes Zarządu Oddziału Kujawsko-Pomorskiego TPPW 1918-1919 w Bydgoszczy Jacek Pietraszko. Następnie Orkiestra Wojskowa w Bydgoszczy odegrała hymn państwowy. Po hymnie głos zabrał wicewojewoda kujawsko-pomorski Józef Remlau, a po nim prezydent Miasta Bydgoszcz Rafał Bruski. W uroczystości uczestniczyli także: była parlamentarzystki senator Dorota Kempka córka powstańca i poseł Anna Bańkowska wnuczka powstańca, byli także radni wojewódzcy – Roman Jasiakiewicz i Łukasz Krupa.

W uroczystości wzięły także udział delegacje z kół Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego z terenu województwa, jak i szkół im. Powstańców Wielkopolskich z regionu oraz inne delegacje organizacji i związków kombatanckich wraz z pocztami sztandarowymi. W kolejnym punkcie uroczystości uczczono 100. rocznicę salwą honorową, którą oddała Kompania Honorowa Inspektoratu Wsparcia Sił Zbrojnych w Bydgoszczy. Po czym nastąpiła ceremonia złożenia wiązanek kwiatów i wieńców przed Grobem Nieznanego Powstańca. Uroczy-

Uroczystość przed Grobem – Pomnikiem Nieznanego Powstańca Wielkopolskiego w Bydgoszczy

stość zakończono odegraniem Roty przez Orkiestrę Wojskową w Bydgoszczy.

Jednocześnie w dniach 27 – 28 grudnia 2018 r. – uczczono 100. rocznicę Powstania Wielkopolskiego w innych miastach m.in.:

- w Chodzieży w miejscach upamiętniających powstanie,
- w Dopiewie przed Urzędem Gminy,
- w Gnieźnie na Akropolu Bohaterów,
- w Kaźmierzu na placu przy ulicy Powstańców Wielkopolskich,
- w Legnicy przy grobach Powstańców Wielkopolskich,
- w Lgowie przy mogile dowódcy Frontu Południowego Powstania Wielkopolskiego – mjr. Zbigniewa Gorzeńskiego-Ostroroga na lgowskim cmentarzu oraz przy pomniku poległych i pomordowanych mieszkańców miasta na rynku w Żerkowie,
- w Nowym Tomyślu na Placu Niepodległości,
- w Opalenicy przy skwerze Obrońców Wiary i Ojczyzny,
- w Pile – pod powstańczym obeliskiem na skwerze 100-lecia Powstania Wielkopolskiego,
- w Szczecinie pod tablicą edukacyjno-pamiątkową: „Powstanie Wielkopolskie 1918 -1919” ku czci żołnierzy Powstania Wielkopolskiego, którzy w latach czterdziestych osiedlili się na terenie Pomorza Zachodniego oraz w kościele garnizonowym p.w. Św. Wojciecha
 - pod tablicą: „Dla upamiętnienia Czynu Zbrojnego Powstańców Wielkopolskich 1918-1919”,
- w Środzie Wlkp. na Starym Rynku i na Kwaterze Powstańców Wielkopolskich,
- w Wiechlicach – Szprotawie, przy obelisku poświęconym Powstańcom Wielkopolskim więzionym w tym miejscu w 1919 roku, w niemieckim obozie jenieckim,
- we Wrześni pod pomnikiem – mogiłą powstańców,

- we Wschowie, wystawiając warty honorowe przy obeliskach powstańczych na cmentarzach – komunalnym i parafialnym,
 - w Żaganiu, pod powstańczym obeliskiem na „Zielonej Dolinie,”
- oraz w wielu innych miejscach upamiętniających bohaterskich Powstańców Wielkopolskich.

Uroczyste obchody trwały do 16 lutego 2019 r. tj. do 100. rocznicy podpisania rozejmu w Trewirze i odbywały się najczęściej w terminach, w których przypadają rocznice wyzwolenia poszczególnych miejscowości.

5 stycznia 2019 r. – uczczono zdobycie przez powstańców lotniska Ławica, ostatniego bastionu oporu Niemców w wyzwolonym Poznaniu. W obchodach udział wziął minister obrony narodowej Mariusz Błaszczak. Odbył się również piknik lotniczy na 100-lecie zdobycia Ławicy.

W dniu 26 stycznia 2019 roku uroczystą przysięgę wojskową na Placu Wolności w Poznaniu złożyło 240 żołnierzy 12. Wielkopolskiej Brygady Obrony Terytorialnej. Przysięgali dokładnie po stu latach, jak przed generałem Józefem Dowbor Muśnickim przysięgę w tym miejscu składały Wojska Wielkopolskie.

W ostatniej chwili przed drukiem książki dotarła długo oczekiwana informacja, że decyzją Ministra Obrony Narodowej z dnia 25 kwietnia 2019 roku 33. Powidzka Baza Lotnictwa Transportowego otrzymała imię pułkownika pilota Wiktora Pniewskiego – uczestnika Powstania Wielkopolskiego, organizatora lotnictwa powstańczego.

Obchody setnej rocznicy Odzyskania Niepodległości i Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 miały szczególnie uroczyste i podniosły charakter. W końcu zdarzają się raz na sto lat.

Minister Mariusz Błaszczak wręcza sztandar Mobilnej Jednostce Dowodzenia Operacjami Powietrznymi, stacjonującej w podpoznańskich Babkach. Fot. KPRM

Ranga ich wzrosła dzięki udziałowi Prezydenta RP Andrzeja Dudy i Premiera Mateusza Morawieckiego, a także posłów, senatorów, władz państwowych i samorządowych oraz licznych delegacji z miast, powiatów i gmin. Godnym odnotowania sukcesem obchodów rocznicowych by udział znaczącej części Poznaniaków i Wielkopolan oraz mieszkańców województw lubuskiego i kujawsko – pomorskiego zarówno w głównych uroczystościach jak i imprezach towarzyszących.

Tym razem nie zapomnieli o jubileuszowych obchodach media. M.in. krótkie relacje z uroczystości ukazały się na antenie TVP, a transmisję z koncertu na ENEA Stadionie, wieńczącego główne obchody prowadził TVN. PTV3 transmitowała również przebieg głównych uroczystości w Poznaniu i niektóre imprezy towarzyszące. Z pewnością opisane wydarzenia nie obejmują wszystkich działań podejmowanych dla upamiętnienia setnej rocznicy Powstania Wielkopolskiego. Wszystkim organizatorom obchodów rocznicowych, a szczególnie samorządom województwa wielkopolskiego na czele z Marszałkiem Województwa Wielkopolskiego Markiem Woźniakiem, samorządom województw kujawsko – pomorskiego i lubuskiego oraz wszystkim ogniom Towarzystwa należą się szczególne wyrazy uznania i podziękowania.

Pozostaje mieć nadzieję, że dobre doświadczenia z obchodów 100. rocznicy Powstania Wielkopolskiego wywołają większe zainteresowanie historią i znaczeniem tego zwycięskiego, niepodległościowego zrywu w całym kraju.

Opracowano w oparciu o:

Jacek Pietraszko, Jerzy Przybecki, Piotr Wojtczak (red.) Kronika najważniejszych wydarzeń, Wielkopolski Powstaniec, Rocznik Zarządu Głównego TPPW – lata 2015-2018

Materiały archiwalne Zarządu Głównego TPPW 1918/19

Monety z okazji 100. rocznicy wybuchu Powstania Wielkopolskiego, Głos Wielkopolski, 12 grudnia 2018 <https://gloswielkopolski.pl>

Na antenie TVP3 Poznań:- główne uroczystości (27.12.2018)

<https://poznan.tvp.pl/40599443/100-rocznica-wybuchu-powstania-wielkopolskiego-glowne-uroczystosci-27122018>

Na antenie TVP3 Poznań: 100. rocznica wybuchu Powstania Wielkopolskiego

100. rocznica wybuchu Powstania Wielkopolskiego- podsumowanie (27.12.2018)

<https://poznan.tvp.pl/40602713/100-rocznica-wybuchu-powstania-wielkopolskiego-podsumowanie-27122018>

Promocja książki prof. dra hab. Janusza Karwata „Ziemia Gnieźnieńska w Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919” (17.10.2018) <http://ike.amu.edu.pl>

Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 25 maja 2017 r. w sprawie ustanowienia roku 2018 Rokiem Jubileuszu 100-lecia odzyskania przez Polskę Niepodległości http://orka.sejm.gov.pl/proc8.nsf/uchwaly/1826_u.htm

Uchwała SENATU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ z dnia 7 grudnia 2017 r. w sprawie ustanowienia roku 2018 Rokiem Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918-1919. <https://www.senat.gov.pl/download/gfx/senatplsenatuchwaly>

Uchwała w sprawie przyjęcia stanowiska o ogłoszeniu roku 2018 w Wielkopolsce Rokiem Powstania Wielkopolskiego. <https://bip.umww.pl>

100. rocznica Powstania Wielkopolskiego: Andrzej Duda obecny na mszy w poznańskiej farze – Głos Wielkopolski 27.12.2018 <https://gloswielkopolski.pl>

100. rocznica Powstania Wielkopolskiego: Koncerty, inscenizacje, pokazy kawalerskie i filmowe – obchody w Poznaniu i Warszawie 26.12.2018 <https://gloswielkopolski.pl>

Odnaka Honorowa Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/1919 „Wierni Tradycji”

Stefan Barłóg
Piotr Wojtczak

Kontynuatorzy pamięci dziejów Powstania Wielkopolskiego, jego tradycji i znaczenia

Podczas obchodów 70. rocznicy Powstania Wielkopolskiego, wśród weteranów powstania pojawiło się pytanie – kto po nas przejmie kultywowanie pamięci o naszym zwycięskim powstaniu, kto będzie upowszechniał o nim wiedzę, tradycje i wartości, które towarzyszyły zrywowi niepodległościowemu 1918-1919.

Wiek i nieubłagane zmniejszające się z tego powodu szeregi, a także kondycja zdrowotna powstańców, zaczęły ograniczać aktywność działającej wówczas Krajowej Komisji Weteranów Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 przy ZBOWiD. Oczekiwania środowiska kombatanckiego, a także zapotrzebowanie społeczne, zrodziły wówczas myśl o utworzeniu towarzystwa, które powinno przejąć dotychczasowe tradycje i kontynuować popularyzowanie pamięci i wiedzy o zwycięskim powstaniu. Żył już wtedy w kraju tylko 80. powstańców. Stąd też w pierwszej połowie stycznia 1989 roku zebrała się 25-osobowa grupa inicjatywna, która przyjęła założenia organizacyjno – programowe, statut oraz podjęła uchwałę o utworzeniu Towarzystwa i jego nazwie. Wśród inicjatorów, współzałożycieli Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego znaleźli się:

Andrzej Borczyński, Stefan Barłóg, Henryk Bakos, Stanisław Chojnacki, Zofia Czubała, Jan Dobry, Mirosław Grzędowski, Anatol Gawrych–Laudański, Maria Huettner, Marian Jakubowicz, Czesław Knoll, Lucjan Kostarkiewicz, Marian Król, Stefan Krzakiewicz, Marian Łukaszewski, Jan Malinowski, Karol Mikołajewski, Henryk Powelski, Stanisław Smoczyński, Henryka Sójka, Paweł Surdyk, Romuald Świątkowski, Włodzimierz Warchalewski, Romuald Zysnarski, Rudolf Żurek. Spośród członków – założycieli żyją do tej pory: Stefan Barłóg, Andrzej Borczyński, Mirosław Grzędowski, Marian Król, Romuald Świątkowski, Włodzimierz Warchalewski oraz Rydolf Żurek.

30 stycznia 1989 roku powstało Towarzystwo Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918-1919, z siedzibą Zarządu Głównego w Poznaniu. Na pierwszym zebraniu organizacyjnym w dniu 14 lutego 1989 r. zostało wybrane 9-osobowe Prezydium Zarządu Głównego Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/19, w którego skład weszli:

Anatol Gawrych – Laudański – prezes

Stefan Barłóg – wiceprezes

Marian Jakubowicz – wiceprezes

Stanisław Smoczyński – wiceprezes

Zofia Czubała – sekretarz

Helena Kruczek – skarbnik

Tadeusz Bartkowiak – członek

Włodzimierz Warchalewski – członek

Rudolf Żurek – członek.

Ponadto w skład Zarządu Głównego weszli: Borczyński Andrzej, Chojnacki Stanisław, Grzędowski Mirosław, Dobry Jan, Krzakiewicz Stefan, Król Marian, Kosterkiewicz Lucjan, Łukaszewski Marian, Mikołajewski Karol, Malinowski Jan, Powelski Henryk, Sójka Henryka, Surdik Paweł, Zysnarski Romuald, Gomolec Ludwik, Rutkowski Zygmunt, Kroma Stefan, Filipiak Laura. Funkcję przewodniczącego Komisji Rewizyjnej powierzono Czesławowi Knolowi.

W 1993 roku, po śmierci Anatola Gawrych – Laudańskiego, – pierwszego prezesa Zarządu Głównego Towarzystwa, funkcję tę przejął Stefan Barłóg – dotychczasowy wiceprezes.

Członkami Towarzystwa zostali potomkowie powstańców, przedstawiciele rodzin uczestników Powstania Wielkopolskiego. Stanowią oni trzon organizacji – niezależnie od miejsca zamieszkania. Ponadto członkami są osoby, którym bliskie są dzieje i wartości zwycięskiego czynu Wielkopolan 1918-1919 roku, którzy aktywnie uczestniczą w różny sposób w popularyzowaniu historii tego powstania.

Głównym celem działalności Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 jest, jak ujęto w jego nazwie, pamięć a także kształtowanie w społeczeństwie świadomości historycznej, zwłaszcza wśród młodego pokolenia, o znaczeniu zwycięskiego czynu niepodległościowego dla odrodzonej, po wielu latach zaboru naszej Ojczyzny – II Rzeczypospolitej.

Osiągnięte przez powstańców zwycięstwo wpłynęło bowiem na:

- wyzwolenie Wielkopolski, ziem stanowiących kolebkę państwowości polskiej oraz ukształtowanie zachodniej granicy II Rzeczypospolitej;
- integrację Wielkopolski, z wcześniej wyzwolonymi regionami kraju, wnoszącej wysoko rozwiniętą gospodarkę, z wydajnym rolnictwem, nowoczesnym przemysłem rolno-spożywczym i prężnym handlem
- utworzenie w krótkim czasie około 100 tysięcznej Armii Wielkopolskiej, dobrze zorganizowanej, wyszkolonej i wyposażonej oraz przekazanie wiele sprzętu wojskowego zdobytego w walce z zaborcą, w tym samolotów- wzmacniając ilościowo i jakościowo tworzące się Wojsko Polskie.

Ponadto powstańcy – późniejsi żołnierze Armii Wielkopolskiej, często prosto z okopów powstańczych, brali udział w walkach o drugą granicę – granicę na wschodzie. Walczyli na kresach wschodnich, o Lwów i Wilno, wyróżniając się w wojnie polsko-bolszewickiej organizacją i walecznością. – Zwycięski czyn Wielkopolan rozbudził też patriotyzm i działania Polaków zamieszkujących Śląsk i Pomorze. – W zrywie niepodległościowym Ślązaków uczestniczyła znaczna grupa powstańców wielkopolskich. Część z nich brała wcześniej udział w organizacji plebiscytów na tym terenie.

Cele Towarzystwa są realizowane między innymi poprzez:

- organizowanie odczytów, prelekcji i konferencji naukowych przybliżających społeczeństwu, zwłaszcza młodemu pokoleniu, dzieje powstania i sylwetki jego uczestników,
- inspirowanie działalności badawczej i wydawniczej, współdziałanie w tym zakresie z placówkami naukowymi i mass mediami,
- organizowanie konkursów, wystaw i innych imprez popularyzujących Powstanie Wielkopolskie, wspieranie w tej dziedzinie działalności wychowawczej szkół i harcerstwa oraz innych organizacji posiadających za patrona bohaterów Powstania Wielkopolskiego, między innymi poprzez organizację ogólnopolskich zlotów, spotkań historyczno – pedagogicznych, oraz przekazywanie wydawnictw i materiałów historycznych itp. .
- dokumentowanie dziejów Powstania Wielkopolskiego (pozyskiwanie dokumentów i pamiątek związanych z powstaniem) we współpracy z muzeami oraz z instytucjami nauki i kultury,

Zjazd Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego

Pierwszy Krajowy

- Poznań powinien mieć stałą wystawę, poświęconą Powstaniu Wielkopolskiemu, a nie tylko rocznicowe ekspozycje - powiedział Stefan Barłóg, prezes Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 r. W sobotę zebrał się w Poznaniu I Krajowy Zjazd tej organizacji, by podsumować pięć lat działalności organizacji i wybrać jej nowe władze.

Towarzystwo powstało w 1989 r. z inicjatywy 25 działaczy Społecznego Komitetu Obchodów 70-lecia Powstania Wielkopolskiego. Skupia ono ludzi, którym „bliskie są tradycje powstania, patriotyzm i odpowiedzialność obywatelska jego uczestników” - czytamy w specjalnej ulotce. Wśród członków dominują osoby powiązane rodzinnie z powstańcami. Organizacja skupia ponadto 52 szkoły, które obrały sobie za patrona bohaterów Powstania Wielkopolskiego. Towarzystwo upowszechnia wiedzę o tym jedynym w naszych dziejach zwycięskim zrywem niepodległościowym. Pomaga także żyjącym jeszcze uczestnikom powstania, których jest około dwustu.

Pierwszy Krajowy Zjazd Towarzystwa, obradujący na terenie

MTP, otworzono odśpiewaniem hymnu państwowego. Działacze Towarzystwa podsumowywali dotychczasową działalność organizacji i wymieniali uwagi dotyczące jej przyszłych zadań. „Początki działalności Towarzystwa przypadły na pierwsze lata transformacji ustrojowej. Natrafialiśmy na brak zrozumienia władz” - zauważył prezes Stefan Barłóg. - „Przełom nastąpił w roku 1993, kiedy patronat nad obchodami 75 rocznicy Powstania Wielkopolskiego objął minister obrony, admirał Kołodziejczyk”.

Podczas zjazdu wybrano nowe władze stowarzyszenia. Prezesem został ponownie Stefan Barłóg.

(boj)

Artykuł z „Gazety Poznańskiej” nt. I Zjazdu Towarzystwa

- współpracę z organami władzy państwowej i samorządowej oraz jednostkami Wojska Polskiego w organizowaniu uroczystości rocznicowych i sprawowania opieki nad miejscami pamięci Powstania Wielkopolskiego oraz kwaterami i mogiłami powstańcami.

I Krajowy Zjazd Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/19 został zorganizowany 19 listopada 1994 r. w budynku konferencyjnym Międzynarodowych Targów Poznańskich. Członkami 31 – osobowego Zarządu Głównego zostali:

Stefan Barłóg, Andrzej Borczyński, Zofia Czubala, Jan Dobry, Zygmunt Duda, Laura Filipiak, Jan Ryszard Garbarczyk, Gerard Górnicki, Mirosław Grzędowski, Marian Jakubowicz,

Stanisław Jaroszewicz, Danuta Józwiak, Aleksandra Kowalkowska, Stefan Kroma, Marian Król, Stefan Krzakiewicz, Antoni Kut, Stanisław Książkiewicz, Bernard Maćkowiak, Karol Mikołajewski, Tadeusz Musiał, Grzegorz Mrówczyński, Zygmunt Rutkowski, Janusz Salata, Czesława Skoneczna, Stanisław Smoczyński, Eugeniusz Śliwiński, Włodzimierz Warchalewski, Stefan Wojtkiewicz, Romuald Zysnarski, Rudolf Żurek.

W skład Prezydium Zarządu Głównego weszli:

prezes – Stefan Barłóg, wiceprezesowie: Antoni Kut, Stanisław Smoczyński, sekretarz – Zygmunt Rutkowski, skarbnik – Zofia Czubała i członkowie: Laura Filipiak, Stefan Kroma, Rudolf Żurek, Tadeusz Musiał (od marca 1996 r.). Przewodniczącym Głównej Komisji Rewizyjnej został Czesław Knoll.

Na I Krajowym Zjeździe Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918-1919, który odbył się 19 listopada 1994 r. w swoim wystąpieniu 93-letni powstaniec pułkownik Stanisław Zenkteler powiedział: „To co my, powstańcy zrobiliśmy, przyczyniło się do umocnienia późniejszej potęgi Polski. O tym nie wolno zapomnieć, a dzisiejszy Zjazd Towarzystwa dowodzi, że się pamięta i pamiętać się będzie.”

24 kwietnia 1999 roku zwołany został II Krajowy Zjazd Delegatów Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/19.

Od tej pory wszystkie kolejne krajowe zjazdy odbywały się w „Domu Żołnierza” w Poznaniu. W wyniku wyborów członkami Zarządu Głównego Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego zostali: Teresa Bachta, Stefan Barłóg, Andrzej Borczyński, Zofia Czubała, Zygmunt Duda, Laura Filipiak, Jan Ryszard Garbarczyk, Bolesław Górczyński, Michał Gurzyński, Marian Jakubowicz, Stanisław Jaroszewicz, Danuta Józwiak, Aleksandra Kowalkowska, Czesław Kowalak, Stefan Kroma, Marian Król, Antoni Kut, Grzegorz Mrówczyński, Tadeusz

Zarząd Główny i Prezydium wybrane podczas obrad II Krajowego Zjazdu Delegatów TPPW

Musiał, Bolesław Piechowiak, Stefan Psik, Teofil Różański, Zygmunt Rutkowski, Danuta Rumfeld, Janusz Sałata, Stanisław Smoczyński, Stanisław Szajek, Maria Szczepaniak, Eugeniusz Śliwiński, Włodzimierz Warchalewski, Grzegorz Wojciechowski, Stefan Wojtkiewicz, Małgorzata Wróbel, Romuald Zysnarski, Rudolf Żurek.

Spośród nowo wybranych członków Zarządu wyłoniono Prezydium w składzie:

prezes – Stefan Barłóg, wiceprezesi – Stanisław Smoczyński, Danuta Rumfeld i Tadeusz Musiał, sekretarz – Rudolf Żurek, skarbnik – Stefan Psik, oraz członkowie: Zygmunt Rutkowski, Laura Filipiak, Janusz Sałata. Przewodniczącym Komisji Rewizyjnej wybrano Aleksandra Sekulskiego.

III Krajowy Zjazd Delegatów Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/19 odbył się 12 kwietnia 2003 r.

Delegaci Zjazdu dokonali wyboru członków Zarządu Głównego Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego. Jego skład przedstawiał się następująco: Stefan Barłóg, Tadeusz Berczyński, Adam Chatliński, Zygmunt Duda, Małgorzata Dzióbkowska, Laura Filipiak, Jan Ryszard Garbarczyk, Jerzy Gozdowski, Roman Grewling, Michał Gurzyński, Marian Jakubowicz, Danuta Józwiak, Marian Kadów, Zdzisław Kościański, Czesław Kowalak, Aleksandra Kowalkowska, Marian Król, Tadeusz Musiał, Jerzy Przybecki, Stefan Psik, Henryk Roehle, Teofil Różański, Janusz Sałata, Katarzyna Sołtysiak, Władysława Stachowska – Dębecka, Maria Szczepaniak Strojnowska, Andrzej Szymankiewicz, Eugeniusz Śliwiński, Eligiusz Tomkowiak, Michał Umbreit, Włodzimierz Warchalewski, Piotr Wojtczak, Stefan Wojtkiewicz, Romuald Zysnarski, Rudolf Żurek.

W składzie Prezydium Zarządu znaleźli się: prezes – Stefan Barłóg, wiceprezes – Tadeusz Musiał, sekretarz – Piotr Wojtczak, skarbnik – Eligiusz Tomkowiak, przewodniczący komisji: szkolno – młodzieżowej – Laura Filipiak, historycznej – Zdzisław Kościański, organizacyjno – finansowej – Janusz Sałata, promocji i informacji – Katarzyna Sołtysiak oraz członkowie: Marian Kadów, Andrzej Szymankiewicz. Przewodniczącym Głównej Komisji Rewizyjnej ponownie wybrany został Aleksander Sekulski. Powołano również Sąd Koleżeński, w którym przewodnictwo objął Mirosław Grzędowski.

W dotychczasowej działalności Towarzystwa jeden raz, w trakcie bieżącej kadencji Zarządu Głównego TPPW, został w dniu 4 czerwca 2004 r. zwołany Zjazd Nadzwyczajny Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego, którego celem było dokonanie zmian w Statucie Towarzystwa niezbędnych przy podjęciu starań o uzyskanie statusu organizacji pożytku publicznego i wpis do krajowego rejestru OPP. Ponadto podczas obrad uzupełniono skład Zarządu Głównego w związku ze śmiercią dwóch jego członków – Henryka Roehle i Romualda Zysnarskiego, wybierając na ich miejsce Jana Janiszewskiego – Poznań i Piotra Adamczewskiego – Rynarzewo.

21 kwietnia 2007 r. odbył się IV Krajowy Zjazd Delegatów Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/19, który dokonał wyboru Zarządu Głównego, Głównej Komisji Rewizyjnej i Sądu Koleżeńskiego.

W głosowaniu członkami Zarządu Głównego Towarzystwa zostali wybrani:

Piotr Adamczewski, Stefan Barłóg, Tadeusz Berczyński, Ryszard Danecki, Małgorzata Dzióbkowska, Laura Filipiak, Robert Gawel, Jan Ryszard Garbarczyk, Jan Jajor, Marian Jakubowicz, Jan Janiszewski, Danuta Józwiak, Marian Kadów, Zdzisław Kościański, Czesław Kowalak, Aleksandra Kowalewska, Zbigniew Kowalewicz, Marian Król, Maria Mielcarzewicz, Tade-

Prezydium IV Krajowego Zjazdu Towarzystwa

usz Musiał, Jerzy Przybecki, Stefan Psik, Teofil Różański, Janusz Sałata, Katarzyna Sołtysiak, Maria Szczepaniak, Andrzej Szymankiewicz, Eugeniusz Śliwiński, Tadeusz Stachowski, Eligiusz Tomkowiak, Michał Umbreit, Włodzimierz Warchalewski, Piotr Wojtczak, Stefan Wojtkiewicz, Rudolf Żurek.

Do Głównej Komisji Rewizyjnej wybrano: Zenona Brembora, Jana Dobrego, Lidię Nowak, Aleksandra Sekulskiego i Mirosława Grzędowskiego, natomiast do Sądu Koleżeńskiego – Waldemara Ignaszewskiego, Małgorzatę Wróbel i Wojciecha Zawadzkiego.

W skład Prezydium Zarządu Głównego weszli:

Stefan Barłóg – prezes,

Tadeusz Musiał – wiceprezes,

Eligiusz Tomkowiak – wiceprezes,

Piotr Wojtczak – sekretarz,

Katarzyna Sołtysiak – przewodnicząca Komisji Szkolno – Młodzieżowej,

Zdzisław Kościański – przewodniczący Komisji Historycznej,

Janusz Sałata – przewodniczący Komisji Odznaczeń i Kapituły „Dobosza”

Marian Kadow – członek Prezydium,

Andrzej Szymankiewicz – członek Prezydium.

Przewodniczącym Głównej Komisji Rewizyjnej został Aleksander Sekulski, Sądu Koleżeńskiego – Waldemar Ignaszewski.

V Krajowy Zjazd Delegatów Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/ 19 udzielił absolutorium wszystkim dotychczasowym członkom Zarządu Głównego. Na nową kadencję na lata 2011 – 2015 wybrał Zarząd Główny TPPW w składzie:

Irena Bandurska, Stefan Barłóg, Tadeusz Berczyński, Kamila Czechowska, Ryszard Danec-

Członkowie nowo wybranych władz na V Krajowym Zjeździe Delegatów TPPW

ki, Małgorzata Dzióbkowska, Aleksandra Laura Filipiak, Jan Ryszard Garbarczyk, Robert Gawęł, Marian Jakubowicz, Jan Janiszewski, Danuta Józwiak, Magdalena Konieczna, Zdzisław Kościański, Zbigniew Kowalewicz, Andrzej Lindecki, Maria Mielcarzewicz, Maria Musiela, Tadeusz Musiał, Jan Orłowski, Jacek Pietraszko, Jerzy Przybecki, Stefan Psik, Teofil Różański, Janusz Salata, Katarzyna Eugenia Sołtysiak, Tadeusz Stachowski, Andrzej Szymankiewicz, Eugeniusz Śliwiński, Eligiusz Tomkowiak, Michał Umbreit, Włodzimierz Warchalewski, Zenon Wiatr, Piotr Wojtczak, Ryszard Wosiński.

Na pierwszym posiedzeniu Zarządu ukonstytuowało się Prezydium.

Prezesem ZG TPPW został ponownie Stefan Barłóg, a w skład Prezydium Zarządu wybrani zostali ponadto: Tadeusz Musiał – wiceprezes, Włodzimierz Warchalewski – wiceprezes i skarbnik, Piotr Wojtczak – sekretarz oraz członkowie: Katarzyna Sołtysiak, Zdzisław Kościański, Janusz Salata, Andrzej Szymankiewicz, Jacek Pietraszko.

Przewodniczącym Głównej Komisji Rewizyjnej został Aleksander Sekulski, a funkcję przewodniczącego Sądu Koleżeńskiego powierzono Wojciechowi Zawadzkiemu.

Podobnie jak poprzedni również VI Krajowy Zjazd Delegatów Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/19 został zorganizowany w poznańskim Domu Żołnierza, w dniu 18 kwietnia 2015 r. Na Zjeździe, dotychczasowy prezes TPPW Stefan Barłóg zrezygnował z ponownego kandydowania na funkcję prezesa.

Na nową kadencję na lata 2015 – 2019 zjazd wybrał 38-osobowy Zarząd Główny TPPW w składzie: Barłóg Stefan, Dzióbkowska Małgorzata, Formalski Antoni, Garbarczyk Jan Ryszard, Gawęł Robert, Hypki Kamil, Jakubowicz Marian, Janiszewski Jan, Józwiak Danuta, Konieczna Magdalena, Kościański Zdzisław, Kowalewicz Zbigniew, Krokos Tadeusz, Paweł Kuszczyski, Kwieciński Waldemar, Lindecki Andrzej, Małyszka Arkadiusz, Mielcarzewicz Maria,

Prezydium podczas VI Zjazdu Towarzystwa

Musiał Tadeusz, Orłowski Jan, Pietraszko Jacek, Przybecki Jerzy, Przesławski Karol, Przybyłska Dorota, Salata Janusz, Sarbak Anna, Sieradzka Beata, Sołtysiak Katarzyna, Stachowski Tadeusz, Szkudlarska – Nowaczyk Katarzyna, Śliwiński Eugeniusz, Tomkowiak Eligiusz, Umbreit Michał, Warchalewski Włodzimierz, Wierzejewski Wawrzyniec, Wojtczak Piotr, Wosiński Ryszard, Zwierzykowski Zbigniew.

Ogłoszono wyniki wyborów do składu Prezydium. Prezesem ZG TPPW 1918-1919 został Tadeusz Musiał, a w skład niego weszli również:

Włodzimierz Warchalewski – wiceprezes i skarbnik,

Janusz Salata – wiceprezes,

Piotr Wojtczak – sekretarz generalny,

członkowie: Kamil Hypki, Jacek Pietraszko, Katarzyna Sołtysiak, Zdzisław Kościański, Wawrzyniec Wierzejewski.

Przewodniczącym Głównej Komisji Rewizyjnej został Andrzej Mainka. Przewodniczącym Sądu Koleżeńskiego wybrano Czesława Kowalaka.

Powstanie oddziałów wojewódzkich TPPW

16 grudnia 1998 r. w Urzędzie Wojewódzkim w Bydgoszczy odbyło się spotkanie synów i wnuków uczestników Powstania Wielkopolskiego z udziałem wojewody Teresy Piotrowskiej, podczas którego powołano Oddział Kujawsko – Pomorski TPPW. Funkcję prezesa Oddziału pełnili kolejno: Danuta Rumfeld, Marian Kadow, a następnie Jacek Pietraszko (do chwili obecnej). Oddział Lubuski TPPW powstał w Zielonej Górze 24 lutego 2001 r. Funkcję prezesa pełnili: Stanisław Jaroszewicz i Jerzy Przybecki (obecnie).

Oddział Wielkopolski TPPW został utworzony 19 maja 2001 r. Funkcję prezesa

Zarząd Oddziału Kujawsko – Pomorskiego – 2007 r.

Posiedzenie Zarządu Oddziału Lubuskiego TPPW (od lewej – tyłem, Wiktor Strzyżewski, dalej: Stefan Ogrodowicz, Zenon Brembor, Bolesław Wytrykus i Jerzy Przybecki)

Zjazd Oddziału Wielkopolskiego Towarzystwa 2015 r.

do 2015 roku sprawował Andrzej Szymankiewicz. Obecnie prezesem Oddziału jest Wawrzyniec Wierzejewski.

Odbywające się co cztery lata Krajowe i Wojewódzkie Zjazdy Delegatów TPPW były nie tylko okazją do podsumowań dotychczasowej działalności. Stały się one także okazją do uhonorowania najbardziej zasłużonych działaczy i sympatyków Towarzystwa oraz instytucji i organizacji wspierających odznaczeniami państwowymi, resortowymi, odznakami i tytułami honorowymi honorowymi.

Na mocy uchwał zjazdowych Tytuły Honorowego Członka TPPW otrzymali:

2003 – Marian Jakubowicz, Zofia Czubala,

2007 – Jan Dobry, Marian Kadow, Marian Król,

2011 – Marek Woźniak, Piotr Florek, Zenon Brembor, Wojciech Zawadzki, Rudolf Żurek,

2015 – Stefan Barłóg, Włodzimierz Warchalewski, Mirosław Grzędowski.

Tytuły Honorowego Prezesa:

2003 – Tytuł Honorowego Prezesa Oddziału Lubuskiego otrzymał Stanisław Jaroszewicz,

2011 – Tytuł Honorowego Prezesa Oddziału Kujawsko – Pomorskiego otrzymał Marian Kadow,

2015 – Tytuł Honorowego Prezesa Oddziału Wielkopolskiego przyznano Andrzejowi Szymankiewiczowi,

2015 – Tytuł Honorowego Prezesa Zarządu Głównego TPPW 1918-1919 nadano Stefanowi Barłogowi.

W roku 2007 Zarząd Główny TPPW powołał Honorowego Kapelana Towarzystwa, Zo-

stał nim o. prof. Eustachy Rakoczy – Jasnogórski Kapelan Żołnierzy Niepodległości, wnuk Powstańca Wielkopolskiego.

Na dorobek Towarzystwa w minionych latach składa się wiele przedsięwzięć i inicjatyw.

Ważnym elementem działalności Towarzystwa było wprowadzenie systemu inspiracyjno-motywacyjnego dla propagatorów pamięci o Powstaniu Wielkopolskim, dla organizatorów różnych form upowszechniania wiedzy historycznej o powstaniu i upamiętniania miejsc związanych z walką powstańczą.

W roku 1995 ukazał się pierwszy numer rocznika historyczno-oświatowego „Wielkopolski Powstaniec” służącego prezentowaniu dziejów Powstania Wielkopolskiego 1918 – 1919 i przebiegu działań powstańczych w poszczególnych miastach i gminach, informowaniu o inicjatywach upamiętniania powstania w różnych środowiskach, wymianie doświadczeń, w tym Kół TPPW i Szkół w pracy wychowawczej, zwłaszcza posiadających za patronów bohaterów Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 roku. Wydano dotąd 24 numery „Wielkopolskiego Powstańca”

o. prof. Eustachy Rakoczy

Kolejną inicjatywą w tym systemie było ustanowienie w roku 1996 Nagrody Honorowej Zarządu Głównego TPPW – statuetki „Dobosz Powstania Wielkopolskiego”. Statuetka jest miniaturą fragmentu Pomnika poświęconego Powstańcom Wielkopolskim 1918-1919. Pomnik „Dobosza” ustawiono na rynku śremskim 15 listopada 1925 roku. Wykonany został według projektu Władysława Marcinkowskiego. Został zniszczony przez Niemców 11 września 1939 roku. Pomnik odbudowano i ponownie odsłonięto w Parku im. Powstańców Wielkopolskich w 1961 roku. Rzeźbę dobosza odtworzył Jerzy Sobociński.

Pierwowzór statuetki został wykonany przez ówczesną Odlewnię Żeliwa Śrem S. A. Nagroda Honorowa „Dobosz Powstania Wielkopolskiego” jest przyznawana raz w roku, przed uroczystymi obchodami rocznicy Powstania Wielkopolskiego 1918-1919. Wręczenie statuetek „Dobosz” odbywa się w Pałacu Działyńskich w Poznaniu i ma charakter podsumowania rocznej działalności na rzecz upamiętnienia Powstania Wielkopolskiego 1918-1919.

„Dobosz...” przyznawany jest osobom i instytucjom, które w sposób szczególny założyły się w upowszechnianiu pamięci, wiedzy i tradycji czynu niepodległościowego Wielkopolan poprzez:

- działalność popularno – naukową dotyczącą historii Powstania Wielkopolskiego, inicjatywy badawcze i wydawnicze, publikacje książkowe, publicystykę itp.
- podejmowanie w pracy twórczej tematyki Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 (literatura, film, muzyka, plastyka itp.).
- działalność popularyzatorską o szerokim zasięgu, obejmującą między innymi konferencje naukowe i popularno-naukowe, muzealnictwo i wszelkie formy mające charakter trwały o znaczeniu krajowym i regionalnym.

Pierwszymi laureatami „Dobosz Powstania Wielkopolskiego” zostali: prof. zw. dr hab. Antonii Czubiński – historyk, Gerard Górnicki – literat i Międzynarodowe Targi Poznańskie.

Zaszczytny tytuł „Dobosz Powstania Wielkopolskiego” wraz ze statuetką otrzymało dotychczas 74 osoby i 30 instytucji. Są wśród nich między innymi historycy, literaci, regionaliści, muzealnicy, placówki oświatowo-wychowawcze. Szczegółowe informacje o laureatach zamieszczone są w rozdziałach następnym

Ponadto od roku 2009 Zarząd Główny wyróżnia zasłużonych działaczy TPPW, sympatyków i przyjaciół wspierających ideę i program działalności Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego, Odznaką Honorową „Wierni Tradycji”. Ustanowiono ją 30 stycznia 2009 r. – w 20. lecie powstania Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego. Do tej pory przyznano 593 odznaki indywidualne i 34 zbiorowe. Od 2015 r. wręczane są także Złote Odznaki Honorowe „Wierni Tradycji”. Do chwili obecnej otrzymały je 24 osoby i obchodząca w 2018 roku 50. rocznicę powstania oraz 45. rocznicę przyjęcia imienia Szkoła Podstawowa nr 263 im. Powstańców Wielkopolskich w Warszawie.

Pierwsza dekoracja Złotą Odznaką Honorową „Wierni Tradycji”

Istotne miejsce w działalności Zarządu Głównego i oddziałów wojewódzkich TPPW mają konferencje naukowe i popularno-naukowe służące nie tylko pogłębieniu wiedzy o Powstaniu Wielkopolskim, ale także aktualnemu stanowi badań i historiografii związanej z powstaniem oraz świadomości historycznej w społeczeństwie o jego znaczeniu.

Wymienić można przykładowo taką tematykę, jak: Powstanie Wielkopolskie – niedoświadczony sukces (Zielona Góra), Stan i perspektywy historiografii o Powstaniu Wielkopolskim (Gniezno), Mieszkańcy wsi w Powstaniu Wielkopolskim (Muzeum Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie), Skauci w Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919 (Poznań), Powstanie Wielkopolskie 1918-1919 na Kujawach, Pałukach i Pomorzu (Inowrocław), Udział

Sesja naukowa w Szubinie

farmaceutów w Powstaniu Wielkopolskim (PTPN w Poznaniu). Szczególne znaczenie miała konferencja dotycząca historiografii i edukacji szkolnej zorganizowana przez Zarząd Główny TPPW i Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu. Na konferencji dokonano oceny treści związanych z Powstaniem Wielkopolskim w podstawach programowych nauczania historii i w podręcznikach do historii. Krytycznie oceniono też, treści niektórych podręczników historii.

Dokonana przez naukowców i praktyków – nauczycieli, analiza w tym zakresie nie była optymistyczna. Stwierdzono postępującą redukcję treści kształcenia i osiągnięć ucznia związanych z Powstaniem Wielkopolskim. Znaczenie Powstania Wielkopolskiego zostało zawężone do wymiaru regionalnego. Stąd sygnalizowano, że istnieje realne zagrożenie, że uczeń – zwłaszcza na poziomie szkoły podstawowej – w innym regionie kraju nic nie będzie wiedział o Powstaniu Wielkopolskim.

Konferencja odbiła się głośnym echem na łamach prasy i w internecie. Wnioski wypracowane na konferencji, w formie uchwały zostały przesłane do Ministerstwa Edukacji Narodowej. Był rok 2010.

Kolejne reformy wiele nie zmieniły. W roku 2017 Zarząd Główny TPPW, historycy Uniwersytetu A. Mickiewicza w Poznaniu oraz parlamentarzyści poznańscy musieli interweniować w Ministerstwie Edukacji Narodowej o ujęcie w programach nauczania, dziejów Powstania Wielkopolskiego w formie odpowiedniej do rangi i znaczenia tego Powstania dla odrodzonej po zaborach Ojczyzny. Wnioski zostały częściowo spełnione.

– Konferencje popularno-naukowe z inicjatywy ogniw organizacyjnych Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/19 odbywały się w wielu miastach i szkołach. Wspomnieć w tym miejscu wypada o długoletnich propagatorach wiedzy o Powstaniu Wielkopolskim, uczestnikach szeregu konferencji i popularnych wykładawcach w wielu środowiskach: Ja-

Symposium w Zielonej Górze

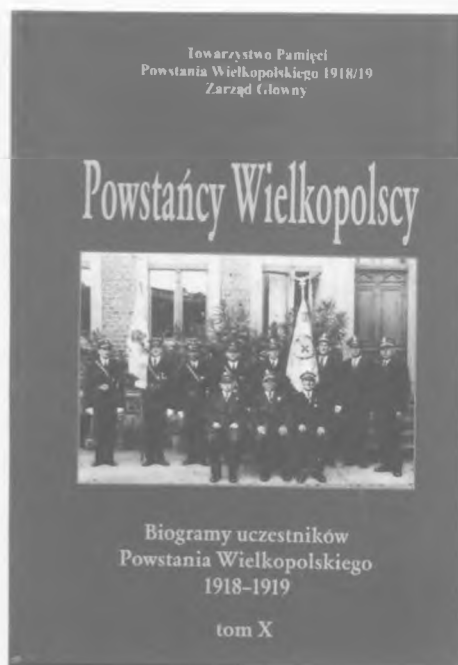
nuszu Karwacie, Zdzisławie Kościańskim, Marku Rezlerze, Eligiuszu Tomkowiaku z Oddziału Wielkopolskiego TPPW, a także w ostatnich latach Wawrzyńcu Wierzejewskim – prezesie Oddziału Wielkopolskiego oraz Wiesławie Hładkiewicz i Zenonie Bremborze z Oddziału Lubuskiego, Kamili Czechowskiej i Piotrze Adamczewskim z Oddziału Kujawsko – Pomorskiego.

W popularyzowaniu pamięci i wiedzy o Powstaniu Wielkopolskim ważną rolę odgrywają wydawnictwa. Zarząd Główny TPPW, co zostało już wspomniane, jest wydawcą rocznika historyczno-oświatowego „Wielkopolski Powstaniec.” Ponadto jest wydawcą biogramów powstańców „Powstańcy Wielkopolscy. Biogramy uczestników Powstania Wielkopolskiego 1918-1919” pod redakcją prof. Bogusława Polaka. W setną rocznicę Powstania Wielkopolskiego ukazał się 15 tom. To opracowanie obejmuje dotąd około 5000 sylwetek uczestników powstania, prezentuje powstańców różnej rangi – szeregowych i dowódców, a także ludzi z powstańczego zaplecza.

- Towarzystwo jest też wydawcą innych publikacji historycznych, między innymi:
- „Powstanie Wielkopolskie 1918-1919. Katalog źródeł i materiałów” pod red. prof. Stanisława Sierpowskiego,
- „Zachowane mogiły powstańców wielkopolskich, poległych i i zmarłych w czasie walk powstańczych 1918-1919” – dr Zdzisław Kościański i dr Zenon Wartel,
- „Kobiety w Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919” – Anna Barłóg-Mitmańska,
- „Mogiły powstańców wielkopolskich na cmentarzu junikowskim” – Stefan Psik, Danuta Kossobudzka.
- „Powstańcy Wielkopolscy wzorem dla młodzieży” – Stefan Barłóg, Stefan Wojtkiewicz, Małgorzata Wróbel.

Rocznik oświatowo – historyczny
„Wielkopolski Powstaniec” z 2018 r.

Wydawnictwo „Powstańcy Wielkopolscy.
Biogramy uczestników Powstania
Wielkopolskiego 1918-1919”

Wydawnictwami poszczycić się mogą także Oddziały i Koła TPPW, wymienić przykładowo można takie pozycje jak:

- „Wierni Powstańczym Tradycjom. XX lat Oddziału Lubuskiego TPPW 1918-1919 w Zielonej Górze”.
- Powstanie Wielkopolskie w Mroczy i okolicy.
- Mieszkańcy gminy Dopiewo w Powstaniu Wielkopolskim.
- Powrót Orła. Powstanie Wielkopolskie na Ziemi Piłskiej.
- Słownik biograficzny powstańców wielkopolskich na Ziemi Wielichowskiej.
- Września a Powstanie Wielkopolskie i wiele innych.

Wszystkie opracowania mają charakter regionalny, środowiskowy. Wnoszą one między innymi nie odkryte dotąd wydarzenia, ciekawostki stanowiąc tym samym przyczynek dla badaczy i opracowań naukowych poświęconych problematyce dziejów Powstania Wielkopolskiego.

Zarząd Główny TPPW był współorganizatorem z Biblioteką Raczyńskich trzech wystaw książek związanych z Powstaniem Wielkopolskim, ukazujących dorobek wydawniczy w tym zakresie.

Ostatnia wystawa odbyła się w 2013 roku, zaprezentowano wówczas 200 wydawnictw poświęconych czynowi niepodległościowemu Wielkopolan 1918-1919 roku. Najstarszą zaprezentowaną publikacją była książka Karola Rzepeckiego z roku 1919 pt. „Powstanie grudniowe w Wielkopolsce”. Wojciech Speleniak, ówczesny dyrektor Biblioteki Raczyńskich powiedział: „publikacji o różnym charakterze związanych z Powstaniem Wielkopolskim” jest obecnie około 6 tysięcy.

Przy organizacji wystawy przyjęto założenie prezentacji wybranych wydawnictw, najstarszych w bibliotecznych zbiorach oraz tych, które w powojennym okresie miały szczególne znaczenie. Nadmienić należy również, że ostatnie lata obfitowały wydawnictwami regionalnymi, przyczyniając się do wzbogacania piśmiennictwa historycznego o Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919.

Otwarcu wspomnianej wystawy towarzyszyło spotkanie autorów książek, historyków i regionalistów, na którym w trakcie dyskusji, czasami polemicznej, omówiono dotychczasowy dorobek, zwrócono uwagę na braki w niektórych obszarach tematycznych i formach literackich. Sygnalizowano również społeczną potrzebę opracowania i wydania Encyklopedii Powstania Wielkopolskiego.

Towarzystwo troszczy się również o materialne upamiętnienie Powstania Wielkopolskiego 1918 - 1919. Jego ogniwa organizacyjne przy współpracy z samorządami lokalnymi były w minionych latach inicjatorami odnowienia i utworzenia szeregu nowych miejsc pamięci powstańczej, pomników, obelisków, tablic pamiątkowych itp.

Uroczystość odsłonięcia w Pile obelisku z tablicą pamiątkową poświęconą powstańcom wielkopolskim

Oto niektóre z nich:

Odnowiony został między innymi w Bydgoszczy jeden z najstarszych pomników – Grób Nieznanego Powstańca Wielkopolskiego, w którym spoczywa nieznanый powstaniec, ranny 16 kwietnia 1919 r. w walce pod Murowańcem. Odnowiono także pomniki w Czermieje-
wie, Kramsku i Środzie Wielkopolskiej.

Nowy pomnik, o szczególnym znaczeniu – Pomnik Dobosza Powstania Wielkopolskiego – odsłonięty został 19 grudnia 2013 r. w Zielonej Górze, stanął na Placu Powstańców Wielkopolskich w centrum miasta.

Dobosz zielonogórski różni się trochę od „swego brata” śremskiego chociażby uniesionymi w górę palczkami ale reprezentuje te same ideały. Wykonany został przez Romualda Wi-

Odsłonięcie Pomnika „Dobosza” w Zielonej Górze – 2013 r.

śniewskiego a inspiracją plastyczną dla niego była praca autorstwa Pauliny Gąsiorowskiej z Sulechowa – laureatki w konkursie uczniowskim na temat Powstania Wielkopolskiego pt. „Dobosz Powstania”. Pomnik jest poświęcony powstańcom wielkopolskim, młodym ludziom, a jednocześnie, uczestnikom walk o niepodległość. Pomnik Dobosza, w czasie uroczystości, odsłaniały dzieci wraz z dorosłymi, przedstawicielami władz. Pomnik ten jest również symbolem łączącym tradycje województwa lubuskiego z Wielkopolską, z ideałami TPPW i wartościami Powstania Wielkopolskiego.

Nowe pomniki i obeliski, także o dużych wartościach ideowo-patriotycznych powstały ponadto w wielu innych miejscowościach związanych zwłaszcza z wydarzeniami powstańczymi i tak: w Budzynie, Czerniejewie, Janikowie, Kruszewie, Kargowej, Krośnie Odrzańskim, Krobi, Kruszewie, Mroczej, Mieleszynie, Pile, Rzywnie koło Łabiszyna, Strzelnie, Szamocinie, Sulechowie, Szubinie, Trzemesznie, Wolsztynie, Wysokiej – Wałachówce, Złotnikach Kujawskich i Żaganii.

Natomiast tablice pamiątkowe zawisły w Buku, Dopiewie, Dębnie, Gnieźnie, Inowrocławiu, Kaliszu, Koźminie Wlkp., Międzychodzie, Powidzu, Pile, Skokach, Wolsztynie i Żninie.

Cenną też inicjatywą było nadawanie ulicom i placom miejskim nazw związanych z bohaterami Powstania Wielkopolskiego np.:

- Plac Gen. Józefa Dowbora Muśnickiego w Szczecinie,
- Skwer im. plk Stanisława Siudy w Błotnicy koło Przemętu,
- Skwer im. Władysława Rybakowskiego – powstańca wielkopolskiego w Krotoszynie,
- Skwer im. Wincentego i Jana Wierzejewskich w Poznaniu.

Należy również wspomnieć inicjatywę Zarządu Wielkopolskiego TPPW i Urzędu Miasta Poznania oraz Koła TPPW we Wronkach – znakowanie na cmentarzach mogił Powstańców

Uroczystość przed Pomnikiem Powstańca Wielkopolskiego w Wolsztynie – 2014 r.

Plac im. Gen. Józefa Dowbór - Muśnickiego w Szczecinie, rok 1998

Znakowanie grobów powstańczych

Wielkopolskich pamiątkowymi tablicami informacyjnymi o osobie spoczywającej w mogile „Powstaniec Wielkopolski 1918-1919”.

Niezmiernie ważna i odpowiadająca na oczekiwania rodzin powstańczych jest inicjatywa umieszczania tabliczek na mogiłach powstańczych. Zrodziła się ona w Kole TPPW we Wronkach. Organizatorem działań na rzecz tabliczek na terenie Poznania i Wielkopolski był przez wiele lat śp. prezes Oddziału Wielkopolskiego Andrzej Szymankiewicz. Szczególne nasilenie tej akcji związane było w ostatnim okresie ze zbliżającą się 100. rocznicą Powstania Wielkopolskiego. Np. od 2016 roku trwała akcja znakowania mogił powstańczych na terenie powiatu gnieźnieńskiego i wrzesińskiego, której inicjatorem jest senator RP Robert Gawel – prezes Koła TPPW w Gnieźnie. Znakowaniem grobów na terenie powiatu wrzesińskiego zajmowało się TPPW koło nr 24 we współpracy z Zespołem Szkół Zawodowych nr 2 im. Powstańców Wielkopolskich we Wrześni oraz Stowarzyszeniem Kibiców Lecha Poznań – fundatorem tabliczek. W ramach tej akcji oznakowano 127 grobów na 24 cmentarzach. Podobne akcje były prowadzone w innych miejscowościach. Obecnie na wielu mogiłach w Wielkopolsce, województwie kujawsko – pomorskim i lubuskim znajdują się odpowiednie informacje i tablice. Obecnie inicjatywę tę realizuje wiele Kół TPPW wraz z lokalnymi samorządami.

Podane przykłady, może nawet niepełne, obrazują zakres działań Towarzystwa na rzecz materialnego upamiętnienia Powstania Wielkopolskiego i jego uczestników. Dorobek w tej dziedzinie jest znaczny.

Dużą wagę w swojej działalności Towarzystwo przykładają do pracy patriotyczno-wychowawczej w środowisku młodzieży szkolnej dotyczącej upowszechniania wiedzy i tradycji Powstania Wielkopolskiego 1918-1919.

Uczestnicy Zlotu przed katedrą i Pomnikiem Bolesława Chrobrego w Gnieźnie – 2004 r.

Przy Zarządzie Głównym TPPW istnieje Klub – „rodzina” szkół noszących imiona bohaterów Powstania Wielkopolskiego.

„Rodzina” ta zawiązała się jeszcze przed powstaniem TPPW, na I Ogólnopolskim Zlocie Szkół związanych wspólnym patronem szkoły- bohaterami Powstania Wielkopolskiego w Kaliszu. Organizatorem Zlotu była Szkoła Podstawowa Nr 16 w Kaliszu nosząca imię Powstańców Wielkopolskich.

Obecnie skupia ona 105 szkół a także 15 jednostek organizacyjnych ZHP.

W ostatnim roku szkolnym z powodu likwidacji Gimnazjów w wyniku reformy ubyło kilkanaście szkół noszących imiona Powstańców Wielkopolskich. Jednakże proces przyjmowania na patrona szkoły bohaterów Powstania Wielkopolskiego trwa, ubiegają się o to nowo powstałe po gimnazjach placówki.

Dorobkiem Klubu „rodzina” są ogólnopolskie zloty szkół, w których uczestniczą również często jednostki harcerskie. Do tej pory odbyło się osiem ogólnopolskich zlotów:

Zlot Szkół im. Powstańców Wielkopolskich we Wrześni – 2008 r.

I Kalisz -1978 r. Organizator ZBoWiD i Szkoła Podstawowa Nr 16 im. Powstańców Wielkopolskich w Kaliszu.

II Poznań -1988 r. Organizator – ZBoWiD i ZHP.

III Poznań Ławica -1993 r. Organizator – TPPW i 4 Korpus Lotniczy WP na Ławicy.

IV Warszawa – 1998 r. Organizator – TPPW i Szkoła Podstawowa Nr 263 im. Powstańców Wielkopolskich w Warszawie.

V Poznań – 2003 r. Organizator – Wielkopolski Urząd Marszałkowski i TPPW.

VI Gniezno – Zdziechowa – 2004 r. Organizator – TPPW, MDK w Gnieźnie i Szkoła Podstawowa im. Powstańców Wielkopolskich w Zdziechowie.

VII Września – 2008 r. Organizator – TPPW, Starosta Wrzesiński i Zespół Szkół Zawodowych Nr 2 im. Powstańców Wielkopolskich we Wrześni.

VIII Lusowo, Poznań – 2014 r. Organizator – TPPW, Towarzystwo Pamięci Generała Józefa Dowbora Muśnickiego w Lusowie i Szkoła Podstawowa im. Generała Józefa Dowbora Muśnickiego w Lusowie.

Z okazji 100. rocznicy Powstania Wielkopolskiego kolejny Zlot odbył się w Gnieźnie.

Ponadto szkoły mające za patrona wspólnego bohatera, wzajemnie odwiedzają się, uczestniczą w organizowanych przez siebie uroczystościach „Święta Patrona” oraz w innych imprezach. – Szczególnym tego przykładem jest organizacja przez Zarząd Oddziału Kujawsko-Pomorskiego imprezy pod hasłem „Spotkanie u Przyjaciół”, podczas której szkoła organizator spotkania prezentuje swój dorobek, osiągnięcia wychowawczo-dydaktyczne, sportowe, artystyczne itp.

Wszystkie Zloty, zjazdy, spotkania szkół służą wymianie doświadczeń z pracy wychowawczej z patronem szkoły i prezentowaniu dorobku w tym zakresie. Ponadto przybliżają uczest-

Uczestnicy Zlotu Szkół noszących imiona bohaterów Powstania Wielkopolskiego w Poznaniu – 1994 r.

nikom zlotów miejsca historyczne związane z Powstaniem Wielkopolskim 1918-1919 r. i tak np. III Zlot w Poznaniu, Ławica – tradycje związane ze zdobyciem niemieckiego lotniska i utworzeniem powstańczej eskadry lotniczej. Z kolei IV Zlot w Warszawie przybliżył uczestnikom Grób Nieznanego Żołnierza i Kwaterę oraz Pomnik poświęcony Powstańcom Wielkopolskim i Śląskim na cmentarzu powązkowskim, a VII Zlot we Wrześni dzieje walk dzieci wrzesińskich o polskość, Pomnik Dzieci Wrzesińskich i Marii Konopnickiej autorki Roty. Kolejny zaś VIII Zlot Lusowo-Poznań zapoznał uczestników z dziejami dowódców Powstania Wielkopolskiego – Generałami Stanisławem Taczakiem i Józefem Dowbor-Muśnickim oraz z ich mogiłami w Poznaniu i Lusowie.

Ogólnopolskie zloty stały się tradycyjną formą kontaktów między szkołami i jednostkami organizacyjnymi ZHP. Dzięki tym spotkaniom i wymianie doświadczeń nowe placówki szybko asymilują się w „rodzinie szkół” wspólnego patrona.

W upowszechnianiu wiedzy wśród młodzieży o Powstaniu Wielkopolskim ważną rolę odgrywają wszelkie konkursy, wycieczki i rajdy szlakami Powstania Wielkopolskiego, wystawy oraz inscenizacje – tzw. rekonstrukcje historyczne. Spośród wielu konkursów dużym zainteresowaniem cieszyły się, między innymi takie konkursy Zarządu Głównego TPPW jak:

- Konkurs na stronę internetową o patronie szkoły „Powstańcy Wielkopolscy”.
- Konkurs literacki na wiersz i opowiadanie o Powstaniu wielkopolskim, któremu patronował Gerard Górnicki znany poznański literat.
- Konkurs filmowy dla młodzieży i nauczycieli „Z kamerą po miejscach pamięci Powstania Wielkopolskiego”.

W 2007 roku zorganizowany został przez Zarząd Główny TPPW przy współudziale Kuratorium Oświaty i Muzeum Powstania Wielkopolskiego w Poznaniu, po raz pierwszy kon-

Laureaci Gminnego Konkursu Wiedzy o Powstaniu Wielkopolskim – Sęszew 2008 r.

kurs internetowy dotyczący wiedzy i miejsc pamięci o Powstaniu Wielkopolskim. W konkursie uczestniczyło (zalogowało się) przeszło 2000 uczniów wszystkich typów szkół. Nie wszyscy jednak wytrwali do końca.

Kolejnymi Konkursami internetowymi Zarządu Głównego Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/1919 były: Konkurs pt. „Barwy i broń żołnierzy Powstania Wielkopolskiego”, oraz Konkurs pt. „Żołnierze Wielkopolscy” zorganizowane wspólnie z Wielkopolskim Muzeum Wojskowym.

Ponadto pod patronatem Ministra Edukacji Narodowej zorganizowano konkurs pt. „Jesteśmy tacy jak Oni”. Jego celem było odniesienie do wartości, które przyświecały uczestnikom walk powstańczych, dokonanie porównań patriotyzmu lat minionych, do współczesnych czasów.

Popularne były również konkursy plastyczne organizowane w zasadzie przez wszystkie jednostki organizacyjne TPPW i szkoły noszące imiona Powstańców Wielkopolskich. Na szczególne wyróżnienie zasługują konkursy plastyczne organizowane przez Zarząd Kujawsko-Pomorski – Ogólnopolskie Konkursy Plastyczne Powstanie Wielkopolskie oczyma dziecka” oraz podobne przedsięwzięcia Zarządu Oddziału Lubuskiego.

W 2016 roku konkurs dla młodzieży szkolnej pt. „Jak wyobrażam sobie obchody 100. rocznicy Powstania Wielkopolskiego”, którego owocem były ciekawe projekty obchodów centralnych, wojewódzkich, miejskich, gminnych oraz szkolnych. Główną nagrodą dla jego zwycięzców była nagroda ufundowana przez Europejską posłankę dr Krystynę Łybacką – wyjazd do Brukseli połączony ze zwiedzaniem gmachu Parlamentu Europejskiego.

W 2018 roku wspólnie z Zarządkiem Oddziału Poznańskiego Związku Literatów Polskich Konkurs Literacki im. Romana Wilkanowicza, który był poświęcony 100. rocznicy Powstania

Wielkopolskiego, jego dziejom, wartościom i tradycji. Wzięli w nim udział zarówno doświadczeni już w sztuce pisarskiej jak i debiutanci, głównie młodzież.

Wspomnieć także należy, że każdy konkurs organizowany przez Zarząd Główny TPPW ma swego patrona na przykład:

- Konkursy Plastyczne im. Leona Prauzińskiego Powstańca Wielkopolskiego, malarza i ilustratora.
- Konkursy literackie im. Romana Wilkanowicza Powstańca Wielkopolskiego, poety, dziennikarza i satyryka.

W podsumowaniu konkursów plastycznych uczestniczą przedstawiciele rodziny L. Prauzińskiego.

Atrakcyjną formą dla młodzieży i to o dużych walorach edukacyjnych i wychowawczych są wycieczki oraz szeroko rozumiana turystyka. Te formy popularyzowania dziejów Powstania Wielkopolskiego TPPW realizuje wspólnie z PTTK, z którym zawarł umowę o współpracy. Nadto przy Poznańskim Oddziale Pilotów PTTK istnieje Koło naszego Towarzystwa.

Dużą inicjatywę w tej dziedzinie przejawiają Oddziały Kujawsko-Pomorskie i Lubuskie. Ciekawą inicjatywę realizuje Koło TPPW w Sulechowie organizując cykle wycieczek i rajdów historyczno-edukacyjnych, inspirowanych swoim przykładem pozostałe Koła i szkoły. Są między innymi rajdy piesze i rowerowe szlakami działań powstańczych przebiegające przez Babimost, Kargową i Nowe Kramsko. Organizatorami wędrówek o różnym charakterze w województwie Kujawsko-Pomorskim są Koła w: Brzozie, Inowrocławiu, Nakle, Pakości, Rynarzewie i Złotnikach Kujawskich.

W Wielkopolsce natomiast szczególnym organizatorem jest Koło we Wronkach – inicjator maratonu „Śladami Powstania Wielkopolskiego” dla szkół z Wronek i gmin ościennych. Znaczny dorobek w tym zakresie ma również Chodzież, Nowy Tomyśl i Rogoźno Wlkp.

Marszbieg dla najmłodszych w Nowym Tomyślu

Wiceprezes ZO Lubuskiego TPPW Zenon Brembor podczas zajęć z młodzieżą

Pieszy Rajd do Lgowa – 2018 r.

Uczestnicy biegu szlakiem powstańczym w Pakości

Odwach – Muzeum Powstania Wielkopolskiego w Poznaniu, otwarte w 2001 r.

Spotkanie historyków i regionalistów w poznańskim Odwachu – 2014 r.

Popularyzowaniu historii Powstania Wielkopolskiego służą także wystawy, zwłaszcza powszechnie organizowane w szkołach im. Powstańców Wielkopolskich, często prezentujące materiały i eksponaty pozyskane w czasie wędrowek od rodzin uczestników Powstania Wielkopolskiego oraz prace z różnych konkursów na temat Powstania. Ciekawą inicjatywą popularyzującą wiedzę o Powstaniu Wielkopolskim jest „Mobilne Muzeum Powstania Wielkopolskiego” zorganizowane w gminie Dopiewo, usytuowane w piętrowym autobusie typu londyńskiego, w którym rolę kustosa pełnił Eligjusz Tomkowiak – historyk, regionalista i członek ZG TPPW.

List otwarty do Prezydenta Poznania

Panie Prezydencie

Do zwrócenia się do Pana w tej formie zmusza nas to, co dzieje się wokół budynku Odwachu na Starym Rynku, a ściślej zamierzenia Zarządu Miasta co do jego przeznaczenia. Ogłoszony w „Gazecie Wyborczej” w dniu 8 lutego br. komunikat o składanie propozycji dotyczących funkcjonowania Odwachu w Poznaniu jest przykładem szczególnej hipokryzji, zważywszy na wcześniejsze ustalenia, stwierdzające że w Odwachu zlokalizowane będzie Muzeum Powstania Wielkopolskiego jako oddział Wielkopolskiego Muzeum Walk Niepodległościowych.

Taką deklarację na piśmie (z dnia 31 maja 1996 r., złożoną przez Zarząd, którego był Pan członkiem), otrzymał nieżyjący już dziś powstaniec płk Stanisław Zenkeltler – Przewodniczący Krajowej Komisji Weteranów Powstania Wielkopolskiego oraz Prezes Zarządu Głównego Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego.

Nigdy później lokalizacja ta nie była kwestionowana, przynajmniej Zarząd Główny Towarzystwa nie był o tym informowany. Termin otwarcia Muzeum, który przesuwiał się w czasie, był uzależniony jedynie od przeprowadzenia kapitalnego remontu Odwachu. To było zrozumiałe.

Tymczasem po zakończeniu remontu Zarząd Miasta zaskakuje nas całkowicie innymi działaniami w tym zakresie. Odbiera Odwach Wielkopolskiemu Muzeum Walk Niepodległościowych i ogłasza przytoczony Komunikat.

Panie Prezydencie, naprzeciw jakim to oczekiwaniom wychodzi obecny Zarząd Miasta?

Czy Powstanie Wielkopolskie 1918/19 r., uznane w plebiscycie przez mieszkańców Poznania i Wielkopolski za najważniejsze wydarzenie w 100-leciu naszego regionu, nie zasługuje na Muzeum godne zwycięskiego czynu?

Czy nie należy się to również uczestnikom Powstania i ich rodzinom? Czy nie istnieje społeczna potrzeba upowszechniania i pielęgnowania powstańczych tradycji (...)?

Powstanie Wielkopolskie ma znaczenie ogólnonarodowe, zajmuje w historii naszego państwa szczególnie zaszczytne miejsce. Będąc dumni z tego faktu historycznego, powinniśmy jednocześnie zadbać o jego odpowiednie wyeksponowanie w życiu naszego miasta, regionu i kraju.

Stąd, Panie Prezydencie, jeszcze raz, tym razem publicznie, zgłaszamy potrzebę uruchomienia Muzeum Powstania Wielkopolskiego w historycznym budynku Odwachu na Starym Rynku, który jest jednym z pierwszych obiektów opanowanych przez powstańców.

Należy się to naszym ojcom i dziadom. (...)

ZARZĄD GŁÓWNY

TOWARZYSTWA PAMIĘCI POWSTANIA WIELKOPOLSKIEGO
1918/19

Spośród inicjatyw Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego nie można pominąć działań, wspartych przez poznaniaków, na rzecz utworzenia w Poznaniu Muzeum Powstania Wielkopolskiego 1918/1919.

O konieczności utworzenia stałej ekspozycji o Powstaniu Wielkopolskim w jednym z muzeów poznańskich mówiono prawie od początku działalności TPPW. Już w 1994 r. członkowie Prezydium Towarzystwa zgłaszali już ten postulat podczas spotkania z ówczesnym wojewodą poznańskim dr. Włodzimierzem Łęckim oraz prezydentem Poznania Wojciechem Szczęsnym – Kaczmarkiem. Starania o powstanie muzeum trwały jeszcze przez następne lata i napotykały na szereg trudności. W roku 2000 Zarząd Towarzystwa wystosował list otwarty do Prezydenta Poznania, oczekując szybkiego podjęcia decyzji o utworzeniu Muzeum Powstania Wielkopolskiego.

Długo oczekiwane otwarcie nastąpiło 18 grudnia 2001 r. Muzeum powstało jako Oddział Wielkopolskiego Muzeum Walk Niepodległościowych (obecnie Wielkopolskiego Muzeum Niepodległości).

Zarząd Główny TPPW podpisał z dyrektorem Muzeum umowę o współpracy. Komisja Historyczna Zarządu Głównego TPPW wspólnie z Muzeum jest w poznańskim Odwachu jest organizatorem otwartych spotkań historycznych obejmujących swoją tematyką różnorodne aspekty wydarzeń Powstania Wielkopolskiego w poszczególnych miastach i gminach, udział w nich ludzi różnych grup społeczno-zawodowych, ciekawostki i losy uczestników czynu niepodległościowego.

Często również uroczyste podsumowania i zakończenia konkursów organizowanych przez TPPW dotyczące Powstania Wielkopolskiego odbywają się w sali Odwachu.

Spośród wielu inicjatyw wymienić należy:

Przekazanie do Muzeum Powstania Wielkopolskiego Krzyży Wielkich Orderu Odrodzenia Polski – dla dowódców Powstania Wielkopolskiego

Mundury powstańcze przekazane dla jednostki wojskowej na Ławicy

- przyznanie pośmiertnie na wniosek Zarządu Głównego TPPW, przez Prezydenta RP Krzyży Wielkich Odrodzenia Polski dowódcom Powstania Wielkopolskiego – generałom Stanisławowi Taczakowi oraz Józefowi Dowbor Muśnickiemu. Symbolicznego wręczenia odznaczeń dokonano w czasie uroczystych obchodów 80. rocznicy Powstania Wielkopolskiego w Poznaniu. Odznaczenia te przekazane zostały następnie przez Towarzystwo Pamięci Powstania Wielkopolskiego – będące depozytariuszem odznaczeń do Muzeum Powstania Wielkopolskiego w Poznaniu.
- wprowadzania do uroczystości przed Pomnikami związanymi z Powstaniem Wielkopolskim obok wojskowej oprawy również warty honorowej w mundurach powstańczych specjalnie na te okazje uszytych. Mundury powstańcze sfinansował Wojewoda Wielkopolski Włodzimierz Łęcki. Mundury zostały następnie przekazane przez ZG TPPW jednostce lotniczej WP na Ławicy, która w tym czasie tę wartę honorową przed Pomnikiem Powstańców Wielkopolskich wystawiała.
- organizowania otwartych zebrań Kół Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego, spotkań z rodzinami uczestników Powstania Wielkopolskiego. Cykliczne spotkania z rodzinami uczestników Powstania Wielkopolskiego zainicjowano w Śremie, jako „Spotkania pokoleń” a w Opalenicy, jako „Spotkania rodzin uczestników powstania”. Spotkania te, organizowane przy kawie służą wspomnieniom o pochodzących z danych rodzin powstańcach, prezentowanym na forum różnymi formami (opowiadanie, zdjęcia, dokumenty, książki, filmy itp.). Obejmują one również wspólne śpiewanie piosenek powstańczych, patriotycznych, część artystyczną w wykonaniu młodzieży szkolnej i – cenione przez wszystkich – rozmowy towarzyskie dotyczące naszej rodzinnej historii. Spotkania z rodzinami uczestników powstania rozpowszechniły się, są organizowane przez Koła TPPW w wielu środowiskach i uczestniczą w nich często przedstawiciele lokalnych władz samorządowych.

Spotkanie międzypokoleniowe w Zaniemiślu

Okolicznościowa pocztówka wydana z okazji pierwszego, wielopokoleniowego spotkania opalenickiej rodziny powstańczej – 2009 r.

Stałym elementem spotkań opalenickich jest wspólne śpiewania z pomocą własnego śpiewnika

- organizowanie corocznie od 2015 r. Dnia Tradycji na Rynku Starego Miasta w Poznaniu, w ramach Jarmarku Świętojańskiego. Jest to ciekawa inicjatywa Oddziału Wielkopolskiego TPPW – impreza, która ma charakter festynu, adresowana nie tylko do członków i sympatyków Towarzystwa, ale również do mieszkańców Poznania oraz turystów z kraju i zagranicy. Odbywała się do tej pory na scenie przed ratuszem lub Odwachem i wokół. Celem imprezy jest ukazanie kolejnych rocznic Powstania Wielkopolskiego, jako wydarzeń podniosłych i radosnych. Co roku organizatorem imprezy są inne koła Oddziału Wielkopolskiego Towarzystwa. W jej programie imprezy pojawiają się: występy artystyczne w wykonaniu dzieci, młodzieży i zespołów profesjonalnych, pogadanki np. na temat miejsc pamięci związanych z Powstaniem Wielkopolskim, organizacji kombatanckich, które zrzeszały Powstańców Wielkopolskich, minikonkursy wiedzy o powstaniu oraz gry miejskie. Imprezie towarzyszą stoiska z różnorodnymi artefaktami dotyczącymi Powstania Wielkopolskiego. Pojawiła się również pracownia przygotowywania rozetek powstańczych. Wśród atrakcji Dnia tradycji należy wspomnieć również zwiedzanie zabytków w towarzystwie przewodników koła PTTK im. Marcellego Mottego w Poznaniu. Szczególną oprawę wydarzeniu nadają każdorazowo rekonstruktorzy w replikach mundurów powstańczych. Uczestnicy imprezy otrzymują okolicznościowe certyfikaty potwierdzające udział w wydarzeniu. Serwuje się także grochówkę z „powstańczego kotła”.
- organizowanie imprez plenerowych, których celem jest prezentacja zwycięskiego zrywu Wielkopolan i propagowanie postaw patriotycznych. Są one adresowane głównie do członków i sympatyków TPPW, ale mają charakter otwarty dla wszystkich.

Dzień Tradycji – występy zespołów przed Odwachem

Impreza plenerowa - Zjazd Kół i Klubów Oddziału Wielkopolskiego TPPW

Dwukrotnie – 27 sierpnia 2016 r. i 26 sierpnia 2017 r. przy udziale kół terenowych zorganizowany został w Poznaniu przez Oddział Wielkopolski – Festyn Tradycji i Pamięci Powstania Wielkopolskiego. Rozpoczęła go uroczysta msza św. w Bazylice Katedralnej na Ostrowie Tumskim. W drugiej części w amfiteatrze, po drugiej stronie Cybiny występowali zaproszeni goście – artyści i młodzież szkolna z koncertem pieśni patriotycznych, inscenizacjami teatralnymi, scenkami rodzajowymi i tańcami, wygłaszano ciekawe prelekcje, prezentowano ekspozyty i wydawnictwa związane z Powstaniem Wielkopolskim, oraz zwiedzano oryginalną ekspozycję w centrum „Brama Poznania”. Uczestniczyli członkowie, sympatycy Towarzystwa z terenu Wielkopolski, prezentujący swoje tradycje regionalne i zbiory poświęcone tematyce powstańczej. W imprezie liczny udział wzięli harcerze i grupy rekonstrukcyjne.

W realizacji swoich celów statutowych Towarzystwo Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/19 prowadzi stałą współpracę z administracją państwową i samorządową.

W celu pozyskania sojuszników dla pielęgnowania pamięci o zwycięskim Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919 oraz podejmowania i inspirowania działań służących pracom badawczym, dokumentacyjnym oraz popularyzatorskim, w tym szczególnie w zakresie krzewienia postaw patriotycznych wśród młodzieży, zawarto porozumienia o współpracy z:

- Ministerstwem Obrony Narodowej w dniu 19 września 2002 r.
- Polskim Towarzystwem Turystyczno – Krajoznawczym w dniu 21 marca 2003 r.,
- Muzeum Powstania Wielkopolskiego – Oddziałem Wielkopolskiego Muzeum Walk Niepodległościowych w dniu 15 czerwca 2004 r.
- Automobilklubem Wielkopolski w dniu 16 marca 2011 r.
- Chorągwią Wielkopolską Związku Harcerstwa Polskiego im. Powstańców Wielkopolskich

Podpisanie umowy z MON przez prezesa ZG TPPW Stefana Barłoga

Podpisanie umowy z PTTK

Podpisanie umowy z Muzeum Walk Niepodległościowych

Podpisanie umowy z Automobilklubem Wielkopolski

Umowa z poznańskim Oddziałem TWP i Chorągwią Wielkopolską ZHP.
Umowy podpisuje prezes ZG TPPW Tadeusz Musiał

skich 1918 - 1919 oraz Towarzystwem Wiedzy Powszechnej Oddział Poznań w dniu 16 lutego 2018 roku.

Bliska współpraca łączy Towarzystwo z ruchem kombatanckim, zwłaszcza ze Związkiem Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych. Poza tym Towarzystwo współpracuje także m. in. ze: Związkiem Inwalidów Wojennych RP, Urzędem ds. Kombatantów RP i Osób Represjonowanych, Ministerstwem Edukacji Narodowej kuratoriami oświaty, Oddziałem Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu, Związkiem Harcerstwa Polskiego, Wielkopolską Ligą Obrony Kraju, Towarzystwem im. Hipolita Cegielskiego, Ochotniczą Strażą Pożarną, Stowarzyszeniem Kibiców „Wiara Lecha”, Towarzystwem Pamięci Gen Dowbor – Muśnickiego w Lusowie, Wielkopolskim Towarzystwem Kulturalnym, Towarzystwem Gimnastycznym „Sokół”, Wielkopolskim Związkiem Chórów i Orkiestr, Poznańskim Chórem Nauczycieli im. I. J. Paderewskiego, Warszawskim Klubem Wielkopolan EKA i innymi.

Weksylium Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/19, ale jednocześnie wyróżnieniem oraz symbolem wierności idealom i tradycji, jakie przyświecały bohaterskim powstańcom, jest sztandar Towarzystwa.

W 80. rocznicę Powstania Wielkopolskiego Społeczny Komitet ufundował sztandar dla Zarządu Głównego TPPW. Uroczystość wręczenia miała miejsce poznańskim Placu Wolności w dniu 21 listopada 1998 r. W uroczystości uczestniczyli m. in. Wojciech Szczęsny Kaczmarek – prezydent Poznania, Jadwiga Rotnicka – przewodnicząca Rady Miasta, gen. Krzysztof Pajewski, przedstawiciel Metropolity Poznańskiego ks. kan. Czesław Grzelak oraz dwaj powstańcy ppor. Andrzej Mazurek i ppor. Tadeusz Wesołowski. Uczestniczyła także Kompania Honorowa Wojska Polskiego i Orkiestra Reprezentacyjna WP oraz Kompania Honorowa Szkoły

Wręczenie sztandaru dla Zarządu Głównego TPPW – uroczystość na Placu Wolności

Aspirantów Państwowej Straży Pożarnej, Drużyna Sztandarowa Chorągwi Wielkopolskiej ZHP, delegacje zaprzyjaźnionych organizacji społecznych ze sztandarami, młodzież szkolna, harcerze i mieszkańcy Poznania.

Przed przekazaniem sztandaru na ręce prezesa Zarządu Głównego TPPW Stefana Bartoła, głos zabrał dr Marian Król – przewodniczący Społecznego Komitetu Obchodów 80. Rocznicy Powstania Wielkopolskiego, syn powstańca. W swoim wystąpieniu powiedział m. in.

„Czyn powstańców, ich krew przelana w walkach z zaborcą zdecydowały o tym, że Wielkopolska znalazła się w granicach odrodzonego Państwa Polskiego. Wdzięczni jesteśmy za to naszym Ojcom i Dziadom....”

Z wdzięcznością wiąże się także zobowiązanie do godnego ich uhonorowania i zachowania w pamięci patriotycznego czynu. Tej idei służy działalność Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego.... Dziś w imieniu społeczeństwa wielkopolskiego przekazujemy sztandar organizacyjny na ręce przedstawicieli Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego, z życzeniami, by ten sztandar towarzyszył dalszym działaniom i dokumentował zwycięski zryw niepodległościowy Wielkopolan...”.

Aktu poświęcenia dokonał ks. kanonik Czesław Grzelak. „Rodzicami chrzestnymi” byli Bogusław Zalewski – prezes MTP i Henryk Kluczyk. List gratulacyjny od Prezydenta Aleksandra Kwaśniewskiego odczytał Tadeusz Musiał. Znalazły się w nim m. in. następujące słowa:

„...Uroczystość 80. Rocznicy Powstania Wielkopolskiego wpisuje się w obchody związane z odzyskaniem niepodległości przez Polskę. Z tej okazji proszę przyjąć tą drogą moje najserdeczniejsze życzenia. Nadanie sztandaru to uroczystość wyrażają-

Wręczenie dla TPPW statuetki „Hipolita Cegielskiego” na spotkaniu Zarządu Głównego TPPW w Hotelu „Royal”

ca najwyższy szacunek dla polskiej tradycji narodowej, dla bogatej spuścizny orężnej. Ma ona charakter szczególny. Jest aktem szczególnego uznania dla całego środowiska skupionego wokół tradycji i legendy powstania. Jest to nade wszystko wyraz wdzięczności i szacunku dla żyjących uczestników wielkiego zrywu niepodległościowego Wielkopolan. Jest również zobowiązaniem dla kultywowania tych tradycji oraz wytężonej pracy dla dobra Ziemi Wielkopolskiej i Rzeczypospolitej Polskiej. ... Powstanie Wielkopolskie jest dla wszystkich Polaków symbolem zwycięstwa. Powstanie wniosło w wianie dla odrodzonej Rzeczypospolitej prężną i dobrze rozwiniętą gospodarkę, 75-tysięczną armię oraz wiele uzbrojenia i sprzętu zdobytego w walce z zaborcą. Pochylamy czoło nad tymi dokonaniem, oddajemy cześć żołnierzom Powstania. ... Gratuluję tego wymownego w swej symbolice wyróżnienia. Jestem przekonany o waszych dalszych sukcesach w pracy dla dobra Rzeczypospolitej i swego regionu.”

Sztandary posiadają również dwa wojewódzkie oddziały TPPW.

- W dniu 16 grudnia 2000 roku, w 82. rocznicę wybuchu Powstania Wielkopolskiego, odbyła się w Bydgoszczy uroczystość poświęcenia i wręczenia sztandaru dla Oddziału Kujawsko – Pomorskiego TPPW. Uroczyste poświęcenie sztandaru miało miejsce w katedrze bydgoskiej, a wręczenie nastąpiło przy udziale władz państwowych i samorządowych oraz w asyście wojskowej przed Grobem Nieznanego Powstańca Wielkopolskiego.
- 16 grudnia 2010 r. w 15-lecie swojej działalności sztandar otrzymał Oddział Lubuski TPPW. Uroczystość odbyła się w Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze przy udziałem

TPPW otrzymało tytuł „Zasłużony dla M. Poznania”

Wyróżnienie TPPW Odznaką honorową przez Marszałka Województwa Wielkopolskiego Marka Woźniaka

Prezes Oddziału Kujawsko – Pomorskiego Marian Kadow wręcza sztandar wnukom Powstańców Wlkp.: Andrzejowi Grubczyńskiemu, Krzysztofowi Szejce i Lechosławowi Kaufce

Uroczystość wręczenia sztandaru dla Koła TPPW w Pile

Poświęcenie sztandaru Koła TPPW w Żninie

Delegacja Oddziału Kujawsko Pomorskiego TPPW składa kwiaty pod Pomnikiem Nieznanego Powstańca Wielkopolskiego – Bydgoszcz 2014 r.

Uroczystość rocznicowa przed obeliskiem w Mroczy – 2014 r.

le przedstawiciele władz samorządowych i Zielonej Góry. Uroczystego przekazania sztandaru dokonał prezes Zarządu Głównego TPPW Stefan Barłóg. Sztandarami zostały także wyróżnione niektóre koła Towarzystwa.

5 stycznia 2012 r. – wręczono podczas uroczystości poświęconej 93. rocznicy Powstania Wielkopolskiego sztandar dla inowrocławskiego Koła TPPW.

10 stycznia 2014 r. – w pilskiej PWSZ Koło nr 9 TPPW w Pile otrzymało swój sztandar z dewizą „Wierni Tradycji” oraz imię kapitana Teofila Spychały, tego samego dnia w Żninie odbyła się uroczystość poświęcenia i wręczenia sztandaru żnińskiemu Kołu Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego im. por. Tadeusza Lerchenfelda.

Towarzystwo Pamięci Powstania Wielkopolskiego za swoją działalność patriotyczną, popularyzującą dzieje wielkopolskiego zrywu niepodległościowego zostało wyróżnione między innymi:

- Odznaką Honorową „Za Zasługi dla Województwa Wielkopolskiego” nadaną przez Wielkopolski Urząd Marszałkowski (2009 r.). Wspomnieć należy także, że wcześniej powyższą Odznaką uhonorowano sześciu ostatnich, żyjących powstańców wielkopolskich. Wręczenie nastąpiło w czasie obchodów 80. rocznicy Powstania Wielkopolskiego, otrzymali je, jako jedni z pierwszych Wielkopolan.
- Statuetką HIPOLITA za popularyzowanie wiedzy związanej z tradycją pracy organicznej i walką Wielkopolan o niepodległość przyznana przez Towarzystwo im. Hipolita Cegielskiego (2003 r.).
- Medalem Zasługi nadanym przez ZG Związku Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych (1999 r.).

Delegacja TPPW przed Grobem Nieznanego Żołnierza w Warszawie – 2014 r.

- Odznaką Honorową „Semper vigilans” nadana przez Zarząd Główny OSP (2013 r.).
- Medalem „Dziedzictwo Kresów Wschodnich” za historyczne zasługi wojsk wielkopolskich w walce o kresy wschodnie i ich udział w osadnictwie, nadany przez Stowarzyszenie Rodzin Osadników Wojskowych i Cywilnych na Kresach Wschodnich (2017 r.).
- „Zasłużony dla Poznania” tytułem nadanym przez Radę Miasta Poznania (2018 r.).

Niezmiernie ważnym elementem działalności Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918-1919, będącym szczególnym symbolem pamięci i honorowania uczestników Powstania Wielkopolskiego, są rocznicowe obchody wybuchu Powstania Wielkopolskiego.

Stąd też TPPW od początku swojej działalności jest w tym zakresie nie tylko inspiratorem ale i organizatorem lub współorganizatorem uroczystości z lokalnymi władzami samorządowymi i państwowymi. Tradycyjnie już centralne uroczystości rocznicowe Powstania Wielkopolskiego odbywają się 27 grudnia w Poznaniu pod Pomnikiem Powstańców Wielkopolskich. Dzień wcześniej natomiast odbywa się inscenizacja przyjazdu I. J. Paderewskiego do Poznania, na Dworcu Głównym w Poznaniu. Od 1998 roku zaś uroczystości rocznicowe mają też miejsce w Warszawie.

Początkowo Zarząd Główny był współorganizatorem uroczystości rocznicowych z Urzędem Miasta Poznania, od 1998 r. działa wspólnie z Wielkopolskim Urzędem Marszałkowskim.

W podobnych relacjach odbywają się wojewódzkie uroczystości w Bydgoszczy przed Pomnikiem – Grobem Nieznanego Powstańca oraz w Zielonej Górze przed nowym Pomnikiem Dobosza Powstania Wielkopolskiego 1918-1919.

Uroczystości powstańcze o różnym charakterze mają miejsce w Legnicy, Szczecinie, Warszawie, Gnieźnie, Kaliszu i w wielu innych miastach i gminach województwa kujawsko-pomor-

Uroczystość rocznicowa przed pomnikiem Powstańców Wielkopolskich w 2015 r.
Przemawia Marszałek Marek Woźniak

skiego, lubuskiego i wielkopolskiego. Często rocznicowe obchody w miastach i gminach odbywają się w terminie wyzwolenia danej miejscowości przez powstańców, nawiązując do przedwojennej tradycji.

Przyjęła się też zasada patronatu nad centralnymi uroczystościami w Poznaniu.

W 1993 r. obchodom rocznicowym Powstania Wielkopolskiego patronował po raz pierwszy Minister Obrony Narodowej, admirał Piotr Kołodziejczyk. Patronem obchodów 80. i 85. rocznicy był Prezydent RP Aleksander Kwaśniewski.

Podniosły charakter miały obchody 90. rocznicy Powstania Wielkopolskiego, w których udział wzięli Prezydent RP Lech Kaczyński i Premier Donald Tusk.

Ponadto w tymże samym dniu wspólnie z Wojewodą Wielkopolskim Piotrem Florkiem, przy współudziale Urzędu Marszałkowskiego odbył się wyjazd poznańskich delegacji do Warszawy, gdzie nawiązując także do tradycji przedwojennej odbyła się uroczystość przed Grobem Nieznanego Żołnierza, a w drugiej części przed Pomnikiem na Cmentarzu Powązkowskim poświęconym Powstańcom Wielkopolskim i Śląskim.

Od 2009 roku głównym organizatorem wyjazdu i uroczystości w Warszawie jest Marszałek Województwa Wielkopolskiego Marek Woźniak przy współudziale Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego. W uroczystościach warszawskich biorą też udział delegacje z Bydgoszczy i Zielonej Góry. Wszystkie imprezy są bardzo uroczyste, o dużej wymowie patriotycznej.

Dużo inicjatywy w tym zakresie, przejawia Wielkopolski Urząd Marszałkowski, samorządy lokalne i oczywiście Koła TPPW i coraz częściej rodziny uczestników Powstania Wielkopolskiego. Potwierdzają oni tym samym powrót do swoich rodzinnych korzeni i uwzględnianie tradycji i wartości minionych lat w życiu współczesnym.

Liderzy Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego (od prawej: wiceprezesowie Janusz Sałata i Włodzimierz Warchalewski, Prezes Tadeusz Musiał, Katarzyna Sołtysiak przewodnicząca Komisji Szkolno – Młodz., prezes honorowy Stefan Barłóg, prezes Oddziału Kuj. Pom. Jacek Pietraszko, sekretarz generalny Piotr Wojtczak, przewodniczący Komisji Historycznej Zdzisław Kościański)

Aktualnie Towarzystwo Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/19 liczy ok. 2600 członków, skupionych w 116 kołach i klubach młodzieżowych. Oprócz członków zwyczajnych Towarzystwo skupia szkoły i jednostki ZHP noszące imiona Powstańców Wielkopolskich. Swoją działalnością TPPW obejmuje zachodnią część Polski, zwłaszcza województwa: kujawsko-pomorskie, lubuskie i wielkopolskie. Koła Towarzystwa działają również w Szczecinie, Legnicy i Warszawie. W stolicy jest także Szkoła Podstawowa noszącą imię Powstańców Wielkopolskich.

Od 6 października 2004 roku Towarzystwo Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 posiada status organizacji pożytku publicznego. W roku 2019 TPPW obchodzi 30-lecie swojej działalności.

Stopniowo w ogniwach TPPW następuje wymiana pokoleniowa. Duże nadzieje wiąże Towarzystwo z działalnością klubów młodzieżowych. W 2016 roku powołano przy Zarządzie Głównym Radę Młodzieżową – w zamyśle, inspiratora i koordynatora działań na terenie oddziałów wojewódzkich, której przewodniczy Karol Przesławski. Dużą aktywność przejawia zielonogórska Rada Młodzieżowa inspirując i organizując przedsięwzięcia adresowane do szczególnie do studentów Uniwersytetu Zielonogórskiego i szkół województwa lubuskiego. 18 czerwca 2018 roku zainaugurowano również działalność klubów młodzieżowych TPPW w poznańskich szkołach: LO św. Marii Magdaleny, XV LO im. prof. Wiktora Degi, Zespole Szkół Komunikacji im. Hipolita Cegielskiego, Zespole Szkół Zawodowych nr 6, V LO oraz XXXVII LO. Wszystkie te działania stwarzają nadzieję na dalszy rozwój organizacyjny TPPW.

Inauguracja działalności klubów młodzieżowych TPPW w poznańskich szkołach – 2018 r.

Posiedzenie zielonogórskiej Rady Młodzieżowej TPPW – 2018 r.

Opracowano w oparciu o:

1. „Kontynuatorzy Powstańczych Tradycji”, pod red. Zenona Cz. Wartela, Poznań 2004 r.
2. „Wielkopolski Powstaniec” Rocznik Zarządu Głównego TPPW – Kronika najważniejszych wydarzeń, lata 1995-2018.
3. „Artykuły o obchodach rocznicowych powstania wielkopolskiego w gazetach: „Głos Wielkopolski”, „Gazeta Wyborcza”.
4. Materiały archiwalne Zarządu Głównego TPPW 1918/19.

Nagroda Honorowa TPPW – statuetka DOBOSZ POWSTANIA WIELKOPOLSKIEGO

Piotr Wojtczak

Nagroda Honorowa Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/19 DOBOSZ POWSTANIA WIELKOPOLSKIEGO

Świadomość historyczna jest ważnym czynnikiem narodotwórczym, niezbędnym w kształtowaniu tożsamości narodowej. Kolejne obchody rocznicowe zwycięskiego zrywu niepodległościowego Wielkopolan 1918-1919 roku stwarzają okazję nie tylko do kultywowania pamięci o Powstaniu, ale także do historycznej refleksji i odwoływania się do powstańczych tradycji.

Pragnąc zainspirować oraz uhonorować osoby i instytucje, szczególnie zasłużone dla pogłębiania wiedzy, pielęgnowania pamięci i tradycji Powstania Wielkopolskiego, wyróżniające się w prowadzeniu badań naukowych, działalności twórczej oraz popularyzatorskiej Zarząd Główny Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/19 ustanowił 16 grudnia 1996 roku Nagrodę Honorową TPPW – statuetkę DOBOSZ POWSTANIA WIELKOPOLSKIEGO.

Pierwowzorem statuetki jest Pomnik Dobosza usytuowany w śremskim Parku Miejskim im. Powstańców Wielkopolskich. Początkowo od 1925 roku postawiono pomnik na rynku w Śremie jako Pomnik Wolności i Powstańców, wykonany wg projektu Władysława Marcinkowskiego. W 1939 roku hitlerowcy zniszczyli pomnik. Ponowne odsłonięcie odrestaurowanego pomnika w nowej lokalizacji nastąpiło 14 czerwca 1969 roku. Replikę pomnika wykonał poznański artysta Jerzy Sobociński.

Przyznawana przez TPPW statuetka „Dobosz Powstania Wielkopolskiego” została zaprojektowana i wykonana w Odlewni Żeliwa „Śrem” S. A.

Regulamin Nagrody Honorowej TPPW stwierdza między innymi, że:

- Nagrodę otrzymać mogą osoby i instytucje, które w sposób szczególny zasłużyły się w upowszechnianiu wiedzy i tradycji Powstania Wielkopolskiego 1918/19
 - Kandydatów do Nagrody Honorowej może zgłosić Zarząd Oddziału, Koło, indywidualny członek Towarzystwa, a także zainteresowana tym wyróżnieniem instytucja.
- Nagroda przyznawana jest na podstawie decyzji Kapituły, którą zgodnie z ustaleniami regulaminu stanowi Prezydium ZG TPPW. Przyznając nagrody Kapituła bierze pod uwagę:
- działalność naukową dotyczącą historii Powstania Wielkopolskiego, inicjatywy badawcze i wydawnicze, publikacje książkowe itp.
 - podejmowanie w pracy twórczej tematyki Powstania Wielkopolskiego (literatura, muzyka, plastyka, film itp.); uwzględnia się w tym zakresie całokształt twórczości lub szczególne dzieło w danym roku,

W dniu 21 września 2007 r. odbyło się w Śremie spotkanie laureatów Honorowej Nagrody „Dobosz Powstania Wielkopolskiego”, które współorganizowali Towarzystwo Miłośników Ziemi Śremskiej oraz Towarzystwo Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/19. Spotkaniu patronował marszałek województwa wielkopolskiego Marek Woźniak

— działalność popularyzatorską, o szerokim zasięgu, obejmującą między innymi publicystykę, konferencje popularnonaukowe, muzealnictwo itp., za inicjatywy o znaczeniu krajowym i regionalnym, mające charakter trwały, które przyczyniły się do utrwalenia pamięci Powstania Wielkopolskiego oraz uczczenia bohaterstwa jego uczestników.

Statuetka Dobosz Powstania Wielkopolskiego wręczana jest corocznie, począwszy od 1996 roku, w miesiącu grudniu, a uroczystość wręczenia nagród honorowych TPPW symbolicznie rozpoczyna obchody kolejnych rocznic Powstania Wielkopolskiego. Pierwsza uroczystość odbyła się w Auli UAM w Poznaniu, a w kolejnych latach – w Sali Białej Urzędu Miejskiego na Placu Kolegiackim w Poznaniu. Od 2005 roku organizowane są w Sali Czerwonej Pałacu Działyńskich, na poznańskim Starym Rynku.

Podczas 23. edycji Dobosza, w czasie obchodów 100. rocznicy Powstania Wielkopolskiego – 10 grudnia 2018 r. liczba laureatów przekroczyła setkę i wynosi obecnie 104 osoby i instytucje, w tym liczba laureatów indywidualnych wynosi 74, a zbiorowych – 30. Wśród dotychczasowych indywidualnych laureatów statuetki Dobosza znaleźli się m. in. historycy, literaci, artyści plastycy, muzealnicy i regionaliści.

Nagrodą „Dobosz Powstania Wielkopolskiego” uhonorowani dotąd zostali (zastugi prezentowanych laureatów dotyczą dokonań do momentu przyznania „Dobosza”):

ROK 1996

1. **Prof. zw. dr hab. Antoni Czubiński** – historyk z Uniwersytetu A. Mickiewicza w Poznaniu, wybitny badacz dziejów Wielkopolski, znany i ceniony autor wielu książek i opracowań naukowych o Powstaniu Wielkopolskim.

Antoni Czubiński

Gerard Górnicki

2. **Gerard Górnicki** – literat, popularny wśród czytelników Wielkopolski, autor m. in. powieści o Powstaniu Wielkopolskim pt. „Bitwa szalała do wieczora”, „Mściwoj i Anna Maria” oraz opowiadań patriotycznych dotyczących Wielkopolski.

3. **Międzynarodowe Targi Poznańskie** – za uwzględnienie w swojej działalności historii i tradycji Poznania i Wielkopolski.

ROK 1997

4. **Paweł Anders** – publicysta i działacz turystyczny, autor publikacji „Miejsca pamięci Powstania Wielkopolskiego”, „Szlakiem Powstania Wielkopolskiego i innych”.

5. **Marek Nowakowski** – dziennikarz Ośrodka TVP w Poznaniu, dokumentalista filmowy, autor m. in. filmów „Jutro” i „Poznańczycy”, dotyczących Powstania Wielkopolskiego.

6. **prof. dr hab. Bogusław Polak** – historyk, organizator konferencji naukowych np. kościarskich seminariów historyków powstania wielkopolskiego, autor i współautor książek o Powstaniu Wielkopolskim, w tym „Generał Stanisław Taczak 1874-1960 i monografii „Powstanie Wielkopolskie 1918/1919” i wielu innych.

Paweł Anders

Marek Nowakowski

Bogusław Polak

ROK 1998

7. **dr Piotr Bauer** – dyrektor Muzeum Regionalnego w Kościanie, historyk, autor wielu książek i opracowań o Powstaniu Wielkopolskim, w tym „Generał Józef Dowbor-Muśnicki”.

8. **dr Grzegorz Łukomski** – kierownik Archiwum UAM, autor i współautor książek o Powstaniu Wielkopolskim, m. in. monografii „Powstanie Wielkopolskie 1918/1919” oraz dotyczących udziału Wojsk Wielkopolskich w walkach o wschodnią granicę Rzeczypospolitej.

9. Bernard Maćkowiak – popularyzator wiedzy o powstaniu w woj. szczecińskim, inicjator i organizator wielu przedsięwzięć upamiętniających dzieje Powstania Wielkopolskiego, m. in. nadania imienia Powstańców Wielkopolskich Szkole Podstawowej nr 30 w Szczecinie, wmurowania tablicy pamiątkowej ku czci powstańców w Kościele Garnizonowym oraz chrztu statku m/s „Powstańiec Wielkopolski”.

10. Komenda Hufca ZHP „Piaś” im. Powstańców Wielkopolskich Poznań Stare Miasto – organizator wielu przedsięwzięć wychowawczych, związanych z historią Powstania Wielkopolskiego, wśród młodzieży harcerskiej.

ROK 1999

11. Zenon Erdmann – organizator i dyrektor Muzeum Czynu Powstańczego w Szubinie, autor opracowań o dziejach walk powstańczych; z jego inicjatywy Hufiec ZHP w Szubinie przyjął imię Bohaterów Powstania Wielkopolskiego.

12. **Teofil Róžański** – dziennikarz, marynista, popularyzator i dokumentalista uczestnictwa marynarzy w Powstaniu Wielkopolskim 1918/1919; m. in. z jego inicjatywy ponownie wmurowano tablice pamiątkową poświęconą IV. Kompanii Marynarzy Adama Białoszyńskiego.

13. **Eugeniusz Wachowiak** – poeta, autor kilku tomików poezji, w tym poświęconych udziałowi Wielkopolan w powstaniach; na podstawie jego utworów opracowano słuchowisko radiowe, a także scenariusz filmu telewizyjnego o tematyce powstańczej.

14. **Redakcja „Głosu Wielkopolskiego”** – systematycznie od wielu lat upowszechnia na swoich łamach historię zachowania polskości i walk o niepodległość w Wielkopolsce, w sposób znaczący przyczyniając się do popularyzowania dziejów Powstania Wielkopolskiego.

ROK 2000

15. **dr Zdzisław Kościański** – historyk, pracownik Kuratorium Oświaty w Poznaniu, popularyzator dziejów Powstania Wielkopolskiego 1918/1919, autor szeregu publikacji zwartych i publicystycznych o tematyce powstańczej, inicjator i uczestnik sesji popularnonaukowych.

16. **dr Marian Król** – prezes Towarzystwa im. Hipolita Cegielskiego i Wielkopolskiej Fundacji Żywnościowej, popularyzator tradycji wielkopolskiej, m. in. inicjator poselskiej uchwały okolicznościowej z okazji 75. rocznicy wybuchu Powstania Wielkopolskiego oraz ustawy przyznającej weteranom Powstania Wielkopolskiego i powstań śląskich uprawnienia inwalidów wojennych, inicjator wydania m. in. kroniki obchodów 80. rocznicy Powstania Wielkopolskiego pt. „Wierni tradycji”.

17. **Ryszard Skupin** – artysta plastyk, rzeźbiarz i malarz, posiadający znaczący dorobek związany z Powstaniem Wielkopolskim, m. in. autor pomnika nagrobnego na cmentarzu górczyńskim poświęconego Franciszkowi Ratajczakowi i współtowarzyszom, głazu ku pamięci powstania w Szamotułach i wystroju statku m/s „Powstaniec Wielkopolski”.

18. **Szkoła Podstawowa nr 2 im. Powstańców Wielkopolskich w Pakości woj. kujawsko-pomorskie** – za aktywną działalność w sferze kultywowania tradycji Powstania Wielkopolskiego, m. in. ukoronowaniem tej działalności jest skupienie mieszkańców Pakości w Kole Towarzystwa Pamięci Powstania wielkopolskiego powstałym na bazie szkoły.

Poznański Chór Nauczycielski pod dyr. Ryszarda Łuczaka, uświetniającego pieśniami patriotycznymi uroczystości wręczenia „Doboszy” zosał również laureatem „Dobosza”

ROK 2001

19. O. dr Eustachy Rakoczy – jasnogórski kapelan Żołnierzy Niepodległości, autor albumu „Jasnogórska Hetmanka”, ukazującego związki kombatanów Powstania Wielkopolskiego z Jasnogórską Hetmanką.

Marszałek Stefan Mikołajczak wręcza „Dobosza” prof. Benonowi Miśkiewiczowi

20. **prof. dr hab. Benon Miśkiewicz** – b. rektor UAM i minister nauki oraz szkolnictwa wyższego, historyk, autor wielu publikacji, przede wszystkim z zakresu historii wojskowości, współautor syntezy Powstania Wielkopolskiego i autor wielu artykułów na temat wojskowych aspektów dziejów powstania.

21. **dr Władysław Purczyński** – badacz dziejów regionalnych, zwłaszcza dziejów Powstania Wielkopolskiego, autor kilku książek o powstaniu, inicjator upamiętnienia powstania w Wągrowcu tablicami pamiątkowymi i nazwami ulic.

22. **płk Wojciech Zawadzki** – dyrektor Muzeum Tradycji Pomorskiego Okręgu Wojskowego w Bydgoszczy, autor słownika biograficznego bydgoszczan – uczestników powstania, inicjator i organizator wystaw, konferencji oraz konkursów plastycznych poświęconych dziejom powstania.

23. **Poznański Chór Nauczycieli im. Ignacego Paderewskiego pod dyrekcją Ryszarda Łuczaka** – popularyzator pieśni Powstania Wielkopolskiego, organizator imprez plenerowych – „Przyjazd Ignacego Jana Paderewskiego do Poznania”.

ROK 2002

24. **Anna i Józef Grajkowie** – liderzy Towarzystwa Pamięci Gen. Józefa Dowbor-Muśnickiego w Lusowie k/ Poznania, m. in. organizatorzy Muzeum Powstańców Wielkopolskich i ich Dowódców w Lusowie oraz corocznych konferencji popularnonaukowych poświęconych tematyce powstania

25. **Edward Smolibowski** – artysta plastyk, rzeźbiarz, autor 40 grafik, rysunków i plakatów dotyczących Powstania Wielkopolskiego 1918/1919, organizator i współorganizator wystaw poświęconych powstaniu, twórca medali z wizerunkami dowódców powstania.

26. **Komenda Chorągwi Wielkopolskiej Związku Harcerstwa Polskiego im. Powstańców Wielkopolskich w Poznaniu** – popularyzator wiedzy i organizator pracy wychowawczej związanej z dziejami Powstania Wielkopolskiego oraz życiem jego uczestników, kontynuator tradycji skautów wielkopolskich.

ROK 2003

27. **Bogusław Wołoszański** – autor scenariusza i realizator filmu „Chwała Zwycięzcom” poświęconego Powstaniu Wielkopolskiemu 1918/1919 oraz innych dokumentalnych filmów historycznych.

28. **prof. dr hab. Zbigniew Dworecki** – historyk, autor wielu cennych opracowań o Powstaniu Wielkopolskim, m. in. dotyczących Naczelnej Rady Ludowej oraz Sejmu Dzielnicowego.

29. **Ryszard Danecki** – poeta, autor wierszy o powstaniu wielkopolskim, m. in. „Powstańczy tryptyk”, „Wiwat, Poznaniacy!”, poematu „Powstańcom Wielkopolskim”, popularyzator tradycji powstańczej i wielkopolskiej.

30. **Eligiusz Tomkowiak** – regionalista, kolekcjoner, autor licznych opracowań naukowych i popularnonaukowych o Powstaniu Wielkopolskim 1918/1919, inicjator sesji popularno – naukowych dla młodzieży w Dopiewie, wystawca zbiorów poświęconych powstaniu w różnych ośrodkach muzealnych i kulturalnych.

31. **Bogdan Czerwiński** – wiceprezes WTK, wiceprezes Oddziału Wielkopolskiego TPPW 1918/1919, prezes Koła w Stęszewie, inicjator wystaw i sesji popularnonaukowych poświęconych Powstaniu Wielkopolskiemu w Muzeum Regionalnym w Stęszewie, którego jest dyrektorem, autor opracowań o tematyce powstańczej.

32. **„Gazeta Pomorska”** – popularyzator tradycji powstańczej na swoich łamach, aktywnie współpracująca z Oddziałem Kujawsko-Pomorskim Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/1919 w Bydgoszczy i prezentująca działania upamiętniające powstanie.

ROK 2004

33. **prof. dr hab. Lech Trzeciakowski** – autor wielu publikacji historycznych związanych z dziejami Wielkopolski XIX i XX -wieku oraz konsultant filmów: „Najdłuższa wojna nowoczesnej Europy”, „Chwała Zwycięzcom” i innych inicjatyw popularyzatorskich.

34. **dr Marek Rezler** – jeden z inicjatorów konferencji kościańsko – koszalińskich poświęconych Powstaniu Wielkopolskiemu, autor wielu publikacji i przyczynków związanych z Powstaniem Wielkopolskim, popularyzator historii Wielkopolski XIX i XX wieku, współorganizator Ogólnopolskich Seminariów Historyków Powstania Wielkopolskiego w Kościanie.

35. **Marian Kadow** – animator działań związanych z tradycją powstańczą na terenie ziemi bydgoskiej i kujawskiej, inicjator powstania wielu miejsc pamięci Powstania Wielkopolskiego oraz lokalnych opracowań historycznych i wykazów uczestników powstania.

36. **„Gazeta Wyborcza”** – Poznań, popularyzator wiedzy i tradycji powstańczej, inicjator akcji prasowej zorganizowanej z myślą o zachowaniu grobów powstańczych na wielkopolskich cmentarzach.

ROK 2005

37. **Marek Jeleniewski** – doktor nauk humanistycznych, historyk, wykładowca na Uniwersytecie im. Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, znany w województwie kujawsko-pomorskim publicysta piszący o historii i tradycji związanej z Powstaniem Wielkopolskim 1918/19 i jego uczestnikach.

38. **dr Bogumił Wojcieszak** – wnuk powstańców wielkopolskich, doktor nauk humanistycznych, historyk, drukarz i wydawca. Jest właścicielem oficyny wydawniczej „Opalgraf” w Opalenicy oraz adiunktem i wykładowcą w Wyższej Szkole Zarządzania i Bankowości w Poznaniu, autor wielu książek dot. Powstania Wielkopolskiego, zwłaszcza związanych z tradycją ziemi opalenickiej.

39. **Katedra Nauk Humanistycznych Stosunków Międzynarodowych Politechniki Koszalińskiej** – jest znanym w kraju ośrodkiem naukowo-badawczym i popularyzatorskim, podejmującym tematykę związaną z Powstaniem Wielkopolskim 1918/19. Politechnika wydała wiele książek o Powstaniu Wielkopolskim.

40. **Wielkopolskie Muzeum Wojskowe** – Oddział Muzeum Narodowego w Poznaniu – jest najstarszą placówką muzealną dokumentującą historię Powstania Wielkopolskiego.

41. **Muzeum Powstania Wielkopolskiego** – Oddział Wielkopolskiego Muzeum Walk Niepodległościowych w Poznaniu – jest drugą w Poznaniu placówką muzealną dokumentującą i upowszechniającą historię i tradycje związane z Powstaniem Wielkopolskim 1918/19.

ROK 2006

42. **Stefan Bratkowski** – dziennikarz, pisarz, honorowy prezes Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich, współautor i reżyser serialu filmowego „Najdłuższa wojna nowoczesnej Europy”, autor książki „Najkrótsza historia Wielkopolski” oraz wielu innych publikacji i audycji TV.

43. **Janusz Karwat** – historyk, prof. dr hab. nauk humanistycznych, autor i współautor wielu publikacji o Powstaniu Wielkopolskim m. in. „Od idei do czynu. Myśli i organizacje niepodległościowe 1887-1919” oraz „Dowódcy Wielkopolskich Oddziałów Kawalerii i Broni Pancerniej”.

44. **Ludwik Krumrey** – nauczyciel, regionalista, popularyzator i dokumentalista dziejów Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 w powiecie gnieźnieńskim. Autor wielu opracowań i wystaw poświęconych tradycji Powstania Wielkopolskiego.

45. **Zdzisław Walczak** – malarz, batalista, podpułkownik Wojska Polskiego, autor portretów dowódców Powstania Wielkopolskiego i cyklu obrazów dotyczących walk niepodległościowych na Pomorzu oraz innych.

46. Departament Wychowania i Promocji Obronności Ministerstwa Obrony Narodowej – za wspieranie i patronat nad przedsięwzięciami Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego, propagowanie w środowisku wojskowym powstańczej tradycji oraz stwarzanie warunków dla realizacji porozumienia o współpracy TPPW i Ministra Obrony Narodowej. Nagrodę odebrał zastępca dyrektora Departamentu płk. Jerzy Gutowski.

47. Organizatorzy Harcerskich Zawodów Krótkofalarskich „Hold Powstańcom Wielkopolskim”, Jan Bonikowski i Jerzy Szkudlarz – za upowszechnianie w eterze wiedzy i tradycji o Powstaniu Wielkopolskim, docieranie do różnych zakątków świata, środowisk polonijnych.

ROK 2007

48. Marian Dominiczak – regionalista, propagator wiedzy i tradycji o Powstaniu Wielkopolskim, prezes Towarzystwa Miłośników Ziemi Śremskiej. Inicjator wielu przedsięwzięć dokumentujących tradycje powstańcze w Śremie, między innymi utworzenia parku imienia Powstańców Wielkopolskich, przywrócenia pomnika „Dobosza...”, tablic pamiątkowych itp. Organizator corocznych „Spotkań Pokoleń” – rodzin uczestników Powstania Wielkopolskiego.

49. Jan Głodek – regionalista, działacz harcerski, znany propagator dziejów Powstania Wielkopolskiego w województwie Kujawsko-Pomorskim. Dokumentalista, autor albumu oraz wystaw fotograficznych miejsc pamięci Powstania Wielkopolskiego. Inicjator nadania jednostkom harcerskim imion bohaterów Powstania Wielkopolskiego w tym Hufcowi ZHP w Szubinie. Współorganizator Muzeum Regionalnego w Szubinie.

50. Jan Jajor – nauczyciel, regionalista, działacz społeczny znany z przedsięwzięć na rzecz upamiętniania historii i tradycji powstańczych Jarocina. Autor wielu artykułów i książek o walce mieszkańców Jarocina o niepodległość w 1918/19 roku. Autor biogramów powstańczych. Kolekcjoner dokumentów historycznych i inspirator upamiętniania miejsc powstańczych na ziemi Jarocińskiej.

51. Muzeum Ziemi Szubińskiej imienia Zenona Erdmanna – za popularyzowanie i dokumentowanie dziejów Powstania Wielkopolskiego na Ziemi Szubińskiej. Muzeum jest posiada-

czem wielu cennych dokumentów, oryginalnych eksponatów i pamiątek z lat walki o niepodległość. W Muzeum znajduje się stała ekspozycja „Czynu Powstańczego 1918/19”, posiada również w swojej bibliotece wiele regionalnych opracowań o Powstaniu. Muzeum cieszy się dużą popularnością w województwie Kujawsko-Pomorskim, z jego materiałów korzystają nauczyciele, studenci i pracownicy naukowcy. „Dobosza” odebrała dyrektor Muzeum., z rąk Marszałka Województwa Wielkopolskiego – Marka Woźniaka i Prezesa TPPW Stefana Bartłoga.

ROK 2008

52. Zdzisław Grot – prof. dr hab. nauk humanistycznych, powstaniec wielkopolski, (nagroda przyznana pośmiertnie), wieloletni pracownik naukowy UAM, prekursor badań naukowych dziejów Powstania Wielkopolskiego 1918/19. Autor wielu opracowań dotyczących historii Wielkopolski w dobie zaboru pruskiego, udziału poznaniaków w zrywach niepodległościowych, przebiegu i znaczenia Powstania Wielkopolskiego, w tym polskiej i niemieckiej historiografii Powstania. Opracował dalekosiężny program prac badawczych nad Powstaniem, inspirując do tej działalności młodsze pokolenie historyków.

53. Zenon Brembor – plk rez. Wojska Polskiego, historyk – regionalista, działacz społeczny z Sulechowa, znany popularyzator Powstania Wielkopolskiego w woj. lubuskim. Autor opracowań dotyczących przebiegu Powstania Wielkopolskiego na Ziemi Lubuskiej: „Powstańcy na Ziemi Kargowskiej”, „Walka o utrzymanie polskości na Babimojszczyźnie” i innych. Artykuły o Powstaniu Wielkopolskim publikuje w lokalnej prasie i miesięczniku *Polsce Wierni*. Autor biogramów uczestników Powstania Wielkopolskiego. Organizator konkursów i cyklu wycieczek szkolnych.

54. Zygmunt Duda – nauczyciel, historyk, regionalista, działacz społeczny z Opalenicy, propagator wiedzy i tradycji Powstania Wielkopolskiego. Dokumentalista i autor wielu biogramów powstańców wywodzących się z tego terenu. Organizator i współorganizator konferencji popularno – naukowych i prelegent na wielu spotkaniach z młodzieżą szkolną. Współinicjator przedsięwzięć rocznicowych, w tym ufundowania pomnika i tablic upamiętniających udział opaleniczian w Powstaniu Wielkopolskim.

55. Antoni Fornalski – historyk, regionalista, dyrektor Zespołu Szkół – Gimnazjum i Szkoły Podstawowej im. Powstańców Wielkopolskich w Przemęcie. Popularyzator wiedzy o udziale mieszkańców Przemętu w Powstaniu Wielkopolskim. Autor monografii „Mieszkańcy Ziemi Przemęckiej” w walce o polskość i filmu „Ziemia Przemęcka naszą małą Ojczyzną”. Organizator rajdów szlakiem Powstania Wielkopolskiego na Ziemi Przemęckiej. Organizator wielu przedsięwzięć edukacyjnych o Powstaniu Wielkopolskim dla młodzieży szkolnej.

56. Jarosław Łuczak – historyk, kustosz w Wielkopolskim Muzeum Wojskowym, Oddziale Muzeum Narodowego w Poznaniu. Autor wielu publikacji o Powstaniu Wielkopolskim. Współorganizator i uczestnik konferencji naukowych, na których prezentował m. in. takie tematy jak: „Chorągwie formacji ochotniczych Powstania Wielkopolskiego”, „Symbolika Powstania Wielkopolskiego”, Umundurowanie i odznaki powstańcze, Znaki Powstania Wielkopolskiego 1918/19. Autor biogramów powstańczych. Posiada duży dorobek w organizowaniu wystaw poświęconych Powstaniu Wielkopolskiemu (ponad 70 wystaw i pokazów muzealnych).

57. Lidia Nowak – nauczycielka, dyrektor Zespołu Szkół im. Powstańców Wielkopolskich w Rynarzewie. Inicjator i autor programu ścieżki międzyprzedmiotowej w ramach wychowania obywatelskiego: Nasz wzorzec osobowy to powstańcy wielkopolscy. Organizatorka corocznych, gminnych konkursów recytatorskich pt. Tobie Polsko ta kropla krwi wrzącej. Gospodarz IV Wojewódzkiego Zjazdu Szkół i Klubów noszących imię Powstańców Wielkopolskich. Z jej inicjatywy wydano reprint książki „Miasteczko nad frontem. Wspomnienia z roku 1919.”

58. Zbigniew Pilarczyk – prof. dr hab. UAM, prorektor, historyk. Dokumentalista i autor licznych opracowań związanych z udziałem skautingu w Powstaniu Wielkopolskim. Z jego inicjatywy dokonano rekonstrukcji płata sztandaru poznańskich skautów, uczestników powstania. Jest autorem publikacji dotyczących aspektów wojskowych I wojny światowej i Powstania Wielkopolskiego. Organizator i współorganizator konferencji naukowych, między innymi Ogólnopolskiego Seminarium Historyków Powstania Wielkopolskiego.

59. Towarzystwo im. Hipolita Cegielskiego w Poznaniu – Towarzystwo znane i cieszące się dużą popularnością jako popularyzator idei Hipolita Cegielskiego – pracy organicznej.

W swojej działalności nawiązuje także do wartości zrodzonych w czasie Powstania Wielkopolskiego 1918/19 jako końcowego efektu pracy organicznej w najdłuższej wojnie nowoczesnej Europy. Promując firmy statuetką Hipolita Cegielskiego i certyfikatem Najlepsze w Polsce upowszechnia pożądane społecznie wartości. Temu samemu celowi służy nadawanie Honorowego Hipolita – godności lidera pracy organicznej.

Widok Sali Czerwonej Pałacu Działyńskich podczas uroczystości Dobosza w 2008 roku

ROK 2009

60. Andrzej Jeziorkowski – profesor sztuk plastycznych, kierownik Zakładu Rysunku, Malarstwa i Rzeźby Instytutu Architektury i Planowania Przestrzennego Politechniki Poznańskiej. Jest znanym artystą dokumentującym w różnych formach plastycznych dzieje Poznania, w tym historię Powstania Wielkopolskiego. Jest autorem między innymi rysunków w publikacji M. Rezlera „O Powstaniu Wielkopolskim 1918/19 „przedstawiających ze znanostwem tego okresu: umundurowanie, barwy i odznaki oraz oręż powstańców wielkopolskich i żołnierzy Armii Wielkopolskiej. W swoim dorobku ma wiele znaczków pocztowych i pocztówek obrazujących dawny Poznań, oraz plansz dotyczących 750-lecia lokacji Poznania.

61. Jarosław Tomasz Łożyński – regionalista i badacz dziejów Powstania Wielkopolskiego na terenie powiatu międzychodzkiego. Z jego inicjatywy powstało wiele opracowań, publikacji i dokonań popularyzujących zmagania powstańców na odcinku I Batalionu Zachodniego. Opracował m. in. szczegółowe kalendarium wydarzeń dotyczących wybuchu i przebiegu Powstania Wielkopolskiego oraz listę uczestników na terenie powiatu międzychodzkiego. Jest autorem „Sierakowskiego Zeszytu Historycznego” w całości poświęconego tematyce Powstania Wielkopolskiego, a także licznych publikacji w prasie lokalnej. Wygłosił cykl wykładów na temat Powstania Wielkopolskiego dla mieszkańców miasta i uczniów szkół.

62. Michał Pietrowski – dr nauk humanistycznych, historyk, regionalista, dokumentujący historię Koźmina Wlkp. i okolic. W swoim dorobku ma wiele publikacji historycznych, w tym

artykuły o dziejach Powstania Wielkopolskiego. Jest także autorem biogramów kozłmińskich powstańców wielkopolskich. Inicjuje i organizuje sesje popularno – naukowe i uroczystości poświęcone Powstaniu Wielkopolskiemu. Podejmuje i realizuje wiele działań upamiętniających wydarzenia i miejsca związane z historią walk niepodległościowych.

63. Stowarzyszenie Grupa Rekonstrukcji Historycznej „III Bastion Grolman” – od kilku lat organizuje inscenizacje historyczne przedstawiające wydarzenia z Powstania Wielkopolskiego. Duże wrażenie robią inscenizacje przedstawiane na Placu Wolności w Poznaniu w czasie kolejnych rocznic Powstania Wielkopolskiego, a także rekonstrukcje obozu powstańczego wyposażonego w dawne uzbrojenie i urządzenia (np. kuchnia polowa z okresu Powstania). Członkowie Stowarzyszenia uczestniczą w szkolnych lekcjach historii opowiadając o Powstaniu Wielkopolskim i jednocześnie prezentując mundury, uzbrojenie i odznaki powstańcze.

64. Pomorskie Muzeum Wojskowe w Bydgoszczy – gromadzi i eksponuje pamiątki związane z wojskowymi dziejami Pomorza i Kujaw, począwszy od Powstania Wielkopolskiego. Jako jedno z głównych zadań traktuje upowszechnianie wiedzy o Powstaniu Wielkopolskim. W muzeum znajduje się około 1000 jednostek archiwalnych dotyczących Powstania Wielkopolskiego, zebranych w 50-ciu spuściznach po powstańcach wielkopolskich. Podczas wystaw czasowych i prezentacji okolicznościowych prezentowane i upowszechniane są czyny powstańcze, szczególnie na froncie północnym. W ramach działalności naukowej Muzeum opracowało m. in. słownik biograficzny bydgoszczan – powstańców wielkopolskich.

ROK 2010

65. Marian Jakubowicz – regionalista, działacz Związku Kombatantów RP i BWP, główny inicjator utworzenia Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego, współorganizator tworzenia struktur Towarzystwa, dokumentalista i autor opracowań dotyczących obchodów rocznicowych Powstania Wielkopolskiego oraz innych przedsięwzięć na rzecz upamiętnienia czynu niepodległościowego Wielkopolan.

66. Włodzimierz Kwaśniewicz – dr nauk humanistycznych, historyk, dyrektor Muzeum Wojskowego w Drzonowie k./Zielonej Góry, popularyzator dziejów Powstania Wielkopolskiego. Jest inicjatorem i organizatorem stałej ekspozycji w Muzeum Poświęconej Powstaniu

Wielkopolskiemu, oraz wystaw okolicznościowych. Jest też autorem wielu publikacji dotyczących powstańców wielkopolskich na Ziemi Lubuskiej, artykułów związanych z historią i tradycją Powstania, m. in. książki „Szable sławnych Polaków – o broni białej używanej w okresie Powstania Wielkopolskiego”. W tym opracowaniu wiele miejsca poświęcił szablom gen. Józefa Dowbor – Muśnickiego. Ponadto jest znanym prelegentem, uczestnikiem i współorganizatorem sesji popularno-naukowych, dotyczących lat walki o niepodległość.

67. Edmund Mikołajczak – historyk, regionalista i publicystka, członek kolegium redakcyjnego „Ziemia Kujawska”. Jest autorem i współautorem publikacji związanych z historią regionu inowrocławskiego, w których przybliżył tradycję Powstania Wielkopolskiego. Jest również redaktorem „Inowrocławskiego Słownika Biograficznego”. Był inicjatorem i organizatorem wielu przedsięwzięć popularyzujących historię i tradycję Powstania Wielkopolskiego: sesji popularno-naukowych, rajdów i konkursów dla młodzieży szkolnej. Z okazji 90. rocznicy Powstania Wielkopolskiego opracował scenariusz widowiska historycznego związanego z wyzwoleniem Inowrocławia przez powstańców. Był również reżyserem i komentatorem także innych imprez historycznych adresowanych do dzieci i młodzieży, oraz dorosłego społeczeństwa, np. Zaduszki Kujawskie.

68. Bernard Piotrowski – profesor zw. dr hab., historyk, kierownik Zakładu Historii, Kultury i Literatur Skandynawskich UAM. Jest autorem licznych opracowań, w których popularyzuje wiedzę o Powstaniu Wielkopolskim, różne aspekty jego znaczenia dla Polski. Szczególnie cenne są jego opracowania dotyczące stanu badań strony niemieckiej. Wśród opracowań można znaleźć następującą tematykę: postępowo-rewolucyjne i narodowo-wyzwoleńcze tradycje Wielkopolski, Polska myśl zachodnia w szeregach wielkopolskich powstańców ostatnich lat II Rzeczypospolitej, u źródeł polskiej myśli zachodniej w historiografii, stereotypy i legendy o Powstaniu Wielkopolskim w niemieckiej historiografii i publicystyce. Profesor Bernard Piotrowski jest uczniem prof. Zdzisława Grota – prekursora badań nad dziejami Powstania Wielkopolskiego, stąd też w jego publikacjach można znaleźć wspomnienia i refleksje o Zdzisławie Grocie – jego życiu w służbie nauki i narodu.

69. **Polskie Towarzystwo Turystyczno – Krajoznawcze Oddział im. Cyryła Ratajskiego w Luboniu** – w swej działalności turystyczno-krajoznawczej od wielu lat w sposób szczególny propaguje wiedzę i tradycję związaną z Powstaniem Wielkopolskim. Organizuje rajdy i inne imprezy związane z miejscami i wydarzeniami Powstania Wielkopolskiego.

ROK 2011

70. **Szymon Dąbrowski** – historyk, popularyzator wiedzy i pamięci o Powstaniu Wielkopolskiego 1918 – 1919, zwłaszcza w środowisku młodzieży szkolnej; autor wielu publikacji historycznych, w tym książki biograficznej o Wincentym Wierzejewskim; twórca i organizator gier miejskich, których bohaterami są Powstańcy Wielkopolscy.

71. **Marceli Kosman** – prof. zw. dr hab. na wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM, historyk, politolog, pedagog, pisarz, autor 1500 znaczących publikacji, w tym 50 książek o różnorodnej tematyce, dotyczącej historii Polski i literatury polskiej; w swojej pracy naukowo – badawczej poświęcił dużo miejsca dziejom i znaczeniu Powstania Wielkopolskiego np. „Powstanie Wielkopolskie na tle walk o przetrwanie narodowe pod zaborem pruskim,” „Narodowe powstania w historii i legendzie”, „Powstanie Wielkopolskie na tle polskich powstań narodowych”.

72. **Eugeniusz Śliwiński** – dr nauk humanistycznych, historyk, starszy kustosz Muzeum Okręgowego i wykładowca Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Lesznie; redaktor Leszczyńskich Zeszytów Muzealnych; autor wielu publikacji dotyczących Powstania Wielkopolskiego, znany i ceniony prelegent na Ziemi Leszczyńskiej i w Wielkopolsce.

73. **Telewizja Polska S. A. Oddział w Bydgoszczy** – za wieloletnie, systematyczne upowszechnianie tematyki Powstania Wielkopolskiego, jego przebiegu i znaczenia dla Ziemi Kujawsko – Pomorskiej; prezentowanie losów bohaterów powstania i miejsc walk powstańczych oraz pielęgnowanie pamięci o mogiłach uczestników powstania, relacjonowanie przebiegu uroczystości rocznicowych z województwa i całej Polski.

74. **Telewizja Polska S. A. Oddział w Poznaniu** – za audycje, filmy dokumentalne i programy cykliczne o Powstaniu Wielkopolskim, m. in. serial „Rodziny Powstańców Wielkopolskich”.

skich”, reportaże o charakterze naukowym Kalendarium powstańcze; audycje na temat obchodów rocznicowych w miastach i gminach Wielkopolski, konkursów i miejskich gier powstańczych dla młodzieży szkolnej.

ROK 2012

75. Kamila Czechowska – historyk, dyrektor Muzeum Regionalnego w Szubinie, autorka wielu publikacji i opracowań historycznych; popularyzatorka dziejów Powstania Wielkopolskiego na ziemiach nadnoteckich, na Pałukach i Krajnie; organizatorka konkursów i turniejów wiedzy o Powstaniu Wielkopolskim; pomysłodawczyni i koordynatorka strony internetowej poświęconej Powstaniu Wielkopolskiemu w regionie.

76. Waldemar Janiszewski – regionalista z Margonina, autor książek i opracowań o Powstaniu Wielkopolskim, stały współpracownik Tygodnika Nowego; popularyzator dziejów i tradycji Powstania Wielkopolskiego na Ziemi Chodzieskiej; inicjator wielu przedsięwzięć na rzecz upamiętniania Powstania m. in. rewitalizacji kwatery powstańczej na cmentarzu w Margoninie oraz Pomnika Powstańców Wielkopolskich w Radwankach.

77. Stowarzyszenie Miłośników Historii Wojskowości przy Lubuskim Muzeum Wojskowym w Zielonej Górze – upamiętniające i propagujące polskie tradycje wojskowe, wiedzę i tradycje związane z Powstaniem Wielkopolskim 1918 – 1919 oraz jego związki z Ziemią Lubuską; organizator okolicznościowych wystaw, spotkań rodzin uczestników Powstania Wielkopolskiego; członkowie Stowarzyszenia uczestniczyli w mundurach powstańczych i żołnierzy Armii Wielkopolskiej w uroczystościach rocznicowych.

ROK 2013

78. Roman Chwaliszewski – historyk, regionalista, popularyzator dziejów powstania w północnej Wielkopolsce, były nauczyciel i pracownik Muzeum Okręgowego w Pile, kierownik piłskiej Delegatury Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu, autor i współautor

wielu publikacji dot. dziejów Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 oraz scenariusza i informatora wystawy czasowej w Muzeum Okręgowym w Pile: „Powstanie Wielkopolskie na ziemiach województwa pilskiego”.

79. Ludwik Józef Gomolec – historyk (nagroda przyznana pośmiertnie), regionalista, filozof, działacz społeczny, nauczyciel i regionalista, zaangażowany poszukiwacz i zbieracz materiałów, dokumentów związanych z dziejami Wielkopolski. Popularyzator regionalnej historii; autor wielu opracowań i publikacji o charakterze popularno-naukowym oraz inicjator ich upowszechniania w szkołach; w swoim dorobku posiada opracowanie szeregu katalogów, przewodników i artykuły okazjonalne.

80. Stanisław Sierpowski – prof. zw. dr hab. UAM, historyk, prorektor, kierownik Zakładu Archiwistyki w Instytucie Historii, dyrektor Biblioteki Kórnickiej PAN; członek licznych stowarzyszeń i rad naukowych; jego dorobek naukowy obejmuje publikacje dotyczące historii XX wieku w tym historii Wielkopolski; autor katalogu źródeł i materiałów związanych z Powstaniem Wielkopolskim 1918-1919 i redaktor monografii regionalnych m. in.: Gostynia, Kobyлина, Leszna, Rawicza, Wrześni i Wyrzyska, w których pisze o udziale mieszkańców danych miejscowości w Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919 roku.

81. Archiwum Państwowe w Poznaniu – instytucja ciesząca się dużym uznaniem społecznym, z której zbiorów korzystają historycy, regionaliści i rodziny uczestników Powstania Wielkopolskiego; przygotowało i zrealizowało projekt zdigitalizowania i zamieszczenia w Internecie materiałów archiwalnych, bibliotecznych i muzealnych związanych z Powstaniem Wielkopolskim 1918-1919.

82. Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu – uczelnia, której powstanie i tradycje są związane ze zwycięskim czynem niepodległościowym Wielkopolan 1918-1919 roku, przez wszystkie lata pielęgnująca swoją tradycję; główny ośrodek naukowy podejmujący prace badawcze oraz popularyzatorskie dotyczące wiedzy i tradycji związanej z Powstaniem Wielkopolskim; do pierwszych badaczy Powstania Wielkopolskiego i autorów wielu publikacji należeli m. in.: prof. prof. Zdzisław Grot, Antoni Czubiński, Stanisław Kubiak, Benon Miśkiewicz.

Występ artystyczny chóru Poznańskiej Ogólnokształcącej Szkoły Muzycznej 2 stopnia im. M. Karłowicza podczas uroczystości wręczenia Doboszy w 2013 r.

ROK 2014

83. Jan Mielżyński – historyk z Sulechowa, dr nauk humanistycznych, badacz i popularyzator dziejów Powstania Wielkopolskiego na terenie województwa lubuskiego; autor wielu opracowań o Powstaniu Wielkopolskim i losach jego uczestników, a także losach rodzin powstańczych po 1945 roku w Zielonogórskim; m. in. autor monografii pt: „Pamięć i tradycja Powstania Wielkopolskiego 1918 – 1919”.

84. Jarosław Wawrzyniak – regionalista z Leszna, prawnik z wykształcenia, z zamiłowania historyk, swoje zainteresowania skupił na dziejach regionu i udziale Wielkopolan zwłaszcza Leszna i okolic w powstaniu, autor wielu książek o Powstaniu Wielkopolskim; ceniony prelegent na sesjach i spotkaniach historycznych m. in. w Muzeum Powstania Wielkopolskiego, w poznańskim Odwachu.

85. Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu – realizujący wieloletni program edukacyjny „Pamiętamy! Powstanie Wielkopolskie 1918/1919” obejmujący na etapie szkolnym i wojewódzkim uczniów wszystkich typów szkół, podczas którego realizowanych jest wiele form, między innymi konferencje popularno – naukowe, publicystyka i konkursy; organizator corocznego Konkursu Wiedzy o Powstaniu Wielkopolskim.

86. Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Spożywczego w Szreniawie – mogące się poszczycić wieloma inicjatywami m. in. w dziedzinie edukacyjnej i wydawniczej, prezentujące w swojej działalności w różnorodnych formach tradycje wsi, życie społeczno – obyczajowe jej mieszkańców oraz ich postawy patriotyczne i udział w walkach narodowo – niepodległościowych; a także historię pracy organicznej Wielkopolan oraz udział mieszkańców wsi w Powstaniu Wielkopolskim; organizator konferencji i wystaw objazdowych dla szkół.

ROK 2015

87. Stefan Bartóg – pedagog i działacz harcerski, współzałożyciel TPPW, prezes honorowy Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego i wieloletni prezes Zarządu Głównego, inicjator ustanowienia Nagrody Honorowej „Dobosz Powstania Wielkopolskiego”, autor i współautor artykułów o tematyce związanej z Powstaniem Wielkopolskim, inspirator wystaw i sesji popularno – naukowych, ogólnopolskich zlotów szkół i drużyn harcerskich posiadających za patrona bohaterów Powstania Wielkopolskiego, stanowiących platformę wymiany doświadczeń w pracy wychowawczej związanej z patronem oraz służących upowszechnianiu wiedzy i tradycji Powstania Wielkopolskiego.

88. Michał Polak – prof. dr hab. z Wydziału Humanistycznego Politechniki Koszalińskiej, historyk, badacz międzynarodowych, gospodarczych i biograficznych aspektów Powstania Wielkopolskiego; prowadzi kwerendy archiwalno-biblioteczne i badania w krajowych archiwach, ale również w polskich ośrodkach naukowych w Wielkiej Brytanii, m. in. dotyczące losów blisko stu powstańców wielkopolskich na uchodźstwie; wiele jego publikacji poświęconych jest Powstaniu Wielkopolskiemu, wojsku wielkopolskiemu oraz losom powstańców.

89. Andrzej Wieczorek – historyk i regionalista, badacz udziału mieszkańców Gołańczy i okolic w Powstaniu Wielkopolskim, ceniony prelegent na temat przebiegu powstania w regionie, szczególnie na spotkaniach organizowanych przez Towarzystwo Miłośników Ziemi Gołańskiej i Regionalną Izbę Tradycji; przygotował i wydał m. in. publikację „Gołańska Kompania Powstańcza 29 XII 1918 – 16 II 1919”, stanowiącą kompendium wiedzy o wysiłku powstańczym mieszkańców Gołańczy i okolicy oraz zawierającą szeroki wybór materiałów źródłowych i bogaty materiał ikonograficzny.

ROK 2016

90. Stanisław Jędraś – doktor nauk geograficznych, członek Leszczyńskiego Towarzystwa Kulturalnego emerytowany nauczyciel, regionalista i społecznik zasłużony dla kultywowania pamięci o Powstaniu Wielkopolskim 1918/1919 w południowej Wielkopolsce, uznany prelegent, autor i współautor kilkuset publikacji dotyczących regionu leszczyńskiego, w tym wielu publikacji dotyczących Powstania Wielkopolskiego 1918-1919.

91. Wojciech Kicman – regionalista z Pity, który zainteresowania badawcze skupił na dokumentowaniu udziału mieszkańców Pity i powiatu pilskiego w Powstaniu Wielkopolskim 1918/1919, jak również wydarzeń z tym związanych m. in. przebiegu Powstania Wielkopolskiego.

skiego na froncie północnym; autor biogramów do wydawnictwa Zarządu Głównego Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego „Powstańcy Wielkopolscy. Biogramy uczestników Powstania Wielkopolskiego 1918-1919” oraz do wydawnictw regionalnych.

92. Zbigniew Zwierzykowski – historyk, regionalista, publicysta i kolekcjoner, posiadający bogate zbiory pamiątek, związanych szczególnie z regionem pałuckim, z zakresu numizmatyki, medalierstwa, filokartystyki, falerystyki i bibliofilstwa. Powstanie Wielkopolskie jest głównym tematem jego zainteresowań historycznych, kolekcjonerskich i publicystycznych.

93. Muzeum Okręgowe w Lesznie – instytucja szczególnie zasłużona w kultywowaniu pamięci o Powstaniu Wielkopolskim 1918/1919, prowadząca od wielu lat działalność, której celem jest przybliżanie mieszkańcom regionu dziejów zrywu niepodległościowego w południowo-zachodniej Wielkopolsce; wiedzę o Powstaniu popularyzuje i utrwala m. in. poprzez gromadzenie różnych pamiątek oraz działalność wystawienniczą i edukacyjną.

ROK 2017

94. Tadeusz Grygier – (nagroda przyznana pośmiertnie) – doc. dr historii, wieloletni, zasłużony badacz Powstania Wielkopolskiego, jako pracownik archiwalny Referatu Historycznego DOK VII do września 1939 r. czynnie włączył się do badań nad Powstaniem, podjętych po II wojnie światowej. był m. in. autorem kilkuset artykułów naukowych rozpraw i recenzji, tematycznie związanych głównie z Warmią i Mazurami oraz polskimi ruchami narodowymi. Wiele publikował też na tematy metodologiczne związane z archiwistyką interesującego go obszaru.

95. Wiesław Andrzej Hładkiewicz – prof. historii na Uniwersytecie Zielonogórskim, autor wielu artykułów i opracowań dotyczących Powstania Wielkopolskiego, zaangażowany w działalność popularyzatorską na terenie województwa lubuskiego i za granicą, współorganizator

Koła TPPW na Wydziale Humanistycznym w Instytucie Historii Uniwersytetu Zielonogórskiego.

96. Tomasz Katafiasz – dr historii, bibliotekarz, archiwista i nauczyciel akademicki w Instytucie Historii Wyższej Szkoły Pedagogicznej (obecnie Akademii Pomorskiej) w Słupsku i Gdańskiej Wyższej Szkole Administracji, specjalizujący się w badaniach między innymi nad historią i osiągnięciami ruchu harcerskiego (skautowego), historią wojskowości oraz problematyką czynu niepodległościowego w dobie porzeczowej, uczestniczył w przedsięwzięciach badawczych m. in. w ramach tematu resortowego „Dzieje polityczne i wojskowe Pomorza i Wielkopolski w l. 1914-1945”, badaniach nad dziejami Powstania Wielkopolskiego 1918/19 r. oraz edycji „Słownika Biograficznego „Kawalerowie Virtuti Militari 1792 – 1945” i „Harcerskiego Słownika Biograficznego”.

97. Jan Majewski – dr nauk farmaceutycznych, zasłużony badacz i propagator pamięci o Powstaniu Wielkopolskim, autor wielu publikacji i biogramów powstańców, inicjator wmurowania na ścianie apteki „Pod Złotym Lwem”, na Starym Rynku w Poznaniu tablicy pamiątkowej, związanej z wydarzeniami z 28 grudnia 1918 r., autor książki pt. „Zaopatrzenie sanitarne w Powstaniu Wielkopolskim udział w nim farmaceutów” oraz wielu opracowań i publikacji.

98. Stowarzyszenie Ochotniczy Reprezentacyjny Oddział Ułanów Miasta Poznania w barwach 15. Pułku Ułanów Poznańskich – zasłużone w realizacji przedsięwzięć w zakresie kształtowania postaw patriotycznych, krzewienia tradycji jazdy polskiej oraz historii polskiego oręża, bierze udział w uroczystościach patriotycznych – corocznie w centralnych obchodach rocznicy Powstania Wielkopolskiego 1918-1919, Dniach Ułana, rekonstrukcjach bitew, inscenizacjach i filmach historycznych.

ROK 2018

99. dr Bartosz Kruszyński – historyk w Instytucie Historii Wydziału Historycznego Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu. Wśród jego zainteresowań naukowych m. in.: Polacy w wojsku niemieckim podczas I wojny światowej; dzieje poznańskiego garnizonu w latach 1914-1939; militarna rola Wielkopolski w budowie niepodległości II RP. Autor i współautor wielu publikacji w tym pozycji naukowych związanych z Powstaniem Wielkopolskim 1918-1919.

100. Maciej Myczka – propagator wiedzy i tradycji Powstania Wielkopolskiego, inicjator wielu przedsięwzięć dla upamiętnienia tego zwycięskiego zrywu niepodległościowego Wielkopolan. Działacz samorządowy, regionalista. Członek założyciel i prezes Stowarzyszenia Miłośników Wojskowości przy Lubuskim Muzeum Wojskowym w Zielonej Górze. Dowódca poczty sztandarowej, który bierze udział w wielu uroczystościach państwowych.

101. Marek Woźniak – Marszałek Województwa Wielkopolskiego, inicjator i patron wielu przedsięwzięć na rzecz godnego upamiętnienia Powstania Wielkopolskiego i jego uczestników, a zwłaszcza kształtowania świadomości historycznej w społeczeństwie o znaczeniu zrywu niepodległościowego Wielkopolan poprzez m. in. nowe i atrakcyjne formy imprez towarzyszących obchodom rocznicowym dla mieszkańców Poznania, wydawnictwa, w tym albumu pt. „Zwyciężyliśmy. Obchody 90. rocznicy Powstania Wielkopolskiego 1918/1919” oraz „Encyklopedia Powstania Wielkopolskiego”.

102. **Polskie Radio „Zachód”** – regionalna rozgłośnia Polskiego Radia w Zielonej Górze, specjalizująca się w programach muzyczno-informacyjnych. Wspiera działalność Lubuskiego Oddziału Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego zarówno programowo, w zakresie promocji, jak i organizacyjnie. Na antenie Radia prezentowano sylwetki i losy Powstańców Wielkopolskich oraz ich potomków, którzy związali swoje życie z Ziemią Lubuską oraz uroczystości poświęcone Powstaniu Wielkopolskiemu.

103. **Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy** – pracownicy Wydziału Humanistycznego, szczególnie historycy Instytutu Historii i Stosunków Międzynarodowych podejmowali tematykę niepodległościową, w tym tematykę związaną z Powstaniem Wielkopolskim. Biblioteka Główna UKW oraz prowadzone przez uczelnię Muzeum Dyplomacji i Uchodźstwa organizowali i współorganizowali tematyczne konferencje, wystawy, spotkania z młodzieżą.

104. **Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Centrum Animacji Kultury w Poznaniu** – instytucja zasłużona w kultywowaniu pamięci o Powstaniu Wielkopolskim 1918/1919, wielokrotnie podejmująca problematykę Powstania Wielkopolskiego. Działania te obejmują dorobek: bibliograficzny, opracowań, studiów, wspomnień, recenzji – opublikowanych m. in. w „Kronice Wielkopolski” oraz w ramach innych wydawnictw Biblioteki np. Miejsca pamięci Powstania Wielkopolskiego.

WŚRÓD INSTYTUCJI WYRÓŻNIONO DO TEJ PORY:

Uczelnie wyższe:

- Katedra Nauk Humanistycznych Stosunków Międzynarodowych Politechniki Koszalińskiej – 2005 r.
- Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu – 2013 r.
- Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy – 2018 r.

Muzea:

- Wielkopolskie Muzeum Wojskowe – Oddział Muzeum Narodowego w Poznaniu – 2005 r.
- Muzeum Powstania Wielkopolskiego – Oddział Wielkopolskiego Muzeum Walk Niepodległościowych w Poznaniu – 2005 r.
- Muzeum Ziemi Szubińskiej imienia Zenona Erdmanna – 2007 r.
- Pomorskie Muzeum Wojskowe w Bydgoszczy – 2009 r.
- Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Spożywczego w Szreniawie – 2014 r.
- Muzeum Okręgowe w Lesznie – 2016 r.

Media:

- Redakcja „Głosu Wielkopolskiego” – 1999 r.
- „Gazeta Pomorska” – 2003 r.
- „Gazeta Wyborcza” Poznań – 2004 r.
- Telewizja Polska S. A. Oddział w Poznaniu – 2011 r.
- Telewizja Polska S. A. Oddział w Bydgoszczy – 2011 r.
- Polskie Radio „Zachód” – 2018 r.

Stowarzyszenia:

- Komenda Hufca ZHP „Piaś” im. Powstańców Wielkopolskich Poznań Stare Miasto – 1998 r.
- Poznański Chór Nauczycieli im. Ignacego Paderewskiego pod dyrekcją Ryszarda Łuczaka – 2001 r.
- Komenda Chorągwi Wielkopolskiej Związku Harcerstwa Polskiego im. Powstańców Wielkopolskich w Poznaniu – 2002 r.
- Organizatorzy Harcerskich Zawodów Krótkofalarskich „Hołd Powstańcom Wielkopolskim” – 2006 r.
- Towarzystwo im. Hipolita Cegielskiego w Poznaniu – 2008 r.
- Stowarzyszenie Grupa Rekonstrukcji Historycznej „III Bastion Grolman” – 2009 r.
- Polskie Towarzystwo Turystyczno – Krajoznawcze Oddział im. Cyryla Ratajskiego w Luboniu – 2010 r.
- Stowarzyszenie Miłośników Historii Wojskowości przy Lubuskim Muzeum Wojskowym w Zielonej Górze – 2012 r.
- Stowarzyszenie Ochotniczy Reprezentacyjny Oddział Ułanów Miasta Poznania w barwach 15. Pułku Ułanów Poznańskich – 2017 r.

Spotkanie opłatkowe prowadzone przez o. Eustachego Rakoczego, Jasnogórskiego kapelana Żołnierzy Niepodległości - honorowego kapelana TPPW, kończące tradycyjnie uroczystość Dobosza - 2011 r.

Instytucje oświatowe:

Szkoła Podstawowa nr 2 im. Powstańców Wielkopolskich w Pakości woj. kujawsko-pomorskie, – 2000 r.

Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu – 2014 r.

Wyróżnione zostały także:

Międzynarodowe Targi Poznańskie – 1996 r.

Departament Wychowania i Promocji Obronności Ministerstwa Obrony Narodowej - 2006 r.

Archiwum Państwowe w Poznaniu – 2013 r.

Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Centrum Animacji Kultury w Poznaniu

Opracowano w oparciu o:

1. Wierni Tradycji. Kronika obchodów 80. rocznicy Powstania Wielkopolskiego, pod red. Józefa Mozio. Poznań, 1999 r.

2. „Kontynuatorzy Powstańczych Tradycji”, pod red. Zenona Cz. Wartela, Poznań 2004.

3. „Wielkopolski Powstaniec” Rocznik Zarządu Głównego TPPW – Laureaci nagrody honorowej TPPW „Dobosz Powstania Wielkopolskiego”, Kronika najważniejszych wydarzeń, lata 1995-2018.

4. Materiały archiwalne Zarządu Głównego TPPW.

Publikacje o Powstaniu Wielkopolskim 1918/1919 w latach 1919–2019

Setna rocznica odzyskania niepodległości przez Polskę i wybuchu Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 stała się okazją do podsumowania dotychczasowego stanu badań nad wkładem mieszkańców Wielkopolski w dzieło odbudowy państwa polskiego. W okresie 100 lat, jakie upłynęły od wybuchu Powstania Wielkopolskiego 1918-1919, ukazało się wiele publikacji mających charakter syntetyczny oraz przyczynków do poszczególnych zagadnień.

Problematyka Powstania Wielkopolskiego obejmuje obszerny katalog monografii, opracowań, syntez, studiów, wspomnień, pamiętników, dokumentów opublikowanych, artykułów naukowych i popularnonaukowych oraz różnego rodzaju przyczynków.

W pracy pod redakcją Beaty Nowak: *Powstanie Wielkopolskie 1918/1919. Bibliografia za lata 1988-2008 (wybór)*, (Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Centrum Animacji Kultury – Poznań 2008) przygotowano już trzecie wydanie bibliografii o tematyce Powstania. Pierwsza edycja ukazała się w 1988 roku i zawierała wybór piśmiennictwa za lata 1945-1988 (zawierała 567 pozycji), a druga edycja wydana została w 2004 roku (zawierała 603 pozycje). Bibliografia z 2008 roku zawiera 1346 numerowanych pozycji, podzielonych na pięć grup: Biografie. Przegląd i omówienia materiałów, Źródła i opracowania; Pamiętniki. Wspomnienia. Biografie: Powstanie Wielkopolskie w literaturze i sztuce oraz Tradycje powstańcze. Obchody rocznicowe. Dodatkowym uzupełnieniem publikacji są skorowidze: autorski oraz osób i miejscowości. Wspomnijmy, że bibliografia Stanisława Kubiaka z 1962 roku obejmowała piśmiennictwo, które się ukazało w latach 1919-1962 i zawierała 1362 pozycje). Mimo powyższych dokonań w zakresie bibliografii Powstania Wielkopolskiego nadal czekamy na uzupełnioną jej wersję¹.

Analizując powyższy dorobek wydawniczy możemy stwierdzić, iż prace o powstaniu powstawały i powstają w kraju oraz poza krajem z różnym natężeniem co przedstawiali w swych publikacjach Antoni Czubiński, Zdzisław Grot, Benon Miśkiewicz, Bogusław Polak, Janusz Karwat². Także strona niemiecka, w szczególności w okresie międzywojennym, wykazywała zainteresowanie tą tematyką³. Po 1989 roku publikacje te są marginalne w zainteresowaniach niemieckich.

Główne charakterystyczne okresy w studiach nad Powstaniem Wielkopolskim 1918-1919 to: okres międzywojenny, okres powojenny w szczególności po 1957 roku, okres po 1968 roku, i okres po 1989 roku.

Pierwszy okres – międzywojenny, charakteryzuje się tym, że podjęto pierwsze prace badawcze nad wydarzeniami lat 1918/1919 w Wielkopolsce. Odtwórcami byli głównie uczestnicy tych wydarzeń, którzy pisali o znanych sobie epizodach walk czy sytuacji ogólnej. Stąd te relacje własnej działalności trudno uznać za prace naukowe o powstaniu. Posiadają one cha-

rakter wspomnieniowy, często z powoływaniem się na różne dokumenty, zwykle jednak pochodzące ze źródeł bliskich działalności danego autora. Niekiedy także posiadają polemikę z podaną wcześniej oceną jego postawy czy prac w powstaniu, a nawet z jego gloryfikacją. Wśród pierwszych prac o powstaniu do 1926 roku warto wymienić, m. in. publikacje: K. Rzepecki „Powstanie grudniowe w Wielkopolsce 27 XII 1918” (Poznań 1919); tegoż autora „Oswobodzenie Poznania 27 XII 1918 – 5 I 1919” (Poznań 1923); S. Rybka, „Zerwane pęta” (Poznań 1919); A. Piotrowski „50 dni rządów Rady robotniczo-żołnierskiej w Poznaniu” (Poznań 1919); B. Hulewicz „Powstanie Wielkopolskie. Przyczynki do dziejów przewrotu z listopada i grudnia 1918” (Zamość 1920).

W roku 1926 przy Dowództwie Okręgu Korpusu nr VII w Poznaniu powołano do życia Referat Historyczny, gdzie gromadzono dokumenty i wspomnienia uczestników wydarzeń oraz publikowano niektóre opracowania i ważniejsze relacje. Z inicjatywy pierwszego dowódcy powstania gen. Stanisława Taczaka powołano także do życia Towarzystwo do Badań nad Historią Powstania Wielkopolskiego 1918-1919. Obie instytucje zdołały zebrać bogaty materiał archiwalny, który umożliwił opracowanie szeregu prac źródłowych, m. in. Włodzimierza Lewandowskiego pt. „Powstanie Wielkopolskie” (Dziesięciolecie Polski Odrodzonej, Księga Pamiątkowa 1918-1928, Kraków – Warszawa 1929, s. 142-157) oraz studium „Jana Tomaszewskiego pt. „Walki o Notec” (Poznań 1930).

Owoce działań Towarzystwa były m. in. publikacje: Z. Wieliczka, „Od Prozny po Rawic” (Poznań 1931); Z. Wieliczka, „Wielkopolska a Prusy w dobie powstania 1918/19” (Poznań 1932); „Szkice i Fragmety z powstania wielkopolskiego 1918/19” pod redakcją Z. Wieliczki (Poznań 1933) ⁴; Z. Wieliczka, „Powiat Witkowski w okresie rewolucji niemieckiej” (Poznań 1933); W. Lewandowski i A. Załęski, „Bój o Szubin”. Poznań 1936/37. Szereg ciekawych przyczynków ukazało się w wydawanych czasopismach kombatanckich, m. in. w „Roczniku Związku Weteranów Powstań Narodowych”.

Trzecia faza historiografii powstania wielkopolskiego okresu międzywojennego rozpoczęła od 1934 roku, kiedy to Zygmunt Wieliczka, dr Kaczmarczyk, dr Wójtowski, Fenrych ustąpili z Zarządu i Komisji Naukowej Towarzystwa dla badań nad historią powstania wielkopolskiego w Poznaniu. Efektem pracy Tadeusza Jabłońskiego kierownika Referatu Historycznego D. O. K. VII były następujące publikacje: „Lista strat Powstania Wielkopolskiego 1918/19” (Warszawa 1936) oraz tegoż autora „Materiały do historii Powstania Wielkopolskiego 1918/19” (Poznań 1938, Dowództwo Okręgu Korpusu Nr. VII). Natomiast działalność Towarzystwa dla Badań nad historią Powstania Wielkopolskiego ograniczyła się do wydrukowania pracy Włodzimierza Lewandowskiego „Bój o Szubin” (Poznań 1937), która w zasadzie była gotowa do druku już w roku 1934, czyli w czasie aktywnej fazy historiografii powstania.

Drugi okres badań nad powstaniem łączy się ze zmianą polityczną jego oceny w Polsce Ludowej, co nastąpiło po roku 1957. Dotąd Powstaniu Wielkopolskiemu przypisywano różne negatywne cechy, jak np. ruchu zdominowanego przez burżuazję, której celem było ograniczanie i tłumienie działań wolnościowych czy rewolucyjnych. Oceny te powodowały niechęć do odtwarzania dziejów powstania. Dominowało w nim podporządkowywanie się założeniom materializmu historycznego. Ukazało się wiele publikacji mających charakter syntetyczny oraz przyczynków do poszczególnych zagadnień. Omówił ten dorobek do końcówki lat dziewięćdziesiątych m. in. Antoni Czubiński w pracy pt.: „Historiografia Powstania Wielkopolskiego 1918-1919”.

Tematyka powstania znalazła swoje odzwierciedlenie we wszystkich późniejszych opracowaniach dotyczących także politycznych i wojskowych aspektów powstania, zwłaszcza w pra-

cach: Kazimierza Kaczmarczyka, Tadeusza Grygiera, Zdzisława Grota, Antoniego Czubińskiego, Benona Miśkiewicza, Ludwika Gomolca, Bogusława Polaka, Janusza Karwata, Bernarda Piotrowskiego, Marka Rezlera, Grzegorza Łukomskiego i innych. Postępem w pracach nad powstaniem było opublikowanie zachowanych dokumentów oraz wspomnień uczestników, wśród których są cenne relacje („Powstanie Wielkopolskie 1918-1919”). Wybór źródeł. Wybór i opracowanie A. Czubiński i B. Polak, Poznań 1983; „Wojskowe aspekty Powstania Wielkopolskiego 1918-1919. Wybór materiałów źródłowych”. Wybór tekstów, opracowanie oraz indeksy Stanisław Nawrocki i in., red. nauk. B. Woszczyński, Poznań 1985; „Wspomnienia Powstańców Wielkopolskich”, wyboru dokonali i wstępem opatrzyli Leszek Tokarski i Jerzy Ziotek, Poznań 1970.

Ukazały się w tym czasie monografie, ujmujących całość problematyki polityczno-wojskowej powstania. Do monografii takich zaliczyć trzeba opracowanie profesorów: Antoniego Czubińskiego, Zdzisława Grota i Benona Miśkiewicza. („Powstanie Wielkopolskie 1918-1919”, Poznań -Warszawa 1978, 1983, 1988), Antoniego Czubińskiego („Powstanie Wielkopolskie 1918-1919. Geneza, charakter, znaczenie”, Poznań 1978, 1988), monografię „Wojska Wielkopolskiego 1918 – 1920” – pióra Bogusława Polaka, popularno-naukowe opracowania Marcelego Kosmana.

W wydanych publikacjach ścierają się ze sobą różne punkty widzenia, interpretacje i oceny wydarzeń z lat 1918/1919. Wartościowe były publikacje przedwojennego historyka Referatu Historycznego D.O.K. nr VII w Poznaniu – Tadeusza Grygiera (m.in. „Powstanie Wielkopolskie a plany wyzwolenia reszty ziem zachodniej Polski”, (w:) Przegląd Zachodni 1948, nr 12, s. 665-670; „Sytuacja polityczno-wojskowa w zachodniej części Wielkopolski w dniach Powstania Wielkopolskiego 1918/1919”, (w:) „Studia z historii Powstania Wielkopolskiego 1918-1919”, pod red. Zygmunta Kaczmarczyka, Poznań 1962, s. 62-110.)

Ukazały się wartościowe publikacje m. in. „Powstanie Wielkopolskie 1918-1919”, pod red. Kazimierza Piwiarskiego, Poznań 1958; Stanisława Kubiaka, Franciszka Łozowskiego, „Rady robotniczo-żołnierskie w Wielkopolsce i na Pomorzu Gdańskim 1918-1920 r.”, Poznań 1962; B. Polak, „Front południowo-zachodni. Grupa „Leszno” powstania wielkopolskiego 1919” r., Kościan 1971; „Udział Ziemi Kościańskiej w Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919”, Kościan 1970; „Udział społeczeństwa Ziemi Kaliskiej w Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919”. Praca zbiorowa pod red. Antoniego Czubińskiego, Kalisz 1978; Zygmunta Wroniaka, „Sprawa polskiej granicy zachodniej w latach 1918-1919”, Poznań 1963; Przemysław Hausera, „Niemcy wobec sprawy polskiej. Październik 1918 – czerwiec 1919”, Poznań 1984; Zygmunta Wygockiego, „Gniezno i powiat gnieźnieński w Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919”, Poznań 1988; Bogusława Polaka, „Generał Stanisław Taczak (1874-1960)”, Poznań 1988. Wydanie II poprawione (Koszalin 1998); Piotra Bauera, „Generał Józef Dowbor-Muśnicki 1867-1937”, Poznań 1988; Bogusława Polaka, „Dowódcy Powstania Wielkopolskiego 1918-1919”, Koszalin 1989.

W okresie do 1989 roku i w nowej rzeczywistości politycznej obok materiałów sesji kościańskich o Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919 dla poszerzenia wiedzy o Powstaniu Wielkopolskim mają SeminaRIA Kościańskie – ogólnopolskie spotkania historyków Po-

wstania Wielkopolskiego 1918-1919. Plonem seminariów były publikacje, m. in.: „Czyn zbrojny powstania wielkopolskiego 1918-1919. Materiały z V Ogólnopolskiego Seminarium Historyków Powstania Wielkopolskiego 1918-1919”, Kościan – Koszalin 1986; „Biografistyka powstania wielkopolskiego 1918-1919. Materiały z VI Ogólnopolskiego Seminarium Historyków Powstania Wielkopolskiego 1918-1919”, Kościan, 19 kwietnia 1985, red. nauk. Bogusław Polak. Koszalin 1987; „Prawdy i fikcje powstania 1918-1919. Materiały z VII Ogólnopolskiego Seminarium Historyków Powstania Wielkopolskiego”, Kościan, 25 IV 1986 r., red. nauk. Bogusław Polak, Koszalin 1987; „Niemcy a powstanie wielkopolskie 1918-1919. Materiały z VIII Ogólnopolskiego Seminarium Historyków Powstania Wielkopolskiego”, red. Nauk. Bogusław Polak, Koszalin 1994; „Rola Wielkopolski w odbudowie państwa polskiego. IX Ogólnopolskie Seminarium Powstania Wielkopolskiego 1918-1919”, Kościan, 9 XII 1988. red. Bogusław Polak, Koszalin 1989; „Powstanie wielkopolskie 1918-1919, Źródła – stan badań – postulaty badawcze. X Ogólnopolskie Seminarium Historyków Powstania Wielkopolskiego”, red. nauk. Bogusław Polak, Koszalin 1997; „Powstania w Wielkopolsce XVII-XX w. Materiały z XI Ogólnopolskiego Seminarium Historyków Powstania Wielkopolskiego”, red. nauk. Bogusław Polak, Koszalin 1999 (tom ten dedykowany został prof. Benonowi Miśkiewiczowi). Tom wręczono uroczystie Profesorowi na sesji w lutym 2003 r.; „Ziemia kościańska w powstaniu wielkopolskim 1918-1919. Materiały z XII Ogólnopolskiego Seminarium Historyków Powstania Wielkopolskiego”, red. Bogusław

Polak, Koszalin 1999; „Ku prawdzie. Historycy Powstania wielkopolskiego w pamięci następców. Materiały z XVIII Seminarium historyków Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 w Kościanie w dniu 18 lutego 2014 r.” Pod redakcją Zenona Józwiaka, Bogusława Polaka, Michała Polaka (Kościan – Leszno 2015). Seminaria te oraz kolejne stały się osiłą szerokiego nurtu badań nad powstaniem oraz inspirowały kilka pokoleń badaczy. Profesor Bogusław Polak dokonał podsumowania tego dorobku, m. in. w artykule: „W Kościanie o powstaniu wielkopolskim – dwadzieścia seminariów 1973-2019”⁵.

Dzięki aktywności ośrodka koszalińskiego pod przewodnictwem Bogusława Polaka, opublikowano, szereg cennych i unikalnych publikacji m. in. „Wojsko Wielkopolskie 1919”, cz. 1 (wybór B. Polak), Koszalin 1985; „Wojsko Wielkopolskie 1919”, cz. 2 (wybór I. Polak i B. Polak), Koszalin 1986; B. Polak, „Front przeciwniemiecki”, wybór i opracowanie B. Polak, Koszalin 1990; B. Polak, Walka o polską granicę zachodnią. Wybór źródeł. Koszalin 1993; B. Polak. „Walka o polską granicę wschodnią 1918-1921”, Wybór źródeł, Koszalin 1995; „Dziennik Polskiego Sejmu Dzielnicowego w Poznaniu 3-5 grudnia 1918 r.” (przygotowanie B. Polak). Koszalin 1999; „Rewindykacja Pomorza i Wielkopolski 1920”, Wybór źródeł, Koszalin 1999; „Dowódcy powstania wielkopolskiego i Wojska Wielkopolskiego 1918-1919”, Koszalin 1989 cz. 1 i cz. 2. Także następne lata przyniosły szereg publikacji związanych z po-

wstaniem wielkopolskim i Wojskiem Wielkopolskim 1919-1920, m. in. dotyczących stanu badań, źródeł, biografistyki, bitew, służby zdrowia, duchowieństwa, kawalerów *Virtuti Militari* i innych tematów⁶.

Po 1989 roku bibliografia powstańcza powiększyła się o wartościowe pozycje m. in. dzięki Towarzystwu Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918-1919. Od 1995 roku rocznik społeczno-informacyjny „Wielkopolski Powstaniec” wydawany jest przez Zarząd Główny Towarzystwa Powstania Wielkopolskiego 1918/1919 pod redakcją Stefana Bartoga (przewodniczący Redakcji). Do 2018 roku zostało wydanych zostało dwadzieścia cztery zeszyty, w których umieszczono wiele artykułów o bogatej i różnorodnej treści. Na podstawie rodzaju i treści zamieszczonych artykułów trzeba stwierdzić, że „Wielkopolski Powstaniec” spełnia postawione sobie zadanie. Staje się pomocny w przypominaniu i przybliżaniu dziejów Powstania, zwłaszcza w przypadku mniej znanych faktów, sylwetek powstańców, a także wszystkiego, co w literaturze, sztuce i działaniach społecznych zostało poświęcone powstaniu wielkopolskiemu.

Na jego łamach zostały upowszechnione inicjatywy, przedsięwzięcia podejmowane przez władze samorządowe i państwowe. Propagowane jest także praca wychowawcza szkół i jednostek harcerskich noszących imię Powstańców Wielkopolskich. Wypowiadały się rodziny powstańcze. Przedstawiano sylwetki badaczy Powstania. Rocznik jest także płaszczyzną współpracy i wymiany myśli dla wszystkich, którym bliskie są tradycje powstańcze i idea Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/1919. W roczniku przedstawiono także kolejnych Laureatów Nagrody Honorowej Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 Dobosz Powstania Wielkopolskiego. Z kolei na końcu rocznika przypominano najważniejsze wydarzenia związane z towarzystwem. Reasumując bilans „Wielkopolskiego Powstańca”, należy wziąć pod uwagę trudności społecznikowskiej pracy, w jakich redakcja prowadzi wydawanie rocznika⁷. Komitet redakcyjny w miarę wydawania kolejnych numerów rocznika stara się podnosić wartość merytoryczną opublikowanych prac i materiałów.

W ostatnich latach szczególnie biografistyka przeżywa swój renesans. W 2002 roku dzięki Wydawnictwu Poznańskiemu historiografia wzbogaciła się o długo oczekiwany „Słownik biograficzny powstańców wielkopolskich 1918-1919”. Opracowanie było efektem trzydziestoletnich wysiłków historyków, regionalistów, kombatanów, rodzin powstańczych o upamiętnienie zasłużonych powstańców. Pamięć o ich zasługach zachowała się wśród rodzin trzeciego, a nawet czwartego pokolenia po powstaniu. Zespół autorski Słownika liczył 50 osób, z których większość pochodziła z Wielkopolski. Pięciu spośród autorów, a wśród nich prof. Z. Grot, nie doczekało edycji tego dzieła. W Słowniku zamieszczono biografie 515 osób. Niektórym postaciom poświęcono już naukowe biografie, innym z kolei szereg publikacji o różnym charakterze. Najliczniejszą grupę stanowią zawodowi wojskowi: generałowie, oficerowie i podoficerowie – 120 osób. Swoje życie związali z armią II Rzeczypospolitej, Trzynastu – spośród 25 przedstawionych sylwetek generałów – swoje stopnie generalskie posiadało, będąc w Wojsku Wielkopolskim w latach 1919-1920. Stosunkowo licznie reprezentowani są rzemieślnicy i robotnicy (98), ziemianie (54), lekarze (49, w tym aptekarze i we-

tery narze), urzędnicy (46) oraz kupcy i działacze gospodarczy (42). Odnotować należy mniejsze ilościowo grupy przedstawicieli prawników, nauczycieli, duchowieństwa i chłopów. Mała liczba chłopów i robotników rolnych (23) wynika z założenia, jakie przyjęli autorzy, dokonując wyboru osób do słownika.

Najpoważniejsze dokonania w tej materii są efektem działań Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918-1919. W osiemdziesiątą siódmą rocznicę Powstania Wielkopolskiego Zarząd Główny Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego postanowił kontynuować dorobek biograficzny wielkopolskiego środowiska naukowego. Powołano Komitet Redakcyjny: prof. dr Bogusława Polak – przewodniczący, Eligiusz Tomkowiak – sekretarz oraz członkowie: Stefan Barłóg, Marian Kadow, Zdzisław Kościański. Rezultatem tych działań była wydana pozycja książkowa: „Powstańcy wielkopolscy... Biogramy uczestników Powstania Wielkopolskiego 1918-1919”, pod redakcją Bogusława Polaka, Tom I, Poznań 2005. Do 2018 roku ukazało się piętnaście tomów słownika „Powstańcy wielkopolscy... Biogramy uczestników Powstania Wielkopolskiego 1918-1919”. W każdym tomie od 250 do 300 biogramów. Jest to swoisty fenomen wydawniczy, który istnieje dzięki wieloletniej pracy społecznej – bez wynagrodzenia autorów i redakcji. Legendę powstania wielkopolskiego 1918-1919 tworzyli nie tylko jej wodzowie naczelni i oficerowie ale przede wszystkim jego szeregowi uczestnicy w tym liczne duchowieństwo. Część biogramów opracowana jest profesjonalnie, przez zawodowych historyków, pozostałe są dziełem pasjonatów dziejów powstania.

„Mogiły powstańców wielkopolskich poległych i zmarłych w czasie walk powstańczych 1918/1919” – pod redakcją naukową Zdzisława Kościańskiego i Zenona Wartela. Poznań 2002, (Zarząd Główny Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/1919), ss. 98⁸. Książka ta jak napisał w przemowie prezes Zarządu Głównego Towarzystwa Stefan Barłóg miała: na celu: „wykazanie aktualnego stanu mogił powstańczych z roku 1918-1919 „oraz” zainspirowanie opieki nad tymi mogiłami, godnej uczestników zwycięskiego czynu niepodległościowego”.

Kolejna publikacja oddana do rąk czytelników dzięki inicjatywie Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/1919 to: Zdzisław Kościański, Zenon Wartel, „Zachowane mogiły powstańców wielkopolskich poległych i zmarłych w czasie walk powstańczych 1918/1919”. Poznań 2003. Praca ta stanowiła istotny postęp w porównaniu z rok wcześniej wydaną książką, gdzie ustalono miejsca pochówku 468 grobów powstańców. Podjęte prace badawcze w 2003 roku na 261 cmentarzach zlokalizowały i potwierdziły istnienie 1117 mogił powstańczych, w tym 1028 grobów imiennych. Stwierdzono znikanie mogił powstańczych.

Powyższe publikacje stanowiły zachętę dla badaczy do podjęcia dalszych badań nad grobownictwem z lat 1918/1919 roku. W 2009 r. pojawiła się praca Wiesława Olszewskiego i Łukasza Jastrzęba pt. „Lista strat powstania wielkopolskiego od 27.12.1918 r. do 8.03.1920 r.” oraz jej drugie jej wydanie, pod prawie identycznym tytułem⁹. „Miejsca pamięci powstania wielkopolskiego”, wydanie III zaktualizowane, opracował Paweł Anders w ramach, wydawnictwa Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej i Centrum. Animacji Kultury (Poznań 2010).

Z kolei na 100. rocznicę wybuchu powstania przygotowywana została przez Instytut Pamięi Narodowej pozycja książkowa: „Tobie Polsko na śmierć i na życie! Groby powstańców wielkopolskich poległych i zmarłych w latach 1918-1920”, pod redakcją Adama Pleškaczyńskiego. Z kolei wydawca Archiwum Państwowe w Poznaniu wydało publikację przy-

gotowaną przez Łukasza Jastrzęba, „Cena niepodległości. Pamięć historyczna o żołnierzach Wielkiej Wojny i walk o granice niepodległej Polski. Ewidencja mogił żołnierskich w zasobach archiwów państwowych w Gnieźnie, Kaliszu, Koninie, Lesznie, Pile i Poznaniu” (Poznań 2018). Tematyka fotograficzna wybranych miejsc pamięci Powstania Wielkopolskiego w województwie wielkopolskim została ukazana także w pracy Mariana Franciszka Nowaka, „Wielkopolska pamięta! 1918-2018” (Ostrów Wielkopolski 2018).

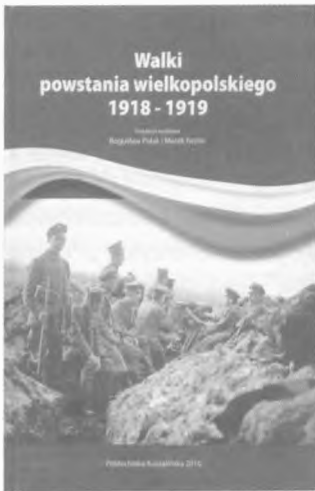
Zarząd Główny Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego, Urząd Marszałkowski, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu wydał materiały pokonferencyjne „Powstanie Wielkopolskie 1918 – 1919 w historiografii i edukacji szkolnej” (red. dr Z. Kościański, Poznań 2010) z referatami profesorów: Zbigniewa Pilarczyka, Bogusława Polaka, Janusza Karwata, oraz doktorów nauk humanistycznych: Danuty Konieczki – Sliwińskiej, Zdzisława Kościańskiego. Marka Rezlera i mgr Marii Pacholskiej. Z uwagi na realne zagrożenie, że uczniowie innych regionów nie będą mieli szansy dostrzec roli, jaką Powstanie Wielkopolskie 1918/1919 odegrało w odrodzeniu państwa polskiego i ukształtowaniu jego granic w okresie międzywojennym – naukowcy zwrócili się z apelem do MEN o wspieranie i promowanie publikacji na temat Powstania Wielkopolskiego, mogących spełniać funkcję materiałów pomocniczych w edukacji historycznej i regionalnej.

Na szczególną uwagę zasługuje także inne wartościowe pozycje książkowe wydane przez Towarzystwo Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/1919: „Powstanie Wielkopolskie 1918-1919. Katalog źródeł i materiałów”. Pod redakcją Stanisława Sierpowskiego. Poznań 2003, będąca swoistym przewodnikiem po pozostałościach materialnych po powstaniu w postaci ogólnopolskiego katalogu źródeł i materiałów. Z inicjatywy Zarządu Głównego Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/1919 przystąpiono do zgromadzenia dokumentacji do opracowania, które jest kontynuacją, ale zarazem istotnym rozszerzeniem pracy zredagowanej w 1978 r. przez Tadeusza Jeziorowskiego. Z kolei książka Anny Barłóg przedstawiła „Udział Kobiet w Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919” (Poznań 2008, ss. 113). Praca ta jest pierwszą syntetyczną publikacją na temat udziału kobiet w powstańczym zrywie Wielkopolan lat 1918/1919.

Kolejne publikacje Zarządu Głównego TPPW stanowią próbę podsumowania pracy organizacji kultywującej tradycje powstańcze, m. in.: „Wierni Tradycji. Kronika obchodów 80. Rocznicy Powstania Wielkopolskiego 1918-1919” (Poznań 1999); „Kontynuatorzy powstańczych tradycji. 15 lat Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/1919”. (pod redakcją Zenona Czesława Wartela. Poznań 2004) oraz książka Jana Mielżyńskiego, „XXV lat Lubuskiego Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 w Zielonej Górze” (Zielona Góra 2018).

Propozycję pracy dla placówek edukacyjnych posiada publikacja: „Powstańcy Wielkopolscy 1918-1919 wzorem dla młodzieży: propozycje do pracy wychowawczej szkoły i drużyny harcerskiej Stefan Barłóg, Stefan Wojtkiewicz, Małgorzata Wróbel” (Poznań 2008).

Warto wspomnieć o pracach wydawniczych kół Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/1919, m. in. pracy pod redakcją Marka Rezlera, „Powstańcy wielkopolscy z ziemi ostrzeszowskiej. Słownik biograficzny „T. I. (Poznań 2001); „Słowniku biograficznym powstańców wielkopolskich 1918-1919 ze Żnina i okolic”. Pod red. Joanny Mazurek, Jacka Pietraszko, Mirosława Pilarckiego, Danuty Twerd, Tomasza Urbaniaka (Żnin 2004). Publikacji: „Zasłużeni dla Ziemi Chodzieskiej w Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919”. Pod redakcją Romana Grewlinga (Chodzież 2004); „Kcynia w Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919. Relacje powstańców. Wybór i opracowanie: Józef Marosz” (Kcynia 2004); Antoniego Fornalskie-

go, „Mieszkańcy Ziemi Przemęckiej w walce o polskość” (Przemęt 2004) czy książek: Jarosława Odrobińskiego, „Powstanie Wielkopolskie 1918-1919 w Mroczy i okolicy. 90. Rocznica wydarzeń” (Mrocza 2008); Jana Mielżyńskiego, „Pamięć i tradycja Powstania Wielkopolskiego 1918-1919” (Sulechów 2010).¹⁰

Analizując powyższy dorobek wydawniczy możemy stwierdzić, iż prace o powstaniu powstawały i powstają w kraju oraz poza krajem z różnym natężeniem. Sprzyjały temu szczególnie okrągłe rocznice. Dużą ilość wydawnictw zapoczątkowała 90 rocznica wybuchu Powstania Wielkopolskiego. W latach 2008 i 2009 wyszło drukiem wiele wartościowych opracowań i pryzczynków. Na uwagę zasługuje praca niezjącego już badacza Zdzisława Grota „Czyn zbrojny ludu wielkopolskiego”, Poznań 2008, Niewątpliwie pierwszoplanową pozycję popularnonaukową z prac opublikowanych w tym czasie są prace Marka Rezlera, który ukazał jako fragment zaangażowania Wielkopolan w polskie walki narodowo – wyzwolenczej od 1794 do 1921 roku oraz przybliżył prawdziwy obraz wydarzeń, które obrosły legendą, m. in. „Powstanie Wielkopolskie 1918-1919. Spojrzenie po 90 latach” (Poznań 2008)¹¹.

Ukazały się m. in. archiwalne prace profesora Bogusława Polaka (wstęp, wybór i opracowanie): „Organizacja i rozwój Wojska Wielkopolskiego 1919 (marzec – listopad 1919 r.). Wybór dokumentów wojskowych”, Leszno 2008 oraz „Front wielkopolski 1919-1920. Rozkazy Dowództwa Frontu”. Leszno 2008. Ponadto zbiór kilkunastu artykułów naukowców XIV Ogólnopolskiego Seminarium Historyków Powstania Wielkopolskiego 1918-1919: „Wielkopolanie w walce o granicę wschodnią Rzeczypospolitej 1918-1920”. Po redakcją Bogusława Polaka i Eugeniusza Śliwińskiego (Kościan 2003). W Zeszycie Historycznym „Grot” nr XXX z 2009 roku dedykowanym pro memoria dr. Piotrowi Bauerowi znalazło się wiele cennych pryzczynków, poświęconych tematyce m. in.: powstania w podręcznikach szkolnych, Dowództwu Okręgu Generalnego Poznań, prawnym aspektom organizacji sądownictwa w Wojsku Wielkopolskim, służbom kwatermistrzowskim w powstaniu, działaniom kompanii jarocińskiej pod Mroczą, rewindykacji Leszna i Rawicza w 1920 r., lotnictwu powstania, pierwszym bojom Grupy „Leszno”, biografistyce. Podobnie w wydaniu „Wiadomości Kościańskich” nr 1 / 2 (240/241/) ze stycznia /lutego 2009 r. znalazły się artykuły o tematyce powstańczej promujące XVII Seminarium Historyków Powstania wielkopolskiego 1918/1919 oraz przypominające badacza powstania s. p. dr. Piotra Bauera, m. in. artykuły: W. Handke („Wciąż potrzeba badań nad tym największym Powstaniem...”), J. Zielonki („Epitafium dla doktora Piotra”), Z. Kościańskiego („Kilka refleksji na temat tradycji Powstania wielkopolskiego”), T. Masłowska („Polscy kolejarze w Powstaniu Wielkopolskim”), Z. Joźwiak („O wielkich powstańcach”), J. Pawicki („Refleksje w rocznicę Powstania Wielkopolskiego”), K. Czechowska („Walenty Dybczyński z Szubina (1886-1939)”), Z. Fenrych („Tadeusz Fenrych

– powstaniec wielkopolski – kawaler VM”), P. Adamczewski („Władysław Szulc 1888-1939) – powstaniec z Rynarzewa”), A. Muezborg („Skauci wyzwolili miasto”), E. Olender („Grupa „Leszno” – wystawa i publikacja”).

W książce „Powstanie Wielkopolskie 1918-1919. Wybrane aspekty z perspektywy 90 lat” pod redakcją Janusza Karwata zebrano zbiór referatów specjalistów (m. in. Paweł Anders, Tadeusz Jeziorowski, Janusz Karwat, Zdzisław Kościański, Waldemar Łazuga, Jarosław Łuczak, Roman Macyra, Benon Miśkiewicz, Zbigniew Pilarczyk, Aleksander Smoliński, Andrzej Suchcitz) tej problematyki, m. in. z Polskiej Akademii Nauk, uniwersytetów, instytutów z ogólnopolskiej konferencji naukowej „90. rocznica Powstania Wielkopolskiego 1918-1919”, Poznań, 17 grudnia 2008 r. Publikacja poruszyła obok o znanych już aspektów powstania, także zagadnienia, m. in.: aktywności i moralności Wielkopolan i Wojsk Wielkopolskich, pamięci i tradycji oraz świadomości mieszkańców regionu, historiografii polskiej i niemieckiej, wysiłku ekonomicznego Wielkopolan w okresie walk o niepodległość, symboliki Armii Wielkopolskiej, zaangażowaniu społeczeństwa wielkopolskiego w walkę powstańczą.

Pokłosiem sesji popularno – naukowej dla nauczycieli w Koninie była publikacja przygotowana przez miejscowy Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli: „Powstanie Wielkopolskie i jego echa”. Pod redakcją Piotra Gołdyna (Konin 2009). Z kolei doradcy metodyczni historii i wiedzy o społeczeństwie Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu Maria Pacholska i Wiesław Zdziabek – opracowali zestaw trzech książek dla szerokiego kręgu odbiorców w postaci popularnej syntezy oraz osobnego zestawu ćwiczeń dla szkoły podstawowej i gimnazjum.

Z prac naukowych i popularno- naukowych opublikowanych zasługują ponadto na uwagę: Grzegorz Łukomski, Bogumił Wojcieszak, „Powstańcze tradycje Opalenicy”, Opalenica 2000; Zdzisław Kościański, Eligiusz Tomkowiak: „Bukowianie w Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919”. Poznań – Buk 2008, tenże, „Mieszkańcy Gminy Dopiewo w Powstaniu Wielkopolskim w latach 1918-1919”. Dopiewo 2009; „Mieszkańcy Gminy Mieścisko w Powstaniu Wielkopolskim”. Pod redakcją: Grażyny Jurgi, Anny Bronikowskiej, Mariusza Wasela. Mieścisko 2008; Fornalski Antoni, „Powstańcy Wielkopolscy Ziemi Przemęckiej”. Przemęt 2008; Rokoszewski Hubert, „Powstanie Wielkopolskie na Ziemi Wolsztyńskiej”, Żurek Kazimierz, „Bo wolność krzyżami się mierzy...” Wolsztyn 2009; „Powstańcy Wielkopolscy z Czempinia i okolic”. Pod redakcją Katarzyny Braszak. Czempin 2008; „Trzeba było pójść... Powiat nowotomyski w Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919. Historia i pamięć”. Pod red. Zdzisława Kościańskiego i Bogumiła Wojcieszaka. Nowy Tomyśl 2010.

Rozmachem edytorskim zwraca uwagę praca zbiorowa pod redakcją Danuty Konieczki – Śliwińskiej, „Mogilno w Powstaniu wielkopolskim (1918-1919)”. (Poznań 2008). Wśród opracowań znalazły się szkice: Przemysława Matusika, Janusza Karwata, Zdzisława Grota, Tomasza Łaskiewicza, Jerzego Kozłowskiego, Jarosława Łuczka, Andrzeja Jakubowskiego. Ponadto dokonano wyboru źródeł i dołączono liczne wykazy mieszkańców Ziemi Mogileńskiej uczestniczących w powstańczej irydencji. Książka, autorstwa Władysława Purczyńskiego dotyczy Powstania Wielkopolskiego w powiecie wągrowieckim i jest dostosowaną do wydawnictwa i rozszerzoną o 1920 rok – dysertacją doktorską. Problematyce powstańczej, a zwłaszcza losom jego uczestników zostały poświęcone interesujące książki, m. in. Katarzyna Pawłowska – Gauza opublikowała: „Franciszek Ratajczak – biografia powstańca” (PTPN Poznań 2008).

Z prac opublikowanych na 90. rocznicę na uwagę zasługują m. in.: Jana Jajora, „Powstańcy wielkopolscy 1918-1919. Materiały do słownika biograficznego ziemi jarocińskiej”. Kalisz 2008; Leopolda Kostrzewskiego, Bolesława Święciochowskiego, „Wrześnianie w Powstaniu wielkopolskim 1918-1919”. Września 2008; Przemysława Mielocha, Joanny Nowaczyk,

„Powstańcy wielkopolscy z Mosiny i okolic”. Mosina 2008; Ludwika Drozdowicza, „Książ Wielkopolski w Powstaniu wielkopolskim”, Książ Wlkp. 2007; Jarosława Odrobińskiego, „Powstanie Wielkopolskie 1918-1919 w Mroczy i okolicy. 90. rocznica wydarzeń” Jarosława Wawrzyniaka, „Osieczna w Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919”. Osieczna 2008; „Trzemeszno w Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919” (pod redakcją Andrzeja Leśniewskiego, Trzemeszno 2008). „Trzynastu wspaniałych. Powstanie Wielkopolskie w życiu i losach powstańców i ich rodzin” to książka Dainy Kolbuszowskiej. Książka Pawła Andersa, „Śladami Powstania Wielkopolskiego” (Poznań 2008) przedstawia zdarzenia z zimy 1918/1919 r. w układzie topograficznym.

Warto podkreślić zaangażowanie samorządów lokalnych oraz instytucji w wydanie poszczególnych wydawnictw, m. in. przez Urząd Gminy we Wronkach z okazji 90. rocznicy wybuchu Powstania Wielkopolskiego publikacji pod nazwą: „Wronczanie w Powstaniu Wielkopolskim i kultywowanie tradycji” czy książki Romana Chwaliszewskiego i Wojciecha Kicmana: „Powrót orła. Powstanie Wielkopolskie na Ziemi Pilskiej”, które ukazało się z inicjatywy Starostwa Powiatowego w Pile. Bukówczanie koło Leszna wydali książkę: „Powstanie Wielkopolskie w Bukówcu i okolicy- opisy” a ze środków budżetowych powiatu leszczyńskiego sfinansowano pozycję Krzysztofa Handke, „Miejsca Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/1919 w powiecie leszczyńskim” czy wydana przy środków finansowych Urzędu Miasta w Luboniu i starostwa powiatowego w Poznaniu pozycja: „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim z biografiami uczestników Powstania Wielkopolskiego 1918-1919”, pod redakcją Piotra Pawła Ruskowskiego i Janusza Karwata. Luboń 2009.

Nakładem Wydawnictwa Naukowego Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu ukazała się książka Marcelego Kosmana: „Determinacja połączona z odwagą – W dziewięćdziesięciolecie Powstania Wielkopolskiego”.

Katalogi wystaw z 2008 i 2009 roku, z wieloma nieznanymi do tej pory eksponatami z powstania, m. in. Jarosława Łuczaka z Muzeum Narodowego w Poznaniu: „Zrodzone w powstaniu. 90. Rocznica Powstania Wielkopolskiego 1918-1919”; Marcina Moedlicha z Muzeum Regionalnego w Wągrowcu: „Powstanie Wielkopolskie w powiecie wągrowieckim” Eugeniusza Śliwińskiego: „W 90 tą rocznicę Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 – Grupa „Leszno””; Heleny Kasperskiej, „Powstanie Wielkopolskie 1918-1919 na Ziemi Krotoszyńskiej”; Album „Wielkopolska u drzwi II Rzeczypospolitej (!) między traktatami pokojowymi wielkich mocarstw 11 listopada 1918-28 czerwca 1919”, pod red. Aleksandry Kubisiak (Poznań 2009), wydany został w ramach obchodów i zorganizowanej z tej okazji przez Wielkopolskie Muzeum Walk Niepodległościowych w Poznaniu wystawy plenerowej. Autorem prezentowanych archiwalnych fotografii jest Kazimierz Greger. Ponadto wystawie w Muzeum Narodowym Rolnictwa w Szreniawie towarzyszyła publikacja pt. „Zwycięskie Powstanie 1918/1919”, która zawierała katalog wystawy oraz materiały z sesji popularnonaukowej: „Udział mieszkańców wsi w Powstaniu Wielkopolskim 1918/1919 r.”, która odbyła się 24 października 2008 r.

Artykuły publicystyczne o powstaniu zamieszczano w zasadzie w całej prasie, zarówno centralnej jak i regionalnej. Gazeta „Głos Wielkopolski” przedstawiła na swych łamach liczne teksty Leszka Adamczewskiego, Grzegorza Okońskiego, Anny Plezler, Sławomira Kmiecika. Na-

stępnie stały się one kanwą do wydania przy wsparciu Marszałka Województwa Wielkopolskiego Marka Woźniaka albumu „Zwycięscy. Bohaterowie Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 we wspomnieniach swoich bliskich”.

Spojrzeniem na dorobek historiografii jak i w kulturze jest praca habilitacyjna: Janusza Karwata: „Powstanie Wielkopolskie 1918/1919 w historiografii i kulturze. Próba analizy i syntezy” (Poznań 2012).

Z radością należy zauważyć, że również z okazji 100. rocznicy obok wydawnictw Zarządu Głównego Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918-19 ukazują się liczne opracowania o wymiarze powiatowym, miejskim, gminnym czy poszczególnych instytucji muzealnych i kulturalnych. Także owocne były dokonania ostatnich lat, m. in. regionalne opracowania biograficzne.: „Gloria Victoribus- powstańcy wielkopolscy powiązani z Ziemią Chodzieską. Pod red. Doroty Marciniak. Chodzież 2017; Danuty Wojciechowskiej, Bogdana Jarosza, Wojciecha Kicmana, „Powstańcy Wielkopolscy 1918-1919 mieszkańcami Piły”. Piła 2017; Ryszarda Chruszczewskiego, „Mieszkańcy Gminy Suchy Las i okolic w Powstaniu Wielkopolskim”. Poznań 2016; „Ku prawdzie: historycy powstania wielkopolskiego w pamięci następców: materiały z XVIII Seminarium Historyków Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 w Kościanie w dniu 18 lutego 2014 r.”; „Udział mieszkańców Swarzędza i okolic w Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919”. Pod redakcją Aurelii Bartoszek, Arkadiusza Małyszki i Mariana Pokorskiego. Swarzędz 2015; Andrzeja Wieczorka, „Słownik Biograficzny powstańców wielkopolskich 1918/1919 związanych z Ziemią Gołańską i jej okolicami”. Gołańcz 2017.

Z okazji 100 rocznicy ukazało się wiele cennych publikacji, m. in.: Marka Rezlera, „Nasze powstanie. W 100 rocznicę Powstania Wielkopolskiego 1918-1919” (Szamotuły 2018); „Powstanie Wielkopolskie 1918-1919 we wspomnieniach jego uczestników związanych z powiatem wągrowieckim, Zgromadzenie źródeł”: Andrzej Wieczorek. Tom I Wągrowiec 2017. Tom II i Tom III w 2018 r.; publikacja Jakuba Staszaka „Nie tylko latające kompanie”. „Udział społeczeństwa ziemi jarocińskiej w powstaniu wielkopolskim i walce o granicę wschodnią Rzeczypospolitej w latach 1918 – 1920”; książka Wojciecha Paluszyńskiego, „Kujawy zachodnie w Powstaniu Wielkopolskim”. Inowrocław 2017; Michała Pawełczyka, „Ziemia Strzałkowska w Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919”. Wydanie II, Strzałkowo 2018; książka Ewy Kabat, „Budzyń i jego mieszkańcy” (Budzyń 2018); Janusza Karwata: Ziemia gnieźnieńska w Powstaniu Wielkopolskim 1918/1919 (Gniezno 2018); „Trzemeszno w dobie powstania Wielkopolskiego” (praca zbiorowa pod red. Andrzeja Leśniewskiego. Trzemeszno 2018); Witolda Omieczynskiego i Huberta Zbierskiego. „Powstanie wielkopolskie 1918-1919 na ziemi śmigiełskiej” (Śmigiel 2018); Dariusza Czwojdraka, „Droga do niepodległości. Powstanie wielkopolskie 1918-1919 na ziemi wschowskiej”. (Wschowa 2018); „Powstanie Wielkopolskie w Żninie. Przebieg, uczestnicy, pamięć” (Żnin 2018); Haliny Kowalewskiej, „Powstańcy wielkopolscy ziemi kleszczewskiej” (Kleszczewo 2018); Michała Pawełczyka, „Wspomnienia powstańców wielkopolskich 1918-1919 z ziemi wrzesińskiej” (Wrzesnia 2018); Włodzimierza Andrzeja Gibasiewicza, „Lekarze zwierząt w Powstaniu Wielkopolskim” (Duszniaki 2018); Jacka Piętki, „Wolsztyński słownik powstańców wielkopolskich” (Wolsztyn 2019); Bogusława Polaka, „Dowódca Grupy „Leszno” Ppłk dr Bernard Śliwiński 1883-1941” (Leszno 2018); Adama Grzelaka, „Powstańcy wielkopolscy ziemi jutrosińskiej 1918-1919” cz. 2 (Jutrosin 2018); Zdzisława Kościańskiego, „W drodze do Niepodległości. Wybór artykułów wydrukowanych na łamach „Przeglądu Powiatu Nowotomyskiego” w latach 2013-2018, (Nowy Tomysł 2018).

Bardzo cennymi, z uwagi na zawartą treść, są katalogi wystaw z 2018 r., m. in.: Wielkopoleanie ku Niepodległej – w stulecie zwycięskiego powstania 1918-1919 roku (Wielkopolskie Muzeum Niepodległości w Poznaniu) czy Wielkopolskie znaki zwycięstwa. W stulecie Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 (Jarosław Łuczak – Wielkopolskie Muzeum Wojskowe Oddział Muzeum Narodowego w Poznaniu).

Wydano w serii poznańskiego Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej: „Historia i Edukacja” publikację Mariana Olszewskiego pt. Powstanie wielkopolskie 1918-1919, Poznań -Warszawa 2018. Warto wspomnieć, o kolejnych wartościowych pozycjach książkowych IPN, m. in. „Wielkopolskie drogi do niepodległości. Powstanie Wielkopolskie 1918-1919”. „Historie lokalne”, pod red. Olafa Bergmana, Elżbiety Wojcieszek, Poznań – Warszawa 2018 (Studia i Materiały Poznańskiego IPN, tom XLVI) czy wspomnianą powyżej publikację albumową „Tobie Polsko na śmierć i na życie...”, pod redakcją Adama Pleskaczyńskiego. Ponadto w ramach tej instytucji przygotowano broszury o patronach naszych ulic. W druku są albumy poświęcone generałom: Stanisławowi Taczakowi (Michał Polak, Bogusław Polak) oraz Józefowi Dowbor – Muśnickiemu (Rafał Sierchuła), które wydaje wydawnictwo Instytutu Pamięci Narodowej.

Osobliwością naszego omówienia są małe pozycje historyczno – wojskowe czy reprinty przedwojennych wydawnictw, m. in.: „Powstanie Wielkopolskie 1918-1919” (L. Wyszczelkiego); Rawicz 1919 (J. Staszaka); „Z ludem wielkopolskim przeciw zaborcom” (W. Jedlina Jacobson); Wspomnienia z 1919/22. Księga 1. „Udział Śremu w Powstaniu Wielkopolskim” (D. Kęszycy); „Próba syntezy Powstania Wielkopolskiego” (T. Fenrych).

Na uwagę zasługują wydane w 2018 roku albumy, m. in. w Czarnkowie: „Oni dla nas my dla nich. W setną rocznicę Powstania Wielkopolskiego 1918-1919”; w Poznaniu: „Wielkopolska u drzwi II Rzeczypospolitej. Między rozejmem w Compiègne a traktatem pokojowym w Wersalu 11 listopada 1918 – 28 czerwca 1919”; w Rawiczu: „Powstanie Wielkopolskie 1918-1919 na ziemi rawickiej. Historia i tradycja” (H. Pawłowski); w Inowrocławiu: „Powstanie Wielkopolskie w Inowrocławiu na Kujawach Zachodnich 1918-1919” (T. Sibora); w Książu „Wielkopolskim: Powstańcy wielkopolscy ziemi ksiąskiej” (T. Jankowski, K. Gwincińska, B. Kaczmarek).

Wiele czasopism, niektóre numery w całości, obfituje w wiele doskonałych nie tylko pod względem poznawczym a także edytorskim artykułów poświęconych problematyce powstańczej, m. in. „Kronika Miasta Poznania” (2018/3), „Kronika Wielkopolski” (2018 /3), „Przegląd Wielkopolski” (2018/4) „Sierakowskie Zeszyty Historyczne” (2018/19),

Ukazała się także długo oczekiwana przez Wielkopolan „Encyklopedia Powstania Wielkopolskiego 1918-1919”, pod redakcją prof. dr hab. Janusza Karwata i dr Marka Rezlera. Dzieło ponad pięćdziesięciu autorów ma 512 stron, formatu albumowego, zawiera ponad 700 haseł i artykułów zgrupowanych w 4 rozdziałach, ponad 130 zdjęć i ilustracji oraz blisko 60 pięknie wykonanych map i szkiców. 100. rocznica wybuchu Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 uaktywniła historyków i regionalistów.

Wielość inicjatyw wydawniczych na rynku czytelnym jest trudna do wyłuskania wszystkich cennych dokonań. Szczególnie wydane w ostatnich latach publikacje prezentują się okazale. Spełniają zarówno wymogi popularnonaukowe, jak i wydawnictw inspirowanych oraz rozwijających poszukiwania historyków i miłośników Powstania. Praktyczne wykorzystanie omówionych wydawnictw dla celów dydaktycznych ułatwia realizację programów nauczania historii. Opracowania te są dalszym twórczym wkładem autorów i wydawców do poznania przeszłości Powstania i jego popularyzacji w społeczeństwie.

Przypisy:

1. Już w 1947 r. Jan Baumgart podniósł potrzebę opracowania bibliografii historii Powstania Wielkopolskiego. Zob. J. Baumgart, O potrzebie opracowania Bibliografii Historii Powstania Wielkopolskiego 1918/1919 (w:) Rocznik dziejów Powstania Wielkopolskiego 1918/1919, pod red. A. Cwojdzńskiego, Z Grota. Poznań 1947, s.86-87.
2. Zobacz m.in.: A. Czubiński, Stan badań nad Powstaniem Wielkopolskim, (w:) Kronika Wielkopolski 1988, s. 54-60; tenże, Historiografia Powstania Wielkopolskiego (1918-1919) (w:) Powstania w Wielkopolsce VIII – XX w. Materiały z XI ogólnopolskiego Seminarium Historyków Powstania Wielkopolskiego, pod red. B. Polaka. Koszalin 1999, s. 15-42; tenże, Historiografia Powstania Wielkopolskiego (1918-1919) [w:] Powstanie Wielkopolskie 1918-1919. Katalog źródeł i materiałów, pod red. S. Sierpowskiego Poznań 2003, s. 25-4; L. Gomolec, Polska literatura historyczna o powstaniu wielkopolskim 1918-1919 roku w ostatnim 25 leciu (ze szczególnym uwzględnieniem Kujaw) (w:) Ziemia Kujawska, t. 3: 1971, s. 171-186; Z. Grot, Literatura o powstaniu wielkopolskim, (w:) Rocznik Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914/19 w Poznaniu, Poznań 1935, s. 97-110; tenże, Historiografia powstania wielkopolskiego, (w:) Powstanie wielkopolskie 1918-1919, praca zbiorowa pod red. Z. Grota, Poznań 1968, s. 14-28; B. Miśkiewicz, O dalszy postęp w badaniach nad powstaniem wielkopolskim 1918/1919 [w:] Powstanie Wielkopolskie 1918-1919. Źródła – stan badań – postulaty badawcze. X Ogólnopolskie Seminarium Historyków Powstania Wielkopolskiego, pod red. B. Polaka, Koszalin 1997, s.5-12; J. Karwat, Powstanie Wielkopolskie 1918/1919 w historiografii i kulturze. Próba analizy i syntezy. Poznań 2012.
3. Zobacz m.in. A. Czubiński, Powstanie Wielkopolskie w historiografii niemieckiej (w:) Kronika Wielkopolski 1978, nr 4, s.57-67; tenże, Powstanie Wielkopolskie w historiografii niemieckiej, (w:) Powstanie Wielkopolskie 1918-1919. Źródła – stan badań – postulaty badawcze. X Ogólnopolskie Seminarium Historyków Powstania Wielkopolskiego, pod red. B. Polaka, Koszalin 1997, s.13-23; B. Piotrowski, Niemiecka publicystyka i historiografia o Powstaniu Wielkopolskim (1918-1919), (w:) Wielkopolska a powstania śląskie 1919-1921. Materiały z sesji naukowej, pod red. B. Polaka, Leszno 1977, s.76-106.
4. M. in. Na łamach publikacji „Szkice i Fragmenty z powstania wielkopolskiego 1918/19”, wśród opracowań ciekawa praca Andrzeja Wojtkowskiego pt. „Ochotnicza kompania poznańsko-lwowska w walkach o Małopolskę wschodnią” oraz wspomnienia Fe”iksa Zielińskiego pt. „Z pierwszych dni powstania na Kujawach”.
5. Zobacz: B. Polak, W Kościanie o powstaniu wielkopolskim – dwadzieścia seminariów 1973-2019 (w:) Przegląd Wielkopolski 2018/ nr 4 (122) s. 51-58),
6. Wielość dokonanych ośrodku koszalińskiego w zakresie podejmowanych inicjatyw wydawniczych zasługuje na osobny artykuł.
7. Przy założeniu otwarcia swych łamów przez Redakcję „Wielkopolskiego Powstańca” nie tylko dla historyków, znawców tematyki powstańczej ale także szerokiego gremium osób zainteresowanych spotkano się z dużym zainteresowaniem recenzentów (zob. Powstańcy wielkopolscy z Ziemi Ostrzeszowskiej. Słownik Biograficzny. T. I. Pod red. M. Rezlera, Poznań 2001, s. 7. czy też recenzja prof. dr. hab. Stanisława Sierpowskiego – S. Sierpowski, Wielkopolski Powstańca 1918-1919 (2017, ss.208, il., mapy) (Artykuł recenzyjny) (w:) Rocznik Leszczyński, tom 18, 2018, s. 282- 289.
8. „Mogły powstańców wielkopolskich poległych i zmarłych w czasie walk powstańczych 1918/1919” – zob. recenzje, m.in. Aleksandra Kuź, Pamięć o wielkopolskich kamieniach na szaniec z lat 1918/1919 (w:): Grot. Zeszyty Historyczne.2003 (Leszno), nr 16, 179-181.
9. W. Olszewski, Ł. Jastrząb, Lista strat powstania wielkopolskiego od 27.12.1918 r. do 8.03.1920 r., (w:) Monografie Politechniki Koszalińskiej nr 157, Koszalin 2009, ss. 402.
10. Jan Mielżyński jest także autorem publikacji: Wierni powstańczym tradycjom. XXV lat Lubuskiego Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 w Zielonej Górze (Zielona Góra 2018).
11. Na 100. rocznicę Marek Rezler zaktualizował tą pozycję. Zobacz: M. Rezler, Powstanie Wielkopolskie 1918-1919. Spojrzenie po 100 latach (Poznań 2018).

PRZEGLĄD ZACHODNI

*Miesięcznik
Związku Polskich Ziemi Zachodnich*

Rok XIV

Londyn, listopad-grudzień 1963

Nr 12-12/148-149

W 45-LECIE POWSTANIA WIELKOPOLSKIEGO 1918 — 1963

ORZEŁ NA SZCZYCIE WIEŻY RATUSZA POZNAŃSKIEGO

Bogusław Polak
Michał Polak

Obchody rocznic Powstania Wielkopolskiego 1918/1919 w Wielkiej Brytanii

Wprowadzenie

W powojennym „Polskim Londynie” po zakończeniu II wojny światowej skupiło się całkiem spore środowisko byłych powstańców wielkopolskich, polityków, a zwłaszcza żołnierzy. Dbali oni o pamięć i tradycje Wielkopolski, spotykali się aby powspominać m. in. o dziejach Powstania Wielkopolskiego 1918-1919, jego wartościach i znaczeniu. Z tychże spotkań czerpali wiarę i natchnienie do współczesnego życia i społecznego działania. Przemijający czas powodował jednakże ubytek w szeregach powstańczych, stąd też ich działania na rzecz pamięci wielkopolskiego czynu niepodległościowego przejmowały rodziny.

O emocjonalnym stosunku do zwycięskiego Powstania 1918-1919 i związanymi z nim tradycjami świadczą teksty wspomnień prezentowanych na łamach "Przeglądu Zachodniego". Obchodom rocznicowym towarzyszyła dewiza: " ...obchodzić się będzie te rocznice (Powstania Wielkopolskiego) w kraju, obchodzić je będziemy także na uchodźstwie (Paweł Hęciak). Uroczystości rocznicowe z reguły organizował Związek Polskich Ziem Zachodnich działający przede wszystkim w Wielkiej Brytanii i w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej.

Organ Związku „Przegląd Zachodni” niektóre zeszyty w całości poświęcał Powstaniu Wielkopolskiemu, w wielu innych pojedyncze artykuły, recenzje i okolicznościowe omówienia oraz sprawozdania z rocznicowych obchodów. W niniejszej publikacji prezentujemy kilka wspomnień rocznicowych, refleksji dotyczących dziejów Powstania.

Obecnie kończymy badania materiałów źródłowych tego zagadnienia w Wielkiej Brytanii. Przewidujemy wydanie książki na ten temat. Ponadto problematyka ta będzie kontynuowana na łamach rocznika "Wielkopolski Powstaniec".

Nr 1

Paweł Hęciak: 45. rocznica Powstania Wielkopolskiego

W dniu 27 grudnia serca Poznaniaków skierowane będą znowu w stronę Poznania, tej stolicy duchowej Wielkopolski, w której przed 45-ciu laty ludność zrywała okowy niewoli. I choć dzień ten oddala się coraz bardziej w pamięci tych, którzy w tym dziele brali udział, zapisany on jednak został w tysiącletnich dziejach tej ziemi na czołowym miejscu, bo w pamięci dlań wyrosłiśmy wszyscy: i nasi ojcowie, i my młodszy, jak i następne pokolenia, tam, na zachodnich rubieżach Rzeczypospolitej się rodzące. I dlatego pragnę oddać hołd temu pokoleniu, które choć wychowane w niewoli nigdy nie zapomniało „skąd nasz ród” i choć prześladowane zawsze wierzyło, że nadejdzie dzień wolności.

Ci, dziś już posiwieli powstańcy wielkopolscy, których szeregi przerzedziła mocno śmierć w ciągu tych 45 lat, staną raz jeszcze w szeregu, by się spotkać, by wspomnieć, by uczcić, tam, w naszym Poznaniu i na całej ziemi wielkopolskiej dzieło z którego my dziś czerpiemy wiarę i otuchę. Obchodzić będzie się tę rocznicę w Kraju, obchodzimy ją także na uchodźstwie, gdyż należy ona do rzędu tych wydarzeń historycznych, które wytyczają drogę pokoleniom. I nie rozważajmy dziś czyja zasługa jest większa, kto był pierwszy a kto ostatni, bo nie o tym myśleli wówczas ci, którzy Powstanie Wielkopolskie przygotowali. Dla mnie, syna pokolenia Powstańców Wielkopolskich, nie jest to ważne i dlatego też nie zamierza tu – w tym artykule poświęconym Powstaniu – ani sporów wywoływać, ani żadnych zasług przesadnie podnosić lub obniżać. Powstanie Wielkopolskie jest dziełem całego ówczesnego pokolenia, jest rezultatem pracy i wysiłku wielu pokoleń wcześniejszych, które zawsze brały udział w walkach o niepodległość – kosą czy słowem, karabinem czy rozsądnym działaniem politycznym świadczącym o dojrzałości przywódców, którzy pokolenia te wychowywali i wskazywali właściwą drogę postępowania.

Kruszą się stale szeregi tego pokolenia... Kruszą się szeregi Powstańców Śląskich, dla których Powstanie Wielkopolskie było natchnieniem, jak kruszą się szeregi Obrońców Lwowa, którym Powstańcy Wielkopolscy tak wcześnie, jeszcze przed 27 grudnia 1918 pośpieszyli z pomocą, jak kruszą się szeregi legionowe, Hallerczyków i wielu innych. Kruszą się szeregi całego tego wspaniałego pokolenia, które pozostawiło nam w spadku Niepodległą Polskę. Było kiedyś tych Powstańców Wielkopolskich coś ze 72.000 czy nieco więcej. Jak podała „Gazeta Poznańska” z dnia 8 października 1963 r.: „W chwili obecnej według ewidencji na terenie Polski zamieszkuje 15.832 weteranów Powstania Wielkopolskiego (w tym 2.600 podopiecznych wdów) z czego na Okręg Poznański przypada 11.576 osób”. A liczba ta stale się pomniejsza...

Jeśli już jestem przy tych sprawach może nie od rzeczy będzie podać, że poza wielkimi uroczystościami, jakie przygotowuje się w tym roku w Wielkopolsce, w planie jest także uporządkowanie miejsc walk i strat. A na posiedzeniu Krajowej Komisji Weteranów Powstania Wielkopolskiego omawiano również sprawę budowy Pomnika Powstańców Wielkopolskich. Wmurowanie aktu erekcyjnego pod pomnik nastąpi w czasie uroczystości 45-tej rocznicy wybuchu Powstania Wielkopolskiego. Za wzorem Powstańców Śląskich przygotowany i zatwierdzony został projekt munduru powstańca wielkopolskiego oraz rogatywki powstańcze.

Przeglądając książki, broszury, wspomnienia poświęcone Powstaniu Wielkopolskiemu znajduje się czasem jakoby Powstanie nie było należycie przygotowane, że ci trzeźwi zawsze Poznaniacy, przejęci duchem pracy organicznej, bardziej zatroskani byli sprawami materialnymi aniżeli przygotowaniem do zrywu wolności, do czynnej walki z okupantem i że najchętniej przeczekaliby te burzliwe podówczas dni w zaciszu, w spokoju, byle tylko nie było „rewolucji” na kształt tego co się działo w ówczesnej Rosji czy w cesarskich Niemczech. Na tym tle powstały różne „teorie”, które wprowadzają niepotrzebnie zamieszanie, oskarżając jednych o gnuśność a innym, czy sobie przypisując nadmierne zasługi. Może w sposób najdrastyczniejszy dawała i wciąż jeszcze daje temu wyraz prasa komunistyczna, która w argumentacji swej stawiała na głowie byle tylko wykazać, że „burżuazja wielkopolska” bojąc się rewolucji społecznej za Boga nie chciała dopuścić do Powstania.

Taka ocena Powstania jest oczywistym fałszem. I nie tu miejsce by się z tym „rozumowaniem historycznym” rozprawiać, choć byłoby niezmiernie łatwo wykazać, że rzeczy wyglądały zupełnie inaczej. Za duże to jednak zadanie, jak na okolicznościowy raczej artykuł. Chcę na-

tomiast dotknąć innego zagadnienia: czy Wielkopolanie chcieli walki zbrojnej z Niemcami? czy gotowi byli sięgnąć za broń, by z tą bronią w rękę wystąpić przeciwko okupantowi, by wyzwolić swoją dzielnicę, by przywrócić wolność tak jak wolnością oddychały już znaczne połacie (bez ziemi śląskiej) inne ziemie polskie? Posądzanie ówczesnego kierownictwa politycznego w Wielkopolsce, iż tej walki nie przewidywało, iż do tej walki się nie przygotowało, iż nie troszczyło się o to, że powstać może któregoś dnia taka sytuacja, iż właśnie z orężem w rękę trzeba będzie tę wolność wyrąbywać, jest dowodem nie tylko nieznamomości psychiki społeczeństwa wielkopolskiego, ale nawet jego dziejów. Naturalnie, że do broni nie lubili Wielkopolanie sięgać stale, codziennie, w każdej chwili czy przy każdej okazji. Kto zresztą lubi? Ale przecież całe dzieje ziemi wielkopolskiej w czasach porozbiorowych świadczą właśnie o tym, że jak trzeba to chwytało za kosy, a synowie i ojcowie rzucali domy rodzinne i nocą czmychali do oddziałów powstańczych by bić wroga. Tak było w wielu domach ziemiańskich, tak było w wielu domach mieszczańskich, tak było także w chatach chłopskich. Nie było niemal rodziny, która by nie oddała kogoś powstańcom. Tak było także i w mojej rodzinie w 1863 r., gdy brat mojej babci porzucił chłopską strzechę i siedł w ciemną noc w stronę Kalisza, by dołączyć do oddziału powstańczego. Brała Wielkopolska udział w Powstaniu Kościuszkowskim, w walce w latach 1807 i 1809, wchodzili Wielkopolanie w skład Legionów Dąbrowskiego, nie mały był ich udział w Powstaniu Listopadowym. A w r. 1848 ziemia wielkopolska zerwała się o własnych siłach do walki z Prusami, będącymi wtedy potęgą militarną niebylejaką. Stanęli nasi ojcowie także do walki w 1863 r.

Naturalnie że po tym upuście krwi nastąpiło jakby pewne otrzeźwienie, nie tylko w Wielkopolsce, w innych dzielnicach także. Było to więc zjawisko raczej powszechne. Ale przecież myśl o wolności nigdy nie wygasła, choć dążono do niej innymi metodami i drogami. Kiełkowała ona w tajnym nauczaniu, w tych niezliczonych kółkach konspiracyjnych w których Wielkopolanie zdawali wspaniałą egzamin dojrzałości organizacyjnej i politycznej. Nieznane to jeszcze w całej pełni karty dziejów ziemi wielkopolskiej.

2.500 ochotników z Poznańskiego wzięło udział w Powstaniu Listopadowym 1830-1831 r. w Królestwie Polskim, ówczesna urzędowa „Gazeta Wielkiego Księstwa Poznańskiego” pisała: „.... codziennie... umykają zagranicę młodzi i starzy, szlachta i mieszczenie, bogaci i ubodzy i nie jeden zapewne gotuje się do nowej potajemnie ucieczki. Około 100 gimnazjastów pośpieszyło z Poznańskiego do powstania, w tym 33 z samego Poznania”. A dalej czytamy: „Nadszedł w 1863 wybuch powstania styczniowego w Królestwie Polskim. I znowu nowe pokolenie Wielkopolan poszło przelewać krew... Opustoszały ławy gimnazjum w Trzemesznie, Poznaniu, Bydgoszczy, Lesznie i Ostrowie, gdyż młodzież polska walczyła w oddziałach partyzanckich w Królestwie. Wielu powstańców z Wielkopolski znalazło się jako wygnańcy na Syberii lub zostali wywiezieni w głąb Rosji”. Tak np. najcenniejszą pamiątką hr. Zamoyskiego z Kórniką była czapka dziadka z Sybiru chowana w skrzyni ze złota.

Ta postawa walki z zaborami – obojętnie czy to byli Niemcy, Rosjanie lub Austriacy – obowiązywała w całej Wielkopolsce. Bo Wielkopolanie mieli zawsze na myśli całą Polskę a nie tylko swoją dzielnicę. Wybitny powstaniec wielkopolski, Stanisław Nogaj, pisząc o powstaniu strajkujących dzieci biorących udział w słynnych strajkach szkolnych napisał: „Nie wydrzecie (Niemcy) nam tego z serc, bo musielibyście otworzyć nam piersi, nie wyrwiecie z głów bo musielibyście wyrwać nam mózg. Nie ma takiego piętna, nie ma takiej kary, którymi moglibyście nas odstraszyć od naszych zamiarów. Nie ma takiej siły w świecie, któraby nas mogła oderwać od walki o Wielką i Niepodległą Polskę”. Z taką tradycją wchodzili Wielkopolanie przed pierwszą wojną światową na drogę, która tym razem miała ich zaprowadzić do wolności.

A przygotowali się do niej starannie i sumiennie. Przede wszystkim poprzez tajne organizacje i tajne nauczania języka polskiego. To była praca długoplanowa, której wyniki były znakomite.

Chyba najstarszą organizacją konspiracyjną w Wielkopolsce był Komitet Wyzwolenia, założony już w 1902 r. Ten właśnie Komitet inspirował tworzenie pod koniec 1914 r. tajnych organizacji bojowych. W miejsce rozwiązanej w 1912 r. „Straży”, założonej w 1905 r., powstaje w 1913 r. Rada Narodowa zajmująca się obroną polskich wieców wyborczych. Istnieje także tajna Liga Narodowa, nie mająca jednak nic wspólnego z wcześniej założoną Ligą Narodową przez Romana Dmowskiego. Były jeszcze i inne tajne organizacje kierowane niewątpliwie wszędzie przez te same czynniki. Może przypomnieć warto, że wkrótce po wybuchu wojny – jak to pisze prof. Kazimierz Piwarski w swym studium p. t. „Kłęska Niemiec cesarskich i rewolucja listopadowa” (p. „Powstanie Wielkopolskie 1918-1919” praca zbiorowa pod redakcją Kazimierza Piwarskiego – Wydawnictwo Poznańskie – Poznań 1958) – odbyło się konspiracyjne zebranie z udziałem posłów do sejmiku pruskiego i do parlamentu niemieckiego, prezesów większych towarzystw i organizacji polskich oraz redaktorów niektórych pism polskich, na którym ustalono zasady działania na okres wojny. Z czasem zespół ten, nazwany w r. 1916 Tajnym Międzypartyjnym Komitetem, zaczął uważać siebie za coś w rodzaju podziemnego parlamentu polskiego, reprezentującego wszystkich Polaków zaboru pruskiego. Przyjmuje on w połowie 1918 roku nazwę Centralnego Komitetu Obywatelskiego, który na krótko przed zakończeniem wojny wyłonił spośród siebie siedmioosobowy wydział wykonawczy... Zadaniem Centralnego Komitetu było „kierowanie sprawami przygotowań do ewentualnej walki zbrojnej o niepodległość lub do przyjęcia władzy przez Polaków na wypadek klęski Niemiec na terenie Wielkopolski, Pomorza i Górnego Śląska”.

Rola tego Komitetu była ogromna, choć w całej pełni nie została jeszcze nigdzie opisana. Kierował on całą propagandą „na rzecz zwartości i solidarności narodowo – religijnej, zalecając jednocześnie cierpliwość i wytrwanie w wierze, że „wojna narodów” zakończy się dla Polaków jak najbardziej pomyślnie”. Utrzymywał ściśle kontakty z prowincją, gdzie z jego inicjatywy tworzone miejscowe komitety obywatelskie, z ośrodkami Polonii na terenie Rzeszy oraz z emigracją polską w Westfalii i Nadrenii. Zalecił (jak przypomina Piwarski) przygotowania do zorganizowania własnej służby policyjno-porządkowej, która stać się miała Strażą Obywatelską, wytypowano mężów zaufania, którzy z ramienia komendy mieli prowadzić w różnych instytucjach i środowiskach rejestrację młodzieży zdolnej do służby wojskowej. Od 1916 r. organizowano dezercję Polaków z armii niemieckiej oraz sabotaż rekrutacji wśród młodzieży polskiej do armii niemieckiej. Ci zaś, którzy do niej poszli, byli już tak dalece uświadomieni narodowo, że wiedzieli, iż gdy nadejdzie odpowiednia chwila, ich miejsce będzie w wojsku polskim.

Obok tego kierownictwa politycznego, utrzymującego ścisły związek z Polskim Komitetem Narodowym w Paryżu a mającego wielki wpływ na całe życie w Wielkopolsce, zaczynały się rodzić różne inne organizacje konspiracyjne, zajmujące się gromadzeniem broni, przeprowadzaniem musztry a nawet regularnych ćwiczeń wojskowych, dostarczaniem fałszywych dokumentów dla dezercerów z armii niemieckiej, ułatwiające ukrywanie się przed władzami niemieckimi. Tu chyba na pierwszym miejscu wymienić by należało „Sokoła” założonego w 1885 r. do którego już w 1914 r. należało ok. 14.000 Polaków. W szeregach „Sokoła” – jak pisze Piwarski – „już przed wybuchem wojny nurtowała myśl o przekształceniu się w związek przyszłej armii powstańczej, czego wyrazem było powstanie sokolich drużyn bojowych a nawet próby gromadzenia broni... 20 października 1918 postanowiono „zaniechać ćwiczeń wolnych i sprzętowych a gdzie się da, nawet z bronią w ręku odbywać ćwiczenia”.

Niemalą rolę także odegrało harcerstwo wielkopolskie, założone w 1912 r. „Powstały wtedy pierwsze nielegalne hufce, które dopiero w roku następnym, 1913, wyszły z konspiracji, aby po paru latach, z początkiem 1918 r., zejść ponownie w podziemie na skutek rozwiązania harcerstwa przez władze pruskie”. Pierwszymi instruktorami skautingu byli Tadeusz Strumiłło i Jerzy Grodyński, lecz właściwymi pionierami to przede wszystkim Wincenty Wierzejewski, Cezary Jindra, Jan Kąkolewski, Ksawery Zakrzewski – lekarz poznański i Bernard Chrzanowski. Harcerze wmieszali się rychło do różnych organizacji konspiracyjnych. Należeli do Tajnej Organizacji Niepodległościowej (TON) założonej przez sokołów: Karola Rzepeckiego i Antoniego Wysockiego. Lecz ta organizacja nie istniała długo, gdyż Niemcy wpadli na jej ślad.

„Wkrótce potem powstaje inna tajna grupa bojowa, składająca się głównie ze skautów, tezetowców oraz członków innych organizacji samokształceniowych, kierowana przez Czesława Gankego. Nawiązała z nią kontakt organizacja, mająca również charakter bojowy a utworzona przez Stanisława Nogaja z członków klubu sportowego „Unia”, przeważnie skautów. Obie bojówki przetrwały do roku 1918 i połączyły się później z powstałą w lutym 1918 r. Polską Organizacją Wojskową Zaboru Pruskiego z nazwy przypominającą organizację wojskową w Galicji, której patronował Piłsudski, lecz w istocie z tamtą nie mającą wiele wspólnego ani pod względem organizacyjnym i ani ideowym.”

Wspomnieć także należy o organizacjach sportowych, gdzie pod płaszczykiem uprawiania sportu przygotowano młodzież do wysiłku fizycznego na wypadek potrzeby. Poza „Sokołem” była „Unia”, był „Klub Wioślarski 04” i „Tryton”. Była „Warta” w Poznaniu, sławna „K. S. Venetia” przy gimnazjum klasycznym w Ostrowie Wlkp. (której wychowankiem jest m. in. przebywający w Londynie gen. K. Głabisz), była wreszcie K. S. Ostrowia z Ostrowa Wlkp., której miałem zaszczyt wiceprzewodniczyć w latach przedwojennych (prezesem był zamordowany później w Katyniu mec. Henryk Winkowski). Poznańskie podziemie więc przygotowywało się solidnie na dzień wolności, choć do czynnej walki wciąż jeszcze nie było należycie zorganizowane ani w dniu 11 listopada 1918 ani 27 grudnia 1918.

W ukryciu działały także organizacje szkolne czy gimnazjalne. Młodzież studiująca należała do Związku Młodzieży Polskiej (Zet), Towarzystwa im. Tomasza Zana (TTZ), „Czerwonej Róży”, „Przyszłości” i innych. Młodzież robotnicza skupiała się w „Ogniwie”, „Iskrze”, w „Brzaszku”. A wszędzie głównym przedmiotem tajnego nauczania był język polski, polska literatura i dzieje ojczyste. Ta sieć konspiracyjna musiała być ogromna i dziś jeszcze budzi podziw i szacunek, podziw dla sprawności organizacyjnej, szacunek dla zrozumienia wśród tej młodzieży czym jest język polski i przywiązanie do polskiej kultury. Jakżeby to się przydało na emigracji!

Wszystkie te grupy nawiązały ze sobą kontakt już w 1915 r. W marcu 1916 został Nogaj komendantem połączonych grup Towarzystwa Tomasza Zana i Towarzystwa Samokształcanej się Młodzieży, którym przewodził Czesław Ganke. Najmniejszą komórką była dziesiątka, do której należeć można było dopiero po zaprzysiężeniu. „Obowiązkiem każdego zaprzysiężonego było nie narażać życia swego, by móc w chwili odpowiedniej spełnić obowiązek wobec Polski oraz uświadamianie w tym kierunku wszystkich innych Polaków. Niezależnie od tego zalecano jednak odbycie służby wyszkolenia wojskowego, aby w ten sposób stworzyć kadry przyszłego wojska polskiego. Ci wyszkoleni już wojskowo dezertjerzy uczyli przeważnie w zakspirowanych kryjówkach przedpoborową młodzież władania bronią”.

Młodzież pozaszkolna zrzeszała się w Towarzystwie Młodzieży Starszej. Charakterystyczne były nazwy poszczególnych ogniw tych organizacji: „Iskra”, „Świt”, „Jutrzenka”.

Tak więc społeczeństwo wielkopolskie było niewątpliwie politycznie i psychicznie przygotowane na tę wielką chwilę, jaką miał być dzień 11 listopada. Tajnie dotychczas działający Cen-

tralny Komitet Obywatelski ujawnia się społeczeństwu w listopadzie 1918 i dokonuje w porozumieniu z Kołem Poselskim w Berlinie wyboru triumwiratu w składzie: ks. Stanisław Adamski, Wojciech Korfanty i red. Adam Poszwiński. Tenże Komisarjat Naczelnej Rady Ludowej zaczyna energicznie działać, dążąc w pierwszym rzędzie do powołania szerokiej reprezentacji wszystkich Polaków mieszkających na terenie państwa niemieckiego w postaci Naczelnej Rady Ludowej, którą postanowiono wyłonić spośród delegatów wybranych w drodze rozpisania wyborów do Polskiego Sejmu Dzielnicowego. Sejm ten obradował w dniach 3, 4 i 5 grudnia - 1918 r. Wybrano do niego 1403 delegatów, z tego na Poznańskie przypadało 530, na Prusy Królewskie (Pomorze Wschodnie) 262, na Prusy Książęce (Mazury i Warmię) 47, na Śląsk 431 i na wychodźstwo z terenu Rzeszy 133 delegatów. Obrady tego Sejmu należały do wielkich wydarzeń w Poznaniu, które przygotowały ludność na dzień jeszcze większy - 27 grudnia. Sejm dokonał wyboru 80-cio osobowej Naczelnej Rady Ludowej do której weszli przedstawiciele wszystkich prowincji polskich zaboru pruskiego oraz delegaci wychodźstwa. Zaraz na pierwszym posiedzeniu Rada dokonała wyboru Zarządu do którego weszli: dr Bolesław Krysiwicz z Poznania - prezes, ks. dziek. Władysław Wolszlegier z Pieniążkowa w Prusach Królewskich i red. ks. Paweł Pośpiech z Katowic - wiceprezesa, dr Czesław Meissner i Karol Rzepecki - sekretarze. Komisarzami Naczelnej Rady Ludowej zostali - ks. kan. Stanisław Adamski, poseł Wojciech Korfanty, red. Adam Poszwiński, poseł Władysław Seyda, poseł dr Stefan Łaszewski i prezes Zjednoczenia Zawodowego Polskiego Józefa Rymer z Katowic.

Gdy 27 grudnia przybył do Poznania Ignacy Paderewski wystarczyło już tylko iskry, by wybuchł pożar, który ogarnął całą ziemię wielkopolską. Paderewski opuścił Poznań 1 stycznia 1919. Przyjechawszy późną nocą do Warszawy, by w dniu 17 stycznia objąć tekę premiera, mógł powiedzieć na dworcu:

„Powracam do Was z oddali przez nasz Gdańsk i nasz Poznań. Mogę Wam oświadczyć, że wielki duch panuje w tej Wielkopolsce. Jest tam siła, ofiarność i zdolność do zaparcia się siebie dla ojczyzny”.

To zaparcie się było powszechne. Gdy tylko powstawać zaczęły Rady Robotniczo-Żołnierskie już obsadzali je Polacy, czasami w mniejszości, czasami w większości, byle tylko nie pozwolić Niemcom tymi Radami swobodnie rządzić. Potem tworzą się - wcześniej już do tego przygotowane - kompanie Służby Straży i Bezpieczeństwa - w samym Poznaniu ok. 4.000 osób. Luzacy, marynarze, oddziały wywiadowczo-wykonawcze - wszystko na ochotnika. Dopiero 17 stycznia 1919 wydaje gen. Dowbór-Muśnicki pierwszy dekret o poborze pierwszych trzech roczników (1897-1899). Polska Organizacja Wojskowa liczyła ok. 3.000 członków. Dnia 4 marca 1919 następuje pobór dalszych ośmiu roczników. Pod koniec maja 1919 armia wielkopolska liczy prawie 70.000 żołnierzy. W końcu stycznia 1919 Straż Obywatelska zwana później Strażą Ludową w Poznaniu liczyła 12.000 zarejestrowanych członków a w całej Wielkopolsce zapisało się do Straży Ludowej 130.000 osób z czego ponad 90.000 złożyło przysięgę. W czerwcu 1919 oddziały Straży Ludowej zamieniają się na Obronę Krajową. „Tego rodzaju wojsko terytorialne nie istniało nigdzie poza granicami Wielkopolski” - jak stwierdza jeden z pamiętnikarzy.

Podkreślił to: pobór do regularnej armii w Wielkopolsce odbył się dnia 17 stycznia 1919, gdy w całej pozostałej Polsce taki pobór został zarządzony dopiero 5 marca 1919. Wielkopolska oddała swojego żołnierza w służbę całego państwa o półtora miesiąca wcześniej i dała o pięć roczników więcej niż w całej reszcie naszego państwa (Kłafkowski).

Włościanin Józef Jurek z Ostrowa Wlkp., którego znałem osobiście, w swej relacji o Powstaniu pisze m. in.: „Gdy nowo odradzająca się Ojczyzna potrzebowała obrońców do prze-

pędzenia zaborców z granic Polski, bodaj najliczniej w szeregi wojska polskiego wstępowała młodzież wielkopolska. Stąd też w roku 1919 na 22 dywizje wojska polskiego szóstą część tej armii tworzyła Wielkopolska, która w tym czasie co do obszaru i ludności stanowiła w kraju piętnastą część”.

„W Powstaniu Wielkopolskim wzięło udział – stwierdza b. rektor Uniwersytetu Poznańskiego prof. dr Alfons Klafkowski – około 72.000 powstańców, spośród nich padło na polach bitew około 2.000 ludzi a rany odniosło ok. 6.000. Szlak mogił powstańczych znaczy się i dziś wzdłuż linii demarkacyjnej i grupuje się na setki kilometrów w głąb tej linii. Najbardziej krwawe straty ludzkie z pierwszych dni i tygodni Powstania nie zostały jeszcze należycie określone. Straty te nie zostały obliczone nawet przez historyków naszego pierwszego dziesięciolecia po Powstaniu Wielkopolskim. Im później zaś oblicza się te straty, tym trudniej je ująć i udokumentować”.

W Powstaniu wzięło udział wysoki procent ludności wielkopolskiej wszystkich stanów. To nie ulega żadnej wątpliwości. „W takim stopniu żaden z poprzednich zrywów powstańczych, wyjąwszy może powstanie krakowskie z roku 1848 i poznańskie z roku 1848, nie skupił tak szerokich mas ludu polskiego pod swoimi sztandarami” – czytamy w innym opisie. A biorąc pod uwagę całość ówczesnego wysiłku zbrojnego w którym brali udział Wielkopolanie, nawet poza granicami Wielkopolski, to do połowy listopada 1919 straty dochodziły do 12.000 poległych osób cywilnych i żołnierzy. Walczyli mieszczenie, walczyła młodzież, walczyli chłopi i ziemianie. Nie było żadnych różnic. Jak pisze dr Marian Seyda: „Celem powstania Wielkopolskiego było zbrojne zmanifestowanie woli ludności polskiej w zaborze pruskim, woli wyrwania się z tego państwa... było (także) zwrócenie uwagi mocarstw sprzymierzonych na najdonioślejsze zagadnienie ziem nad Wartą, górną Odrą i dolną Wisłą. To stało się niewątpliwie i to niewątpliwie zaważyło na szali postanowień konferencji pokojowej.”

Powstanie Wielkopolskie nie znalazło jeszcze swego historyka. Nieznane są materiały przedpowstaniowe ani też późniejsze. Nie ma pracy, która miałaby charakter historii dyplomatycznej i politycznej Powstania Wielkopolskiego. W ogóle wiele aspektów Powstania znanych jest ułamkowo albo wcale nie. To co ukazuje się na temat Powstania w Kraju jest skromnej wartości. To są może przyczynki, ale nie historia. Póki jeszcze żyją świadkowie Powstania powinno się zbierać materiały i powierzyć je młodym historykom do opracowania. Nie należy się jednak łudzić, aby w ustroju komunistycznym mogły to być opracowania obiektywne. U komunistów nie ma obiektywności.

Czeka więc Powstanie Wielkopolskie cierpliwie na swego dziejopisarza. Niemniej to co zrobiło ówczesne pokolenie Wielkopolan, bijąc się o swą ziemię piastowską, było przed wojną źródłem dumy dla ich synów, będzie natchnieniem dla następnych pokoleń.

Na pomniku powstańców wielkopolskich w Ostrzeszowie znajdował się taki napis:

„Nikt im iść nie kazał – poszli, bo tak chcieli, bo takie dziedzictwo wzięli po dziadach wnuk. Nikt nie pytał o nic, a wszyscy wiedzieli, za co idą walczyć, komu płacić, że idą spłacić swej Ojczyźnie dług”.

Wszystkie cytaty, cyfry itp. i niektóre uwagi opracowane zostały na podstawie następujących opracowań:

- 1) „Szkice i fragmenty z Powstania Wielkopolskiego 1918-1919”, Wydawnictwa Towarzystwa dla Badań nad Historią Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 – Poznań 1933 – tom III.
- 2) „Powstanie Wielkopolskie 1918-1919” – opracował Ludwik Gomolec Poznań 1956, Wydanie drugie Poznań 1957.

- 3) „Zwycięstwo ludu w Wielkopolsce” – jednodniówka z okazji 40 rocznicy Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 – Poznań 1958.
- 4) „Rocznik dziejów Powstania Wielkopolskiego” Tom I – 1918-1919 Poznań 1947. Nakładem Związku Powstańców Wielkopolskich.
- 5) „Kronika Miasta Poznania” nr 4 rok 1959 (artykuł Zdzisława Kroniaka: Paderewski w Poznaniu). Tak samo numer 1/1959.
- 6) „Przegląd Zachodni „– organ Instytutu Zachodniego w Poznaniu – nr 6 rok 1958 (artykuł Alfonsa Klafkowskiego: Powstanie Wielkopolskie czeka na swe opracowanie).
- 7) „Powstanie Wielkopolskie 1918-1919”. Praca zbiorowa pod redakcją Kazimierza Piwarskiego. Wydawnictwo Poznańskie. Poznań 1958.
- 8) Numery londyńskiego „Przeglądu Zachodniego” wydawanego przez Związek Polskich Ziem Zachodnich.
- 9) Roczniki „Dziennika Poznańskiego” i „Kuriera Poznańskiego” z lat 1919, 1918 i 1919 znajdujące się w British Museum, oraz „Myśli Polskiej” i „Orla Białego”.
- 10) Liczne artykuły, recenzje i wycinki prasowe ukazujące się w prasie krajowej i emigracyjnej.
- 11) „Studia z historii Powstania Wielkopolskiego 1918-1919” Praca zbiorowa pod redakcją Ż. Kaczmarczyka. Poznań. Instytut Zachodni 1962.
- 12) „Prawda a legendy Powstania Wielkopolskiego 1918 – 1919”. Zygmunt Wieliczka. Kurytyba 1961.
- 13) „Rady Robotniczo – Żołnierskie w Wielkopolsce 1918-1919”. Stanisław Kubiak i Franciszek Łozowski. Wydawnictwo Poznańskie. Poznań 1959.

źródło:

„Przegląd Zachodni”, nr 11-12 (148-149), listopad-grudzień 1963, s. 3-13.

Nr 2

Paweł Hęciak: 48-ma rocznica Powstania Wielkopolskiego

W grudniu 1966 roku mija 48-ma rocznica Powstania Wielkopolskiego. Gdy zapadać będą za horyzontem naszych tysiącletnich dziejów ostatnie promienie Roku Millenijnego a światać będzie nowe Tysiąclecie, wspominać będziemy – jak to zresztą czynimy od lat wielu – to wydarzenie, które należy do najszczytniejszych osiągnięć ludu wielkopolskiego i które zapisane zostało także na kartach dziejów całego narodu polskiego. Powstanie Wielkopolskie jest rocznicą doniosłą. W tych ostatnich dniach grudnia każdego roku wspomina je na pewno ta zmniejszająca się z każdym rokiem garstka powstańców, która wykruszała się gwałtownie w czasie ostatniej wojny, gdyż okrutny okupant hitlerowski właśnie tych powstańców tępił najbardziej. Wspominamy ją także my, tutaj na emigracji, gdzie ilość powstańców wielkopolskich zliczyć możemy już tylko na palcach.

Jeszcze dwa lata i obchodzić będziemy 50-letnią rocznicę. Będzie wielkim obowiązkiem nas wszystkich, by tę rocznicę uczcić należycie. Że uczynią to powstańcy wielkopolscy w Kraju – nie mam żadnych wątpliwości, ale i my, na emigracji, winniśmy to uczynić także. I dlatego już na samym wstępie niniejszego artykułu apeluję, aby możliwie wcześniej, już dziś, natychmiast przystąpić do należytego przygotowania tej rocznicy. A obowiązek ten spoczywać musi nie tylko na władzach Związku Polskich Ziem Zachodnich, obowiązek ten należeć musi do całego spo-

łeczeństwa. Bo Powstanie Wielkopolskie jest własnością całego narodu. Nie kto inny jak właśnie Roman Dmowski powiedział o nim, iż dzięki temu powstaniu „ta najbardziej zasłużona w walce narodowej dzielnica miała jedyną w całej Polsce chwilę piękną wyzwania się własnymi siłami w walce zbrojnej, w jedynym powstaniu polskim, które nie zakończyło się klęską”. I dlatego z tego wielkiego zrywu wolności, w którym wzięły udział wszystkie stany – od chłopskiego do ziemiańskiego, od ludu wiejskiego po wszystkie miasta i miasteczka wielkopolskie, od zwykłego robotnika po inteligencję, czerpali wszyscy, w których sercach – dzięki wspaniałej i rozumnie prowadzonej pracy wychowawczej w tajnych organizacjach – tliło choć trochę żaru dla tego co polskie. A zaszczyt tamtejszemu pokoleniu przynosi i to, że myśląc o wyzwoleniu Wielkopolski spod okupacji niemieckiej myślało zawsze kategoriami ogólnopolskimi, wszechpolskimi w sensie tym, że tu nie chodzi tylko i wyłącznie o tę prastarą ziemię wielkopolską, do której – rzecz jasna – byli szczególnie przywiązani. Mimo 120 lat niewoli i okupacji pod trzema zaborami, Wielkopolanie rozumieli – jak zresztą było i w innych dzielnicach – że tylko cała kraina polska z Warszawą i Krakowem, Lwowem i z Wilnem stanowi ojczyznę, dla której i o którą warto się bić i o której wyzwolenie walczyć było najświętszym obowiązkiem.

Tak więc powstanie wielkopolskie nie było dziełem przypadku a było „zorganizowanym aktem politycznym” – jak to pisze St. Kubiak w artykule p. t.: „Z zagadnień polityki niemieckiej wobec Wielkopolski w okresie Powstania”, w pracy zbiorowej pod redakcją Z. Kaczmarczyka p. t.: „Studia z historii Powstania Wielkopolskiego” (Instytut Zachodni 1962r.). Tradycja walk powstańczych była w Wielkopolsce niezwykle silna, gdyż Wielkopolanie przedzierali się poprzez kordony graniczne do wszystkich zaborów i z kosą czy z karabinem w rękę dążyli tam, gdzie toczyła się – choć w innej części Polski – walka o wolność. Na tej tradycji wychowywały się pokolenia i ta tradycja była żywo pielęgnowana w każdym polskim domu. Pielęgnowano ją w polskich organizacjach sportowych, tak licznych przed pierwszą wojną światową (przede wszystkim w „Sokole”, klubach piłkarskich czy wioślarskich itp.) oraz w tajnych organizacjach gimnazjalnych. I choć gimnazja te były w rękach niemieckich – żarzyła się w tych młodych sercach uczniowskich miłość ojczyzny, podtrzymywana w tajnych kółkach konspiracyjnych. I gdy dziś jeszcze czytam stronicę notując tamte czasy, właśnie dla tej młodzieży, nie mam dość słów podziwu i szacunku, gdyż z niej wyrosło to pokolenie, które miało nieco później decydować o losach powstania wielkopolskiego i które, już po powstaniu, tak doniosłą odgrywało rolę w naszym życiu politycznym i społecznym w Wielkopolsce.

Tylko dla przykładu wymienię kilka nazwisk. Już w 1902 roku powstał tajny Komitet Wyzwolenia, który inspirował pod koniec 1914 tworzenie tajnych organizacji bojowych. Z tego załączka konspiracyjnego tworzy się później znany Tajny Komitet Międzypartyjny (lub Obywatelski) w składzie: ks. Stanisław Adamski, ks. Feliks Bolt ze Srebrnik na Pomorzu, dr Antoni Chłapowski, Bernard Chrzanowski, Jarogniew Drwęski, Władysław Grabski z Kurcewa, dr Kazimierz Karasiewicz z Tucholi, dr Stanisław Karwowski, ks. Józef Klos, dr Bolesław Krysiwicz, ks. Antoni Laubitz z Inowrocławia, Roman Leitgeber, Stefan Łaszewski z Grudziądza, dr Bolesław Marchlewski, dr Władysław Mieczkowski, dr Ludwik Mycielski z Galowa, dr Felicjan Niegolewski, dr Leon Janta-Polczyński z Inowrocławia, Kazimierz Puffke, Władysław Seyda, ks. Antoni Stychel, Władysław Szczepkowski z Łągu, dr Tadeusz Szuldrzyński, dr Heliodor Święcicki, Wojciech Trąmpczyński, ks. Antoni Wolszegier z Pieniążkowa na Pomorzu i dr Adam Żółtowski z Jarogniewa.

To były nazwiska powszechnie znane i powszechnie szanowane, w ich rękach znajdował się klucz sytuacji. Tych nazwisk jest oczywiście więcej, gdyż zawsze ilekroć się pisze o powsta-

niu wielkopolskim, nigdy nie można zapominać o wielkiej roli jaką wówczas odgrywał Wojciech Korfanty, którego wielka popularność, zdobyta wspaniałymi przemówieniami w parlamencie pruskim, zdobyła mu wyjątkowy mir wśród ludności wielkopolskiej. Nazwisko Korfante go wymawiane było z największym szacunkiem w całej zachodniej Polsce i na całej emigracji – zwłaszcza w Niemczech. Jeszcze dziś widzę w domu moich rodziców – w czasach gdy mieszkaliśmy w Berlinie – duży portret Korfante go – a świadczyło ono o wielkiej odwadze tego człowieka, któremu później wyrządzono w Polsce niepodległej tyle krzywdy, tym gorszej że będącej wyłącznie wynikiem nienawiści politycznej małych ludzi – było wydarzeniem, którym się żyło i które podnosiło na duchu te setki tysięcy wspaniałych Polaków rozsianych po całym Niemczech, a głównie w Berlinie. W samym bowiem Berlinie mieszkało przed pierwszą wojną światową ponad 100.000 Polaków, a w Nadrenii i Westfalii ponad pół miliona. Dla nich wszystkich nie było innego przywódcy jak właśnie Korfanty.

A więc praca w organizacjach konspiracyjnych, w klubach sportowych w tajnych organizacjach samokształceniowych (słynny „ZET” – Związek Młodzieży Polskiej czy TTZ – Towarzystwo imieniem Tomasza Zana), wszędzie kipiała walka o zachowanie języka polskiego, o pogłębianie wiadomości o dziejach ojczystych i polskiej literaturze. Jeszcze dziś, gdy rozmawia się ze starymi powstańcami na te tematy, mówią o tych czasach ze wzruszeniem.

Była to praca długoletnia i na daleką metę obliczona. Toteż gdy nadeszła właściwa chwila, Wielkopolska była przygotowana do chwycenia za broń. W połowie listopada 1918 ujawnia się tajnie dotychczas działający Centralny Komitet Obywatelski i przyjmuje nazwę Naczelnej Rady Ludowej, ściśle współpracującej z Polskim Komitetem Narodowym w Paryżu. Na dzień 3, 4 i 5 grudnia zwołany został do Poznania słynny Sejm Dzielnicowy, w którym bierze udział około 1.200 delegatów ze wszystkich ziem zaboru pruskiego i z Niemiec. Była to niezapomniana manifestacja patriotyczna, która podniosła serca i nastroje, tak że już tylko niewiele było potrzeba, by zadokumentować wobec okupanta kto jest gospodarzem tej ziemi. Powstała atmosfera wielkiego napięcia i oczekiwania.

W tej atmosferze przybył do Poznania Ignacy Paderewski. Cały Poznań witał go entuzjastycznie jak pisze Zdzisław Wroniak w artykule p. t.: „Paderewski w Poznaniu”. Poznań, „na powitanie gości (Paderewskiemu towarzyszyła małżonka i misja angielska – uw. p. h.) przybrał szatę godową. Miasto uzewnętrzniło swój polski charakter. Wszędzie wieszano chorągwie polskie oraz państw koalicyjnych. Na ulicach panował niezwykle ożywiony ruch. Wciąż przeciągały przez miasto tłumy ludności, różne towarzystwa, cechy ze sztandarami, skauci i Straż Ludowa”. Wieczorem dnia 26 grudnia do Paderewskiego w Bazarze przemówił prezydent miasta Jargoniew Drwęski a w imieniu Naczelnej Rady Ludowej dr Bolesław Krysiewicz. Odpowiedział Paderewski:

„Co się w tej chwili w duszy mojej dzieje, każdy z Was odgadnie. Po tym, co przed chwilą przeżywałem, słowo na ustach zamiera... To, coście mnie zgotowali, nie do mojej się odnosi osoby. Jestem symbolem pewnej idei, tej samej, której służy Polski Komitet Narodowy. Jako delegat Komitetu Narodowego szczęśliwy jestem, że znalazłem dla niego takie uznanie. Jako członek, czuję się szczęśliwym, że dożyć mogłem tej chwili, że mogę być symbolem. A dla człowieka to zaszczyt wielki, tym większy, że spotkał mnie tu, na tej wiekopomnej, odwiecznie wielkopolskiej ziemi. Od Was, coście nie dali się prześcignąć w spełnianiu obowiązków narodowych, w odpieraniu nacisku przemożnego, coście w pracy organizacyjnej i gospodarczej Polsce całej byli przykładem. A zaszczyt ten nie

spotkał mnie od jednej warstwy, od jednej klasy, ale od całego wielkopolskiego ludu.

... Wszyscyśmy dzieci jednej Matki i o ile każdy z nas swój święty spełni obowiązek, mamy równe prawa do jej sprawiedliwej opieki. Po długich latach niewoli Ojczyzna się odradza. Odbudować się musi na tych samych podstawach, na których tu pierwsza budowa poczęta została. Żadne, najmądrzej zorganizowane stronnictwo, Ojczyznę odbudować nie zdoła. Do tego dzieła trzeba jedności i zgody wszystkich, miłości i siły, wiary i zaparcia się samego siebie, do tego dzieła potrzeba wszystkich sił i wszystkich serc zespołu. Odbuduje Polskę przede wszystkim chłop polski i robotnik polski z niego powstały i my wszyscy, o ile pójdziemy z ludem. W tej nadziei dziękuję Wam, wobec Boga i Ojczyzny równym, zarówno sercu bliskim i drogim. Niech żyje Polska, zgoda, jedność, a Ojczyzna nasza wolna, zjednoczona z naszym polskim wybrzeżem żyć będzie po wsze czasy”.

Manifestacje na cześć Paderewskiego trwały przez następny dzień – piątek.

I jak pisze dalej Zdzisław Wroniak:

„Poznań przystrojony w chorągwie polskie i koalicyjne, okna wystawowe udekorowane portretami Wilsona i białymi orłami, pobyt Paderewskich i misji angielskiej, pochód dzieci, entuzjazm Poznaniaków – wszystko to nie podobało się Niemcom. Szczególnie drażniły ich sztandary koalicyjne. Urządzili wiec Niemcy wiece antypolskie na terenie koszar 6 pułku grenadierów i w sali Ogrodu Zoologicznego. Następnie uformowali demonstracyjny pochód, składający się z żołnierzy i oficerów 6 pułku grenadierów, który niedawno wrócił z frontu do koszar: oraz ludności cywilnej. Podczas pochodu od strony Ogrodu Zoologicznego ku śródmieściu Niemcy śpiewali nacjonalistyczne pieśni w rodzaju „Die Wacht am Rhein” oraz wykrzykiwali hasła antypolskie, jak np.: „Posen ist eine deutsche Stadt”. Niektórzy żołnierze gwałtem wchodzili do mieszkań i instytucji polskich, zrywając i niszcząc sztandary, polskie- i koalicyjne. Zatargi o sztandary zaczęły się już z chwilą przyjmowania Paderewskiego. Jednakże Naczelna Rada Ludowa nie przedsięwzięła żadnej akcji w tej sprawie. Poznaniacy widząc, że Niemcy wyraźnie prowokują, zaczęli się zbroić i wychodzić z bronią w rękę na ulicę. Zbierali się w grupy a nawet większe oddziały.

Okolo godz. 16.40 padły pierwsze strzały”.

I tak zaczęło się powstanie wielkopolskie.

Paderewski przebywał przez cały czas powstania w Poznaniu. Dopiero dnia 1 stycznia 1919 r. wyjechał razem z misją angielską do Warszawy, witany po drodze entuzjastycznie w Ostrowie Wlkp. i w Kaliszu. A przybywszy nocą do Warszawy powiedział w przemówieniu wygłoszonym na dworcu:

„Powracam do Was z oddali przez nasz Gdańsk i nasz Poznań. Mogę Wam oświadczyć, że wielki duch panuje w Wielkopolsce. Jest tam siła, ofiarność i zdolność do zaparcia się samego siebie dla Ojczyzny”.

I jak kończy Wroniak: „Tymi słowy Paderewski ocenił sytuację w Wielkopolsce, ziemi, która sama porwała się do walki z niemczyzną, do walki o nasze granice zachodnie”.

W tej walce, która z Poznania przeniosła się szybko na całą ziemię wielkopolską, wzięło później udział 72.000 powstańców, z których poległo ok. 2.000 a ok. 6.000 odniosło rany. Jeszcze w 1963 żyło w całej Polsce ok. 16.000 b. powstańców wielkopolskich z czego w samym okręgu poznańskim ponad 11.000. Liczba ta oczywiście znacznie zmalała w ciągu ostatnich trzech lat. Ale tym co pozostali przy życiu – w Kraju czy na emigracji – ślemy tą drogą serdeczne pozdrowienia z zapewnieniem, że dla ich patriotyzmu, z którego czerpiemy po dzień dzisiejszy, zachowujemy głęboki szacunek a przed tymi, którzy

oddali swe życie w obronie zachodnich rubieży polskich, chyliły się w czci i pokorze czoła.

Wszystkie zdjęcia pochodzą ze zbiorów prywatnych autora artykułu oraz – z „Rocznika dziejów Powstania Wielkopolskiego” tom I Poznań 1947 r. i z „Dziesięć wieków Poznania” tom I, wydawnictwo „Sztuka” Poznań-Warszawa 1956.

źródło:

„Przegląd Zachodni”, nr 11-12 (184-185), listopad-grudzień 1966, s. 7-15.

Nr 3

Ks. dr Kamil Kantak: W Poznaniu przed 50-ciu laty

Wybuch wojny europejskiej w roku 1914 postawił na nowo przed światem, Polską i Polakami zagadnienie niepodległego państwa. Ziemie polskie dzierżyli trzej zaborcy. Polacy się nigdy z tym nie pogodzili. W roku 1914 Niemcy i Austria stanęły przeciw Rosji. Tradycje powstańcze wzywały Polaków do ich obozu. Wszelako od roku 1863 dużo, wszystko niemal się zmieniło. Niemcy z całą siłą brutalności bismarkowskiej forsowały wytopienie Polaków, w środkach nie przebierając. Przeciwnieństwo polsko-niemieckie rosło z każdym rokiem. Z drugiej strony stosunki polsko-rosyjskie od czasu wstąpienia na tron Mikołaja II-go wyraźnie się poprawiały. Wystarczy przypomnieć wystawienie pomnika Mickiewicza w Warszawie, obchodzone licznym zjazdem ze wszystkich zaborów oraz uczestnictwo Polaków w zjazdach słowiańskich w Pradze. W opinii polskiej zaboru pruskiego narastały coraz wyraźniej sympatie rosyjskie. Dawała temu wyraz prasa poznańska podczas wojny rosyjsko-japońskiej. Z dwóch przedniejszych dzienników, „Dziennik Poznański”, konserwatywny, pod redakcją Władysława Łębińskiego, stał się wyraźnie rusofilski, a narodowo-demokratyczny „Kurier Poznański” Mariana Seydy szedł po tej samej linii i to tak notorycznie, że po zajęciu Królestwa na początku wojny, cenzura pruska odmówiła mu debitu na okupację. O nastrojach ludności polskiej świadczyło, że w Warszawie rozrywano sobie numery „Dziennika Poznańskiego”, podające przemówienia deputowanych polskich w parlamencie berlińskim z gravaminami polskimi.

Pod względem moralnym w roku 1914 Niemcy i Austria byli wyraźnymi napastnikami. Nie godziło się więc stanąć po ich stronie. Na tym też podłożu narastały sympatie rosyjskie. Przeniesiono siły Rosji i spodziewano się, że wojska rosyjskie lada dzień wkroczą do Poznania. Charakterystycznym dla tych czasów było m. in. i to, że w wielu środowiskach zaczęto się co prędzej uczyć po rosyjsku. W ciągu kilku dni wykupiono z księgarń wszystkie podręczniki do nauki języka rosyjskiego.

Pierwsze dni wojny przyniosły niemieckie zwycięstwa. Prasa niemiecka tryumfowała. Biuletyny wojenne kończyły się zwykle apelem: „wywieście chorągwie” („Fahnen heraus”). Nigdy jednak żaden Polak niemieckiej chorągwi nie wywiesił.

Polacy, obywatele państwa pruskiego, odbywali zwykłą służbę wojskową. Wśród inteligencji, kto mógł, wykręcał się, przy czynnej pomocy lekarzy Polaków. Zaciągnięci żołnierze wykonywali narzucony obowiązek "tant bon que mal". W tej wojnie nie było "Bartka Zwycięzcy". Korzystano z każdej sposobności by się poddawać. Jeńców wojennych, Polaków i Alzatzczyków, Francuzi oddzielali od Niemców, a traktowali jakoby własnych żołnierzy. Często używali ich jako tłumaczy. Z takich elementów utworzyła się później armia Hallera.

Księża, według ustawy pruskiej, nie byli wolni od służby wojskowej, ale nie musieli służyć

z bronią w rękę. W czasie wojny zaciągano ich głównie do służby sanitarnej. Ówczesny Pasterz poznański, ks. arcybiskup Likowski, podał wniosek do władz wojskowych, by, mając na uwadze stosunkowo małą liczbę księży zdolnych do służby w wojsku, pozostawiono ich na parafiach, by tam „dodawali ducha ludności”. Istotnie z diecezji poznańskiej małą ilość księży wzywano do wojska, podczas gdy biskupi z prawdziwą pasją oddawali swoich do armii. Kanonicy kapitulni zgłaszali się na kapelanów wojskowych, dzięki czemu otrzymywali podwójne pobory.

W obowiązkach kościelnych byłem dyrektorem kancelarii arcybiskupstwa. Pisywałem także artykuły do gazet, najwięcej do „Dziennika Poznańskiego”, sygnując je literą „K” lub „X K”. Pisałem w duchu przeciw-niemieckim, oczywiście, ostrożnie. M. in. kładłem nacisk na to, że opinia polska solidaryzuje się w pełni z postawą naszych kół poselskich w Berlinie. Dużo z tych artykułów powtarzały inne polskie pisma. Pod koniec wojny wszedłem w kontakt z krakowskim „Głosem Narodu”. Artykuły te zebrane wydałem pt. „In memoriam czasu wojny” w formie książkowej około roku 1930.

Aby nie być skazanym wyłącznie na źródła niemieckie, zaabonowałem sobie za pośrednictwem przyjaciół w Gdańsku „Journal de Geneve”. Poznańska poczta nie przyjmowała abonamentu. Z „Journalu” dowiedziałem się o bitwie nad Marną. Niemcy się do niej nie przyznali.

Po klęsce Niemiec, w jesieni 1918 roku, zdemobilizowani żołnierze wracali do „faterlandu”. Zaroił się od nich Poznań.

Przywódcami społeczeństwa byli polscy deputowani do parlamentu niemieckiego. W czasie wojny utworzyli oni tajny komitet, dobierając do niego szereg wybitnych osobistości, a wśród nich redaktorów: Kazimierza Puffke i Mariana Seydę, ks. Stanisława Adamskiego (patrona Związku Spółek Zarobkowych, późniejszego biskupa katowickiego) oraz adwokata Drwęskiego, później prezydenta miasta. Z chwilą wybuchu powstania komitet ten ujawnił się jako Naczelna Rada Ludowa, na czele której stał komisariat w składzie: Wojciech Korfanty, ks. Stanisław Adamski i Adam Poszwiński.

Powstanie w ciągu kilku dni objęło całą Wielkopolskę. Wojska powstańcze stanęły u wrót Bydgoszczy i Torunia. Przerażenie Niemców było tak wielkie, że nie trudno byłoby opanować te miasta i otworzyć sobie drogę na Pomorze. Byłem wtedy w Bydgoszczy, mówię z autopsji. Niemcy, nie tyle miejscowi co zdemobilizowani oficerowie, utworzyli osławiony „Grenzschutz”. Tutaj Korfanty popełnił błąd, bo miast uderzyć na Bydgoszcz, zawarł z Grenzschutzem zawieszenie broni z linią demarkacyjną, przebiegającą na południe od Bydgoszczy i Torunia.

Zachodziło również zagadnienie organizacji naszego wojska. Wiadomo, że opinia Wielkopolski, nie bardzo sprzyjała legionom Piłsudskiego, pamiętna jego związków z wojskami niemieckimi podczas wojny. Na dowódcę wojsk wielkopolskich upatrzono gen. Dowbór-Muśnickiego, który z grupą oficerów polskich z armii rosyjskiej, w przeciągu bardzo krótkiego czasu zorganizował powstańców w regularną armię. Wśród tej grupy oficerów był m. in. płk. Władysław Anders, który, rozpatrzywszy się w położeniu, chciał uderzyć na Pomorze. Oswobodzenie tej ziemi byłoby niezmiernie ułatwiło wysiłki Komitetu Narodowego w Paryżu, z takim trudem walczącego o granicę z Niemcami. Lecz Komisariat Rady Ludowej wysłał wojsko na pomoc Lwowowi, zmagającemu się z Rusinami. Wysłano tam też wojska Hallera, które przybyły z Francji koleją przez Niemcy. Pierwotnie armia ta miała być przywieziona morzem do ujścia Wisły. Byłoby to wywołało powstanie na Pomorzu. Przebiegłość niemiecka oraz słabość i niezaradność Anglii plan ten udaremniła. Do Poznania przyjechał tą drogą jako pasażer, zresztą wspólnie z dwoma oficerami angielskimi, Ignacy Paderewski. Należałem do grupy Polaków witających Paderewskiego na dworcu poznańskim. Byłem tam m. in. w towarzystwie ks.

Nikodema Cieszyńskiego, zamordowanego przez Niemców w 1939 roku. Paderewskiego witał Korfanty, wygłaszając przemówienia po polsku i angielsku. Paderewski zamieszkał w Bazarze. Uzyskałem u niego audiencję, przedstawiając, m. in., że powinniśmy otrzymać obwód koszaliński, na wschód od Szczecina. Paderewski nie czynił tu nadziei, widocznie dobrze się orientując. Nie dostaliśmy przecież nawet Gdańska w pokoju wersalskim.

źródło:

„Przegląd Zachodni”, nr 8 (205), grudzień 1968, s. 52-56.

Nr 4

J. K: Powstanie Wielkopolskie wytyczyło granice zachodnie

Sięgamy pamięcią wstecz o całych 50 lat.

Przypomnieć bowiem zamierzam wydarzenia wielkich i ważnych dni, które przeszły do historii naszego narodu.

W moich wspomnieniach będę dążył do tego, by przedstawić fakty z dawnych i dalekich dni jak najbardziej obiektywnie, by opowiedzieć o tym co widziałem i co przeżyłem jak najwierniej, aby ci spośród czytelników, którzy również te chwile przeżyli, mogli mi tylko przytaknąć.

Wydawać by się mogło, że łatwo jest opowiedzieć swoje przeżycia, że łatwo mówić o wypadkach w których brało się udział, które działy się tuż obok nas. Tymczasem okazuje się, że jednak tak nie jest, zwłaszcza wówczas, gdy tematem wspomnień są czyny wojenne i wydarzenia, które poważnie wpłynęły na dalszą historię narodu.

Osobiste zaangażowanie często też utrudnia obiektywną ocenę, a odległość w czasie zacierają niektóre fakty. Rektor UAM prof. Klafkowski – podczas obchodu 40-lecia Powstania Wielkopolskiego stwierdził, że historia powstania nie doczekała się rzetelnego i wyczerpującego opisu. To, co się do niedawna w prasie ukazało, nie daje obiektywnego obrazu wydarzeń, – jest niekiedy jakimś dziwnym traktowaniem tematu przez autorów, świadomym naginaniem faktów, w celu zwrócenia na siebie uwagi, jako na centralną osobę wydarzeń.

„Czyn, którego dokonano w Wielkopolsce, jest czynem zbiorowym, wspaniałym czynem Ludu Polskiego, czynem którego dokonał gromadny zryw bohaterskiego wysiłku woli zrzućcia udręki wiekowej. Ktoby śmiał twierdzić, że on – jednostka lub nawet pewna grupa działaczy dokonała tego cudu, w który w tamtych czasach uwierzyć nam było trudno, ten kłamcą jest lub człowiekiem naiwnym, co nie zna szlaków historii narodu.”

Tak pisał Bohdan Hulewicz, jeden z dwóch czołowych powstańców wielkopolskich w 1920 roku w broszurze pt. „Powstanie Wielkopolskie”. To, co on wówczas napisał, można podtrzymać i dziś w całej rozciągłości.

Był to czyn zbiorowy zrodzony z wspólnej myśli, która ogarnęła całe społeczeństwo polskie. Dla każdego kto pamięta tamte czasy, kto je właściwie odczuł i rozpoznał, musi być oczywistym fakt, że w różnych ośrodkach, tajnych i nietajnych, rodziły się idee czynu zbiorowego.

Ten spontaniczny zryw ludu wielkopolskiego bez względu na pochodzenie i zapatrywanie, bez względu na wiek i orientację polityczną, ten zryw absolutny całego narodu jest bezprzykładnym objawem jedności na przestrzeni całej stokilkudziesięcioletniej niewoli. Powszechnie zaangażowanie ludności w powstaniu – mimo, że nie każdy mógł walczyć z bronią, w rękę – było doskonale widoczne i nikt temu dzisiaj nie może zaprzeczyć.

Wszystko zmierzało do jednego celu, znikły różnice zdań, ludzie mieli do siebie zaufanie,

wszyscy wierzyli w solidarność, w jedność i ta właśnie jedność – mimo długoletniej antypolskiej polityki pruskiej – dała tak wielką siłę polskiemu społeczeństwu.

Nas tu interesować będą w pierwszym rzędzie organizacje, które brały udział w powstaniu z bronią w ręku. I tak wymienię grupy: Sokoła, Ogniwa, Skautów, Geenów (Młoda Polska) i P. O. W. Jedna grupa często z drugą nie miała żadnego kontaktu i często nie wiedziała o wzajemnych poczynaniach. I tu należy z całym naciskiem zaznaczyć, że co innego myśl zbiorowa, woła zbiorowa, która była prawdziwym autorem Powstania Wielkopolskiego, a co innego kierownictwo ruchu powstańczego. Podkreślenie tego rozróżnienia ma zasadnicze znaczenie dla zrozumienia całokształtu tamtych wydarzeń. Oczywiście, nie można tu mówić o ścisłym kierownictwie czy to wojskowym, czy politycznym. Nie było nominacji, nie było hierarchii, a jednak było pewne podporządkowanie.

Powstanie zaczęło się w terminie nieplanowanym – wybuchło wcześniej. Wybuch został spowodowany i przyspieszony przez toczące się szybko wypadki od nikogo niezależne. Powstanie zastało kierownictwo jeszcze nie skryształizowane, nie zorganizowane. Niemniej w chwili wybuchu było kierownictwo do pewnego stopnia, jako takie, choć obok niego działały inne ugrupowania, które mu ani nie podlegały ani przez nie nie były uznane formalnie, ani praktycznie. Po powstaniu zarysowały się różnice zdań, nawet i animozje. A jednak organizacje dzierzące broń w ręku (POW, Straż Ludowa i skauci), a z nimi Rada Robotnicza, na której czele stał dr Rydlewski, uznały „komórkę dyspozycyjną” (jeżeli tak to nazwać można) wyłonioną z b. wojskowych z ppor. Paluchem i Hulewiczem na czele. Paluch zajmował się sprawami garnizonu, a w ręku Hulewicza łączyły się nici wydarzeń ma terenie całej Wielkopolski. Ten załęczek samorzutnie sformowanego sztabu urzędował w pensjonacie pani Grabowskiej przy Placu Wolności. Później stale powiększający się sztab powstania przeniesiono na ul. Zwierzyniecką do domu, który uległ zniszczeniu w 1939 roku. Sejmik dzielnicowy z dnia 3-go grudnia wymagał komisji kwaterunkowej, która rozmieszczała w mieście licznych przybyłych posłów. I w tymże lokalu pod szyldem tejże komisji, prowadzono czas jakiś dalsze przygotowania do powstania. Później przeniósł się sztab do hotelu Royal (dzisiejsze Zacisze) przy ul. Czerwonej Armii.

Rozrastająca się, krzepnąca siła zbrojna stała się dla Naczelnej Rady Ludowej jakby drugim ośrodkiem, w którym rej wodzili młodzi wojskowi, określane jako element „łatwopalny”. Naczelna Rada Ludowa mianowała więc komendantem Poznania mec. Maciaszka, który niewiele się znał na sprawach wojskowych. Miał on raczej pełnić rolę tłumika dla byłych wojskowych. Wojskowi przyjęli odgórną decyzję bez oporu, zdając sobie sprawę jak ważnym czynnikiem jest w tych wypadkach dyscyplina. A jednak pamiętam ów mityng żołnierski w hallu Muzeum Narodowego, na którym żołnierze wyrazili swoje niezadowolenie z nominacji Maciaszka. Wyłoniła się nawet grupka żołnierzy, którzy poszli do mieszkania Maciaszka, by go aresztować, nie doszło jednak do tego, albowiem Maciaszka nie zastali w domu.

Trudno opisywać w tym artykule dalsze, drobniejsze szczegóły dla scharakteryzowania środowiska i czasu przedpowstaniowego i dlatego przechodzę do działań i wypadków.

Sięgnąć należy do daty 13. XI. 1918 roku. Dzień ten sygnalizował nam, że niezawisłość narodową należy zdobywać z bronią w ręku. A było to tak: w dniu tym – w godzinach popołudniowych – na Ratuszu odbywało się posiedzenie Rady Robotników i Żołnierzy w składzie niemal zupełnie niemieckim, jedynym wśród zebranych był Piotrowski.

Wiadomo też było, że Komitet Obywatelski raczej unikać będzie angażowania się w zdecydowane posunięcia. Była pewna grupa ludzi zbierających się w „Weście” w gabinecie dyr. Towarzystwa Ubezpieczeniowego, dra Mariana Głowackiego. Tam zapadła decyzja, by na Niem-

cach w Radzie Robotników i Żołnierzy wymóc oddanie nam chociaż połowy miejsc, nawet pod groźbą użycia siły. Do Rady Robotników i Żołnierzy poszła delegacja w składzie: Paluch, Hulewicz, Śniegocki i Wiza (do nich dołączył się samowolnie Rybka). Towarzyszyła im grupa demonstrantów, częściowo uzbrojonych. Mimo oporu wartownika, wkroczyła delegacja na salę obrad. Przemówił Hulewicz. Gdy Niemcy jeszcze się wahali, ktoś z delegacji z okna dał znak, na co demonstranci pod ratuszem oddali kilkanaście strzałów, którym towarzyszył wybuch granatów. Ten argument przemówił i Niemcy zgodzili się na nasze warunki. Odtąd Polacy brali udział w obradach Rady Robotników i Żołnierzy w tej samej ilości co Niemcy. Charakter tego wystąpienia utwierdził nas w przekonaniu, że argumenty poparte bronią są najistotniejsze. Odtąd rozpoczęła się akcja przygotowawcza do wyrzucenia niemieckich wojsk z Poznania.

Praca szła odtąd w 3 kierunkach:

1. zdobywanie krok za krokiem podstawy do tworzenia siły zbrojnej w Radzie Robotników i Żołnierzy,

2. przekonywanie Naczelnej Rady Ludowej o konieczności tworzenia tych formacji,

3. koordynowanie akcji wyzwolenczej w całej Wielkopolsce z nawiązaniem kontaktu z oddziałami POW na pograniczu i radiowe porozumienie się z Komitetem Narodowym w Paryżu.

Siły zbrojne tworzyliśmy otwarcie. Była to zgoda Rady Robotniczej i Żołnierskiej i najwyższej jej władzy w Berlinie. Oddziały „Służby Straży Bezpieczeństwa” zostały zalegalizowane. Tworząc oddziały zbrojne, nadaliśmy im charakter wyraźnie narodowy, pod szyldem: „Macht und Sicherheitsdienst”. Werbunek przejęliśmy we własne ręce (prowadzenie biura werbunkowego w hallu Biblioteki Uniwersyteckiej było moim obowiązkiem). Na listy wciągaliśmy wszystkich bez względu na narodowość. Niepewnym kandydatom stawialiśmy na końcu kartoteki kropkę, co miało oznaczać, że kandydata nie należy powołać. Niemcom będącym w oddziałach garnizonu doradzaliśmy brać urlop, a będącym na urlopie, urlop przedłużać.

Listy powołanych musiały mieć zewnętrznie charakter dwunarodowy, a więc dobierano starannie Polaków o niemieckich nazwiskach, niekiedy zaś przekształcaliśmy nazwisko lub jego końcówkę, aby przedstawić ich na liście jako Niemców. Ten moment był jeszcze ważniejszy przy nominacji na stanowiskach dowódców kompanii, stąd część dowódców miała nazwiska o niemieckim brzmieniu (Stolpich, Krause, Leitgeber, Mann itp.).

W dniu 26. XII. w godzinach wieczornych przyjeżdża Ignacy Paderewski w toczeniu misji angielskiej. Szpaler trzyma Straż Ludowa. Okazuje się, że ilość ich była imponująca, a postawa dobra. Następnego dnia rano nic nie zapowiadało, że będzie to dzień wybuchu Powstania. W godzinach przedpołudniowych przemaszerowały dzieci szkolne przed hotelem „Bazar”, gdzie zamieszkał Paderewski, składając jemu w ten sposób hołd. Wieczorne owacje dnia poprzedniego i demonstracje dzieci nie były Niemcom w smak. Urządzili więc w koszarach 6 pułku grenadierów wiec. Po wiecu sformował się pochód, który ruszył na miasto. Gdy na ulicy Zwierzynieckiej minął naszą Komendę, zdążyłem jeszcze zaalarmować kompanię Grodzkiego i poinformować o pochodzie Niemców. Dalszych połączeń już osiągnąć nie mogłem. Pozostałem więc instrukcje wartownikowi i pobiegłem na miasto. W Bazarze zastałem już komendę naszą w pogotowiu i przy rozplanowaniu akcji.

Na tyłach zamku, w stajniach, mieliśmy niedużą rezerwę karabinów i naboji, tam odebrałem karabin i naboje i wróciwszy do Bazaru, zastałem już oddział żołnierzy naszych podchodzących ul. Paderewskiego. Przyłączyłem się do czołówki wprowadzonej w bój na Plac Wolności. Posuwaliśmy się wzdłuż lewej strony Placu skokami, od bramy do bramy, już pod ostrzałem niemieckich karabinów z gmachu Prezydium Policji jak i spod pomnika, który w otoczeniu drzew stał przy tarasach Arkadii. W tym czasie poległ na ul. Rycerskiej Franciszek Ratajczak idąc

na czele swej kompanii. Ulica ta nazwana została później nazwiskiem Ratajczaka. Ciemność zapadła zupełna. Pod naszym ogniem zamilkło wreszcie gniazdo oporu pod pomnikiem i dostęp do Arkadii był wolny.

Krótko potem poddała się załoga gmachu Prezydium Policji. Po wzięciu gmachu, zostałem tam w ową noc komendantem zdobytego gmachu.

Prof. Grot pisze: „Był to pierwszy, a zarazem doniosły sukces Powstańców poznańskich. Jeden z ważnych ośrodków niemieckiego oporu w Poznaniu został szybko, acz krwawo zlikwidowany”.

Tego samego dnia zajęli powstańcy Muzeum, Główną Poczta i dworzec.

Dalsze dni zeszyły na przejmowaniu od Niemców koszar i innych obiektów wojskowych i gospodarczo ważnych. Gdyby nie kunktatorstwo Naczelnej Rady Ludowej – zamiłowanie Maciaszka do układów i pertraktacji, to sprawy te mogły być sprawniej przeprowadzone i korzystniej dla nas, wywieźliby Niemcy mniej materiału wojennego, który nam był tak bardzo potrzebny. Tak było też z lotniskiem w Ławicy. Maciaszek pertraktował, a dzień za dniem mijał. Niemcy wywozili co ważniejszy sprzęt drogą lotniczą do Frankfurtu czy Berlina, a stamtąd przywozili żywność. Poza plecami Maciaszka, wojskowi zaplanowali opanować lotnisko.

W nocy z 4-5 stycznia wyruszył pod Ławicę cały zespół broni współdziałających: artyleria, kawaleria, karabiny maszynowe i piechota. Akcję prowadził por. Andrzej Kopa. Ponieważ Niemcy pertraktacje przewlekali, nasza artyleria oddała salwę. Strzały były trafne. Skutek był natychmiastowy. Pomimo dobrych przygotowań do obrony, załoga się poddała. Do niewoli wzięto ponad 250 żołnierzy. Tak to w ów poranek zakończono walkę o garnizon i miasto Poznań. Prof. Grot na zakończenie tej fazy powstania Wielkopolskiego pisze:

„... jakoś trudno oprzeć się przeświadczeniu, że jeżeli chodzi o polską granicę zachodnią na odcinku Wielkopolskim, to Powstanie ją właśnie wytyczyło. Do ostatka Niemcy wierzyli, że uda im się wytargować u Aliantów jakieś ustępstwa, że może dojdzie do plebiscytu, któryby potrafil na swą korzyść zorganizować. Wszystko na próżno, utracili ostatecznie kraj. Polska zaś objęła pod swoje panowanie prastarą Piastowską dzielnicę, nie tyle z łaski Aliantów ani na skutek polskich zabiegów dyplomatycznych, lecz wyłącznie dzięki ofiarnemu trudowi Powstańców Wielkopolskich”.

J. K.

źródło:

„Przegląd Zachodni”, nr 8 (205), grudzień 1968, s. 67-71.

Wykaz ważniejszych skrótów użytych w publikacji:

- AK – Armia Krajowa
HCP – Zakłady Przemysłowe Hipolita Cegielskiego - Poznań
Kpt. – kapitan
LO – liceum ogólnokształcące
MO – Milicja Obywatelska
MTP – Międzynarodowe Targi Poznańskie
NATO – Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego
OSP – Ochotnicza Straż Pożarna
OSW – ośrodek szkolno - wychowawczy
„Peowiak” – członek Polskiej Organizacji Wojskowej
PRL – Polska Rzeczpospolita Ludowa
PRON – Patriotyczny Ruch Odrodzenia Narodowego
PTTK – Polskie Towarzystwo Turystyczno - Krajoznawcze
PTPN – Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk
PZZ – Polski Związek Zachodni
PŻM – Polska Żegluga Morska
PZPR (KC, KW, KD) - Polska Zjednoczona Partia Robotnicza (komitet centralny, wojewódzki, dzielnicowy)
SDC – Stronnictwo Demokratyczne
SFOS – Społeczny Fundusz Odbudowy Stolicy
SARP – Stowarzyszenie Architektów Polskich
SITO – Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Ogrodnictwa
TPPW – Towarzystwo Pamięci Powstania Wielkopolskiego
TWP – Towarzystwo Wiedzy Powszechnej
UAM – Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
UMWW – Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego
WRN (MRN) – wojewódzka rada narodowa (miejska rada narodowa)
WKZZ – Wojewódzki Komitet Związków Zawodowych
WK ZSL – Wojewódzki Komitet Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego
www.27grudnia.pl – strona internetowa UMWW poświęcona Powstaniu Wielkopolskiemu
www.powstaniewielkopolskie.pl – strona internetowa Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/19
ZBoWiD – Związek Bojowników o Wolność i Demokrację
ZHP – Związek Harcerstwa Polskiego
ZMS – Związek Młodzieży Socjalistycznej
ZMW – Związek Młodzieży Wiejskiej
ZLP – Związek Literatów Polskich

Zdjęcia nieoznakowane pochodzą z archiwum ZG TPPW i autorów opracowania.

Spis treści

Drogi Czytelniku ...	6
Grzegorz Wojciechowski <i>Tradycje powstańcze w II Rzeczypospolitej 1919 - 1939</i>	9
Stefan Barłóg <i>Pamięć i obchody rocznicowe Powstania Wielkopolskiego 1918 - 1919 w latach PRL</i>	39
Stefan Barłóg <i>Kontynuacja pamięci Powstania Wielkopolskiego po 1989 roku, w III RP</i>	63
Piotr Wojtczak <i>Obchody 100. rocznicy Powstania Wielkopolskiego 1918 - 1919</i>	147
Stefan Barłóg, Piotr Wojtczak <i>Kontynuatorzy pamięci dziejów Powstania Wielkopolskiego, jego tradycji i znaczenia</i>	213
Piotr Wojtczak <i>Nagroda Honorowa Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/19 - Dobosz Powstania Wielkopolskiego</i>	259
Zdzisław Kościański <i>Publikacje o Powstaniu Wielkopolskim w latach 1919 - 2019</i>	287
Bogusław Polak, Michał Polak <i>Obchody rocznic Powstania Wielkopolskiego 1918/1919 w Wielkiej Brytanii</i>	301
Wykaz skrótów	318

